

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

ABDÜRRAHİM TİRSÎ ve DİVANI

(Yüksek Lisans Tezi)

EMİNE AYDOĞMUŞ YÜCE

Danışman

Prof. Dr. Mustafa KARA

BURSA-2010

TEZ ONAY SAYFASI
T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Temel İslam Bilimleri Anabilim/Anasanat
Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı'nda
...7008223039... numaralı Emine AYDOĞMUŞ YÜCE'nın hazırladığı
“ Abdürcabim Tirci ve Divanı ” konulu
..... (Yüksek Lisans/ ~~Doktora~~/ Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile
ilgili tez savunma sınavı, 05./03./ 2010 günü -saatleri arasında
yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
.....(başarılı/başarısız) olduğuna
.....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Prof. Dr. Mustafa KARA
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar : Emine AYDOĞMUŞ YÜCE
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xii + 261
Mezuniyet Tarihi : /.... /2010
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa KARA

ABDÜRRAHİM TİRSÎ ve DİVANI

Çalışmada, onaltıncı yüzyıl sufi şairlerinden Abdürrahim Tirsî'nin Divan'ı günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Divan üzerinde tetkikler yapılabilmesi için müellifin edebi kişiliğini oluşturan faktörlerin incelenmesi gerekmiştir. Bu gereklilik sebebiyle Tirsî'nin yaşadığı yıllardaki içtimâî, siyâsî ve kültürel ortam ortaya konulmuştur.

Kaynaklarda hakkında yüzeysel bilgiler bulunan Tirsî'nin hayatı, geniş bir çerçevede sunulmaya çalışılmıştır. Sufi kimliği ön planda olan Tirsî'nin hayatı, bu yönüne ağırlık verilerek aktarılmıştır.

Metin, şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Çalışmada Tirsî'nin edebî ve fikrî yönüyle ilgili incelemelerde bulunulmuş ayrıca Türk Tasavvuf kültüründeki yeri ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Abdürrahim Tirsî

Divan

Biyografi

İnceleme Metin

ABSTRACT

Yazar : Emine AYDOĞMUŞ YÜCE
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xii + 261
Mezuniyet Tarihi : /.... /2010
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa KARA

ABDURRAHİM TİRSÎ AND HIS DIVAN

Abdurrahim Tirsî's who is the one of the sufies of sixteenth century, Divan (poems) has been translated from the Turkish with Otoman Alphabet to the Turkish with Latin Alphabet and the text has been analysed. Before analysing the text, effects of social, political and cultural background on Tirsî's poem has been exposed.

There are superficial knowledges in sources about Tirsî's biography. Because of the this exposing his biography has needed hard work. His mystical side has insisted when his biography has been exposed.

The text (Divan)'s contents and structure have been researched. Tirsî's poetical and intellectual side has been examined in detail along the research. In additionally Tirsî's position in Culture of Turkish Sufism has been presented.

Key Words

Abdurrahim Tirsî Divan Biography Research of Text

ÖNSÖZ

Abdürrahim Tirsî, XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başlarında yaşamış, dinî-tasavvufî Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biridir. Samimi ve içten duygularla söylediği şiirleri, oldukça sade ve konuşma dili kullanılarak yazılmıştır. Halkın manevi ihtiyaçlarını ön planda tutarak, sanatını bu yolda kullanmıştır. Bu özelliğinden dolayı görüşlerini toplumun her kesimine rahatlıkla ulaştırma imkânına sahip olmuştur.

Abdürrahim Tirsî ve Divan'ı ile ilgili olarak 2007 yılında Vildan Özmen tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Ancak, Özmen'in çalışmasında, Abdürrahim Tirsî Divan'ı sadece iki nüshadan yola çıkılarak hazırlanmış ve şairin fikirleri tasavvufî açıdan ele alınmamıştır. Bu nedenlerden dolayı, Abdürrahim Tirsî ve Divan'ı ile ilgili yeni bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Abdürrahim Tirsî Divan'ına ait, Türkiye kütüphanelerinde dört nüsha ve bir şiir mecmuası; Vatikan kütüphanesinde de bir başka nüsha tesbit edilmiştir. Bunlardan sadece Vatikan kütüphanesindeki nüshaya, başvurulara cevap gelmeyişi nedeniyle, ulaşılamamıştır.

Tezimizin giriş bölümünde, Abdürrahim Tirsî'nin fikir ve sanat yönünün daha iyi anlaşılabilmesi için XV. ve XVI. yüzyıllarda Anadolu'nun siyasî ve kültürel-edebî durumu hakkında bilgi verilmiştir. I. bölümde hayatı ve tarikatı, elde bulunan bilgiler değerlendirilerek sunulmuş; II. bölümde Divan'ın nüshaları, şekil yapısı, dil ve üslubu genel hatlarıyla verilmiştir. III. bölümde şâirin fikirleri, bilinen tek eseri olan Divan'ın tasavvufî yönden tahlilî yapılmak suretiyle ortaya konulmuştur. IV. bölümde Abdürrahim Tirsî Divan'ının metni, nüshalar arasında karşılaştırma yapılarak ve farklılıklar tespit edilerek hazırlanmıştır.

Tez konusunun tespiti ve çalışmanın ortaya çıkmasında yardım ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Mustafa Kara Bey'e, değerli görüş ve önerileri için Prof. Dr. Bilal Kemikli Bey'e, divan metnini okuyarak değerli katkılarda bulunan Arş. Gör. Kenan ÖZÇELİK Bey'e, Tirse (Kemâliye) köyünü ziyaretimizde bizimle ilgilenen ve bilgilerini paylaşan tüm köy halkına özellikle de Osman Usta Bey ve Muhterem Duman

Bey'e, manevî destekleri ve çalışma ortamımı oluşturmaları sebebiyle aileme, ayrıca yardım ve desteğini gördüğüm tüm dostlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Bursa-Harmancık /2010

Emine Aydoğmuş Yüce

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	x
BİBLİYOGRAFİK KISALTMALAR	xi
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	xii

GİRİŞ

XV. ve XVI. YÜZYILLARDA ANADOLU

1. Siyasî Durum	1
2. Kültürel- Edebî Durum	7

I. BÖLÜM

ABDÜRRAHİM TİRSÎ'NİN HAYATI

1. Doğum Yeri ve Tarihi.....	10
2- Mahlası	11
3- Ailesi.....	11
4- Tarikatı	14
4.1.Eşrefiyye Kültürü.....	17
4.2. Mürşidi.....	18
4.3. Tasavvufa Girişi ve Seyr u Sülûku	20
4.4. İrşat Faaliyetleri	22
4.5. Halifesi.....	24
5. Vefatı:	25

II. BÖLÜM

DİVAN

1- Divan	27
2- Divanın Şekil Yapısı.....	28

2.1. Vezin ve Kâfiye	28
2.2. Nazım Şekilleri	31
2.3. Nazım türleri:	32
2.3.1. İlâhi	32
2.3.2. Tevhid	32
2.3.3. Münâcaât	33
2.3.4. Naat:	33
2.3.5. Medhiye	34
2.3.6. Nasihatnâme (Pend-nâme)	34
2.3.7. Tarikatnâme	35
2.3.8. Devriye	35
3. Dil ve Üslûbu	36
4. Divanda Geçen Ayet ve Hadisler:	40
4.1. Ayetler	40
4.2. Hadisler:	44
5. Divan'da adı Geçen Kişiler:	47
5.1. Peygamberler:	47
5.1.1. Muhammed:	47
5.1.2. Süleyman	49
5.1.3. Musa:	49
5.1.4. Yakup	50
5.1.5. Yusuf	50
5.1.6. Nuh:	51
5.2. Sufiler	51
5.2.1. Abdülkadir Geylânî:	51
5.2.2. Hallâc-ı Mansur:	52
5.3. Tarihi ve Efsanevi Kişiler	53
5.3.1. Leyla ve Mecnun	53
5.3.2. Ferhad ve Şirin:	54

III. BÖLÜM

TASAVVUFÎ DÜŞÜNCELERİ

1. Derviş - Mürit	55
2. Şeyh - Mürşit	56
3- Bezm-i Elest	58
4. Nefis	59

5. Tevbe	60
6. Zühd	62
7. Halvet – Uzlet	63
8- Riyazet	65
9. Dünya	65
10. Sabr	68
11. Zikir	69
12. Tefekkür	72
13. Şükür	73
14. Rıza	74
15. Şeriat – Tarikat – Hakikat – Maèrifet	75
15.1. Şeriat	75
15.2. Tarikat	76
15.3. Hakikat	77
15.4. Marifet	79
16. Melâmet	81
17. Gönül	82
18. Aşk-Muhabbet	84
19. Cemè – Fark, Sekr – Sahv	87
20. Fenâ – Bekâ	89
21. Vahdet	91
22. Tenkid	95

IV. BÖLÜM

METİN

1. Divan Nüshalarının Tanıtımı	97
2. Divan Metninin Oluşturulmasında Takip Edilen Metot	99
ABDÜRRAHİM TİRSÎ DİVANI	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	242
KAYNAKLAR	245
EKLER	249
ÖZGEÇMİŞ	261

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.tz.	Adı Geçen Tez
b.	Bin (oğul)
B.	Abdürrahim Tirsî Divanı, BEEK, Genel Kitaplık, no:724/2
BEEK	Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
h.	Hicri
haz.	Hazırlayan
Ktp.	Kütüphanesi
M1.	Abdürrahim Tirsî Divanı, Milli Ktp. Yer no.: Mf1994 A 4245
M2.	Abdürrahim Tirsî Divanı, Milli Ktp. Fahri Bilge No.: 286
mm.	Milimetre
No.	Numara
OTT.	Osmanlıca Türkçesi
ö.	Ölümü
s.	Sayfa
S.	Abdürrahim Tirsî Divanı, Sül. Ktp., M.Arif-M.Murad, no: 894.35
s.a.v.	Sallallâhu aleyhi ve sellem
ss.	Sayfadan sayfaya
st.	Satır
Sül.	Süleymaniye
T.	Abdürrahim Tirsî Divanı, TDK. Ktp. Arşiv no: Yz. A 358/3
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK.	Türk Dil Kurumu
v.dğr.	Ve diğerleri
v.s.	Vesaire
Vat.	Vatikan
vb.	Ve benzeri
vr.	Varak
yy.	Basım yeri yok

BİBLİYOGRAFİK KISALTMALAR

DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
TDEA	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
Yâdigâr	Yâdigâr-ı Şemsî (Bursa Dergâhları)
Sefîne	Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr
Menâkıb-ı Eşrefzâde	Menâkıb-ı Eşrefzâde, Eşrefoğlu Rûmî Hayatı ve Menkıbeleri
İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri	Menâkıb-ı Eşrefzâde, Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbevi Hayatı
Ravzâ-i Evliyâ	Ravzâ-i Evliyâ Bursa Vefeyâtnâmeleri 1

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (i)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ف	f, ç	ف	f
ق	ç	ق	ķ
ك	ḵ	ك	k, g, (ñ)
ك	ḵ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ج	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

GİRİŞ

XV. ve XVI. YÜZYILLARDA ANADOLU

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Abdürrahim Tirsî, XV. yüzyıl sonu ve XVI. yüzyıl başlarında Anadolu'da yaşamıştır. Bu yüzyıllar, hem siyasî hem de kültürel açıdan, Anadolu'da büyük gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle de Abdürrahim Tirsî'nin yaşamış olduğu İznik şehri, bu dönemde Anadolu'da Türk kültür hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. İznik medreselerinde çağın en ünlü âlimleri dersler vermeye başlamış, pek çok ulema ve şair yetişmiştir. Böylece İznik, o dönemin önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir.¹

1. Siyasî Durum

14. yüzyıl başında kuruluş aşamasındaki Osmanlı Devleti, İslam dünyasının sınırlarında kendini “gaza” ya yani “Hıristiyanlığa karşı kutsal savaş”a adanmış küçük bir beylikti. Bu önemsiz sınır devleti, Anadolu'daki eski Bizans topraklarını adım adım alıyor ve kendine katıyordu.² 15. yüzyılın ortalarına gelindiğinde II. Mehmet'in Balkanlardaki eski Bizans topraklarını da fethetmek için pek çok sebebi oluşmuştu.

Timur'un ölümünden sonraki yarım yüzyıl boyunca Bizanslılar, kimi zaman Osmanlı tahtında hak iddia eden şehzadeleri kullanarak kimi zaman da haçlı tehdidiyle Osmanlılara karşı direnç göstermişlerdir. Bizans elçileri, II. Mehmet Karamanlılarla

¹ Güneş, Ahmet, “İznik”, *DİA*, c.XXIII, İstanbul, 2001, s.545.

² İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300–1600), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.9.

savaşırken, tahtta iddiası olan II. Murad'ın oğlu Orhan Çelebi'yi serbest bırakma tehdidiyle birkaç ayrıcalık kazanabilmişlerdi. 12 Aralık 1452'de Papa ile Kiliselerin birleşme anlaşması uyarınca imparatorun huzurunda, Ayasofya'da yapılan ilk tören, Osmanlılara karşı da bir birlik ve tehdit gösterisiydi.

II. Mehmet'i dış nedenler kadar iç nedenler de Kostantiniye'yi bir an önce fethetmek için zorluyordu. Fatih kenti kuşatmadan önce, dedesi Bayezit'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın karşısına, Avrupa kıyısında Rumeli Hisarı'nı yaptırarak Boğaz'ın denetimini ele geçirmişti. Kostantiniye kuşatması, 6 Nisan 1453'ten 29 Mayıs'a kadar, elli dört gün sürdü. Osmanlı ordusu, 29 Mayıs sabahında direnmeyi kırarak, "top yıkdığı gedikten" kente girdi. Fatih Sultan Mehmet, fethin ilk günü Ayasofya'ya giderek namaz kıldı. Kiliseyi camiye çevirdi ve ilân etti: "Bundan sonra tahtım İstanbul'dur."³

II. Mehmet, fethi izleyen yirmi beş yıl boyunca bir savaştan diğerine koşarak Rumeli ve Anadolu'da merkezî imparatorluğunu kurdu. Fetihlerin önceden belirlenmiş bir plan ve strateji doğrultusunda olduğu savını destekleyecek bir kanıt yok, ancak Bizans kayser tahtı artık Fatih'in olduğundan, Doğu Roma İmparatorluğu'nun bütün eski topraklarının yasal Hükümdarı olarak kendisini görüyordu.

Fatih, İstanbul'un stratejik önemini çok iyi anlıyor, donanmasını İstanbul'da tutarsa dünyaya egemen olacağına inanıyordu. İstanbul Boğazı'nı kontrol altına aldıktan sonra, Çanakkale Boğazı'nı da denetimi altına aldı.⁴

Osmanlı donanması, 1454'te Karadeniz'e açılarak kıyılardaki bütün devletleri Osmanlı egemenliğini tanıyarak haraç ödemeye zorladı.

Tuna'yı imparatorluğun kuzeydeki doğal sınırı olarak saptayan Osmanlıların politikası, herhangi bir devletin Balkan Yarımadası'nda Tuna'nın güneyinde yerleşmesini engellemek ve daha önce burada bir yer edinmiş olanları atıp çıkarmak

³ İncılık, a.g.e., s. 30-31.

⁴ İncılık, a.g.e., s. 31.

olmuştur; bu, 1460'ta Mora'nın, 1464-1479'da Kuzey Arnavutluk'un, 1463'te de Bosna'nın fethiyle kendini göstermiştir.

Fatih'in 1458 ve 1460 yıllarında iki sefer ve Mora despotluğunu ilhak etmesiyle Venediklilerle Osmanlılar birbirleriyle doğrudan doğruya karşılaşmış oluyorlardı. 1463 güzünde Venedik, Osmanlıların Anadolu'daki en büyük rakipleri olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'la görüşmeler başlattı.

Osmanlıların Karaman'ı işgalinden sonra Uzun Hasan saldırgan bir politika izlemiş ve 1471 yılı geldiğinde Karaman sorunu Osmanlı egemenliği için ciddi bir tehdit halini almıştı.⁵

Uzun Hasan, Azerbaycan ve İran'daki üstünlüğü ile yetinse, Fatih Sultan Mehmet belki güney doğu Anadolu'yu Akkoyunlular'a bırakıp Karadeniz, Ege ve Balkanlar'daki bütünleşme siyasetini sürdürecekti. Ancak 1472'de Hasan Padişah egemenliğini Osmanlı elindeki Anadolu içlerine doğru genişletme politikası girişiminde bulunca Osmanlılar elbet buna karşı koyacaktı nitekim de öyle oldu. Ertesi bahar toplanan Osmanlı kuvvetleri Sivas - Erzincan üzerinden Akkoyunlu ülkesine girdi. Nihayetinde Erzincan – Erzurum arasında Tercan'a yakın Otlukbeli'nde iki devletin orduları bütün güçleri ile çarpıştılar. Çok şiddetli geçen savaştan sonra Akkoyunlular'ın İran'ı fetheden Türkmen atlıları, Osmanlı ordusuna yenilip çekilmeye mecbur kaldı.⁶

Fatih Sultan Mehmet girdiği savaşlardan zaferle çıkarak Anadolu ve Rumeli'deki imparatorluğu, Yıldırım Beyazıt'ınkinden daha da büyüttü. Anadolu'da Karaman'ı 1461'de de Candarlı Beyliğini ilhak ederek imparatorluğun sınırlarını Fırat'a kadar genişletmişti. Balkanlar'da Tuna'yı, Belgrat'tan Karadeniz'e dek imparatorluğun kuzey sınırı yapmıştı. Fakat Mora ve Arnavutluk kıyılarında ve Ege'de, Venedik'in elinde hâlâ önemli noktalar bulunuyordu. Belgrat ve kuzey Bosna hâlâ Macarların elinde idi ve Ege'de Rodos Şövalyeleri, Karadeniz'le Aşağı Tuna'da Polonya'dan

⁵ İnalcık, a.g.e., s.32-33.

⁶ Akşin, Sina v.dğr., *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1300-1600*, c.II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 92.

destek gören Boğdanlı Büyük Stefan Osmanlı üstünlüğü için hâlâ tehlike oluşturmakta idi.

Anadolu ve Rumeli'deki imparatorluğunu pekiştiren Fatih Sultan Mehmet, dikkatini bu hedeflere çevirdi. Rodos Şövalyeleri yalnız Akdeniz'e açılışı önlemekle kalmayıp papanın buyruğuyla bir haçlı saldırısı için sürekli bir ileri karakol oluşturuyordu. Mehmet, 1480'de Vezir Mesih Paşa komutasında Rodos'a karşı bir ordu gönderdi; bu arada Gedik Ahmet Paşa, Arnavutluk kıyısındaki Avlonya'dan güney İtalya'ya doğru hareket etmişti. Gedik Ahmet Paşa 11 Ağustos 1480'de Otranto'yu alarak orada bir Osmanlı köprübaşı tuttu. Tüm İtalya'yı istila amacıyla büyük bir ordu toplamak amacıyla Rumeli'ye geri geldi.⁷

Osmanlı devletini imparatorluk gücüne ulaştırmış olan Fatih Sultan Mehmet, 1481'de doğuda bir sefere çıkmak üzereyken vefat etti. Fatih, otuz yıllık saltanatı boyunca belirgin bir fetih siyaseti izleyerek ülkesini bütünleştirmiş ve büyütmüş olduğu gibi, padişahın ve merkezi yönetimin güçlenmesini de sağlamıştı.⁸

Yüzyılın son padişahı olarak Fatih'in vefatından sonra yerine geçen II. Bayezid, tahta geçer geçmez döneminin büyük bir kısmında Cem Sultan olayı ile meşgul olmuştur. II. Bayezid ve Cem Sultan arasında taht kavgası başlamış, Cem Sultan Bayezid'e yenilmiş ve Mısır'daki Memlük Devletine sığınmıştır. Bir süre sonra yeniden Anadolu'ya gelen Cem Sultan tekrar taht mücadelesine girişmiş, ancak yine başarısız olarak, bu defa da Rodos adasına kaçarak, buradaki Saint Jean Şövalyelerine sığınmıştı. Şövalyeler Cem'i Papaya teslim etmişlerdi. Daha sonra Fransa'ya gönderilen Cem burada ölmüştür.

Cem Sultan olayındaki tutumu sebebiyle 1485 yılında Karamanoğulları Beyliğine son verildi. II. Bayezid, 1483'te Boğdan beyliği üzerine yürüyerek Karadeniz'in bütün batı sahilini ele geçirdi. Dulkadir Beyliği yüzünden Memlükler ile

⁷ İncılık, a.g.e., s. 34.

⁸ Akşin, Sina v.dğr., a.g.e., c.II, s. 93.

arası bozulan Osmanlı, Memlûklar üzerine birçok sefer düzenledi. Denizden donanmanın ve karadan II. Bayezid'in yaptığı saldırılar sonucunda İnebahtı kalesi 1499 yılında ele geçirildi.⁹

Bu dönemde Osmanlı donanmasının güçlenmesi sayesinde Sultan II. Bayezid, Mora yarımadasında ve Yunanistan'ın batı sahillerinde tutunabilen Venedikliler üzerine sefere girişti. 1499 yılında bir yandan Hırvatistan'ı aşan akıncı kuvvetleri doğrudan Venedik toprağına akına giderken kuvvetli bir donanma da Mora'nın batı kıyılarına doğru yola çıktı. Sultan Bayezid'in kendisi de karadan Mora üzerine yürüdü. Böylece kapıkulunun, dirlikli savaşıların ve donanmanın katılması ile gerçekleştirilen sefer üç yıl sürecek bir savaşın başlangıcı oldu. 1502'de Osmanlı-Venedik barışı imzalandığında Osmanlılar Korint körfezindeki İnebahtı'yı, Mora'nın sağlam kaleleri Modon, Koron ve Navarin'i, Arnavutluk kıyısında Draç'ı ele geçirmişlerdi. Diğer taraftan Osmanlılara karşı Anadolu'da ortaya çıkan Şah İsmail tehlikesi ile karşı karşıya kalan Bayezid, uzun bir süre bu konuyla mücadele etti.

Sultan Bayezid'in son on yılı nispeten barış içinde geçti. Memluk devleti ve Venedik ile yapılan barış sürdürüldüğü gibi, kuzeyde Buğdan'a karışmak isteyen Lehistan'a, kuzey-batıda Sava ve Drava nehirleri boyunca uzanan akınlar da durdurulmuş, uç boylarında sâkin bir hava oluşmuştu.¹⁰

Sultan Bayezid, oğlu Selim'i İstanbul'a davet etti ve o da kara tarihiyle Kefe'den Akkirman'a ve oradan da Rumeli'ye geçerek İstanbul'a geldi. Bayezid, oğlunun hükümdar olmak istediğini ve askerle bir kısım kişilerin Selim'i desteklediklerini görünce saltanatı kendisine bıraktı. Bayezid saltanatı oğluna terk ettikten sonra arzusu üzerine yirmi yük, yani iki milyon akçe yıllık maaş tayiniyle

⁹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1949, s. 163–230.

¹⁰ Akşin, Sina v.dğr., a.g.e., c.II, s. 98-99.

Dimetoka'ya gönderildi. Bayezid daha Dimetoka'ya varmadan Çorlu civarında ansızın vefat etti.¹¹

Tahtta kendisine rakip olan kardeşlerini birer birer ortadan kaldıran I.Selim (1512–1520), Şah İsmail'in Anadolu'daki kırk bin kadar yandaşını hapse attırdı veya idam ettirdi, sonra da şiî bir rafizî olarak suçladığı İsmail'e saldırdı. Yavuz Selim, İsmail'in ordusuna Doğu Anadolu'da yetişip 23 Ağustos 1514'e Çaldıran'da kesin zafer kazandı. Bu zafer Kızılbaş tehlikesini geçici olarak yatıştırdı ve Selim'in Erzurum'dan Diyarbakır'a kadar olan dağlık bölgeyi Osmanlı İmparatorluğu'na katmasını sağladı. Nihayetinde bu bölgenin yerel hanedanları ve aşiret reisleri, 1516–1517 döneminde Osmanlı hâkimiyetini tanıdılar.

Doğudan gelecek istilalara karşı Anadolu artık güvenliydi, Azerbaycan, Kafkaslar ve Bağdat yolları da Osmanlılara açılmıştı.

Selim'in ertesi yıl Dülkadir Beyliği'ni alması, Mısır Memlûklarıyla çatışmayı kaçınılmaz kılmış ve o zamanlar Arap ülkelerinin Osmanlı yönetimini kabul etmeye hazır oldukları olasıdır; nitekim Selim, Memlûklerin üzerine yürüdüğünde Araplara, kendilerini Memlûk boyunduruğundan kurtarmaya ve İslâm dünyasını korumaya geldiğini ilan etmiştir.¹²

1516 Ağustos'unun sonlarında Halep'e yakın Merc-i Dabık'ta Osmanlı ordusu zorlu bir savaştan sonra Memluk kuvvetlerini dağıttı ve yendi; Sultan Kansu Gavri de hayatını kaybetti. Osmanlı topu tüfeği karşısında bozulan Memluk atlıları hızla güneye çekilirken, Osmanlı ordusu bir ayda Şam'a kadar ilerledi.¹³

Mısır'da kendini sultan ilan eden Tuman Bay, Osmanlılara teslim olmayı kabul etmedi. Selim, bunun üzerine, Mısır halkıyla köylüsünü bağışlayacağını, savaşın yalnızca Memluklere karşı olduğunu bildirerek, ordusuyla Sina Çölü'ne geçti. 22 Ocak 1517 tarihinde yapılan Ridaniye savaşıyla yenilen Tuman Bay, direnişi gerilla

¹¹ Uzunçarşılı, a.g.e., c.II, s.238-239.

¹² İncik, a.g.e., s.38.

¹³ Akşin, Sina v.dğr., a.g.e., c.II, s. 113.

yöntemleriyle sürdürmek istediye de, yakalanıp idam edildi. Mekke şerîfi, kısa bir süre sonra 17 Temmuz 1517’de, kutsal kentlerin anahtarlarını Selim’e gönderip itaatini bildirdi. Suriye, Mısır ve Hicaz böylece Osmanlı egemenliğini tanımış oldu.

Arap ülkelerinin, özellikle de Mekke ve Medine’nin Osmanlı İmparatorluğu’na katılmaları, yeni bir çağın başlangıç noktası olmuştur. İmparatorluk artık bir sınır devleti değil, bir İslam halifeliği idi; Osmanlı sultanları da kendilerini artık yalnız sınırların değil, bütün İslam dünyasının koruyucuları sayıyordu. Bu yeni devlet kavramının ekonomik ve politik yararları, Selim’den sonraki dönemde kendini gösterecektir.¹⁴

2. Kültürel- Edebî Durum

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatının müstakil bir disiplindir. Bu edebiyat Türkistan’da Ahmed Yesevî (ö.562/1166) ile başlamıştır.¹⁵ Anadolu’da neşvü nemâ bulması ise, tasavvufun Türkler arasında Ahmed Yesevî’den adını alan Yesevîlik yolu ile yayılmasından sonra gerçekleşmiştir. Birçok derviş ve ozan, 11. asırdan itibaren devam eden akınlar ve göçler ile Anadolu’ya geldiler. 13. asra gelindiğinde siyasî ve iktisadî buhranların hazırladığı, dinî-tasavvufî fikirler ile yoğrulmuş bir zemin üzerinde Mevlâna (ö.673/1273) ve Yunus Emre (ö.720/1320) gibi iki büyük şahsiyet yetişmiştir. Birincisi Farsça söylediği şiirleri ve fikirleri ile daha çok okumuş kesimlerde, ikincisi ise Türkçe söylediği, aynı zamanda millî vezne bağlı olan şiirleri ile geniş halk kitleleri üzerinde büyük tesir yapmıştır.¹⁶

Genellikle dinî bir içeriğe sahip olmayan ozanların şiirlerinin devam ettiği bu dönemde Türk Divan Edebiyatı da ilk ürünlerini vermiştir. Bu mahsullerin yanı sıra dinî-tasavvufî fikirlerini tekke çevrelerinde yaymaya çalışan birtakım şeyh ve dervişler

¹⁴ İnalçık, a.g.e., s.39.

¹⁵ Güzel, Abdurrahman, “Dinî ve Tasavvufî Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, (Edebiyat), 2.bs.,Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s. 280.

¹⁶ Elçin, Şükrü, “Halk Edebiyatına ve Halk Şiirine Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, (Edebiyat), 2.bs.,Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s. 230.

de bir şiir türü meydana getirmişlerdir ki bu şiire tekke muhitinde yayılması göz önüne alınarak “Tekke Şiiri Edebiyatı” demek adet olmuştur. 13. asırdan 20. asrın başlarına kadar, tasavvuftan doğan usul, adap ve erkân itibarıyla bazen farklılıklar gösterse de tarikat şairleri, Mevlâna ve Yunus Emre temeli üzerinde zengin bir edebiyat oluşturmuşlardır. Geniş halk kitlelerine hitâp eden bu sufiler az-çok sade bir dil kullanmışlar, çoğunlukla millî vezne sadık kalarak ama bunun yanı sıra aruz veznini ve Arap, İran nazım şekillerini de kullanarak başarılı eserler vücuda getirmişlerdir. Estetik bakımından saz ve divan şiiri öğelerini bir terkip olarak ortaya koyan fakat fikrî ve felsefî hususiyetleri ile onlardan ayrılan bu sanatkârların beste ile düşündükleri veya sonradan bestelenen eserlerine “ilahi” adı verilmektedir. Bu ilahi ve şiirlerin tasavvuf ekollerinin yayılmasında büyük rolü olmuştur.¹⁷

15. asra gelindiğinde, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, özellikle çeşitli coğrafyalardaki Türk toplulukları arasında hızlı bir şekilde yayılarak merkezden çevreye doğru büyük bir gelişme göstermekteydi. 15. yüzyıl Anadolu’sunu güzelleştiren ve gittikçe mükemmelleşen bir mimari ile kurulan cami- mescid, medrese, tekke, türbe, sebîl v.b. dinî hayatın yanı sıra Tekke Edebiyatı’nın da yücelmesine vesile olan ve sayısı hızla artan âbide eserler ortaya konuluyordu.

Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Hacı Bektaşî Veli (ö.669/1271), Yunus Emre vb. gibi büyük mutasavvıfların kendi dönemlerinde ortaya koydukları zengin tasavvufî hayatın takipçileri olarak 15. yüzyılda da bunları örnek alan Kaygusuz Abdal (ö.847–/1444), Bayrâmîyye tarikatının kurucusu Hacı Bayram-ı Veli (ö.833/1429), Kâdiriyye’nin Eşrefiyye kolunu hazırlayan Eşrefoğlu Rumî (ö.874/1469), Akşemseddin (ö.863/1459), Yazıcıoğlu Mehmed (ö.854/1451), Süleyman Çelebi (ö.825/1422), Kemal Ümmî (ö.880/1475), Emir Sultan (ö.832/1429), İbrahim Tennûri (ö.886–/1482), Ruşenî (ö.892/1486) gibi pek çok şairler yetişmiştir. Bu mutasavvıf şairler hem geleneği takip

¹⁷ Elçin, a.g.m., c.III, s.230-231.

ederek dinî hayatı edebî olarak en güzel şekilde ortaya koymuş hem de İslam dinini Türk insanına Türk dili ile onların anlayacağı bir tarzda anlatmışlardır.

Bu yüzyıl şairlerinden Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu Vesîletü'n-Necat adlı eseri şekil olarak Divan tarzında olmasına rağmen içerik olarak Tekke Edebiyatı mahsulleri arasındadır.

Yine bu asırda yaşamış olan, Fatih Sultan Mehmed'in hocası, büyük mutasavvıf Akşemseddin'in tasavvufî ve tıbbî bazı eserleri günümüze kadar gelmiş olmasına rağmen, yazmış olduğu Divan'ı bugüne kadar ortaya çıkmamıştır. Ancak bazı ilâhileri eski mecmua ve cönklerde mevcuttur.

16. yüzyılda Tekke Edebiyatı, Yunus Emre'den beri onun yolunda bir şair yetiştirmemekle beraber, (Akşemseddin örneğinde olduğu gibi) aynı yolda eserler vermeye devam etmiştir. Tekkelerde, sufiler arasında yine bestelenerek okunmak üzere Yunus Emre tarzında ve onun yolunda ilahiler söyleniyordu. Tekke şairleri arasında medreseden yetişenler ve Divan tarzı şiirler söyleyenler de yok değildi. Bunlar genellikle şiirlerini aruz vezniyle ve gazel tarzında yazıyorlardı. Yine bu tarz şiirlerde de Yunus ve Mevlâna tesiri görülmekteydi.

Bu asrın başlarında yaşamış olan, Gülşenî Tarikatının kurucusu Şeyh İbrahim Gülşenî (ö.939/1533) hem Divan hem de Yunus tarzı şiirleriyle tanınmış bir sufidir. Aynı zamanda bir Mevlâna hayranı olan Gülşenî, Mevlâna'ya nazîre olarak "Ma'nevî" adlı kırkbin beyitlik bir mesnevî kaleme almıştır.¹⁸

15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın başlarında yaşamış olan Abdürrahim Tirsî, tasavvufî maya ile yoğrulmuş işte böyle bir kültürel ve edebi ortamda yetişmiş, Yunus Emre tarzında çoğunlukla hece bazen de aruz vezni ile şiirler söylemiş olan bu dönemin önemli tekke şairlerindedir.

¹⁸ Güzel, a.g.m., c.III, s.241-242.

I. BÖLÜM

ABDÜRRAHİM TİRSÎ'NİN HAYATI

1. Doğum Yeri ve Tarihi

Abdürrahim Tirsî, *Yâdigâr*'da zikredilen “Mümâ ileyh İznik'e sekiz saat mesafede vaki' Tirse karyesinde ... âlem-i nâsûta gelüp ...”¹ ifadesinden anlaşılacağı üzere o dönemde İznik'in Tirse (Sakarya-Kemâliye)² köyü olarak bilinen mevkide dünyaya gelmiştir.³ Tüm kaynaklar onun Tirse'li olduğunda ittifak halinde olmalarına rağmen Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*'de “Abdürrahim Tirsî Efendi, Tarsus'ludur.”⁴ ifadesini kullanmıştır. Şair ise bizzat kendisi Tirse'li olduğunu beyan etmiştir.

Bu Tirsî'li 'Abdürrahîm ger 'ışk-ıla düşmez ise

Bunda seni bulmaz ise âdem degül neme gerek

(70/9)⁵

¹ Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî (Bursa Dergâhları)*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yayınları, Bursa 1997, s.88.

² Tirse, bugün Sakarya ili, Pamukova ilçesine bağlıdır. Sakarya iline 67 km, Pamukova ilçesine 22 km uzaklıktadır.1938 yılında TBMM tarafından ismi Kemâliye olarak değiştirilmiştir. Detaylı bilgi için Bkz.http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemaliye,_Pamukova; 28.07.09; <http://www.pamukova.20m.com/koyler/KEMALIYE.HTM>, 28.07.09.

³ Vassaf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, c.I, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul, 2006, s.104; Bursalı Mehmed Veliyyüddin, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, haz. Abdullah Uçman-Önder Akıncı, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1976, s.69; Bursalı Mehmed Veliyyüddin, *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, haz. Mustafa Güneş, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2006, s.83; Özcan, Nuri, “Abdürrahim Tirsî”, *DİA*, c.I, İstanbul, 1988, s.293; Güneş, Mustafa, *Eşrefoğlu Rumî'nin Hayatı-Eserleri ve Divânı*, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2006, s.70; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA)*, c.I, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s. 22. Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, c.II, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.5.

⁴ Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, c.II, haz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, 2001, s.1237.

⁵ Parantez içindeki birinci rakam, bu çalışmada hazırlanan transkribe divan metninde yer alan şiir numarasını, ikinci rakam ise beyit numarasını belirtmektedir.

Doğum tarihini tespit etmek mümkün olmamıştır. Kaynaklarda buna dair bir bilgi olmadığı gibi kaç yaşında vefat ettiği de belli değildir.⁶ Ancak kırk sekiz sene seccâde-nişîn olduklarına dair rivayet vardır.⁷ Şayet kırklı yaşlarda tekkenin başına geçtiyse, doksanlı yaşlarda da vefat etmiş olmalıdır. Öyleyse doğum tarihinin tahminen 1430’lu yıllar olduğu düşünülebilir.

2- Mahlası

Doğduğu yere nisbetle kendisi, “Tirsî” mahlasını kullanmıştır. Bazı kaynaklarda mahlası “Tirsî” olarak geçse de doğrusu “Tirse” köyünden hareketle “Tirsî” olmalıdır. Şiirlerinde başka herhangi bir mahlas ya da lakap kullanmamıştır. Ancak “Tirsî” nisbetini kullanmadığı tek şiiri vardır ki onda da kendini “derviş” olarak nitelendirmiştir.

... ‘Abdürrahîm dervîş anuñ nazârında tırmiş
Meger andan himmet almış anıñ-ıçün söyler imiş

(64/13)

Bir başka beyitte de kendini tanıtırken “fakir” sıfatını kullanmıştır.

Ben fakîr ‘Abdurrahîm-i Tirsîyem
Kaçrede hoş baħr-ı cihân olmuşam

(101/10)

3- Ailesi

Abdürrahim Tirsî’nin babası Bayezid-i Fakih, aslen Bolu’lu olup İsfendiyâr oğlu Ahmed Bey’in akrabalarındandır. Daha sonra Tirse’ye gelip yerleşmişlerdir. Kendisi burada imamlık yapmıştır.⁸ Genelde fıkıh bilgisi iyi olan ve bu alanda söz sahibi

⁶ Kabaklı, a.g.e., c.II, s.5.

⁷ *Sefîne*, c.II, s.104.

⁸ *Yâdigâr*, s.88-89; *Sefîne*, c.I, s.104; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.69; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî’nin Menkıbeleri*, s.83; Özcan, a.g.md., c.I, s. 293; Güneş, a.g.e., s.69; *TDEA*, c.I, s.22. Baldırzâde Selîsi Şeyh Mehmet, *Ravzâ-i Evliyâ*, Haz. Mefâil Hızlı, Murat Yurtsever, Arasta, Bursa, 2000, s.280.

insanlara “fakih” denilmektedir. Öyleyse Bayezid-i Fakih, kültürel olarak belli bir seviyeye gelmiş, bilgili bir kişi olmalıdır. Ayrıca daha oğlu dört yaşındayken elinden tutup Eşrefoğlu Rumî'nin sohbetlerine götürmüştür.⁹ Bu da onun tasavvufî muhitlere yakın biri olduğunu göstermektedir. Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki Abdürrahim Tirsî hem zahirî ilme hem de tasavvufî kültüre sahip bir aileden gelmektedir.

Abdürrahim Tirsî'nin hanımı, mürşidi Eşrefzâde Abdullah-ı Rumî'nin kızı Züleyha Hanım'dır. Züleyha Hanım, babası vefat ettiğinde, henüz küçük yaşta olduğundan Sultan Bayezid'in annesi tarafından saraya alınmıştır. Burada yetişip evlilik çağına eriştiğinde, babasının da vasiyet ettiği üzere Abdürrahim Tirsî ile nikâhı kıyılarak İznik'e gönderilmiştir.¹⁰ Bu evlilikten bir çocukları olup adı Pir Hamdi Efendi (ö.1012/1603) 'dir.¹¹

Pir Hamdi Efendi, Eşrefoğlu Rûmî'nin kızı Züleyha Hanım ile Abdürrahim Tirsî'nin tek çocuğu olup İznik'te dünyaya gelmiştir. *Menâkıb-ı Eşrefzâde*'de 120 yaşında vefat ettiğine dair rivayet bulunmaktadır.¹² Buna göre 892/1483'te dünyaya gelmiş olmalıdır. Babasından almaya başladığı tasavvufî eğitimi onun vefatı üzerine Müslihiddîn Efendi'den tamamlamıştır. Şeyhinin vefatı üzerine hilafet makamına geçmiş, Hakk'a kavuştuğu 1012 /1603 senesine kadar halkı irşat ile meşgul olmuştur. Kabri Eşrefoğlu Rumî'nin yanındadır.¹³ Babası ve dedesi gibi şiire yetenekli olup bir *Divan*'ı vardır.¹⁴

⁹ Yâdigâr, s.88-89. *Sefîne*, c.I, s.104; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.69; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.83; Özcan, a.g.md., c.I, s. 293; Güneş, a.g.e., s.69; *TDEA*, c.I, s. 22; *Ravzâ-yı Evliyâ*, s.280.

¹⁰ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.73; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.95.

¹¹ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.76; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.101; *Sefîne*, c.I, s.105; *Ravzâ-yı Evliyâ*, s.280.

¹² *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.77; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.101.

¹³ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.77; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.103.

¹⁴ Divanın bir nüshası için Bkz. Abdürrahim-i Tirsî, *Îlâhiyyât*, BEEK, Genel 724/2, Kayıtlarda Abdürrahim-i Tirsî' ye ait gözükten bu divanın 87a-101b varakları arası aslında Hamdi Efendi'ye aittir.

Kendisinin üç çocuğu olmuş bunlardan Abdülmü'min ve Şeyh Lütü Efendi Lefke¹⁵ civarına yerleşmiş, orada tasavvufî faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁶ Kendileriyle ilgili başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sır Ali Sultan ise babasının vefatından sonra İznik'te ki âsîtaneye post-nişin olmuştur.¹⁷

Sır Ali Sultan'ın ismi, bazı kaynaklarda Sırrı Ali Efendi olarak da geçmektedir.¹⁸ Doğum tarihi hakkında bir bilgi yoktur. Ancak doğumuyla ilgili bir rivayete göre babası yaşlı iken annesi kendisine hamile kalmış bundan dolayı halk arasında çeşitli dedikodular dolaşmaya başlamıştır. Bu sözleri işiten Hamdi Efendi cuma günü halka hitap ederek “Eğer bu çocuk bizden ise annesinin karnında dört yıl kalsın.” demiştir. Nitekim öyle de olmuş ve dört yıl sonra dünyaya gelmiştir. Tasavvufî eğitimini o da babasından tamamlayıp icazet almıştır.

Sultan Murad Han, İznik'e gelişlerinde kendisiyle görüşmüş ve sohbetinden çok etkilenmiştir. Bunun üzerine Eşrefîyye Âsîtanesi ve Sultan Eşrefzâde Türbesi'ni mükemmel bir şekilde imar edip çinilerle süslemiş ayrıca bir de ona kılıç hediye ederek sevgi ve hürmetini göstermiştir.¹⁹

Hayatını talebelerini yetiştirerek geçirmiş, 1046/1636 senesinde ahirete intikal etmiştir. Kabri dedesinin yanındadır.²⁰

Şiire karşı kabiliyetli olup *Divan*'ı, *Tasdîku'l-Uşşâk* isminde mensûr²¹ ve *Sırru'l-Erkân*²² isminde de manzûm bir eseri bulunduğu kaynaklarda yazılıdır.

¹⁵ Kıbrıs adasının kuzeyinde, Güzelyurt Körfezine bakan bir kasabadır. Güzelyurt ilçesine bağlıdır. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Lefke>, 10.12.2009.

¹⁶ Kara, Mustafa, “Eşrefîyye”, *DİA*, c. XI, İstanbul, 1995, s.478; *Yâdigâr*, s.90.

¹⁷ *Yâdigâr*, s.89–90; *Sefîne*, c.I, s.105.

¹⁸ *Sefîne*, c.I, s.105.

¹⁹ *Yâdigâr*, s.90; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.77,79–80; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.107–109.

²⁰ *Yâdigâr*, s.90; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.80. *Sefîne*, c.I, s.105; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.109.

²¹ *Yâdigâr*, s.90.

²² Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, c.I, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000, s.17.

4- Tarikatı

Abdürrahim Tirsî, Abdülkâdir Geylânî (ö.561/1166) 'ye nisbet edilen Kadiriyye Tarikatı'nın Eşrefiyye koluna mensuptur. Bu şubenin kurucusu kendisinin de şeyhi olan Eşrefoğlu Rumî'dir.

Abdürrahim Tirsî, Divan'ında birçok yerde şeyhini ve Abdülkâdir Geylânî'yi bir arada zikretmektedir.

Dostum Eşrefoğlu Rûmî girçek evliyânunî biri

Şeyh 'Abdülkâdir Şulţânunî ol dostum birisi-y-imiş

(64/12)

Bu 'Abdurrahîm-i Tirsî 'aşk deryâsınunî bahresi

'Abdülkâdir sevgülüsü kuldur Eşref-zâde'nunî

(83/8)

Yirminci halkasını Abdürrahim Tirsî'nin oluşturduğu Kâdirî-Eşrefî silsilesinin Peygamber Efendimizden Abdülkâdir Geylânî'ye kadar uzanan sufileri sırasıyla şunlardır:

- 1- Resûl-i Rabb'il-âlemîn Muhammed Mustafa (sav)
- 2- Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlip (r.a.)
- 3- Hasan Basrî
- 4- Habîbi'l-Acemî
- 5- Dâvud-ı Tâi
- 6- Ma'rûf-ı Kerhî
- 7- Seriyî-i Sakatî
- 8- Ebü'l-Kâsım Cüneyd-i Bağdâdî
- 9- Şiblî
- 10- Ebü'l-Fazl Abdülvâhid bin Abdülaziz
- 11- Ebü'l-Hasan bin Yusuf el-Kureşî li'l-Kari
- 12- Ebû Said bin Aliyyi'l-Mahrusî

13- Muhyiddîn Abdülkâdir-i Geylânî²³

Eşrefiyye'ye varan Kâdiriyye silsilesinin, Abdülkâdir Geylânî'den Eşrefoğlu Rumî'ye uzanan halkasında şu isimler bulunmaktadır:

14- Muhammed Şemseddin

15- Muhammed Hüsâmeddin b. Şemseddîn

16- Şihâbeddin Ahmed bin Muhammed Hüsâmeddin

17- Alâeddin b. Şihâbeddin Ahmed

18- Hüseyin el-Hamevî²⁴

Eşrefoğlu Rumî'den itibaren Kadiriyye'nin bir kolu olarak ayrılan Eşrefiyye'nin XX. yüzyılın başlarına uzanan silsilesinde aşağıdaki isimler yer almaktadır:

19- Eşrefoğlu Rûmî

20- Abdürrahîm-i Tirsî

21- Muslihiddin Efendi

22- Pir Hamdi Efendi

23- Sır Ali Efendi

24- Hamdî-i Sâni

25- Lutfullah Efendi

26- Ahmed Efendi

27- Eşref-i Sâni

28- Abdullah Efendi

29- Sâlih Efendi

30- Abdülkâdir Efendi

31- Muhyiddin Efendi

32- Şerefeddin Efendi

33- Eşrefzâde İzzeddin Efendi

²³ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.157.

²⁴ Kara, a.g.md., c. XI, s.477-478.

- 34- Abdullah Efendi
- 35- Avnullah Efendi
- 36- Fahreddin Efendi
- 37- Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin Efendi
- 38- Mehmed Fahreddin Efendi
- 39- Nâfiz Efendi
- 40- Ahmed Ziyâeddin Efendi²⁵

Eşrefoğlu Rûmî'nin ilk şeyhinin Hacı Bayrâmı Veli olması nedeniyle Eşrefiyye'yi Bayrâmiyye'nin bir kolu olarak değerlendirenler de vardır. Ancak Hacı Bayrâm-ı Velî, seyr u sülûkunu tamamlaması için onu Hüseyin el-Hamevî'ye gönderdiğine göre bu tesbitin doğru olmaması gerekir.²⁶

Eşrefoğlu'nun hayatına baktığımız zaman onun önce Emir Sultan'a, sonra Hacı Bayrâm-ı Veli'ye, daha sonra da Hüseyin el-Hamevî'ye giderek tasavvufî eğitimini tamamladığını görmekteyiz. Bu nedenle Eşrefiyye tarikatını Emir Sultan'ın tarikatı, Bayrâmiyye ve Kâdiriyyenin mezcedilmesinden meydana geldiğini söyleyenlerde olmuştur.²⁷ Ancak Abdürrahim Tirsî, Divan'ında kendilerinin Kâdirî olduğunu belirtip diğer tarikatlardan bahsetmemektedir.

Ey bizi şoran arkadaşlar bize Kâdirîler dirler

Ey gerçek tâlîb arkadaşlar bize Kâdirîler dirler

Bu 'Abdurrahîm-i Tirsî Şeyh Eşref-zâde bendesi

'Abdulkâdir eksüklüsi bize Kâdirîler dirler

(35/1-16)

Eşrefoğlu Rumî'nin temellerini attığı Eşrefiyye tarikatı, dergâhın ikinci post-nişîni Abdürrahim Tirsî, halifesi Muslihiddin Efendi ve oğlu Pir Hamdi Efendi

²⁵ Kara, a.g.md., c.XI, s.478.

²⁶ Kara, a.g.md., c.XI, s.478.

²⁷ Güneş, a.g.e., s.62.

dönemlerinde kuruluş safhalarını tamamlamıştır.²⁸ Bundan sonra ki Eşref-zâde Dergâhı post-nişînleri Abdürrahîm Tirsî evladından gelmiştir.

4.1.Eşrefiyye Kültürü

Eşrefiyye kültürünü oluşturan temel kitapların başında tarikat pirinin “*Müzekki’n-nüfûs*” adlı eseri gelmektedir. Ayrıca yine onun “*Divan*”ı ve “*Tarîkat-nâmesi*” de bu kültürü şekillendiren belli başlı kitaplardandır. Ayrıca ondan sonra Eşrefzâde dergâhına post-nişîn olan diğer şeyhlere baktığımız zaman da birçoğunun ya divanı ya da tasavvufî eseri olduğunu görmekteyiz. Bu da Eşrefiyye’yi Osmanlı’nın en canlı tasavvufî hareketlerinden biri haline getirmiştir.²⁹

Özellikle Eşrefiyye kuruluş aşamasında iken postta bulunan Abdürrahim Tirsî ve oğlu Hamdi-i Evvel’in “*Divan*”ları, torunu Sır Ali Efendi’ye ait olan “*Divan*”, “*Sırru’l-Erkan*” ve “*Tasdîku’l-Uşşâk*” adlı eserler, mutlaka bu kültürün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Diğer ünlü Eşrefî yazarlardan bir kaçı da şunlardır: Abdülkâdir Efendi-*Sırr-ı Deverân*, İbrahim Eşrefî-*Risâle-i Gülâbâd*, İzzeddin Efendi-*Enisü’l-Cinân* (tefsir), Abdülkadir Necib Efendi- *Mevlid*, Ahmed Ziyâüddin Efendi-*Gülzâr-ı Sülehâ* (Tabakât), Tennûrîzâde Mustafa Efendi-*Hediyyetü’l-Fukara*.³⁰

Eşrefî dergâhlarında zikir perşembe akşamları yatsı namazından sonra yapılır. Zikre önce oturularak başlanır daha sonra ilahiler söylenerek ayakta devam edilir ki buna “Devran”³¹ denilir. En sonunda secdeye gidilerek zikir tamamlanır.

Eşrefîlerin her gün okuduğu evrada ‘tertîb-i eşrefî’” adı verilir. 100 istiğfar. 25 İhlâs, 25 Fatiha, 100 salâvat. 300 kelime-i tevhidden oluşmaktadır. Tarikat mensublarının seyr u sülûku esnasında sırasıyla çekmeleri gereken esma şu şekildedir:

²⁸ Kara, a.g.md., c.XI, s. 478.

²⁹ Kara, Mustafa, *Osmanlı’nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, Bilge Yayın Habercilik ve Danışmanlık, Ltd. Şti., İstanbul, 2006, s.84; Kara, a.g.md, c.XI, s.479.

³⁰ Kara, a.g.e., s.86. Kara, a.g.md., c.XI, s.479.

³¹ Kemikli, Bilal, *Dost İlinden Gelen Ses-Tasavvuf Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-*, Kitabevi, İstanbul, 2004, s.102.

"Lâ İlahe illallah. Allah, hû, hak, hay, kayyûm, kah-hâr. settâr, müheymin, bâsıt, vedûd, hâ-dî". Tarikatın evradı ise bir kısmı Abdülkâdir Geylânî, bir kısmı da Hüseyin el-Hamevî'ye ait olup Eşrefoğlu Rûmî tarafından tertib edilmiştir. Buna "evrad-ı Eşrefiyye", "evrad-ı şerife-i Eşrefiyye" denilir. Eşrefî mensubları ayrıca sabah namazından sonra "evrad-ı Fethiye" ve "seyyid-i istiğfâr", yatsı namazından sonra da istiğfar, salavât-ı şerîfe ve usûl-i Eşrefiyye okurlar.³²

Eşrefiyye dervişlerinin giydikleri kıyafetin iki temel unsuru tac ve hırkadır. Tacın üst kısmında "Eşrefî gülü" bulunur ki merkezden dışa doğru üç halkadan oluşmaktadır. Beyaz çuha üzerine işlenen bu gülün birinci katında beş, ikincisinde altı, üçüncüsünde yedi yaprak bulunur. Bu gül deseninde sarı, beyaz, kırmızı ve siyah renkler kullanılır. Eşrefî şeyhleri beyaz, dervişleri ise yeşil tac kullanırlar.³³

Sesli zikir meclisleri nedeniyle Eşrefî dervişlerinin musikî dünyası ile irtibatları kaçınılmaz olmuştur. Eşrefoğlu Rûmî ve Abdürrahim Tirsî'nin şiirleri hem kendileri hem de başka bestekârlar tarafından bestelenmiş ve dergâhlarda okuna gelmiştir. Abdürrahim Tirsî'nin bestelediği bir şiiri şöyledir:

N'oldı saña eyâ gönül 'aceb ne derde uğraduñ

Turnaz aķar göziñ yaşı tufân-ı Nûha mı uğraduñ³⁴

(72/1)

4.2. Mürşidi

İsmi, Eşrefzâde Abdullâh-ı Rumî İbn es-Seyyid Ahmet el- Mısrî b. Es-Seyyid Muhammed Suyûtî'dir. Eşrefiyye şu'besinin kurucusu olduğu için kendisine Pir-i Sâni denilmiştir. Babasının adı Eşref Ahmed, dedesinin ise Muhammed el-Mısrî'dir. 754/1353 yılında İznik'te doğmuştur. Eşrefoğlu, Eşrefzâde, Eşrefî Rumî diye

³² Kara, a.g.md., c.XI, s.478.

³³ Kara, a.g.e., s.86-87. Kara, a.g.md., c.XI, s. 479.

³⁴ Ergün, Sadedin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, c.I, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul, 1942, s.15,20; Kara, a.g.e, s.88-91.

meşhurdur. Abdürrahim Tirsî pek çok şiirinde mürsidinden bahsetmiştir. Aşağıdaki beyitler de o Eşrefoğlu'nu anlatmaktadır.

Şeyhümüz Eşrefoğludur 'Kâdirîdür İznîkîdür
Dervîşlere himmetlidir gelün hey dervîşler gelün
(82/16)

'Abdürrahîm-i Tirsîyem Eşrefoğlı vârişiyem
Ol dost 'ışkı dirisiyem 'ışk-ıla söylerem henüz
(44/7)

Eşrefoğlu Abdullah Rumî'nin soyunun Hz.Peygamber'e dayandığına dair rivayetler vardır.³⁵ Tirsî, aşağıdaki beyitiyle bu iddiayı doğrular niteliktedir.

Şeyh Resûlu'llâh neslidir gerçek erdür Hâk dostudur
Şeyhün himmeti 'âlîdür gelün hey dervîşler gelün
(82/15)

İlk eğitimini İznik'te tamamladıktan sonra Bursa'ya gelerek Çelebi Sultân Muhammed Medresesinde tahsiline devam etmiştir. Kırk yıl burada bulunduğu rivayet edilir.

Tarikata girmeyi arzulamış, ilk önce Bursa'da Abdal Mehmed olarak bilinen meşhur mutasavvıf ile görüşmüş, onun işaretiyle Emir Sultan (ö.833/1429)'a, daha sonra onun da tavsiyesiyle Hacı Bayrâm-ı Velî (ö.833/1430)'ye sevk olunmuştur. Hacı Bayrâm-ı Velî'ye intisab ederek, on bir yıl yanında kalmış bu süre zarfında imamet görevi üstlenmiştir. Seyr u sülukunu tamamladıktan sonra hem hilafete hem de şeyhinin kızı Hayrunnisa Hanım ile evlenme şerefine nail olarak İznik'e dönmüştür. Bu evlilikten Züleyha isminde bir kızları dünyaya gelmiştir.

Eşrefoğlu Rumî, manevi mertebelerde daha da yükselmeyi niyaz edince, mürsidi onu Hama'ya, Abdülkâdir-i Geylâni neslinden Hüseyin el-Hamevî'ye göndermiştir.

³⁵ Güneş, a.g.e., s.37-38.

O'da derhal kendisini erba'ine koymuş ve çile-hânedede geçirdiği kırk günün ardından da kendisine icazet vermiştir. İrşada memur olarak İznik'e dönmüş ve tekkesini kurmuştur.

Burada halkı irşad ile meşgul olurken 874/1469'da İznik'te vefat etmiştir.³⁶

Kendisine nisbet edilen eserlerin isimleri şöyledir:

- 1 Divan
- 2 Müzekki'n-nüfûs
- 3 Tarîkat-nâme³⁷

Abdürrahim Tirsî şeyhinin vefatından büyük üzüntü duymuş ve şu mısraları kaleme almıştır.

Bu bî-çâre garîb n'itsün ağlayû kıncarû gitsün
Sensüz bu ciĥânî n'itsün Eşrefoĝlı Rûmî Sultân

Bu 'Abdürrahîm-i Tirsî andandur âh u zârîsi
İşler yüregi yaresi Eşrefoĝlı Rûmî Sultân

(115/19–20)

4.3. Tasavvufa Giriş ve Seyr u Sülûku

Daha dört yaşında bir çocukken babasıyla birlikte İznik'e gitmiş ve Eşrefoĝlu Rumî'nin sohbetlerine katılmıştır. Kaynaklarda ona çok düşkün olduğu ve yanından ayrılmak istemediği belirtilmektedir. Eşrefoĝlu'nun, bu çocuğun kendisine verilmesini ve onu terbiye edip yetiştirmek istediğini belirtmesi üzerine, babası da bunu kabul etmiştir.³⁸

³⁶ *Sefîne*, c.I, s.100-102; *Yâdigâr*, s.86-88; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.7-27; Güneş, a.g.e., s.37-72; Kara, a.g.e., s. 37–50.

³⁷ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, a.g.e., s.17; Kara, a.g.e., s.53-59; Güneş, a.g.e., s.73-89; *Sefîne*, c.I, s.103; *Yâdigâr*, s.87-88; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.27-28.

³⁸ *Yâdigâr*, s.88-89; *Sefîne*, c.I, s.104; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.69; Özcan, a.g.md., c.I, s.293; Güneş, a.g.e., s.69. *Ravzâ-i Evliyâ*, s.280.

Böylece başlayan süreçte müşhidinin gözetiminden ayrılmayarak son derece itinalı bir şekilde eğitimini sürdürmüştür. *Menâkıb-ı Eşrefzâde*'de hocasının kendisine şöyle dediği rivayet edilmektedir:

“Ata belinden ana rahmine düşeliden beri seni terbiye ederim ve bu diyara gelmeden maksudum ancak sensin.”³⁹ Bundan dolayı Eşrefoğlu Rûmî yazları Tirse yaylasında geçirip, kışları ise İznik'te otururlarmış.

Abdürrahim Tirsî, müridliği zamanında Hızır aleyhisselâm ile görüşüp sohbet etmeyi çok arzular ve şeyhine de bu isteğini sık sık arzedermiş.

Bir gün müşhidi onu pazara elma almaya gönderir. O da emrolunduğu üzere alışverişini yapıp âsitâneye geri dönerken yolda bir dervişe rastlar. Bu zat kendisine “Aç bakalım sepetinde ne var.” deyince o da sepetini açar, derviş de bir elma alır ve sonra da geçip gider.

Tekkeye gelip elma sepetini huzuruna sunduğu zaman şeyhi: “Abdürrahim, elmalardan birisi eksik.” der. O da bir dervişin aldığını söyler bunun üzerine hocası “Neden eteğine sıkı yapışmadın.” buyurur. “Kim olduğun bilemedim.” diye üzülünce de “Yâ Abdürrahim, Hızır (a.s.)'ı görsem derdin ama bilsem demezdin o nedenle gördün ama bilemedin.” demişlerdir.

Artık “Ah görsem, bilsem.” diye arzu ederlerken bir gece “Abdürrahim, var bu gece yaylaya git.” diye emir gelir. Derhal itaat edip yaylaya varınca İznik'te kendisinden elma alan derviş görür ve bilir ki bu arzuladığı kişidir. Eteğine yapışır ve Allah'a çok şükreder. Kendisinden dua rica ettiğinde “Ey Abdürrahim, sen hizmetinde olduğun zatın kıymetini bil ve onun hayır duasını rica kıl.” diye buyurup ortadan kaybolurlar.⁴⁰ Bu olaydan sonra şeyhine itikadı ve bağlılığı daha da artmış, can ü gönülden mücâhedeye devam etmiştir.

³⁹ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.69; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.85.

⁴⁰ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.70–71; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.85–89.

Müritliği zamanında Şeyhinin bir hizmeti olsa, hemen yerine getirir sonra yine kendi haliyle meşgul olurdu.

Bir gün pazarda yerine getirmesi gereken bir hizmeti olur ve hemen varıp eda eder. O esnada elinde otuz akćeye aba satan birini görür. Bir tane alır ve giyinir tam da üzerine göre olur. Otuz bir akće vererek satın alır. Pazarcı kendisini beklemesini, paranın üzerini getireceđini söyler. Ancak aradan bir müddet gećmesine rađmen geri dönmez.

Abdürrahim Tirs de artık beklemez ve halvet-hneye geri dönerek zikrullah ile meŐgul olur. EŐrefođlu yanına giderek ‘‘Ey Abdürrahim!’’ diye seslenir. ‘‘Lebbeyk Sultanım’’ deyince ‘‘Ne iŐlersin?’’ buyurur. Bunun zerine ‘‘Zikrullah ederim.’’ der. O da ‘‘Hilaf söylersin ve zikrullah yerine otuz bir akće, otuz bir akće diye sylenirsin. Nice zikrullah edersin. Bu küstahlık yetmez iken inkr dahi edersin. Bu makule evz bir dahi eyleme, zira mahrumluđa bistir. Eđer bizim taamımıza ve kisvemize razı olursan, devlet bulursun ve yoksa ćok ndim olursun, ancak son piŐmanlık fayda vermez!’’ diye uyarıda bulunur.⁴¹

Hocasının ikzlarına dikkat edip, emirlerine riyet ederek hayır duasını almıştır. EŞrefoğlu Rum kendisinden sonra İznik’teki sitnenin ikinci post-niŐini olarak onu vasiyet etmiştir. Vakti gelince kızı Züleyha Hanım’la evlenmesini de ayrıca işaret buyurmuŐtur.

4.4. İrşat Faaliyetleri

Abdürrahim Tirs, seyr u slkunu tamamlayıp Őeyhinin vasiyeti ile posta gećtikten sonra o da Őeyhinin yolundan giderek irŐat görevini üstlenmiŐtir.⁴² Hakkında anlatılan menkbelere baktıđımız zaman onun halkın ićinden birisi olup talebe yetiŐtirmeye ne kadar önem verdiđini, insanların da kendisine nasıl sevgi, hürmet ve itibar gösterdiđini görmekteyiz.

⁴¹ *Menkb-ı EŐrefzde*, s.52–54; *İznikli EŞrefoğlu Rm’nin Menkbeleri*, s.49–51.

⁴² *Ravz-yı Evliy*, s.280.

Rivayet edildiğine göre Tirse yaylasında bir cami inşa etmek ister, müridleri ve halktan sevenleri ile ormana ağaç kesmeye giderler. Yanlarına bir küçük tencere pirinç çorbası ve çok sayıda tabak alırlar.

Mola verildiğinde insanlar bir araya gelip sofralara otururlar. Abdürrahim Tirsî, o küçük tencerenin üzerine Fatıha-yı şerif okuyarak, tabakların doldurulmasını emreder. O büyük tabaklar çorbayla doldurulup herkes karnını doyurduktan sonra sanki hiç yenilmemiş gibi aynı miktarda çorba tencerede kalır.

Yemek sonrası cemaat tekrar hizmetle meşgul olurlar. Vakit ikindi olup herkes abdestini tazeleyince onlara ikindi namazını kıldırır. Tesbih ve duadan sonra bir grup yürüğün onlara doğru geldiği görülür. Yanlarında getirdikleri çeşitli türden yemekleri kendisine arz ederler.

Emir üzerine sofralar kurulup herkes karnını doyurunca, tekrar geldikleri yola geri dönerler. Şeyh efendinin gelen yürüklerle hiç konuşmaması dikkat çekmiştir.

Bu olaydan sonra cuma günü gelince Abdürrahim Tirsî müridleri ile birlikte cuma namazına gider. Talebelerinden âsâdâr Habib Dede cami önünde gördüğü bazı yürüklere “O vakitte bize yemek getirdiniz, şeyh efendi bundan gayet memnun oldu.” deyince, “Ne yemeği, bizim bundan haberimiz yoktur.” dediler.

Aralarında geçen bu konuşmayı duyunca Abdürrahim Tirsî kendilerine şunu söyler: “Habib Dede, o yemeği getiren yürükler değil yürükler suretinde melekler idi. Allah Teâlâ kereminden, bizim hizmetimizde bulunan müminleri tâ’zim için kudret sofrasından melekleriyle o yemeği gönderdi.” Şunu da ilave etti ki: “Meleklerin yürükler suretinde gelmelerinin sebebi, onların kalbi temiz mü’minler olmalarıdır.”⁴³

Abdürrahim Tirsî, sadece halk arasında teveccüh edilen biri olmayıp aynı zamanda dönemin padişahı ve ailesi tarafından da görüşlerine değer verilen bir zat idi. Züleyha Hanım’ın Abdürrahim Tirsî ile nikâhı kıyılıp artık saraydan ayrılarak İznik’e gönderilmesi söz konusu olunca Sultan II. Bayezid’in hanımı Şehzâde Korkut’un

⁴³ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.72–73; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî’nin Menkıbeleri*, s.89–93.

annesi, kendisiyle görüşerek Şu ricada bulundu: “Zevcin Abdurrahim Tirsî’den rica edip himmet talep ederiz ki Sultan Bayezid’den sonra padişah benim oğlum olsun.”

Züleyha Hanım sık sık bu ricayı eŐine hatırlatırdı. Kendisi bir gece rüyasında Hz. Muhammed (sav)’in de teŐrif eylediği büyük bir meclis kurulduğunu görür. Abdurrahim Tirsî’de Peygamber Efendimizin (sav) huzurunda bulunup kendisine Őehzâdelerden hangisinin tahta geçmesinin uygun olacağını sual eder.

Sultânü’l-Enbiya buyurdu ki: “Rumun Kara oğlanının muradı Sultan Selim’dir. Buyururlar ki: “Murad Abdurrahim Tirsî’dir.” Bunun üzerine diğer Őehzâdelerin baŐından devletleri alınıp meclisten kaldırılırlar.

Züleyha Hanım rüyadan uyanınca eŐine “Biz sizden Şehzâde Korkut’u rica ederdik meğer siz ise Sultan Selim’in padişah olmasını istemiŐsiniz.” der. Bunun üzerine “Őeyhim kızı, Őehzade Korkut’tan evlad gelmez âl-i Osman’ın nesli kesilsin mi? Bu Hakk’ın rızasına uygun değildir.” diye cevap verir. Buradan anlaşılmaktadır ki Allah dostları Hakk’ın rızasına uygun amel ederler.⁴⁴

4.5. Halifesi

Abdurrahim Tirsî vefat ettiğinde oğlu Hamdi Efendi henüz posta geçecek olgunluğa ermediğinden, Mudurnu kasabasından Muslihiddin Efendi Şeyhinin vasiyeti üzerine halife olmuştur. Şeyh-zâdenin eğitimi ve terbiyesi ile o meşgul olmuştur. Kırk dervişle beraber onu da erbaîne koymuş, bu esnada Hamdi Efendi’nin kalbine “Őeyhimiz küçük bir âdemdir, bu kadar kişiyi nasıl terbiye edecek?” diye bir hatıra gelir. Henüz o düşünce kalbinden gitmeden Muslihiddin Efendi çile-hâneye gelir ve Şöyle der: “Oğlum Őahin de küçüktür amma amelinde seridir.” Muslihiddin Efendi vefat ettiğinde postu Hamdi Efendi’ye bırakmıŐtır.⁴⁵

⁴⁴ *Menâkıb-ı EŞrefzâde*, s.73–75; *İznikli EŞrefoğlu Rûmî’nin Menkıbeleri*, s.95–99.

⁴⁵ *Yâdigâr*, s.89; *Sefîne*, c.I, s.105; *Menâkıb-ı EŞrefzâde*, s.76–77; *İznikli EŞrefoğlu Rûmî’nin Menkıbeleri*, s.101.

5. Vefatı:

Eşrefoğlu Rumî'nin irtihalinden sonra İznik'teki âsitânedede salıkların irşadı, talebelerinin terbiyesi ile meşgul iken 926 Saferinde (Şubat 1519) ahirete intikal etmiştir.⁴⁶

Abdürrahim Tirsî'nin vefat tarihi ile ilgili Mehmet Nâilî Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî* sinde farklı bir rivayet bulunmaktadır. Burada vefat tarihi 944–1537 olup “Vuslat vahdet” cümlesi de vefatına tarih olarak verilmiştir.⁴⁷ Ancak bu görüş tek kalmıştır.

Kaynaklarda yer alan Abdürrahim Tirsî'nin kabri ile ilgili bilgilere baktığımız zaman, o dönemde var olan Eşrefoğlu türbesinin karşısında kendisine ait yapılmış olan bir türbeye defn olunduğu anlaşılmaktadır.⁴⁸ Ancak bugün bu türbeler mevcut değildir. İznik'teki Eşrefoğlu Rumî'nin kabri yanında birçok kabir bulunmakla birlikte bunların bir kısmı isimsizdir. Bu kabirlerin Eşrefoğlu Rûmî ailesine ait olduğu tahmin edilmektedir. Kitâbesi olan kabirler de o dönemin İznik eşrafına ait olup içlerinde Abdürrahim Tirsî yoktur. Diğer kitâbesiz kabirler için oradaki bir tabelada şu ifadeler yer almaktadır: “1. Eşrefoğlu Abdullahi Rûmî, 2. Mevlâna Taceddin-i İbrahim, 3. Sırrı Ali Efendi, 4. Amasyalı Pir Mehmed Efendi, Ekâbir ve ulemalar burada medfundur.”

Görüldüğü üzere kitâbesinde açıkça Abdürrahim Tirsî'nin adı yazan bir kabir burada yoktur. Torunu Sırrı Ali Efendi'nin ismi dahi geçmekte olup kendisinden hiç bahsedilmemektedir. Eşrefoğlu Rumî'nin yanındaki isimsiz kabirlerden birinin ona ait olabileceği tahmin edilmektedir.

Tüm bu bilgilerin yanı sıra onun, Mudurnu Büyük Cami Mahallesinde merhum Emekli Öğretmen Nuri Özdemir'in bahçesinde medfun bulunduğu dair bir rivayet de

⁴⁶ *Yâdigâr*, 89; *Sefîne*, c.I, s.104; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.71; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.89; Özcan, a.g.md., c.I, s.293; *TDEA*, c.I, s.22.

⁴⁷ Tuman, a.g.e., c.II, s.1237.

⁴⁸ *Yâdigâr*, s.89; *Sefîne*, c.I, s.104; *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.71; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, s.89; Özcan, a.g.md., 293; *TDEA*, c.I, s. 22.

bulunmaktadır.⁴⁹ Burada bulunan kabrin kitabesine dayanarak bu türbenin ona ait olduğu iddia edilmektedir. Kitabe şu şekildedir: “*Tarihin kim bilmez evvelinden deyu keşfeyledi irfan. İrer maksuduna elbet ziyaret eyleyen ihvan görünce kabri. Kutbü’l-arifin tarika-i Kadiriye’den Abdurrahim Tirsî hazretlerinin merkadi şerifidir.*”⁵⁰ Ancak bu rivayeti destekleyen hiçbir bilgiye kaynaklarda rastlamak mümkün değildir. Muhtemelen bu kabir Abdürrahim Tirsî’nin makamıdır.

Oğlu Pir Hamdi Efendi’den nakledilen rivayet ise onun şeyhinin karşısına defn edildiği kanaatini desteklemektedir. Bu rivayete göre, Abdürrahim Tirsî’nin vefatından sonra siyah, gözleri görmeyen bir köpek gelip biraz Eşrefoğlu’nun, biraz da Abdürrahim Tirsî’nin kabrine yüz sürer, ayakucunda yatardı. Oraya namaza gelip gidenler bu köpeği oradan kovmalarına rağmen tekrar geri gelirdi.

O zaman âsâdar Habib Dede İznik halkına: “Bu köpeği rahatsız etmeyin, bunda bir hikmet olsa gerek, ortaya çıkmasını bekleyin.” der.

Köpeğin oraya gelmesinin üzerinden kırk gün geçince, kırk birinci gün halk ikinci namazından çıktıklarında, o köpek yine bir müddet Eşrefoğlu’nun, bir müdette Abdürrahim Tirsî’nin kabrine giderek feryad eyler. Orada hazır olan cemaatin hepsi gördüler ki bu köpeğin iki gözü de açılmış ve önceki gibi sağ salim olmuştur.⁵¹

⁴⁹ http://www.mudurnuhaber.com/Evliyalari/ABDURRAHIM-TIRSI-HAZRETLERI_1544.htm, 22.10.2009.

⁵⁰ <http://www.mudurnu.com/mudurnuevliyalari.html>, 22.10.2009.

⁵¹ *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, s.75–76; *İznikli Eşrefoğlu Rûmî’nin Menkıbeleri*, s.99–101.

II. BÖLÜM

DİVAN

1- Divan

Abdürrahim Tirsî'nin bilinen tek eseri Divan'ıdır. Kaynaklarda Divan'ının dışında herhangi bir eseri olduğundan bahsedilmemektedir.¹ Şairin kendisi de muhtelif şiirlerinde divanından bahsetmektedir:

*Çav ola adum 'āleme çok hālīm gelmez kaleme
Geldügi kadar dilime yazam dīvānıma benüm*

(96/5)

*Görelen seni ey hānum sever seni gönlüm cānum
Senüñ hüsünüñ kitābıdur elümde şimdi dīvānum*

(99/4)

Şair, şiirlerini halkı irşād makamında ilhâmî olarak söylemiştir. Kendisi de pek çok beyitinde söylediklerinin kendi ihtiyarı olmadığını belirtmektedir

*'Abdürrahīm-i Tirsî var idelü iy sevdā-yı yār
Saña bir derd virmiş dil-dār bu söz ihtiyāruñ degül*

(86/7)

*Ögrendüm varup gelmegi ma'şūk cemālın görmegi
Dostdan alduğum haberi dīvānlara yazar oldum*

(93/6)

¹ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, a.g.e., s.94.

Abdurrahim Tirsî'nin, Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî'nin tesirinde kalarak kısmen aruz, çoğunlukla da hece veznini kullanarak sade bir dille söylediği şiirlerine eski mecmualarda rastlamak mümkündür. Nuri Özcan, “Abdurrahim Tirsî” maddesinde şâir için “S. Nüzhet Ergün, *Türk Şairleri'nde çeşitli mecmualardan topladığı on bir şiirini yayımlamıştır*” ifadesini kullanmıştır.²

2007 yılında Vildan Özmen tarafından Abdurrahim Tirsî Divan'ı yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.³ İki nüsha kullanılarak yapılan bu çalışmada şairin 88 şiiri bulunmaktadır. Özmen, bizim çalışmamızda kullandığımız M1. ve B. nüshalarını görmemiştir. Ayrıca bu çalışmada bazı okuma hataları da bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Abdurrahim Tirsî Divanı'nın tekrar çalışılması uygun görülmüştür.

2- Divanın Şekil Yapısı

2.1. Vezin ve Kâfiye

Tekke edebiyatı, “âşık edebiyatı” gibi hem halk şiirine hem de divan şiirine bağlı, iki yönlü bir yapıya sahiptir. Bu nedenle tekke edebiyatının manzumeleri hem aruz hem de hece vezniyle yazılmıştır. Bu şiirlerin kendine özgü bir vezni ve şekli yoktur ve çok defa âşık şiiri şekliyle divan şiiri şeklini birleştirerek ayrı bir yapıya sahip olmuştur.

Tekke edebiyatı ürünlerinde aruz hatalarına sık sık rastlanır; çünkü bu şairler çok iyi bir eğitim görmedikleri için şiirleri aruz hatalarıyla doludur. Daha çok Türkçe kelimelerde görülen bu hatalar, “imale” ve “zihaf”tan kaynaklanan aruz bozukluklarıdır.⁴

² Özcan, a.g.md. c.I, s. 293.

³ Tez için Bkz. Özmen, Vildan, Abdurrahim-i Tirsî Divanı (İnceleme-Metin-Düz Yazıya Çeviri), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007.

⁴ Artun, Erman, *Dinî - Tasavvufî Halk Edebiyatı*, Kitabevi-299, İstanbul, 2006, s.119-120; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyası El Kitabı*, c.III, s.251.

Abdürrahim Tirsî, Divan'ında hece ve aruz veznini birlikte kullanmış ancak çoğunlukla heceye ağırlık vermiştir. Esasen bu şiirleri heceyle veya aruzla yazılmış diye kesin çizgilerle ayırmak da doğru olmaz kanaatindeyiz. Tirsî Divan'ındaki aruzla yazılmış şiirlerde çok sayıda vezin hataları mevcuttur. Aruz vezninin heceye uyum gösteren basit cüzleri kullanılmıştır. Divan'da kullanılan vezinler aşağıda verilmiştir:

Aruz⁵:

Bahr-i Remel⁶:

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Gazel: 2, 3, 8, 23, 27, 30, 39, 40, 45, 47, 87 (beyitlerin "b" dizeleri), 94, 95, 104, 105, 131,136 (Son iki beyit), 146, 158, 160, 161, 166.

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Gazel: 4, 6, 7, 65, 87 (Beyitlerin "a" dizeleri),100,101, 117, 118, 120, 135, 136 (İlk beş beyit), 139, 163.

Bahr-i Hezec:

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Gazel: 1, 4, 69, 121, 122, 123, 144, 162.

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

Gazel: 5, 11, 29, 34, 60, 61, 68, 124, 134.

Bahr-i Recez:

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün

Gazel: 12, 41, 111.

Bu gruplamalar yapılırken az vezin kusuru gösteren şiirler aruz vezniyle yazılmış olarak kabul edildi. Aynı beyit ve ya şiirin içinde çok bariz şekilde görülen kusurlar aruz olarak kabul edilmemiş bunların heceyle yazılma ihtimali daha kuvvetli olarak kabul edilmiştir.

⁵ Aruz kalıpları için bkz. Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5.bs, Türk Dil Kurumu Yayınları /517, Ankara, 1999, s.19–29.

⁶ Şiirlerin numaraları transkribe Divan metnindeki sıra numaralarıdır.

Yunus Emre, Eşrefoğlu gibi Abdürrahim Tirsî’de heceli ve aruzlu şiirlerin önemli bir miktarını musammat tarzında kaleme almıştır. Musammat tarzında beyit esasıyla yazılan bu şiirlerin her birini ortadan ikiye böldüğümüzde kıt’a şekline girdiğini görmekteyiz. Hece vezniyle yazılan bazı manzumeler ahenk olarak aruz kalıplarına uygunluk göstermekle beraber çok sayıda kusur ortaya çıkmaktadır. Bu tarz söyleyişleri hece-aruz ikiliği olarak değerlendiren araştırmacılar bunun Tekke edebiyatı şairlerinin ortak özelliği olduğunu söylemişlerdir.⁷

Hece⁸:

4+4+4+4=16

Gazel: 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 62, 63, 64, 66, 67, 70, 72, 73, 74,75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 98, 99, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 119, 125, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 138,140, 141, 142, 142, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 159, 164, 165.

5+5=10

Gazel: 31, 128.

6+5= 11

Gazel: 57, 58, 59.

4+4+3=11

Gazel: 56, 79, 97, 116, 137, 145.

7+7=14

Gazel: 156.

Yunus Emre, Eşrefoğlu ve Kaygusuz Abdâl’da olduğu gibi Abdürrahim Tirsî’de kâfiye konusunda vezinde olduğu gibi kuralcı değildir.⁹ Şiirlerinin çoğunlukla tek ünsüz

⁷ Güneş, Mustafa, Eşrefoğlu Rûmî ve Divân’ı (İnceleme Metin), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Malatya, 1994, s.77-78.

⁸ Hece kalıpları için bkz. Dilçin, a.g.e., s.41-58.

benzerliğinden oluşan yarım kafiye göze çarpmaktadır. İlâhilerinin çoğunda kâfiyeden sonra redif kullanmıştır. San'atkarâne bir tavır içinde değildir. Şiirlerinde kafiye baştan sona aynı disiplin içinde devam etmez, zaman zaman bozulur. Doğal bir şekilde içinden geldiği gibi söylemiştir.

2.2. Nazım Şekilleri

Tirsî Divan'ındaki ilâhiler “gazel” nazım biçimiyle kaleme alınmıştır. Bunların kafiye şeması çoğunlukla gazelinki (aa, ba, ca, da, v.s.) gibidir. Divan'daki birçok şiir musammat gazel tarzında yazılmıştır. Bunlarda iç kâfiye vardır. Beyitler ortadan ikiye bölüdüğü zaman hece vezniyle yazılmış kıtalar gibi olmaktadır. Bu şiirlerin kafiye şeması, Halk edebiyatının çok sevilen bir nazım türü olan “koşma” ya benzemektedir. Koşmanın kafiye şeması: baba – ccca - ddda¹⁰... şeklindedir. Aşağıdaki şiir buna örnek gösterilebilir.

Derdiñi cānum[uiñ] cānı / niceye degin çekeyin

Gice gündüz kanlu yaşım / yā niceye dek dökeyin

Senüñ derdüñden iy Nigār / yandı tutuşdı cān ciger

Bu işlere kim şabr ider / yā ben nice sabr ideyin

Yandı cān ciger tutuşdı / işkuñ odı başdan aştı

Vardı gönül saña düştü / sevdi ayrılmaz n'ideyin

(106/1–3)

Abdürrahim Tirsî'nin aşağıdaki, “vahşî gönül” redifli şiiri, Tekke Edebiyatı'nda yeni bir şekil denemesi olarak kabul edilebilir. Beyitlerin birinci dizesi: *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün*, ikinci dizesi ise *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün* şeklindedir.

Ey gönül vahşî gönül vahşî gönül

Çande gitdüñ kandesin vahşî gönül vahşî gönül

⁹ Güneş, a.g.tz., s.80.

¹⁰ Dilçin, a.g.e., s.305-306.

Seyr idersin ‘ālemi her cā-be-cā
Bî-ķarār yiller gibi vaķşî gönül vaķşî gönül

(87/1–2)

2.3. Nazım türleri:

2.3.1. İlahi

İlahiler doğrudan dinî konulara bağlı tekke edebiyatı nazım türüdür. Kelime anlamı Allah’a aittir. İlahilerde Allah sevgisi ve onun çevresindeki her türlü dinî konular işlenir. Bunlar aruz veya hece ile yazılır.¹¹

Abdürrahim Tirsî, Divan’ındaki şiirlerinin çoğunluğunu ilahi ve nutuk türünde kaleme almıştır. Bu ilahilerdeki temel konu Allah aşkıdır.

Gelün terk idelüm dünyā çü bildün fānidür dünyā
İrelüm Mevlā ķatına ki dāim bāķidür Mevlā

Bu fenāya gönül virüp buña olmayalum meşğül
Bize yüz ķarası bunda gelür ģazretde key añla

(1/1–2)

2.3.2. Tevhid

Tekke ve divan edebiyatında Allah’ın varlığını ve birliğini dile getiren manzumelere verilen addır. Tevhid’in anlamı birleme, bir olduğunu kabul ve ifade etmektir. Tevhidler kaside, gazel ve mesnevi tarzında yazılırlar.¹² Tirsî’nin gazel tarzında yazmış olduğu tevhid örnekleri aşığıda verilmiştir:

Gelün idelüm tevģidi tevģid Ĥüdā buyruğıdur
Ķoyalım ‘arı nāmūsı meclisümüz Rabbānīdür

¹¹ Artun, a.g.e., s.126; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, s.256.

¹² Artun, a.g.e., s.131; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, s.259.

Uralum ‘aşk-ıla zikri dosta toğruldalum fikri

Nür-i tevḥīd gönülleri şāfī kılsun şaykalıdur

(20/1–2)

Çün öldi nefsimüz tevḥīd-i Ḥaḫda

Dirildi gönlimüz tevḥīd-i Ḥaḫda

Cihānuñ varlığın küllī unutduḫ

Gönül virdük Ḥaḫa tevḥīd-i Ḥaḫda

(124/1–2)

2.3.3. Münâcaât

Allah’a dua konulu şiirlerdir. Bu şiirler sadece Allah’a yalvarmak ve dilekleri söylemek ve Hz. Muhammed (s.a.v.) için yazılır. ¹³ Abdürrahim Tirsî, şiirlerinin birçoğunda Allah’a münâcaât etmektedir. Aşağıda verilen şiir bu türün bir örneğidir:

Günāhum çok günahum çok meded sendeñ yā İlähî

Şuçumdan geç beni ‘afv it meded sendeñ yā İlähî

Yüzüm ḫara günāhım çok saña lāyık ‘amelüm yoḫ

Saña varmağa yüzüm yoḫ meded sendeñ yā İlähî

(152/1–2)

2.3.4. Naat:

Naat bir şeyi nitelendirip, överek anlatmaktır. Tekke ve divan edebiyatında Hz. Muhammed’i (s.a.v) övmek amacıyla yazılan manzum ve mansur eserlerdir. Naatlarda genellikle Hz. Muhammed’e (s.a.v.) duyulan sevgi, saygı ve inanç anlatılır.¹⁴

¹³ Artun, a.g.e., s. 131; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyası El Kitâbı*, c.III, s. 260.

Abdürrahim Tirsî Divan'ında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yazılan bir naat şöyledir:

Yüzüñ nûru Hüdâdur yâ Muḥammed

Saña cânlar fidâdur yâ Muḥammed

Cemâlüñ sûretü seb'ü'l-meşânî

'Ale'l-'arşi's-tevâdur yâ Muḥammed

'Urûcuñ seyr-i sübhâne'l-lezîdür

Maḳâmātuñ 'ulâdur yâ Muḥammed

(11/1–3)

2.3.5. Medhiye

Din ve devlet büyüklerinden birini övmek için yazılan mensur ve manzum eserlerdir. Methiyelerin nazım şekli genellikle kasideler olmakla birlikte, şairler diğer nazım şekillerini de kullanmışlardır.¹⁵ Tirsî, genellikle şiirlerinde şeyhi Eşrefoğlu Rumî ve tarikat büyüğü Abdülkâdir Geylânî'den övgüyle bahsetmektedir.

Bir mü 'mîn hizmetin kılsa cân [u] gönül ile sevse

Âḫir şamuya emr olsa kımaz sırrı, Eşref-zâdenüñ

Ṭarîḳ-i cümleden ḫâşdur ayağın şıdḳ-ıla başdur

Bilmeyenlere pek yasdur ṭarîḳi Eşref-zâdenüñ

(83/ 3–4)

2.3.6. Nasihatnâme (Pend-nâme)

Dinî- tasavvufî, ahlâkî ve sosyal konularda öğüt vererek yol gösteren manzum ve mansur eserlerdir. Öğretici nitelikte olan bu eserlerin içinde atasözleri, deyimler, ayet ve hadisler, kelâm-ı kibârlar, din ulularının sözleri, darb-ı meseller bulunmaktadır.¹⁶

¹⁴ Artun, a.g.e., s. 133; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, s.260.

¹⁵ Artun, a.g.e., s. 136; Güzel, a.g.m., *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, c.III, s.263.

¹⁶ Artun, a.g.e., s.146;

Bir mutasavvıf olarak Tirsî, Divan'ının birçok yerinde nasihatlerde bulunmaktadır.

Bu dünyānuñ fenāsına nazār kıluñ hey yārenler
Māla mülke oğla kıza gönül virmeñ hey yārenler

Bir dem sevindürür seni āhır çok ağladur seni
Yürece toldurur fānī ölüm gelür hey yārenler

(32/1–2)

2.3.7. Tarikatnâme

Tarikat kurallarını ve tarikat yollarını anlatan eserlerdir.¹⁷ Abdürrahim Tirsî, kendi tarikatından ve tarikat mensuplarından bahsettiği pek çok şiir söylemiştir.

Hikmet söylenür dilinde başlar oynanur yolında
Cān virilür şöhetinde bize Kādirīler dirler

Yüzin gören hayrān olur ins cin melek muhīb olur
Selātinler yüzün sürer bize Kādirīler dirler

(35/3–4)

2.3.8. Devriye

Tekke edebiyatında, evrenin ve insanın Allah'tan çıkıp, tekrar Allah'a dönmesi felsefesine göre yazılan tasavvuf şiirlerine devriye denir. Tasavvuf felsefesindeki ruhun âlemi dolaşmasını konu edinen şiirlerdir.¹⁸ Abdürrahim Tirsî ise ruhunun âlemdeki seyrinden şöyle bahsediyor:

Kamer oldum gice toğdum gāh bedir gāh hilāl oldum
Gāh şems olup ziyā virdüm seyr idüp sırr oldum yine

¹⁷ Artun, a.g.e., s.146.

¹⁸ Artun, a.g.e., s.139.

Bulıt oldum gökyüzine kaçre saçdum yiryüzine
Düşdüm şadefler ağzına deñizden seçildüm yine

(138/7–8)

3. Dil ve Üslûbu

Abdürrahim Tirsî'yi dil hususiyetleri bakımından, Hoca Ahmed Fakih, Sultan II. İzzeddin Keykâvus, Şeyyad Hamza, Yunus Emre, Âşık Paşa, Hacı Bayrâm-ı Veli, Ahmed Bîcân ve Yazıcıoğlu Muhammed zincirinin bir halkası olarak kabul edebiliriz.

Türkçe'nin hemen bütün Anadolu'da hem resmî hem de edebî bir dil olarak kabul görüp yerleşmesi, ancak XIV.–XV. yüzyıllarda gerçekleşebilmiştir. Buna rağmen yine Arapça ve Farsça eser yazmak revaçtaydı. Abdürrahim Tirsî'nin eserini oluştururken, hocası Eşrefoğlu Rumî'yi takip ederek halkla daha iyi bir diyalog kurabileceği dil olarak Türkçe'yi seçmesi belli bir misyona işaretir. Bu misyon Anadolu'da dil birliğinin sağlanması ve Türk kültürünün hakim olmasıdır.

Anadolu sahasında Oğuzların konuşup yazdığı yazı dilini, Yunus Emre'den sonra Eşrefoğlu Rumî ve talebesi Abdürrahim Tirsî en güzel şekilde korumuş ve kullanmışlardır.¹⁹

Şairin Divan'da kullandığı dil, duru ve sadedir. Metindeki Türkçe kelime sayısı oldukça fazla olup Arapça ve Farsça kelimelere ve tamlamalara az yer verilmiştir. Bunlar, halkın arasında sürekli olarak kullanılan ve onların rahatlıkla anladığı türden kelimelerdir. Sanat ve hüner göstermek birinci derecede önemli olmadığı için, öz ve temel Türkçe çizgisinden ve konuşma dilinden uzaklaşmamıştır.

Muhteva bakımından olduğu gibi, dil ve üslûp bakımından da Yunus Emre tarzı, pek çok tekke şairini etkilediği gibi Eşrefoğlu Rumî'yi de etkilemiştir. Bu etkinin; talebesi olması, uzun süren birliktelikleri, aralarında bulunan sevgi ve muhabbetle

¹⁹ Güneş, a.g.tz., s. 93.

birbirlerine bağı olmaları hasebiyle, Eşrefoğlu'ndan, Abdürrahim Tirsî'ye geçmesi kaçınılmaz olarak gözükmektedir. Aşağıdaki şiirde Tirsî'nin hocasına ne kadar bağı olduğu görülmektedir:

Bülbülem feryâd iderem güline Eşref-zâdenüñ

Dostlar çıkalım gidelim iline Eşref-zâdenüñ

Bunda ağlayanlar güldi gözinüñ yaşını sildi

Mürîd ziyârete geldi iline Eşref-zâdenüñ

(83/ 1-2)

Abdürrahim Tirsî'nin şiirleri, Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî'nin şiirleriyle karşılaştırıldığında, ortaya çıkan benzerlikler, Tirsî'nin bu şairlerden etkilendiğine dair bir gösterge olmaktadır.

Aşağıda, Yûnus Emre ve Abdürrahim Tirsî'nin muhtelif şiirleri karşılaştırılmaktadır.

I.

Yunus Emre şiiri:

Bize dîdâr gerek dünyâ gerekmez

Bize ma' nî gerek da' vâ gerekmez

...

Yûnus esriyüben düşdi susakda

Çağırur Tapdug'ına 'âr gerekmez²⁰

Abdürrahim Tirsî şiiri:

Bize ma' nî gerek da' vî gerekmez

Altun gümüñ la' li gevher gerekmez

...

Yüri ' Abdürrahîm-i Tirsî yüri

²⁰ Tatçı, a.g.e., s.107-108.

Anı bulduñ ise seni gerekmez

(56/1-10)

II.

Yunus Emre şiiiri:

Bu dünyeye gelen kişi âhir yine gitse gerek

Müsâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek

...

Yûnus imdi sever isen andan haber virgil bize

‘Âşikun oldur nişânı maşûkın eyitse gerek²¹

Abdürrahim Tirsî şiiiri:

Uydurmuşdur nefsün seni âhir neler itse gerek

Seni Hağğa ‘âşi idüp hışmına uğratsa gerek

Anıñ-çün tutmazsın öğüt seni kıomaz ol nefsün it

Zinhâr ol nefsünü sekit murâdın işletse gerek

(71/1-2)

III.

Yoldaş olalum ikimiz

Gel dosta gidelim gönül

Hâldaş olalum ikimiz

Gel dosta gidelim gönül

...

Girçek erene varalum

Hakk’un haberin soralum

Yûnus Emre’yi alalum

Gel dosta gidelim gönül²

²¹ Tatçı, a.g.e., s.141-142.

Abdürrahim Tirsî şiiri:

Bu dünyānuñ naqşına hiç aldanma gel dosta gönül

Bî-şebātuñ rengine hiç boyanma gel dosta gönül

...

Uy bu ğarīb bî-çāreye yüregi bağı yareye

‘Abdurrahīm-i Tirsīye yoldaş ol gel dosta gönül

(90/1–12)

Ayrıca aşağıda, Tirsî ve Eşrefoğlu'nun şiirleri de karşılaştırılmaktadır.

I.

Eşrefoğlu Rumî şiiri:

Ben dost hevāsına düşdüm özge hevā neme gerek

Başımda dost sevdāsı var özge sevdâ neme gerek

...

Ben Eşrefoğlu Rūmīyem ben baķiyem kadīmīyem

Ben ol mürġ-i Lāhūtīyem ‘arz u semā neme gerek²³

Abdürrahim Tirsî şiiri:

Dost sensüz iki cihānı n’iderem pes neme gerek

Senüñ derdüñsüz dirliği dirlik degül neme gerek

...

Bu Tirsī’li ‘Abdurrahīm ger ‘ışķ-ıla düşmez ise

Bunda seni bulmaz ise ādem degül neme gerek

(70/1–9)

II.

Eşrefoğlu Rumî şiiri:

Bu dünyāya virme gönül dünyā saña kalur degül

²² Tatçı, a.g.e., s.158-160.

²³ Güneş, a.g.tz., s.280-281.

Dünyâ seven dōst atına yüz ağıyla varur degül

...

Eşrefođlı Rūmî sen de şâha eđer maħremiseñ

Himmetüñ gözine kevneyn zerre denlü gelür degül²⁴

Abdürrahim Tirsî şiiri:

Dünyâya viregil gönül añlanacak nesne degül

Ĥükm eyleyüp başdan başa beklenecek nesne degül

...

Sen elüñ çek bu dünyâdan ‘Abdürraħim-i Tirsî var

Fâriğ ol çünki fânîdür saña alur nesne degül

(85/1–10)

4. Divanda Geçen Ayet ve Hadisler:

Abdürrahim Tirsî, ifadeyi güçlendirmek, fikirlerine yaygınlık kazandırmak amacıyla, şiirlerinde; ayet ve hadislere yer vermiştir.

4.1. Ayetler

4.1.1. ‘Azâbe‘n-nâr: “Ateş azabı” anlamına gelen bu ifade, başta Bakara suresi olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde zikredilmektedir.²⁵ “Onlardan, “Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru” diyenler de vardır.” (Bakara, 2/201)

Ger bize ma‘şiyetimizce ılır-iseñ ‘azâb

‘Azâbe‘n-nârı kül bizden artmaya yâ Rabbeña

(3 / 7)

²⁴ Güneş, a.g.t.z., s.301-302.

²⁵ Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/191; A‘raf, 7/38 ; Secde, 32/20; Sebe, 34/ 12; Mülk,67/5

4.1.2. Şey'en li'llâh: “Allah rızası için”²⁶ anlamına gelen bu ifade, Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde mana olarak bulunmaktadır. “(Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) “Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.” (İnsan,76/9)

Ancılayın 'âlem içre olmaya küstağ kuluñ

Ŧurmaz ider seni senden şey'en li'llâh yâ Rabbenâ

(3 / 13)

4.1.3. Seb'u'l-mesânî: “Tekrarlanan yedi”²⁷ anlamına gelen bu ifade, Fatıha suresine işaret olup Hicr, 15/87'de zikredilmektedir. “Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve büyük Kur'an'ı verdik.”

Cemâlûñ sûretü seb'u'l-meşânî

'Ale'l-'arşi's-tevâdur yâ Muḥammed

(11 / 2)

4.1.4. 'Ale'l-'arşi's-tevâ: “Arş üzerine egemendir”²⁸ anlamına gelen bu ifade Kur'an-ı Kerimde çeşitli ayetlerde zikredilmektedir.²⁹ Bu sözde, Allah Teâlâ'nın sınırsız hâkimiyeti bütün yaratıkları emir ve idaresi altına aldığı kâinatın O'nun tarafından yönetildiği ifade edilir.³⁰

Cemâlûñ sûretü seb'u'l-meşânî

'Ale'l-'arşi's-tevâdur yâ Muḥammed

(11 / 2)

²⁶ Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözcükler (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitapevi, İstanbul, 1992, s150.

²⁷ Yılmaz, a.g.e., s.139.

²⁸ Yılmaz, a.g.e., s.16.

²⁹ A'raf, 7/54; Yunus, 10/13; Ra'd, 13/12; Tâhâ, 20/5; Secde, 32/4; Hadid, 57/4.

³⁰ Yılmaz, a.g.e., s.16.

4.1.5. Sübhâne'l-lezî: Bu ifade “Her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten uzak olan O (Allah) yürüttü.” anlamına gelen “*Sübhâne'l-lezi esrâ*”³¹ (İsra, 17/1) ayetine atfen zikredilmiş olup Hz. Peygamber (s.a.v.)’ in miracını anlatmaktadır.

‘Urūcuñ seyr-i sübhâne'l-lezîdür
Maķāmātuñ ‘ulādur yā Muḥammed
(11/3)

4.1.6. Elif lâm mîm: Manası açık olmayan ve gerçek anlamını ancak Allah Teâlâ'nın bildiği, “el- Hurûfu'l-Mukattaa” denilen bu harfler³² Bakara suresinin başında bulunmaktadır. (Bakara, 2/1) Aynı şekilde *Tâ hâ* (Tâ-hâ, 20/1) ifadesi de sure başındaki harflerdendir.³³

Elif lâm mîm okurlar şüretiinde
Şerîf tâ alnuñ tâ hâ dur yā Muḥammed
(11/4)

4.1.7. Tâ sîn (Şu‘ arâ, 26/1), *Yâ sîn* (Yâsîn, 36/1), *Şâd* (Şâd, 38/1), *Kâf hâ yâ ayın sâd* (Meryem, 19/1) ifadeleri de sure başındaki harflerdendir.

Yüzüñ tâ sîn [ü] yâ sîn gözlerüñ şâd
Ķamû derde devâdur yā Muḥammed

Kelâm-ı Haķ ki kâf hâ yâ ayın şâd
Cemâliñden cilâdur yā Muḥammed
(11/ 5–6)

³¹ Yılmaz, a.g.e., s.147.

³² Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Haz. Ali Özek ve dğr., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /86, Ankara, 1993, s.1.

³³ Yılmaz, a.g.e., s.151.

4.1.8. **Ve'l-leyli izâ yağışâ:** (Leyl, 92/1) ayeti, “(Ortalığı) bürüdüğü zaman geceye andolsun“ ve **Ve'd-duhâ:** (Duha, 93/1) ayeti de “Kuşluk vaktine andolsun” anlamlarına gelmektedirler.

Saçuñ ve'l-leyli izâ yağışâ degil mi

Dizâruñ ve'd-duhâdur yâ Muhammed

(11 / 7)

4.1.9. **İrci'î:** “Dön” anlamına gelen bu hitabın “nefs-i mutmainne” sahiplerine ölümü anında yapılacağı Kur'an-ı Kerim'de açıklanmaktadır:³⁴

“(Allah şöyle der:) “Ey huzur içinde olan nefis! Sen O’ndan razı, O’da senden razı olarak Rabbine **dön!** İyi kullarımın arasına gir. Cennetime gir.” (Fecr, 89/27–30)

Uralum tevhi̇di dilde ‘amel eylesün gönülde

Urulsun cān ‘āleminde irci'î dost hitābıdur

(20 / 6)

Şadvet-i irci'î tablı yetişür rûh sem'ine

Ƙaldurup Ƙālīb-ı ruḥum ihtiyārsuz döndürür

(23 / 3)

Māsivānuñ terkiñ urduƘ ma'şūƘuñ 'aşƘını bulduk

'İrci'î tablı uruldt oƘur bizi sulṫānımız

(55 / 4)

4.1.10. **El-hükmü li'llâh:** “Hüküm Allah’ındır.” anlamına gelen bu söz değişik ifadelerle Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde zikredilmektedir. (En'am, 6/57; Yûsuf, 12/40; Mü'min, 40/12)³⁵

Hilāf eylemeñ bu söze bu söz besdür size bize

El-hükmü li'llâh diyeñ dilün ḤaƘƘuñ hey yārenler

³⁴ Yılmaz, a.g.e., s.86.

³⁵ Yılmaz, a.g.e., s.72.

(32 / 8)

4.1.11. Ve fi's-semâi rizkuküm: (Zâriyât, 51/22) “Rızkımız göklerde dir.” anlamına gelen bu ifadede, göklerde olan rızıktan kasıt, rızkı meydana getiren yiyeceklerin elde edilmesini sağlayan yağmur ve ısı gibi şeylerdir.³⁶

‘Acebdür ‘ilmi oğursız kapularda sürünürsüz

Ve fi's-semâi rizkuküm âyetin unuttuñuz mı

(148 / 4)

4.1.12. Ve sekâhüm Rabbühüm: ‘Rab’leri (onlara tertemiz bir içki) içirmiştir.” anlamına gelen bu ifade, cennetliklere verilecek mükâfatlardan bir kısmının anlatıldığı ayetlerden birinden alınmadır. (Bkz. İnsan, 76/ 5–22)³⁷

“Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.” (İnsan, 76/21)

Ve sekâhüm Rabbühüm sâkîsinün kadehin

Ezelde tolu içen dostum şeyhum hazreti

(156 / 8)

4.2. Hadisler:

4.2.1. E's-sabru miftâhü'l-ferec³⁸: “Sabır (dayanma gücü) sıkıntı(dan) kurtulmanın anahtarıdır.” anlamına gelen bu ifade bir hadisten iktibasdır. Hadisin tamamı şu şekildedir:

“E's-sabr miftâhü'l-ferec, ve'z-zühd gınâü'l-ebed”: “Sabır sıkıntıdan kurtulmanın anahtarı, dindarlık tükenmez (sonsuz) zenginliktir.”³⁹

³⁶ Yılmaz, a.g.e., s.58.

³⁷ Yılmaz, a.g.e., s.140.

³⁸ El-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs 'Amme's-tehera mine'l-Ehâdis 'alâ Elsineti'n-Nâs*, c. II, 3.bs., Dâru'l-Kütüp el-İlmiyye, Beyrut:1351, s.19.

³⁹ Özmen, a.g.tz., s.37.

Şabr iderüz her belāya irerüz lezzetlere

Zirā ki eş-şabru miftāhü'l-ferecdür iy püser

(39/2)

4.2.2. Men 'arefe nefsehü fekad 'arefe Rabbehü : “Kendini bilen Rabbini bilir.” anlamına gelen bu söz, İbn-i Teymiyye (ö.728/1328), ve Nevevi (ö.676/1277) gibi ünlü hadis bilginlerine göre Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait değildir.⁴⁰

Buna rağmen tasavvuf ehli tarafından hadis gibi sevkedilmiş ve oldukça rağbet görmüştür. Sufiler içerik olarak kendi anlayışları ile örtüşen bu sözü keşf ve ilham yoluyla tashih etmişlerdir. İbn Arabî (ö.638/1240), hadisin, rivayet yönünden sahih olmasa bile keşf yönünden sahih olduğunu söylemiştir.⁴¹

Ki men 'arefe nefsehü fekad 'arefe Rabbehü

Çünkü olamaduñ hū hū ol ma'şūkı bulamaduñ

(81 / 12)

Nefsüñi bil Hakkı bilesin hemān

Bileyin nefsumi nefis nedir şu ben

(118/10)

4.2.3. Mûtû kable en temûtû : “Ölmeden önce ölünüz.” anlamına gelen bu ifade sahih hadis kitaplarında bulunmamaktadır. Hafız ibn-i Hacer (ö.852/1448)'e göre ise söz konusu hadis uydurmadır. Ali el-Kâri (ö.1014/1605): “Aslında bu söz sûfilerin sözüdür. Ölmeden önce, nefis ve şehvetlerinizin esiri olmaktan kendinizi kurtarınız, demektir.” diye açıklamıştır.⁴²

Çü Mûtû kable en temûtû bulduğ

⁴⁰ Yılmaz, a.g.e., s.122.

⁴¹ Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis,(Tasavvuf Kitaplarındaki Tartışmalı Rivayetler)*, Yediveren, Konya, 2001, s. 326.

⁴² Yılmaz, a.g.e., s.128; Uysal, a.g.e., s.341.

Diriltdi nūr-ı Haḳ tevḥīd-i Haḳda

(124 / 7)

*Dost yolında cān viren **ḳabl en temūtū** olan*

Dost yüzün ‘ayān gören dostum şeyḫum ḫāzreti

(156 / 3)

4.2.4. “Dünya leştir (cife), talipleri ise köpeklerdir”⁴³ Aclûnî, bu sözün hadis olmasa bile manasının doğru olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴

Tirsî, bu dünya leşinde nefis köpeğini bağladın, diyerek aşağıdaki beyitte bu hadis-i şerife işaret etmektedir.

İş bu dünyā cīfesinde bağladuñ nefsüñ itin

Aldanup murdāra ḳalduḳ yana yana var yūri

(161 / 4)

Ayrıca Divan’ının muhtelif beyitlerini de yine bu hadisten ilham alarak söylediği anlaşılmaktadır.

Zāḡ gibi ḳomaḳ cīfe lāyık degil

Lāyıḳuñ ḳılḡıl şikār vaḫşī gönül vaḫşī gönül

(87 / 8)

Bu cīfeye ḳonar ḳarḡa özge şikār gerek murḡa

Uş öğretdüm avun murḡa bōrkün alup şalar oldum

(93 / 4)

⁴³ Aclûnî, a.g.e., Hadis No: 1313.

⁴⁴ Güneş, a.g.tz., s.149.

5. Divan'da adı Geçen Kişiler:

5.1.Peygamberler:

Tirsî Divan'ında zikredilen peygamberler Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Bunlardan en çok andığı Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Daha sonra Hz. Süleyman gelmektedir. Ayrıca Musa, Yakup, Yusuf ve Nuh peygamberlerden de bahsedilmiştir.

5.1.1. Muhammed:

20 Nisan 571'de Mekke'de dünyaya gelen Hz.Muhammed (s.a.v.), kırk yaşında peygamber olmuştur. 13 yıl Mekke'de ve 10 yıl da Medine'de olmak üzere toplam 23 yıl süre zarfında peygamberlik vazifesini yerine getirdikten sonra, 632 yılında Medine'de vefat etmiştir.⁴⁵ Kur'an-ı Kerim'de "O (Muhammed) Allah'ın resûlu ve peygamberlerin sonuncusudur."⁴⁶ buyrulmaktadır.

Tirsî, Divan'ında Hz. Muhammed (s.a.v.)'den pek çok yerde bahsetmiş, O'nu Mustafa ve Ahmet isimleriyle de anmıştır.

Eyledük ol 'ahde vefâ irdük dosta bulduk şafâ

*Rehberimüzdür **Muştafâ** andan bildük Sübhânımız*

(48 / 2)

*Mi'rac gicesi **Ahmede** Allâh vahy itdüğü şırdur*

İşbu saña söylediğim kimse buna söz eylemez

(51 / 9)

Bu çalışmada hazırlanan transkribe Divan metninin on birinci şiiri, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yazılmış bir naattır ki burada, O'nu, Kur'an'dan ayetlerle

⁴⁵ Hz.Muhammed'in (s.a.v.) hayatı için Bkz. Algül, Hüseyin, *İslam Tarihi*, c.I-II, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1997, c.I. s.113-527, c.II.s. 5-81; Lings, Martin, Hz. Muhammed'in Hayatı, çev.Nazife Şişman, 24. bs., İnsan Yayınları, İstanbul, 2004; s.7-479; Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2008, s.253-710; Kazancı, Ahmet Lütfi, *Hz. Süleyman'dan Hz. Muhammed'e Peygamberler Halkası*, c.III., Fezâ Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1997, s.5-130.

⁴⁶ Ahzap, 33/40.

niteleyerek anlatmıştır. Ayrıca şiirlerinde O'ndan, rehber, Hak habibi, derviş, nur-ı Hüda, ulvî makamlar sahibi, derde deva gibi pek çok güzel sıfatlarla tavsif ederek bahsetmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) aba giyinerek dervişliği seçtiğini, bu yolun Allah buyruğu ve Muhammed yolu olduğunu söyleyerek, dervişlerin ayıplanmaması gerektiğini anlatmaktadır.

*O Hâk habîbi **Muṣṭafâ** meskenetden giydi 'abâ
Dervîş olup buldı şafâ sen yaramaz ta'n eyleme*

*Bu yol Allâh buyruğudur bu yol **Muḥammed** yolidur
Gel gir **Muḥammed** yoluna dervîşlere ta'n eyleme*

*Hâk buyruğın gözlediler **Muḥammedi** izlediler
Gördüklerin gizlediler sen taşradan gördüm dime*

(119 / 2-4)

Beyitlerinde, O'nun şefaatinde de bahsederek, mahşer gününde bayrağının dikileceğini, Allah'ın inayeti, Hz.Muhammed'in şefaati ve evliyaların himmetini sadece mü'minlerin elde edip, ikiyüzlülerin orada bundan mahrum kalacağından da bahsetmektedir.

*Şefâ'at işi **Aḥmedüñ** ol gün 'alemi dikile
Mü'minler anda dirile mürâyî anda gelmeye*

*Ol Allâhuñ 'inâyetin **Muḥammedüñ** şefâ'atin
Evliyâlaruñ himmetin ol mürâ'îler bulmaya*

(125 / 4-5)

5.1.2. Süleyman

İsrailoğullarına Davut peygamberden sonra gelen peygamberdir aynı zamanda da O'nun oğludur. Daha çok mülk ve saltanatıyla tanınmıştır.⁴⁷ Kur'an-ı Kerim'de O'nun insanlara ve cinlere hâkim olup, hayvanların dilinden anladığı anlatılmaktadır.⁴⁸

Ayrıca yine Sebe melikesi Belkıs'a Hüdhüd kuşuyla mektup göndererek onu ve halkını, güneşe tapmaktan vazgeçip Allah'a kulluk etmeye davet ettiği de Kur'an'da zikredilen kıssalar arasındadır.⁴⁹

Tirsî, Divan'ında Süleyman peygamberin hükümdarlığından bahsettikten sonra hani nerde şimdi bu saltanat diyerek dünyanın geçiciliğine vurgu yapmakta ayrıca Belkıs ile olan kıssasına⁵⁰ da işaret etmektedir.

Çanı Süleymân ki sürdi hükmüni ol kâfdan kâfa

Bağ bir cihâna gör anı gelmiş gibi nesne degül

(85 / 6)

Hüküm eyleyen kâfdan kâfa zencîrler uran dîvlere

Süleymân-ı Nebî gibi Belkîs-ı Şâha mı uğraduñ

(72 / 9)

5.1.3. Musa:

Hız. Yusuf dönemindeki mutluluk yıllarını geride bırakıp sıkıntılı bir dönem yaşarken İsrailoğullarına gönderilmiş olan peygamberdir.⁵¹ Mısır hükümdarı Fravun'a karşı verdiği tevhid mücadelesi Kur'an'da ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.⁵²

⁴⁷ Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, a.g.e., s.207; Kazancı, a.g.e., c.III. ss.133-162.

⁴⁸ Sebe, 34/12; Neml, 27/16.

⁴⁹ Neml, 27/20-44; Levend, Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı*, 4. Bs., Enderun Kitapevi, İstanbul, 1984, s.122; Kazancı, a.g.e., c.III. s. 135-143.

⁵⁰ Kıssa için bkz. Yüçetürk, Orhan Seyfi, "Belkıs", *DİA*, c.V, İstanbul, 1992, s.420-421.

⁵¹ Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, a.g.e., s.145-146; Kazancı, a.g.e., c.II., s.129-270.

⁵² Kasas, 28/3-35.

Tûr Dağı'nda Hz. Musa'ya peygamberlik verilip, On Emrin vahyedilmesi⁵³ ayrıca O'nun Allah'ın nuruna da mazhar olması birçok sufîyi olduğu gibi Tirsî'yi de etkilemiş ve O'na ilham kaynağı olmuştur. Aşağıdaki beyit bunun bir tezahürüdür.

‘Arz eyleyen Haḫḫa sözün maḫv eyleyen anda özin

Tûr tağında Mûsâ gibi nûr-ı Hüdâya mı, uğradun

(72 / 11)

5.1.4. Yakup

İshak peygamberin oğludur. Lakabı, “Allah'ın kulu” anlamına gelen İsrail idi. Bol servet ve evlada sahipti. 12 oğlunun son ikisi Yusuf ve öz kardeşi Bünyamin idi. Kendisi evlat acısı ve evlat ihanetiyle imtihan edilmiştir. Yusuf'un hasretiyle yıllarca ah eyleyip inlemiştir.⁵⁴

Abdürrahim Tirsî, aşağıdaki beytinde Hz. Yakup'un bu hüznünü ve yaşadığı ayrılığı anmaktadır.

Çalkınursın gemi gibi çağlarsın ırmağlar gibi

Âh eylersin Ya'ḫûb gibi ayruluğa mı, uğraduñ

(72 / 2)

5.1.5. Yusuf

Hayat hikâyesi Kur'an'da kıssaların en güzeli “ahsenü'l-kasas”⁵⁵ ünvanını alan peygamberdir. Kardeş ihanetine uğrayıp kuyuya atılmıştır. Mısır'da geçirdiği kölelik yılları, Zeliha'nın tuzağına düşmesiyle hapis yıllarına dönüşmüştür.⁵⁶

Tirsî, Zeliha'nın Yusuf'un güzelliği karşısında uğradığı bu aşkı aşağıdaki beyitte şöyle dile getirmiştir:

⁵³ Taha, 20/13–16; Levend, a.g.e., s.118-119.

⁵⁴ Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, a.g.e., s.119-120; Kazancı, a.g.e., c. II., s. 29–41.

⁵⁵ Yusuf, 12/3.

⁵⁶ Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, a.g.e., s.121-127; Levend, a.g.e., s.115; Kazancı, a.g.e., c.II., s.43-57.

Dala dönmiş-iken kıaddi āhir olmuş-iken ‘ömri

Bi-çāre Zelîhâ gibi hüsni-Yūsufa mı, uğraduñ

(72 / 7)

5.1.6. Nuh:

“Ulu’l-azm”⁵⁷ peygamberlerin ilki sayılmıştır. Halkını, tek Allah’a kulluğa çağırılmış ancak az sayıda kişi kendisine inanmıştır. Allah Teâlâ Hz. Nuh ve O’na inananları kurtarmış, kavmini ise Nuh Tufan’ıyla helak etmiştir.⁵⁸

Tirsî, gönlüyle hasbihal etmekte ve uğradığı derdi Nuh Tufan’ına benzetmektedir.

N’oldı saña eyâ gönül ‘aceb ne derde uğraduñ

Turnmaz akar göziñ yaşı tufân-ı Nūha mı, uğraduñ

(72 / 1)

5.2. Sufiler

5.2.1. Abdülkadir Geylâni:

Kâdiriyye tarikatının kurucusudur. Adı, Muhyiddin Ebu Muhammed Abdülkadir b. Ebî Salih Mûsâ Zengîdost el-Geylani’dir. 470/1077’de İran’ın Geylan eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Geylâni nisbesiyle şöhret bulmuştur. Soy seçeresi Hz.Ali’ye uzanmaktadır. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir, annesinin yanında büyümüş, on sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak eğitimi için Bağdat’a gitmiştir. Burada ilim tahsilinde bulunmuş, evliyanın büyüklerinden olmuştur. Talebe yetiştirmekle meşgul iken 561/1166’da Bağdat’ta vefat etmiş olup türbesi Bağdat’tadır.⁵⁹

⁵⁷ Ahkaf, 46/35; Ahzap, 33/7-8.

⁵⁸ Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, a.g.e., s.45-55. Levend, a.g.e., s.109. Kazancı, a.g.e., c.I., s.91-126.

⁵⁹ Uludağ, Süleyman, “Abdülkadir-i Geylâni”, *DİA*, c.I, İstanbul, 1988, s.234-235.

Abdürrahim Tirsî, Anadolu’da yaygınlaşan Kâdiriyye ekolünün, Eşrefiyye koluna mensuptur. Bundan dolayı pek çok şiirinde şeyhi Eşrefoğlu Rumî ve Abdülkadir Geylânî’yi bir arada zikretmiştir.

Bu ‘Abdurrahîm-i Tirsî Şeyh Eşref-zâde bendesi

‘Abdülkâdir eksüklüsi bize Kâdiriler dirler

(35 / 16)

Bu ‘Abdurrahîm-i Tirsî ‘aşk deryâsınıñ bahresi

‘Abdülkâdir sevgülüsü kuldur Eşref-zâde’nüñ

(83 / 8)

Dostum Eşrefoğlu Rûmî girçek evliyânüñ biri

Şeyh ‘Abdülkâdir Şultânüñ ol dostum birisi-y-imiş

(64 / 12)

Abdülkadir Geylânî’ye karşı şairin büyük bir sevgisi vardır. Cân ü gönülden O’nu sevip bağlananların, Dost’a kavuşacaklarını açıklamaktadır.

‘Abdülkâdir’i sevenler cân [u] gönülden gelenler

Silâ-yı Dosta gidenler bize Kâdirler dirler

(35 / 11)

Tirsî, Geylânî’yi sultân-ı kutbu’l-aktâb olarak vasıflandırmakta, ayrıca O’nun Rasulullah neslinden geldiğine de işaret etmektedir.

Sultân-ı kutbu’l-aqtâbuñ Rasûlu’llâh neslinüñ

‘Abdülkâdir muhtârı dostum şeyhum hazreti

(156 / 16)

5.2.2. Hallâc-ı Mansur:

Adı Ebû’l-Mugisü’l-Hüseyin b. Mansûru’l-Beyzâvî olan Mansur, İran’ın Tur kasabasında doğdu. Basra’ya yerleşti ve evlendi. Tasavvuf yoluna genç yaşta girdi, bu yolda ilerleyince fenâ-fi’llaha ulaştı ve “Ene’l-Hak” (Ben Hakkım) dedi. Bu sözün

bâtînî manasını değilde zahirî manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler ve 8 yıl hapse mahkûm edildi. Netice de katline hüküm vererek, 309/921 senesinde onu darağacına çektiler.

Edebiyatta darağacı ve Ene'l-Hak münasebetiyle sıkça anılan Mansur, inancı uğruna her şeye göğüs germe ve ölmenin sembolü olarak bilinir.⁶⁰ Şair de, Divan'ında aşk ile meydana gelip Allah yolunda canını veren Mansur-i Bağdadî'yi anmaktadır.

'İşk-ıla meydāna gelen cān terk idüp baş oynayan

Mansūr-ı Bağdādî gibi şems-i cihāna mı, uğraduñ

(72/8)

5.3. Tarihi ve Efsanevi Kişiler

5.3.1. Leyla ve Mecnun

İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan bir aşk hikâyesinin gerçek kahramanları oldukları sanılmaktadır. Bir rivayete göre Mecnun, şair Kays b. Mülevvaha'l-Âmiri'nin (ö.698/1298) lakabıdır ve bu hikâye onun şiirlerinin yorumundan doğmuştur. Ancak onun Emevî ailesinden olup amcasının kızını seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Leyla'nın gerçek adı ise Leyla binti Mehdî b. Sa'di'l-Âmiri'dir.

Leyla ile Mecnun bir Arap halk hikâyesidir. İran edebiyatı ve Türk edebiyatlarında aynı konu defalarca işlenmiş ve Mecnun ve Leyla'dan birini cennete; diğerini ise ölüme sürükleyen derin ve acıklı aşkları dillere destan olmuştur.⁶¹

Şair, Leyla'ya olan aşkından aklını kaybeden ve feryadı göklere çıkan Mecnun'u anmış ve diğer bir beyitinde de kendini mecnuna benzetmiştir.

⁶⁰ Pala, İskender, "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü", 18. bs., Kapı Yayınları, İstanbul, 2009, s.185–186; Gölpınarlı, Abdülbaki, *100 Soruda Tasavvuf*, 2.bs, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1985, s.92–93; Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, haz. Cemal Kurnaz, 4.bs, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.319–320.

⁶¹ Pala, a.g.e., s. 288–290; Durmuş, İsmail, "Leylâ ve Mecnûn", *DİA*, c. XXVII, Ankara, 2003, s.159–160; Onay, a.g.e., s.322.

Yavı kılan ‘aklı fikri göklere çıkan feryadı
Ol Mecnûn-ı Kaysâ gibi derd-i Leylîye mi, uğraduñ
(72 / 6)

Yiter cefâ itdüñ baña cevr ü cefâ iden cânım
*‘Aqlum gönüm yağmalayup beni **mecnûn** kılan cânım*
(98 / 1)

5.3.2. Ferhad ve Şirin:

Halk edebiyatında “Ferhad ile Şirin” adıyla anılan hikâyenin kahramanlarıdır. Ferhad, Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şirin’e âşıktır. Şirin’in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Divan şiirinde, sevgilisine kavuşmak için, zorlu, gerçekleşmesi zor güç işleri göze alan âşığı sembolize eder.⁶²

Divan’da, Ferhad’ın Şirin’in aşkıyla dağları delmesinden ve kendisine sevgilisinin ölüm haberi gelince de koca külüngü başına indirerek ölmesinden bahsedilmektedir.

‘Işık-ıla kesen taşını külünge tutan başını
***Ferhâd-ı** ol rüsvây gibi ‘ışık-ı **Şirîne** mi, uğraduñ*
(72 / 10)

Terk itmedüñ nefsüñ kibrin almaduñ mürşid telkînin
Urmaduñ tevhid külingin vücûd seddin yıkımaduñ
(80 / 7)

⁶² Pala, a.g.e., s.152-153; Albayrak, Nurettin, “Ferhad ve Şirin”, *DİA*, c. XII, İstanbul, 1995, s.388-389; Onay, a.g.e., s.210.

III. BÖLÜM

TASAVVUFÎ DÜŞÜNCELERİ

1. Derviş - Mürit

Haddi kenarı olmayan bir denize benzeyen tasavvufî yolculuğa çıkan kişiye, mürit, derviş, salık gibi isimler verilmektedir.¹

Şair, Divan'ında genelde derviş kavramını kullanmıştır. Farsça fakir, dilenci, dünyadan yüz çeviren, kendini Allah'a veren kişi anlamlarına gelen derviş, kapı eşiği manasına da gelir. Bu espriden dolayıdır ki dervişin başkalarından gelen eza ve cefâlara karşı kapı eşiği gibi tahammüllü olması gerekir.²

Abdürrahim Tirsî kendisini hem derviş hem de mürîd olarak nitelendirmiş herkesi de derviş olup kanaatkâr olmaya çağırmıştır.

... 'Abdürrahîm dervîş anuñ nazârında tırmiş

Meger andan himmet almış anuñ-içün söyler imiş

(64/13)

Bunda ağlayanlar güldi gözinüñ yaşını sildi

Mürîd ziyârete geldi iline Eşref-zâdenüñ

(83/2)

¹ Kara, Mustafa, *Osmanlı'nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, s.61.

² Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 4. bs, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999, s.142-143; Yazıcı, Tahsin, "Derviş", *DİA*, c.IX, İstanbul, 1994, s.188-189. İ

Ķabāyı gel ‘abā iyle ‘ilm-ile hoş ‘amel eyle

Ķanā‘ati Ķabul eyle gel dervīř ol ‘ār eyleme

(119/10)

Dostı gerĶek seven cānlar gelūñ hey dervīřler gelūñ

Dost yolında cān bař virūñ dođuñ hey dervīřler gelūñ

(82/1)

Hz.Muhammed (s.a.v) dūnyādan gitti ama Hakk’a dođru bir yolu mirās olarak bıraktı. Dervīřler de hep berāber o yolu tuttu.

Peyğamber dūnyādan gitdi ĦaĶĶa tođru bir yol Ķodı

Dervīřler ol yolu tutdı cem‘ oldı yūrūdi yine

Dervīřler řıdĶ-ıla geldi ‘ařĶ-ıla meydāna girdi

Mūnkirler inkāra geldi aradan sūrūldı yine

(132/5–6)

2. řeyh - Mūrřit

řeyh ArapĶada ihtiyār anlamına gelmektedir. Bir tasavvuf terimi olarak, tarikata giren dervīřleri, tarikatın seyru sūlūk esaslarına göre yetiřtiren ve denetleyen mutasavvıfın adıdır.³ řeyh yerine mūrřid, seccādeniřin, postniřin ifādeleri de kullanılmaktadır. Mūrřid ise rehber, delil, kılavuz, dođru yolu gōsteren, uyaran, irřad eden demektir. GerĶek mūrřid Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir, O’nun manevī mirāsını elde etmeye muvaffak olmuř kiřilere de mūrřit denilir.⁴

Tirsī, Divan’ında da řeyh ve mūrřid kavramları birbiri yerine kullanılmıřtır. Kiřinin öncelikle dostunu ve dūřmanını bilebilmesi iĶin gerĶek bir mūrřide teslim olması gerekmektedir.

³ Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergāh Yayınları, İstanbul 1999, s.225-226.

⁴ Uludağ, a.g.e., s.388.

Teslīm olalum mürşide kâ‘il olalum irşāde

Bildüğümüz her kûşede unudalum unudalum

(103/9)

İy ‘ Abdürrahīm- i Tirsī var sen talep eyle dostı

Girçek mürşide şor dostı çünkü mürşidsüz bulmaduñ

(74/7)

Mürşide irdüm düşmenüm bildüm

Dostumı bildüm şeyh ışığında

(128/2)

Şolar kim şıdk-ıla mürşide geldi

Hakı bulmağ-içün irşāda geldi

(145/1)

Mürşide gelen kişi tam bir teslimiyet göstermelidir. Bilir ki nimeti bu kapıdadır, nefsi bu kapıda terbiye görecektir, eşiğinden ayrılmamalıdır. Şeyhin sözünü tutmak gerekir ancak bu şekilde bâtın gözü açılacaktır.

Özleyenler mürşidini bekleyenler ışığını

Alur nefis kılıcını nefsüñ boynun ursa gerek

Ṭutanlar şeyhun sözini hāk idenler kendüzini

Yumanlar zāhir gözünü bâtın gözi görse gerek

(71/6–7)

Her ne kim emr ider-ise şeyh aña

Muñi‘ olur zāyi‘ itmez bir sözün

Teslīm ider şeyhine mā-melekin

Tecrīd olur hāk ider hem kendüzün

(117/7–8)

Bir yol gösteren bulup, sözünü tutmayanların hâli ise pek iç açıcı değildir. Şâir onlardan şöyle bahsetmektedir.

*Tutmaduñ bir mürşid [üñ] sözün arıtmaduñ bâtın yüziñ
Açdurmaduñ gönül göziñ dost yüzine bakımaduñ*

*Terk itmedüñ nefsüñ kibrin almaduñ mürşid telkînin
Urmaduñ tevhid külingin vücūd seddin yıķımaduñ*

(80/6-7)

3- Bezm-i Elest

Meclis, mahabbet ve sohbet toplantısı anlamına gelmektedir. Allah’la yaratılışları sırasında insanlar rasında yapıldığı kabul edilen sözleşme için kullanılan ta‘ birdir.⁵ A’raf sûresi 172. âyetde bezm-i elest ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır:

“Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir.”

Kâinat yaratılmadan önce Allah Teâlâ, elest bezminde ruhlar ile ahidleşmiştir. İnsanoğlu, dünyaya geldiği zaman bu sözleşmeye sadık kalmalıdır. Şair, aşağıdaki beyitlerde bu anlaşmadan bahsetmektedir.

*Andan bile geldüm yine bile giderem uş bile
Ayrılmayam öñdin şoña zîrâ ‘ahd ü peymānum var*

(42/4)

*‘Aceptemeñ siz bizi kim dost-ıladur fermānımız
Zîrâ kim dost-ıla vardı ezel ‘ahd ü peymānımız*

(48/1)

⁵ Uludağ, a.g.e., s.99; Pala, İskender, “Bezm-i Elest”, *DİA*, c.VI, İstanbul, 1992, s. 106.

Bezm-i elestten sonra gaflete dalıp ahdini unutanlar olmuştur. Abdürrahim Tirsî, dünyaya gelmekten maksadın dostu bulmak olup dönüşümüzün yine ona olacağını hatırlatarak nefisine ve âdemoğluna ahde vefâyı tavsiye etmektedir.

Ķanı ol dost-ile ahdüñ elden çıktı emānetüñ

Anda çıķa hıyānetüñ bilesin ādem oğlanı

(149/3)

İy vāh źayı‘ itdüñ seni gaflete bıraķduñ cānı

Ol yār-ile ‘ahdüñ ķanı ‘ahdüñe vefā itmedüñ

İy ‘Abdürrahīm-i Tirsī ‘ahde vefā ister ıssı

Bunda şalep eyle dostı gayrı murāda gelmedüñ

(77/9–10)

4. Nefis

Can, benlik (öz-kendi), ruh aŗađı duygular anlamına gelmektedir. Tasavvufta kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, kötü his ve huyların, mahalli olan latife, cism-i latif anlamında kullanılmaktadır.⁶

Abdürrahim Tirsî’ye göre nefis ile şeytan birdir. Nasıl ki şeytan Allah’a asi oldu ise nefis de aynıdır, kişiyi Allah’tan uzaklaştıran asi kılar ve cehenneme sürükler.

Şeytan ve nefis dervişin baş düşmanıdır.

Uydurmuşdur nefsüñ seni āhır neler itse gerek

Seni Ħaķķa ‘āşi idüp hışmına uğratsa gerek

(71/1)

‘Āşīlikdür anuñ işi şeytān-ile birdür başı

Bunda nefse uyan kişi cehenneme gitse gerek

(71/4)

⁶ Uludağ, a.g.e., s.405.

*Ölü misin nedir hālūñ düne döndi her bir günūñ
Aldı seni nefsūñ zālīm nefs kulluğundan [geçmedūñ]*

(74/3)

*Hakķı koduñ nefse uyduñ işledūñ çok çok fesād
Uş varasın hāzrete anda göresin hālūñi*

(146/3)

Nefsin tuzakları ve kötülüklerinden kurtulabilmek için kişinin kendisini bir mürşide teslim etmesi gerekmektedir. Onun sohbetlerine katılıp haberler alan sufi böylece nefsinin hālını bilir. Kişinin dünyaya gelmeden maksadı da zaten budur: Gönülden dünyayı çıkarmak ve nefsin arzularına dur diyebilmek.

*Nefsūñe uymağıl zinhār bir mürşide yitiş iy yār
Mürşidden alanlar haber nefsūñ hālīn bilse gerek*

(71/5)

*Dünyāñın terkin urmağā nefsīmīñ boynın urmağā
Āhret yarağın kılmağā geldüm idi ben yārenler*

(28/2)

*Bu nefse koşma başıñı birağ bu dünyā işini
Çekme bunuñ teşvīşini terk eyle gel dostā gōñül*

(90/3)

5. Tevbe

Günahtan dönmek, vazgeçmek anlamına gelen tevbe, sadece tasavvufun değil, bütün dinlerin ortak özelliklerindedir. Tasavvufa tevbe ile girilir, şeyh müriden önce işlediği bütün günahlardan tevbe etmesini ister. Tevbe bir arınma, silkinme ve

uyaniştir.⁷ Ayrıca, kalpteki kötülükte ısrar düğümünü çözüp, Hakk'a dönmek ve Rabb'in hukukunu gözetmektir.⁸

Şair, Divan'ında tevbeye çok önem vermiş, nefesine uyanları, Allah'a asi olanları tevbe, kulluk ve itaate davet etmektedir.

Yiter uyduñ ol nefsüñe terk eyledüñ inşâfa gel

Emrini tut ol Hüdânuñ kulluğ eyle tã' ate gel

Nitesi nefsüñe uyduñ 'âşi oldun ol hâzrete

Qıl tazarru' ol hâzrete şuçuñ dile tevbeye gel

(84/1-2)

Tarikata ilk kez giren kişi mürşid elini tutmadan önce tevbe etmelidir. Bu husus aşağıdaki beyitlerde de zikredilmektedir.

Günâhumuzdan dönölüm dostdan yaña toğrulalum

Mürşid elini tütalum tevbe, idelüm tevbe, idelüm

Gerçek mürşide varalum himmet kılıcın alalum

Nefsüñ boynını uralum kırtılalum kırtılalum

(103/6-7)

Günahından dönmeyip istiğfarda bulunmayanlar, mürşide de ikrarda bulunmazlar. Bunların inkârcılar zümresiyle gitmesi söz konusudur. Bir daha fırsat ele geçemeyebilir, bir an evvel suçun dileyip istiğfar etmelidirler.

Günâhdañ rücū' itmedüñ istiğfâr tevbe itmedüñ

Mürşide ikrâr itmedüñ münkir gidersin ola mı

(150/2)

Yiter virdüñ 'ömrüñ yile istiğfâr it şuçuñ dile

Giçer fırsat yine ele bir dahı girmez ola mı

(150/4)

⁷ Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, s.50.

⁸ Uludağ, a.g.e., s.529.

Abdürrahim Tirsî, birçok şiirinde tevbe, istiğfar edip Allah'tan inayet dilemektedir.

İlâhî suçumu bildüm rücû' itdüm saña döndüm

İstiğfâr tevbeye geldüm 'inâyet senden İlâhî

Şuçum başıma kaçmagıl maşşerde rüsvây itmegil

Tamu odına atmagıl 'inâyet senden İlâhî

(151/6-7)

Tevbe tevbe yâ İlâhî ne kim itdümse günâhı

Senden umaram va'llâhî meded senden yâ İlâhî

Ne kim itdüm-ise itdüm elümi başımı açdum

Geldüm hazretüñe düşdüm meded senden yâ ilâhî

(152/12-13)

6. Zühd

Soğuk ve ilgisiz davranmak, rağbet etmemek, yüz çevirmek anlamlarına gelmektedir.⁹ Tasavvufî hayatın temelinde bulunan özelliklerden biridir. Maddeye, eşyaya ve dünyaya karşı bir tavır koyma ve bunlara karşı isteksiz davranmadır. Bu tavır alış ve ruhu mana âlemine hazırlama faaliyetine zühd denilmektedir.¹⁰

İlk asırlarda, tasavvufî düşüncenin karşılığı olarak da kullanılmıştır. Ancak marifet ve irfana dayalı bir tasavvufî anlayışın gelişmesiyle zühd ve zahit başlangıcı, irfan ve arif kemali ifade etmeye başlamıştır. Zahit, zahirperesttir, arif hakikatperesttir.¹¹

Abdürrahim Tirsî, zühdün asıl manasını kendilerinin bildiğini, zahidim diyenlerin surette kalarak işin özüne inemediklerini vurgulamaktadır.

⁹ Uludağ, a.g.e., s.593.

¹⁰ Kara, a.g.e., s.104.

¹¹ Kara, a.g.e., s.113.

Şûretâ düşdüñ toluşduñ bilmedüñ sen zühd nedür

Ma‘ni yüzinden gözet zâhidâ ‘âbidler bizüz

(47/6)

Zahitler, ariflerin hâlini, fiilini ve sözünü anlayamadıkları için onları ayıplayıp eleştirmektedirler. Oysaki irfan sahipleri Hak Teâlâ’da fâni olmuş, gösterişten, sen – ben davasından kurtulmuşlardır.

Baña ne zâhidüñ zühdi baña ne ‘âbidüñ ‘abdi

Senüñ fi‘lün beni fânî ider virmez mecâl bir kez

(43/6)

Zâhidâ var yüri kim ta‘ne urma sen bize

Nâr-ı ‘ışka ol riyâyı atup yağanlar bizüz

(47/4)

Vâr iy zâhid ‘acebleme sözümüz

Sözümüz yok saña sen ben gerekmez

(56/6)

7. Halvet – Uzlet

İnziva, yalnızlık, insanlardan ayrı yalnız yaşamak, topluma karışmamak anlamlarına gelmektedir.¹² Zıddı ihtilat yani halka karışmaktır. Günahtan korunmak ve daha iyi ibadet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek anlamında bir tasavvuf terimidir.¹³ Vuslatı gerçekleştirene kadar beden ve gönül ile halvete çekilen sufiler Allah’a kavuştuktan sonra da yalnız kalp ile inzivaya devam ederler.¹⁴

Abdürrahim Tirsî, dostu soranlara halveti tavsiye etmektedir. Bu dünyanın işi, sıkıntısı hiç bitmez bunlardan uzaklaşıp nefis terbiyesi ile uğraşmak gerekmektedir.

¹² Uludağ, a.g.e., s.220.

¹³ Uludağ, Süleyman, “Halvet”, *DİA*, c.XV, İstanbul, 1997, s.386.

¹⁴ Kara, a.g.e., s.106.

*‘Abdürrahîm-i Tirsîden halvet gelsün dostı soran
Varsun ol inkâr eyleyen derdüne dermân bulunmaz*
(46/7)

*Giçerdüñ cümle teşvîşden el çekerdüñ bitmez işden
Giçerdüñ cān-ile başdan nefis dīvin semirtmez-îdüñ*
(73/6)

*Halka tolaşmağı koyam terk idem
Nefse tolaşmağda cehd idem şu ben*
(118/6)

Şair, halktan uzaklaşıp yüzünü Hakk’a çevirmiştir, dervişleri de bu yola çağırılmaktadır.

*Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî ‘ışkuñla tatalı ünsi
Terk eyledi kodı nāsı karışup yürimez oldı*
(159/6)

*Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî halkdan çevirmiştir yüzi
Hağğa da‘ vet ider sizi gelüñ hey dervîşler gelüñ*
(82/17)

Gönül maşuk yüzünü görmek ister bunun için kendini unuttur, halktan yüzünü çevirir. Halvet-hanelerde sufiler diz çöküp, dostu gözetirler.

*Gördüñ mi ma‘ şūğ yüzini böyle unutduñ özüñi
Çevirdüñ halkdan yüzüñi gitmek mi istersin gönül*
(89/10)

*Bu ‘ālem halkından kaçır iki cihāndan el çeker
Halvetlerde dizin çöker seni gözedür gözleri*
(140/5)

8- Riyazet

İdman, eğitime, terbiye ve ıslah etme, boyun eğdirme, çekici ama zararlı şeylerden uzak kalmaya, zor ama faydalı şeyleri yapmaya kendini alıştırma anlamlarına gelmektedir.¹⁵ İstilah olarak nefsin isteklerine karşı durmak, onunla savaşmak, isteklerini yapmamak, yeme, içme, uyuma gibi tabii ihtiyaçları en aza indirmek konularını içerir. Mücâhede terimi de aynı anlamda kullanılır.¹⁶

Abdürrahim Tirsî için riyazet önemlidir. Âşık gaflet içinde uzanıp yatmaz, nefsinin isteklerine karşı mücahede eder.

Müştāk imişseñ hazrete bil bağlarduñ riyāzete

Hirgiz talmazduñ gaflete uzanuben yatmaz-idüñ

(73/4)

9. Dünya

İçinde yaşadığımız yer küresidir. Tasavvufta, İnsanı Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren, her şey mal ve menfaat, itibar, mevki, hırs, şan ve şöhret anlamına gelmektedir.¹⁷ İnsanın ölümden önceki hayatı, bu hayattayken ilişki kurduğu varlıklar, bunlarla ilgili eğilimleri, tutum ve davranışları için kullanılan bir tasavvuf ve ahlak terimidir.¹⁸

Abdürrahim Tirsî'nin dünyaya bakışı genel olarak sufilerin bakışını yansıtmaktadır. Dünya fânidir, gelip geçicidir neyine güvenilebilir ki, ömrünü dünyaya çalışarak geçirenler boşa vakit harcamıştır. Dünyadan geçmek gerekir ki esas kalıcı, baki olana kavuşulabilsin.

[Bu] dünyāya virme gönül fenādur hey fenādur hey

Devletine olma mağrūr yalandur hey yalandur hey

(153/1)

¹⁵ Uludağ, a.g.e., s.438-439.

¹⁶ Kara, a.g.e., s.107.

¹⁷ Uludağ, a.g.e., s.155.

¹⁸ Uludağ, Süleyman, "Dünya", *DİA*, c.X, İstanbul, 1994, s. 22.

*Yüz yılda dirdigüñ dünyâ cān virüp sevdigüñ dünyâ
Bir günde târ ü mār olur tağılur hey tağılur hey*
(153/2)

*Neyine mağrūr olursın dünyāya bir nazār eyle
Fānidür zevķ u şafāsı ‘aķluña ur ‘ibrete gel*

*Giç bu fānī mülki terk it ‘ömrüñi zāyi‘ eyleme
Bāķī mülke ‘ömrüñ şarf it hızm̄et eyle sulţāna gel*
(84/3–4)

*Dünyā bizi mağrūr ider kendüzüne meşğūl ider
Ma‘şūķumuzdan yād ider terk idelüm terk idelüm*
(103/3)

Sufinin gönlünü dünya malının yanı sıra evlatlar da meşgul etmektedir. Dolayısıyla asıl sahibine verilmesi gereken kalbi bunlar işgal etmektedir ki gönülden de çıkarılmaları gerekmektedir.

*Bu dünyānuñ fenāsına nazār kıluñ hey yārenler
Māla mülke oğla kıza gönül virmeñ hey yārenler*
(32/1)

*Uşlı kişi bu cihānda dünyāya tama‘ eylemez
Bu dünyā derdine düşüp aķretini terk eylemez*
(50/1)

*Dünyāyı irküp yığanlar Hāķ yolına tırmayanlar
Āķiretde yerin anlar nār eyler cennet eylemez*
(51/3)

*Dünyāyı sevmegil iy yār imānuñ şaklağıl zinhār
Hāzır olgıl leyl ü nehār yarağ eyle āķret-içün*
(112/3)

Dünyanın tüm bu olumsuz özelliklerine rağmen şair, hâlâ insanların onu sevip hizmet etmelerine bir anlam verememektedir.

Ġâfilî halkuñ dünyâ sevendür

Baĥilî halkuñ dünyâ sevendür

Dünyâ[yı] kıovan dünyâya kıalan

Söyleyen yalan dünyâ sevendür

(31/1–2)

Dünya sevgisi bir gönüle girdiğinde artık o kişiye nasihat fayda etmez olur. Bir gönülde iki sevgi olmaz, Allah aşkıyla dolu gönülde dünyaya, dünya sevgisiyle dolu gönülde ise Allah'a yer yoktur. Sevgiler karşılıklıdır, Hakk'ı anmayı unutani, Hakk Teâlâ da asla anmak istemez.

Bu dünyânuñ muĥabbeti kimüñ gönîlini aldıyşa

Dünyâ endîşesi tıoldı ĥaķ sözler eşer eylemez

(51/4)

Ķaldı Ĥaķdan şöyle maĥrûm tâ ebed

Dünyâ ister çünkü Ĥaķķı istemez

Dünyâ sevdi çünkü ol Ĥaķķı kıodı

Ĥaķ da anı hergiz añmaz istemez

‘Abdürraĥîm-i Tirsî key şaķın

Dünyâ sevmekden çünkü yâr istemez

(61/13–16)

10. Sabr

Dayanmak, dayanıklılık, kendini tutmak anlamına gelir. Bir tasavvuf ıstılahı olarak başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendine acındırmamaktır.¹⁹ Nefse ve isteklerine karşı mücadele verilen tasavvufî hayat ile sabır arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.²⁰ Ayrıca sabır, nefsin arzularına karşı direnmeyi de ifade etmektedir.²¹

Sufi başına gelen musibet ve belalara sabrederse bunun karşılığında bir takım manevî lezzetlere kavuşacaktır. Sabır kapıları açan insanı feraha ve mutluluğa ulaştıran bir anahtardır. Eğer sufünün sabrını soracak olursanız sonsuzdur.

*Bu dünyanıñ cefāsuna şabr eyle sen de çek gönül
Ġam u ğuşşası çok bunuñ şabr eyle sen de çek gönül*
(88/1)

*Şabr iderüz her belāya irerüz lezzetlere
Zirā ki eş-şabru miftāhü'l-ferecdür iy püser*

*Şabırımız yok[dur] nihāyet şabırımız şorar-iseñ
İşbu hāmīl-i mühcemüz ciger-ķuydur iy püser*
(39/2–3)

Maşuk cemalini görmek için âşık daha ne kadar bekleyip sabredecektir. Allah'ı müşahede edip, mest olacağı günler hani ne zamandır?

*Nice şabr eylesün 'āşuk anuñ dīzārına ķarşu
Hani mest gözleri maħmur gördüğün ikrār eylemiş*
(62/6)

¹⁹ Uludağ, a.g.e., s.446.

²⁰ Kara, a.g.e., s.52–53.

²¹ Kara, *Osmanlı'nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, s.68.

Allah sabredeni sever, meth eder, çünkü sabır kişiyi murada ulaştırır. Sufi başına gelenlere bu dosttandır deyip sabrederse dostun rızasını kazanacaktır. Dostun rızasını kazanan da dostu bulur.

Şabr ideni Allāh sever şabr ideni Allāh öger

Şabr iden maḫşūda irer şabr eyle sen de çek göñül

(88/3)

Ḳande rızā-yı dost ola rızā-yı dostda dost bile

Rızāda dost dostın bula şabr eyle sen de çek göñül

(88/7)

Sufinin konuştuklarına dikkat edip öyle her sözü ağzına almaması gerekir. Diline sabrı olmayan kişinin Allah muhafaza dinî ve imanı da tehlike altındadır.

Diline şabrı olmayan kişinin

Bî-dîn olur dîn [ü] imānı bilmez

(58/6)

11. Zikir

Bütün tarikatlarda ortak unsur olan zikir, kelime olarak anmak, hatırlamak, zikretmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise Allah'ın isimlerini, belli duaları, çeşitli zamanlarda belirli miktarlarda sesli veya sessiz olarak zikretmektir. Zikirde önemli olan husus, Allah'ın dışındaki bütün varlıkları ve düşünceleri gönülden çıkarıp sadece onu düşünüp ona yönelerek anmaktır.²²

Kendisi de bir mutasavvıf olduğu için Abdürrahim Tirsî zikre çok önem vermiş Divan'ında muhtelif yerlerde bahsetmiştir. Kadiriye'nin Eşrefiye koluna mensup olmasından dolayı, "deveran" denilen dervişlerin halka olup yaptıkları sesli zikir meclislerine²³ bazı şiirlerinde temas etmiştir.

²² Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.200.

²³ Kemikli, a.g.e., s.102.

Dervîşler bir yire geldi zikru'llâh sürüldi yine

Zulumâtlar götürüldi envârlar oynadı yine

(132/1)

Zikir meclisi kurulsun zikir 'ışık-ıla urılsun

Münkirüñ bağı döğilsün gelüñ hey dervîşler gelüñ

Zikir şevk-ile sürilsün gönüller âynaya dönsün

'Aşık ma'şûkına irsün gelüñ hey dervîşler gelüñ

(82/12 –13)

Hz. Peygamber (s.a.v.), en efdal ve üstün zikrin kelime-i tevhid “Lâ ilâhe illallâh” olduğunu söylemiştir.²⁴ Hz. Ali’yi diz çöktürüp gözlerini yundurmuş ve üç kere “Lâ ilâhe illallâh” demiştir. Aynı cümleyi üç kere ona da tekrar ettirmiştir. Sesli (cerhi) zikir yapan tarikatlar genel olarak silsileleri yoluyla Hz. Ali’ye bağlanırlar.²⁵

Eşrefiye de bu tarikatlardan biri olup tevhid zikri onlar için de çok önem arz etmektedir. Aşağıdaki beyitlerden onların meclislerinde tevhid-i Hak zikrettikleri anlaşılmaktadır.

Gelüñ idelüm tevḥîdî tevḥîd Hüdâ buyruğıdır

Qoyalım 'arı nāmûsı meclisümüz Rabbânîdür

(20/1)

Zikr idelüm yana yana çarḥ uralum döne döne

İçelime kana kana şarâb tevḥîd şarâbıdır

(20/3)

Sufi Hakk’ın zikrini layıkıyla gönlünden mâsivâyı çıkararak yaparsa, kalp gözü açılır böylece maşuk cemalini müşahede eder.

²⁴ İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el- Kazvîni, *es-Sünen*, Edep, 65, Dâru İhyâi'l-Kütüb el-Arabiyye, neşr: Muhammed Fuâd Abdülbâki, yy. 1952.

²⁵ Kara, a.g.e., s.202.

Zikr-i ma'şûk-ıla vir mir'ât- ı kalbe taşfiyâ
Çeşm-i kalbüñ aç cemâl-i ma'şûkaya baķagör
(30/4)

Zikri şevķ-ile eyit mürşiddeden al telķiniñi
'Aşķ iline ķıl sefer senden kesil gel ğam yime
(131/5)

Ey 'Abdürrahîm-i Tirsî bugün gerek ise dostı
Dil göñül cân-ile dâ'im dost[un] tevĥidini oķı
(165/7)

Kalbini tevhid-i Hakk'ta diriltemeyenler ölü gibidirler. Çünkü Allah'ı idrak edemeden gideceklerdir. Oysaki zikr-i maşuk ile kalplerini tasfiye kılsalardı, gönülleri paslanıp böyle mahcup kalmayacaklardı.

Ķalbleri ĥayy olmadı tevĥid-i Ħaķda anlarun
Mevt içinde fevt olub idrâk-i Ħaķdan Ķaldılar
(40/4)

Virmediler zikr-i ma'şûk-ıla kalbe taşfiye
Olmadılar ma'şûka 'âşik çü maĥcüb Ķaldılar
(40/5)

Senün ĥaberün şormayan senün ĥaberün virmeyen
Dâ'im zikrun eylemeyen dilüm degül neme gerek
(70/7)

Gerçeklüg-ile gelüben mürşide teslîm oluban
Tevĥid şayķalın uruban göñlün pâsın açamadun
(81/2)

Dil Allah'ı zikrederken gönülde onun fikriyle dolu olmalıdır. Aksi takdirde kalbe her türlü düşünce gelecek ve zikirde murad edilen ma'na hâsıl olmayacaktır. Bunun için zikir ve fikir genelde beraber kullanılan iki kavramdır.

Dilimde zıkr itmez-isem gönülde fikr itmez-isem

Zıkrüñ dadın datmaz-isem azar fâsid olur fikrum

(92/5)

Uralum ‘aşk-ile zıkrı dosta toğruldalum fikri

Nür-i tevḥîd gönülleri şâfî kılsun şayḳalıdur

(20/2)

12. Tefekkür

Düşünmek, meseleyi çözmek için zihni çalıştırmak, endişe ile düşünmek anlamlarına gelen tefekkür, ferdin kendini kontrol etmesi ve hesaba çekmesi anlamına gelen murâkabe ve nuhâsebe kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Buna içe dönük tefekkür denilir bir de dışa dönük tefekkür vardır ki bunda da maksat yine iç dünyanın ihyasıdır. Genelde zikirle birlikte kullanılan fikir ıstılahı da tefekkür anlamındadır. Sufinin Allah’ı gizlice zikretmesi de tefekkürün bir başka şeklidir.²⁶

Tirsî’nin, zikir–fikir kavramlarını birlikte kullandığı pek çok beyiti vardır.

Dilleri seni zıkr ider hem gönülleri fikr ider

Cân gönül fenâya gider saña ulaşır özleri

(140/6)

Derviş, tefekkür ederek gönül dünyasını kontrol eder, nefis muhasebesi yapar, içten içe hesaplaşır. Tüm bunlar onu dosta bulmaya hazırlar ve görür ki ondan başka da dostu ve yoldaşı yoktur.

Tefekkür idüp anı bende buldum

Ki gördüm baña ol hem-râhı gerek

(68/6)

²⁶ Kara, a.g.e., s.55.

Abdürrahim Tirsî, insanın son nefesini vereceği gününü düşünmesini ister ve ölüm geldiğinde hazırlıksız yakalanmaması için hem kendi nefsinin hem de dervişlerini uyarmaktadır.

Eyâ gâfil tefekkür kılmı ecel vardır ecel vardır

Âhîr günün endişe kılmı ecel vardır ecel vardır

(22/1)

Anar mısın anar mısın şol âhîr gününü kırdas

Bilür misin nice ola şon nefesde hâluñ kırdas

Uçmaqlık mı ola cânuñ yâ tamu mı ola yirüñ

Varmıdur hiç bir yarağun yoksa gâfil misin kırdas

(63/1-2)

İnşâfa gel bir sen dağı tap gâflete yan sen dağı

Fıkr eyle bir bağı sen dağı bu dünyâdan gitmez misin

‘Abdürrahîm-i Tirsî sen dünyâyı vir turgurma sen

Âhîr günün fıkr eyle sen bunda döküp gitmez misin

(111/7-8)

13. Şükür

Şükür; teşekkür, nimeti dile getirme, yapılan iyiliği övme anlamına gelmektedir. Nimetin değerini bilmek, ilim, hâl ve amel olmak üzere üç türdür. Âlimlerin şükürü dil, abitlerin amel, ariflerin hâl ile olur.²⁷

Abdürrahim Tirsî'nin şiirlerine bakıldığında onun Allah'a şükreden bir kul olduğu görülmektedir.

²⁷ Uludağ, a.g.e., s.503.

İy yârenler iy kardaşlar şükür bulmuşam Allâhı
Dermân itdi dost fâzlından şükür bulmuşam Allâhı

Yavı kılmış idüm anı ağlâr idüm düni günü
İster-iken nâgâh anı şükür bulmuşam Allâhı

(129/1–2)

Ėafletden açduķ gözümüz uyanduk el-hamdü li'llâh
‘İnâyet-i Hakk’a irdük tayanduk el-hamdü li'llâh

(130/1)

Ûn geldi cân kulağına nûr yitişdi cân gözine
Baķduķ ol dostuñ yüzine gözetduk el-hamdü li'llâh

(130/8)

14. Rıza

Arapça, razı olmak, memnun olmak anlamına gelmektedir. Sızlanmama, yakınmama; hoşnud olma hâlidir.²⁸ Genelde rıza, gönülden, Allah’ın her takdirini sükûnetle karşılama, hüküm ve kazaya itirazda bulunmamayı ifade eder.

Abdürrahim Tirsî için, Allah rızası çok önemlidir. Bunun için, Hakk’a daima yalvarmaktadır.

Rızâ seniñdür Çalabum rızâñdur ancaķ talebüm
Ėabul eyle iy Çalab’um vişâliñde sevineyin

‘Abdürrahîm-i Tirsî var toprağa yüz ur ağla iy yâr
Şöyle rızâ vire dil-dâr bâri dâ’im yalvarayın

(108/7–8)

Bir tarikat ehlinin Hakk’ın rızasına kavuşmak için, kendisi için bir yol gösterici olan şeyhinin de rızasını kazanması önemlidir.

²⁸ Uludağ, a.g.e., s.435.

*Boynun uruñ dırlar ise şeyh için
Rızâ virür şıdık-ıla çöker dizün*

*Her ne kim emr ider-ise şeyh aña
Muñi^ç olur zâyi^ç itmez bir sözün*

(117/6–7)

15. Şeriat – Tarikat – Hakikat – Ma‘rifet

Tasavvuf literatüründe, “dört kapı” olarak da adlandırılmaktadır.²⁹ Şeriat, İslâm dinin emrettikleri ve yasakladıklarıdır, Hz.Peygambere tabi olmayı gerektirir. Tarikat, zühd ve takvadır, nefsin isteklerinden yüz çevirip, şeriatın prensiplerini yerine getirmek için gayret sarfetmektir. Hakikat, ise gönülden mâsivâyı çıkararak Hakk’ı bulmak, bilmek ve müşahede etmektir.³⁰ Marifet ise vecd ve ilham yoluyla Allah, O’nun sıfatları, isimleri ve gayb âlemi hakkında bilgiler elde etmektir.³¹

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sözü şeriat, fiili tarikat, hâli marifet, sırrı hakikattir. Şeriat farz, tarikat vacip, marifet sünnet, hakikat nâfiledir.³²

15.1. Şeriat

Yol, su, kanal, ark anlamına gelen şeriat; ıstılahi olarak ise zahirî hükümler, fıkıh kaideleri, insanın bedeni ve dünyası ile ilgili dinî hususlar, peygamberler aracılığıyla Allah tarafından koyulan kanunlar demektir.³³

Mevlâna şöyle diyor: “Şeriat bir muma benzer, yol gösterir. Ama ele mum almakla yol alınmadığı gibi, eline mum almasanda yol alınmış olmaz. Yola düştün mü şu gidişin tarikattır, dilediğine eriştin mi bu hakikattir. Bunun için, ‘hakikatlar meydana

²⁹ Uludağ, a.g.e., s.153.

³⁰ Kara, *Osmanlı’nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, s.70–71.

³¹ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.130.

³² Uludağ, a.g.e., s.153.

³³ Uludağ, a.g.e., s.492.

çıkınca şeriatlar batıl olur' demişlerdir."³⁴ Bu nedenle şeriat ehlinin hakikat ehlini anlaması pek kolay gözükmemektedir. Abdürrahim Tirsî, aşağıdaki beyitlerde bu durumu zikremektedir.

Kime diyem bu rāzumı 'āleme fāş ider beni

İşidür şerî'at ehli başuma kaçd ider benüm

(96/3)

Olarda zühd ü takvā yoğ olarda 'ilm ü fetvā yoğ

Olarda mezheb ü dīn yoğ degiller şerî'at içre

(122/4)

15.2. Tarikat

Tarikat yol demektir. Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve ayinleri bulunan yoldur. Mutasavvıflara göre tüm insanlar, hatta bütün yaratıkların alıp verdiği nefesler sayısınca Allah'a yol gider.³⁵ Allah'a ulaşmak isteyen sufilerin Hakk'ın yollarından birine girmesi, tarikata girmesi gerekmektedir. Şair dervişleri asıl tarika çağırılmaktadır ki böylece dosta doğru yöneleceklerdir.

Aşıl t̄arīka girelüm dostdan yaña gönelelüm

Kim ne dir-ise n'idelüm gelün hey dervīşler gelün

(82/11)

Abdürrahim Tirsî Divan'ında, tarikatından ve bu yolun büyükleri olan Abdülkadir Geylânî ve Eşrefoğlu Rûmî'den de bahsetmiştir.

Şeyhün t̄arīkin sürelüm şıdķ-ıla menzil alalum

'Abdülkādire irelüm gelün hey dervīşler gelün

(82/14)

T̄arīķ-i cümleden hāşdur ayağın şdķ-ıla baş dur

Bilmeyenlere pek yasdur t̄arīķi Eşref-zādenün

³⁴ Kara, a.g.e., s.302.

³⁵ Uludağ, a.g.e., s.510-511.

Umaram ki vaşla irem işigine yüzüm sürem

Sürünüben ben de girem şālına Eşref-zādenüñ

(83/4–5)

15.3. Hakikat

Gerçek var olduğu kesin açık olarak bilinen şey, bir şeyi o şey yapan husus, mahiyet anlamına gelmektedir. Tasavvufta ise Hakk'ın salikten vasıflarını alarak kendi vasıflarını koyması,³⁶ zahirin ardındaki örtülü ve gizli mana, dinî hayatın en yüksek seviyede yaşanarak ilahî sırlara aşına olunması gibi anlamlar ifade eder.³⁷

Sülemî, “*el-Fark beyne ilmi’ş-şerî’a ve’l-hakîka*” adlı eserinde hakikatle ilgili şunları söylemektedir:

“Şerî’at ilmi mücâhede ilmidir. Hakikat ilmi hidayet ilmidir. Hiç kimse bütün gücüyle mücâhedeye sarılmadan hidâyetin hakîkatine erişemez.

.....

Şerî’at ilmi âdâp ilmidir. Hakikat ilmi ahval ilmidir. Kula sıhhatli ahvâl (haller) yolu âdâba sarılmadıkça açılmaz.”³⁸

Bu sözlerden anlaşıldığına göre hakikate giden yol şeriattan geçmektedir.

Abdürrahim Tirsî pek çok beytinde hakikate ulaşmaktan bahsetmiş bu yolda kişinin benliğinin büyük engel teşkil ettiğini söylemiştir.

Benlük key ulu sedd saña yol virmedi andan saña

Hayıf oldı hayıf saña haķîkatüñ göremedüñ

(81/4)

Mürid mürşidden dinlediği tevhid telkinini can u gönülden kılırsa tevhidi hakikat olacaktır. Yine hakikate ermek için candan başdan geçmek gerekiyor. Aşağıdaki beyitlerden anlaşıldığına göre canı veren Hakk'ı alır.

³⁶ Uludağ, a.g.e., s.215-216.

³⁷ Uludağ, Süleyman, “Hakikat”, *DİA*, c.XV, İstanbul, 1994, s.178.

³⁸ “Zâhir ve bâtın ilmine dair bir eser” (Sülemî, *el-Fark beyne ilmi’ş-şerîa ve’l-hakîka*), trc. S. Ateş, AÜİFD, XVI, (1968); Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.303’dan naklen.

Mürşidden diñledük telķin-i tevħid

Haķikat bulduķ uş tevħid-i Haķda

(124/9)

Kendüden olmadı ħabir gine kendü de yok

Tevħidi hem taħķik oldı ol demi buldı Haķı

İy ‘Abdürrahim-i Tirsî irdün-ise taħķika

Cānuñı elbette virdün şükrāne alduñ Haķı

(158/5–6)

Hakikate ermek Hakk’ı bulmak ile eş anlamlı gözükmetedir. Bu yolda mücahede ve tevhide devam etmenin yanı sıra gönülde Allah sevgisinin de olması gerekmektedir.

Cismümüñ ħayyi ħaķikat ‘ışkudur

‘Işk-ıla buldum tamām dīnüm yine

(136/4)

Haķikat kim Haķķı sevdi Haķķı ol kendüde buldı

Ki öldürmedi dirgürdi ab-ı hayāt-ı Raħmānî

(162/8)

Tirsî, gafletten kurtulup, hakikat halini gördüğünü ve dünya sevgisini gönülden çıkardığını söyleyerek Allah’a hamd etmektedir.

Ĝafletten açduķ gözümüz uyanduk el-hamdü li’llāh

‘İnāyet-i Haķķa irdük tayanduk el-hamdü li’llāh

Bu dünyāya nazar kılduk ħaķikat ħālını gördük

Gönülden defterin dürdük bıraķduk el-hamdü li’llāh

(130/1–2)

15.4. Marifet

Bilgi, tecrübî ve amelî bilgi, tanımak, aşinalık anlamına gelen Marifet, ıstılahi olarak ise sufilerin ruhanî halleri yaşayarak, manevi ve ilâhi hakikatleri tadarak (iç tecrübe ile vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfan demektir.³⁹

Marifet anlayışı İslâm düşüncesine canlılık ve zindelik katan unsurlardan biridir. Marifet ilimden farklıdır. İlim bilmek, marifet tanımaktır. Bir şeyi kitaptan okuyup, öğrenmek farklıdır, okuyup öğrendiğin bu şeyi gidip, bulmak, müşahede etmek, tanımak farklıdır. İlim sahibi olanlara âlim, marifet ve irfan sahibi olanlara arif denir. Marifet irfan, keşf, ilham, ilm-i ledün, sezgi gibi farklı terimlerle de isimlendirilmektedir.⁴⁰

Mutasavvıflara göre marifet, “kalbin Allah’la olan hayatı”, “Allah’ı sıfat ve isimleriyle tanıyanın niteliği”, “Birbirini izleyen nurlarla Hakk’ın kalplere doğması”, “İlahî bir na‘t / vasıf”, “kalbe atılan bir nurla iç aydınlığa kavuşma hâli”, “kalp gözüyle ilahî gerçekleri görmek”tir. Bu tariflerin her biri marifetin ayrı bir yönüne vurgu yapması bakımından önemlidir.⁴¹

Abdürrahim Tirsî, ilmin aslını görüp bilenlerden olduğunu söylemektedir ki bundan onun marifet sahibi bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Sen şanursın bizde yoğdur ‘ilm-ile hirgiz ‘amel

‘Ămilüz ‘ilmüñ hem aşlın görüp bilenler bizüz

(47/5)

Kendisini cahil zannedenler için, ezelden zahir – batın bütün ilimleri okuduğunu, yâr aşkı ile mükemmeliyete ulaştığını söylemektedir.

Căhil şanma ki ben ‘ălim olmuşam

‘Aşğ-ı yâr ile mükemmel olmuşam

³⁹ Uludağ, a.g.e., s.347.

⁴⁰ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 129.

⁴¹ Uludağ, Süleyman, “Ma‘rifet”, *DİA*, c.XXVIII, Ankara, 2003, s.55.

Ezel anda dersümi tām eyleyüp

Oradan andan sefer eylemişem

‘İlm oқudum evvel āhir ḥarf-be-ḥarf

Ma‘nīsın zāhir ü bāṭın bilmışem

(101/1–3)

Ezelde aşk medresesinde, Hak Teâlâdan ders gördüğünü zikretmiştir. Bu nedenle âlimlerin âlimi olup her derde derman olmuştur. Ona göre ilim sahibi olmak yeterli değildir, aynı zamanda bildiğini amel etmek gereklidir. Marifetten öyle herkese söz edilemez, ehli olmayanların bu ilmi anlaması mümkün değildir. Allah’ın sırlarını açıklamak küfür olarak addedilmektedir.

Anda Ḥaḫ idi müderris dersüme

Anda medrese-i ‘ışḫda olmuşam

Şöyle bil kim ‘ālim-i ‘allām benüm

Kim bugün her derde dermān olmuşam

‘Āmilem ol ‘ilm-ile el’ān bugün

Gerçi nā-ehle anı setr olmuşam

(101/5–7)

O ḥüsnüñden vireydüm hoş haberler

Ki müdde‘î tıyar bilmez i dil-dār

(34/9)

İfşā‘i’s-sırrı’r-Rabbu küfr diyü setir iden

‘İlm-i ledün ‘ālimi dostum şeyḫum ḥazreti

(156/6)

Marifetin kaynağı kalp olduğu için Allah Teâlâ, ariflerin gönüllerine ilham etmektedir. Keşfe mazhar olan kişinin, boş söz konuşması söz konusu değildir. Çünkü onlar, kendilerine malik olmayıp Hakk'ın iradesine geçmişlerdir.

Hağdan olur ilhâmları hâmil olur gönülleri

Hağ sözün söyler dilleri şöyle güzâfın söylemez

Dost-ıladur gönülleri ilhâm-ile cünbîşleri

Dost 'ışkınuñ esirleri kendülere mâlik olmaz

(49/1-2)

Unudıldı 'ilim kaldı şugullar

'Ağıl gitdi delü oldı i dil-dâr

(34/6)

16. Melâmet

Bir tasavvuf terimi olan melâmet, III. (IX.) yüzyılda Horasan bölgesinde ortaya çıkıp daha sonra bütün İslam dünyasında yaygınlık kazanan bir tasavvuf anlayışıdır.⁴²

Melâmetiye, Horasan erenlerinden Hamdun Kasar (ö. 271/884)'ın fikrî liderliği ile başlayan bir harekettir. Melâmetiye'ye göre, Allah'a bir takım kıyafet, âdet, anane ve zikir meclisleri ile kavuşmak mümkün değildir. Vuslat, Allah'a gönülden bağlanmak, halka hizmet etmek, aşk ve tevazu içinde olarak cemiyet içinde yaşamakla gerçekleşir.

Melâmet, kınamak anlamına gelen "levm" sözünden türemiştir. Bu anlayışta, kınayanın kınamasından korkmamak, hayrı gizleyip şerri açığa vurmamak, nefsi kötölemek önemli prensiplerdendir.⁴³ Bu prensipleri Tirsî Divan'ında da görmek mümkündür.

Senüñ gibi dil-dâruñ yolına ben

Melâmet oluram niçün 'âr idem

(97/7)

⁴² Azamat, Nihat, "Melâmet", *DİA*, c.XXIX, Ankara, 2004, s.24.

⁴³ Kara, a.g.e., s.256.

Ġayret-i nāmus-ı ‘ār şīşesin kesr eyledi
Varlığın yoqluğa virdi buldu rızā-yı Hākı
(158/4)

Abdürrahim Tirsî, Kadiri olmasına rağmen kendisinde melâmetiliğin izleri de görülmektedir.

İy beni benden ayıran hep varlığımdan toyuran
İy sabrumı yile veren melâmet eyleyen cānum
(98/3)

Olardur ehl-i hayretler cihān içre melâmetler
Ķamu ġamdan selâmetler degiller bir murād içre
(122/5)

17. Gönül

Farsça dil, derûn; Arapça kalp, hâtır; Türkçe yürek kelimeleriyle de karşılanan gönül Türk edebiyatının divan, halk ve dinî-tasavvufi mahsullerinin en önemli ve en çok işlenen konularından biridir.⁴⁴

Tasavvufî eğitim kalp merkezlidir. Sufî her şeyi gönül âleminde yaşar bu yüzden gönlü fırtınalı bir iklime sahiptir. Hakk’tan gelene sabr eder, her belayı sineye çeker, kurtarıp başını kavgadan asude olmak, ötelere sefer etmek ister, bu dünyada karar kılamaz.

Ey gönül vaḫşî gönül vaḫşî gönül
Ķanda gitdüñ ḳandasın vaḫşî gönül vaḫşî gönül
(87/1)

Şabr eyle Allāh işi[n]e Hāḳḳdan gelür ḳul başına
İncinme Allāh işine şabr eyle sen de çek gönül
(88/4)

⁴⁴ Kurnaz, Cemal, “Gönül”, *DİA*, c.XIV, İstanbul, 1996, s.150.

İmanın ve küfrün merkezi kalptir. Kalp iman nuru ile dolduğunda gönül, inkâra ve küfre yöneldiğinde ise nefistir. Gönül ulviyete, nefis süfliyete yönelir.⁴⁵

Ķarârũn yoğ bu dũnyâdan ğitmek mi istersin ğõnũl

Bunuñ fenâsını ğördũn ğitmek mi istersin ğõnũl

Ķekdüñ mi elũn dũnyâdan ğeĶdüñ mi yañlıř sevdâdan

Ķurtarup bařuñ ğavgâdan ğitmek mi istersin ğõnũl

(89/1-2)

şair ğõnlũ ile hasbihâle řõyle devam etmektedir.

Bu dũnyânuñ nağşına hiĶ aldanma ğel dosta ğõnũl

Bĩ-řebâtuñ rengine hiĶ boyanma ğel dosta ğõnũl

Ķoma bu dũnyâ zevđini lezzetlũ şanma zehrini

Bu fânĩ Ķarâbatını işleme ğel dosta ğõnũl

(90/1-2)

Bu baş ğözünden ayrı bir de gönül ğözünden bahsedilmektedir ki cemâlullâhı ğörüp, hayran olup kalacaktır.

Bu tenũm ğözũni yumsam bu ğõnlũm ğözũni aĶsam

Anuñ yüzine tuş itsem cemâlin ğözlesem yine

(123/4)

Ķõnũl ğõzi yüzün ğördi Ķayrân oldu řõyle Ķaldı

Başuma ğör neler ğeldi yüregim tolu dert benũm

(96/2)

⁴⁵ Kurnaz, a.g.mad., c.XIV, s.151.

18. Aşk-Muhabbet

Tasavvuf, İslâm felsefesi ve edebiyatta kullanılan geniş anlamli bir terimdir. Arapça aslı ışk olup sözlükte, “şiddetli ve aşırı sevgi, bir kimsenin tamamen kendisini sevdiğine vermesi, sevdiğinden başka güzel görmeyecek kadar ona düşkün olması” anlamına gelir.

Kur’an ve sahih hadislerde aşk kelimesi geçmez: “sevgi” çoğunlukla hub ve muhabbet bazen de meveddet kelimeleri ve bunların müştaklarıyla ifade edilir. İlk defa II. (VIII.) yüzyılda Allah ile kul arasındaki sevgiyi anlatmak üzere nadiren de olsa aşk kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) Allah’ın “Kulum bana, ben de ona âşık olurum” buyurduğunu belirtmiştir.⁴⁶

Aşk yaşanır, anlatılamaz, tarifi dile gelmez, asl olan susmaktır.⁴⁷ Ancak yine de Sufiler kendi hâl ve zevklerine göre aşk ve muhabbetten bahsetmişlerdir. Tasavvuf büyüklerinden Necmüddin-i Kübra (ö. 618/1221) “Bazen âşık aşkta fâni olur o zaman aşk haline gelir. Sonra aşk maşukta fâni olur. Muhabbetin sonu aşkın başlangıcıdır. Muhabbet kalp için, aşk ise ruh içindir.” demiştir.⁴⁸

Abdürrahim Tirsî’ye göre aşk, ezeldir ve gönlü bezm-i ezelden beri aşk ile sarmaş dolaştır. Hatta aşk kemendinin boynuna takılması elesten de öncedir.

‘Abdürrahîm-i Tirsîyem şimdi ‘âşık oldu şanmañ

*‘Işk kemendin boynuma yâr **elestden** öñ **taķıp** durur*

(26/6)

Bu ‘ışk ezel bile imiş bunda bile gelmiş imiş

Göñül ‘ışk-ıla bir imiş dolaşdı şarmaşdı gider

(36/2)

⁴⁶ Uludağ, Süleyman, “Aşk”, *DİA*, c.IV, İstanbul, 1991, s.11.

⁴⁷ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.173.

⁴⁸ Kara, a.g.e., s.112-113.

Abdürrahîm-i Tirsî'nün 'ışkdur bünyâdı miskînüñ

Başda sevdâsın dostınuñ ezelden tutagelipdür

(20/10)

İy 'Abdürrahîm-i Tirsî' kandan oқuduñ bu dersi

Ezel 'ışk medresesinde andan idi dersüm benüm

(91/6)

Şahîfe-i cānda yazılmış imiş

Bezm-i ezelde meger sevdâ-yı dost

(6/2)

Bazı sufiler kul için âşık kelimesini uygun buldukları halde, Allah'ın kuluna âşık olması manasında Allah için âşık kelimesinin kullanılmasını doğru bulmamışlardır. Ancak bu düşüncelere rağmen Allah'ın kuluna olan aşkını işleyen şiirler yazılmıştır.⁴⁹

Şairin aşağıdaki dizesine baktığımız zaman kâinat yaratılmadan önce Allah'ın ona, onun da Allah'a âşık olduğu zikredilmektedir.

'Âşık-idi ol baña hem ben aña

Yoğ-iken 'âlem dahı cānum yine

(136/2)

Tirsî Divanı'nın özü aşktır, ruhuna aşk sinmiştir. Neredeyse her şiirde aşk vardır. Aşk ile söylenen dizelerden örnekler aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Gönül aşk ateşine düştüğü zaman, yanar tutuşur, büryan olur öyle ki nefsin sıfatları bu ateşte hep mahv olur. Aşk ateşinin yanında cehennem ateşi bile sönük kalmaktadır.

Nâr-ı cahîm nâr-ı 'ışkuñ yetmişde bir bahşıdur

Ol harâret içre zerrece külüm yoқdur benüm

(95/3)

⁴⁹ Kara, a.g.e., s.172.

*Dost ‘aşkına düşdi yandı şifât-ı nefis mahv oldı
Vücūdumuz hep nūr oldı götürüldi zulmetümüz*

(55/5)

*Ne benlik kapısı baña yüregüm döndü biryâna
‘Işkuñ-ıla yana yana kül oluben tozsam gerek*

(75/8)

Âşığın gönlü maşuktan gayrısına meyil vermez, her dem onu gözler. Bu âlemde âşığa dirlik veren aşktır, aşk ile beslenir. Âşık aşkıdan memnundur şikâyet eylemez.

*‘Işkdan ayru olmayayın bir nefes
Zirâ ‘ışk-ıla ‘âşık ma‘şûk bilüñ*

(79/9)

*Kalbimize bulmadı yol hubb-ı gayr-ı Haq bizüm
Mâsivâya bakmazuz ma‘şûka ‘âşıklar bizüz*

(47/7)

*Ol ma‘şûkuñ ‘ışkı-y-ladur bu ‘âlemde dirliğümüz
Ol ma‘şûkı gözler her dem ‘âşık oldı cânlarımız*

(52/1)

Âşık, bilir ki bu aşk onun sermayesidir, maşuk didarını ancak aşk vasıtasıyla görebilecektir. Bu yolda canını seve seve vermeye razıdır.

*‘Işkdurur ‘âşıklara ma‘şûk dîzârın gösteren
Bende ‘ışka ma‘şûk için cânı kurbân eyleyem*

(94/4)

*‘Işk şarâbın içmiş gerek cândan başdan geçmiş gerek
Key ser-hoş esrimiş gerek gire ‘ışkuñ meydânına*

(126/2)

Şöyle aldı 'ıŝkuñ beni añmaz oldum başı cānı
Ƙodum yoluña ben beni benden sefer itsem gerek
(75/7)

Görün 'ıŝkuñ işin yine nice Ƙasd eyledi cāna
İşbu cānumı ol dostu bildüm Ƙurban Ƙılasını
(142/7)

Aşkın özünde benliğin, suretin mahv edilmesi vardır. Bu mahviyette âşık yeni bir can bulacak, canana vasıl olacaktır.

ƘılduƘ şūretimüz vīrān düşdük 'ıŝka olduƘ hayrān
UrduƘ 'arşdan öte cevlan lā-mekāndur seyrānımız
(48/3)

Sen seni mahv eyle tā kim 'aşƘ ola hep varlıgun
'AşƘ göz-ile dost yüzün görmege gel ğam yime
(131/6)

'İşƘ-ı ma'şūƘ ile 'āşık ol yūri 'ālemde sen
Gör yūri mā'şūƘ cemālin gel berü cānum cānı
(160/5)

19. Cem' – Fark, Sekr – Sahv

Sufilerin hâllerini birbirinden farklı iki kavram ile açıklayan pek çok tasavvufî istilâh vardır. Cem' – fark, sekr – sahv da bunlardandır.

Cem' toplamak, fark ayırmak demektir. Tasavvufî bir terim olarak cem' kulun kendinden geçip Hak Teâlâ ile birlikte olması, fark ise tekrar normale dönmesidir. Her iki hâl de sūfîler için önemlidir. İbadet ve taat için fark, keşf ve marifet için ise cem' gereklidir.⁵⁰

⁵⁰ Kara, a.g.e., s.166.

Sekr durgunlaşmak, sarhoş olmak, sahv idrak etmek ayrılmak demektir. Tasavvufi bir ıstılah olarak sekr, sufünün kalbine gelen feyiz ve varidatlar nedeniyle kendinden geçmesi, sahv ise bu hâlin sona ermesidir.⁵¹

Cem ile fark, ışık ile karanlığın birbirini takip etmesi gibi daima birbirini izler: cem‘ ortaya çıkınca fark kaybolur, fark zahir olunca cem‘ zail olur. Birinin varlığı diğerinin yokluğudur. Fatiha suresindeki “Ancak sana kulluk ederiz.” ifadesi farka, “Ancak senden yardım dileriz.” ifadesi de cem‘e işaret sayılır. Tasavvufta cem‘ ve farkın birlikte bulunması hali gerçek tevhid şeklinde yorumlanmıştır.⁵²

Abdürrahim Tirsî ezelden Hak aşığıdır. Ezelden sarhoş olup sarhoş gelmiştir. Dosta vâsıl olmanın getirdiği sarhoşluğu her an yudumlamaktadır.

Ol ezelden mest-i esrik bunda gelenler bizüz

Yine bundan mest-i esrik anda gidenler bizüz

Dost vişâli cür‘asından nûş idüp her dem be-dem

Tâ ebed ol cür‘adan ayılmayanlar bizüz

(47/1–2)

Sufiyi mest eden dost ile buluşmadır ancak bu buluşmayı hazırlayan dost elinden yudum yudum içilen aşk şarabıdır. Öyleki derviş aklını, fikrini ve benliğini bu uğurda kaybetmiş ve vasıl-ı didar olmuştur.

‘Aklı virdüm fikri virdüm yavı kıldum ben beni

Mest-i hayrân bir zamân ‘âlemde seyrân eyledüm

Teşne-dil oldum elinden şundı yârim bir şarâb

Aldum içdüm câm-ı ‘ışkı vaşl-ı didâr eyledüm

(104/5–6)

⁵¹ Kara, a.g.e., s.166-167.

⁵² Yılmaz, Hasan Kâmil, “Cem‘ -Fark”, *DİA*, c.VII, İstanbul, 1993, s.279.

Gaflete düşüp dosttan uzaklaşan kimseler, Allah ile cem' olamadıkları için ayrılıkta kalmışlardır. Çağlayarak akan ırmaklar genelde denizle buluşur, bunlar kaynağına ulaşamamıştır.

Dostı ırak isteyenler şöyle ırak kaldılar

Gelmediler cem'e hergiz perâkende kaldılar

(40/1)

Şair, Divan'ının pek çok yerinde, hemen hemen her şiirinde cem'-fark, sekr-sahv hallerinden bahsetmektedir.

Ser-hõş olalum tevhîdde 'âlemi ide vahdetde

Ne işimüz var keşretde ol ayıklar maķâmıdur

(20/5)

İrdi ma'sûķ koķusu çün mühcimüz dimağına

Ol eşerden olmuşuz mest yokdurur hûş-yârimuz

(45/2)

Baş ķadehin sunan ķişi ol şarâbdan içen ķişi

Dâ'im ser-hõşlıķdur işi anuñ-çün yok ayığımız

(54/5)

20. Fenâ – Bekâ

Kulun, kendi fiil ve davranışlarını görnekten fâni olup, gerçek kul olma noktasına ulaşması anlamında bir tasavvuf terimidir.

Sözlükte, “geçici olmak, yok olmak, ölmek” gibi manalara gelen Arapça fenâ kelimesi, genellikle var olmak sürekli olmak anlamındaki bekâ kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Bir tasavvufî terim olarak fenâ fillâh–bekâ billâh da denilmektedir.⁵³

⁵³ Kara, a.g.e., s.161; Kara, Mustafa, “Fenâ”, DİA, c.XII, İstanbul, 1995, s.334.

Fenâ halini yaşayan sufi, seyr u sülukunu tamamlamış olur. Ancak bu hâlin devamı, kulluk vazifelerini yapmaya engel olduğundan, bekâ haline normal hâle dönmek esastır. Bekâ hâlinin varlığıyla fenâ sona erer.⁵⁴

Abdürrahîm Tirsî Divan'ında, fenâ-bekâ hâllerinin pek çok yerde bahsi geçmektedir. Bir şiirinde ise peş peşe iki beyitte şöyle zikredilmektedir.

Fikründe gâh hayrân olur hep 'arş u ferş seyrân olur

Âb u kilden 'uryân olur 'ayn-ı fenâya yüz tutar

Gâh yoğ olur gâh var olur gâh beni ne anı bilür

Gâh zâta düşer maḥv olur 'ayn-ı beḳâya yüz tutar

(12/5-6)

Vahdet-i vücûd düşüncesiyle de ilgili olan fenâ-bekâ nazariyesinde kulun Allah'ın zatında fenâ bulması için öncelikle nefsinin hevâ ve isteklerinden vazgeçmesi gerekmektedir.

Ḳayd-ı mâsivâyı gel kes terk-i sikkîn birle sen

Daḥı re's-i nefsi kes dâr-ı fenâda aşagör

(30/3)

Bu 'Abdürrahîm-i Tirsî benligi başını kesdi

Fenâsı dârına aşdı beḳâ nevbetin urdurdı

(144/7)

Aşk, fenâya ermek isteyen sufi için kanat mesabesindedir. Böylece benliğinden kurtulan âşık Allah'a ulaşabilecektir.

'Işḳ 'âşığı ḳılur fânî anıñ-içün ölmez cânı

'Işḳ-ıla şöyle penhânî gider kimse görmez imiş

(64/11)

⁵⁴ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.162-163.

‘Işık idicek varlığım küllî fenâ

Andan irdi ‘ayn-ı beķāsı anuñ

(79/7)

Küllî ta‘allukumu fânî kılan

Yâr-ile yâr eyleyen sevdâ-yı dost

(7/16)

Sufi, fenâ hâminden sonra bekâ hâmini yaşar. Artık vuslatını gerçekleştiren kişinin normal hayata dönmesidir.

‘Abdürrahîm-i Tirsînüñ maḥv eyleyüp hep varlığın

Dost-ıla bulup beķâyı vâşıl-ı dil-dâr eyleyem

(94/6)

Mevt-i şürî gelmedin ol Ḥayy-ı evvel olub

Dost beķâsın bul fenâ niķâb-ı dostdan geçegör

(30/6)

O sâķiden içen cānlar ta ebed esrûkdür anlar

İçüp âb-ı ḥayvān anlar ölümsüz kaldılar bâķi

(165/2)

21. Vahdet

Vahdet, birlik anlamındadır. Tasavvuf anlayışına göre, hakiki anlamda bir (vâhid) Hak’tır. Bundan dolayı, gerçek anlamda birlik de onun için söz konusudur.⁵⁵

Sufiler, İslam dininin Allah’a iman konusunda koyduğu esasları temel alarak kendi yaşayış ve düşünce biçimleri doğrultusunda tevhid meselesine yeni açıklamalar getirmişlerdir. Vahet-i Kusûd, vahdet-i şühûd, vahdet-i vücûd, bu yorumların en yaygın tasnif biçimlerindedir.⁵⁶

⁵⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.552.

⁵⁶ Kara, a.g.e., s.317.

1- Vahdet-i Kusûd (kasd ve iradenin vahdeti): Kul kendi iradesini aradan çıkararak Allah'ın iradesini ve maksadını hayatına hâkim kılar. “Lâ maksûde illallâh” (Allah'dan başka kastedilen bir şey yoktur.) bu tevhidin anlayışını yansıtır.

2- Vahdet-i Şühûd (Müşâhede edilenin vahdeti): Sûfi Allah aşkı kendisini kaplayınca, vecd ve istiğrak hali meydana gelir işte o zaman kendinden geçer ve Allah'ın tecellilerinden başka hiçbir şeyi görmez olur. “Lâ meşhûde illallâh” (Allah'tan başka görülen bir şey yoktur.) cümlesiyle özetlenir.⁵⁷

3- Vahdet-i vücûd (Varlık birliği): Sadece Allah vardır onun dışında başka varlık yoktur esasına dayanan bir tevhid çeşididir. “Lâ mevcûde İllâ hû” (O'ndan başka bir varlık yoktur) şeklinde açıklanır. Aslında Vahdet-i şühûdla da benzerlik göstermektedir. Vecd halindeki bir sufünün “Görünen her şey O'dur” cümlesiyle “O'ndan başka bir varlık yoktur” cümlesi arasında pek fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz ki mutasavvıfların Allah ve varlık konusundaki görüşlerinden birisi de vahdet-i vücûddur.⁵⁸

Abdürrahîm Tîrsî'nin Divan'ını incelediğimiz zaman, bu konuların işlendiğini görmekteyiz. Sufî, tüm işlerini Allah'ın iradesiyle yapmaktadır. Vahdet- i kusûd fikrini, aşağıda verilen beyitte görebiliriz.

Yoğdur anlaruñ varlığı anuñla kâ'im dirlügi

Anuñla olur birlügi çün işleri andan gelür

(21/4)

Allah Teâlâ kendisine cemâlini izhar eylediğinde her nereye baksa O'nu görmektedir. Her yerde Hakk'ı görmesi vahdet-i şühûd fikrini çağrıştırmaktadır.

‘Ayân itdüñ añña şem‘-i cemâlün

Nazar her neye kılsa sensin iy dost

(5/8)

⁵⁷ Kara, a.g.e., s.318.

⁵⁸ Kara, a.g.e., s.319.

*Māsivā-yı yār görünmez ‘aynum oldı çün ‘amā
Kaldurup bürka‘-ı yüzün yār cemālin gösterür*
(23/4)

*Dost alalı bizden bizi dostu tuş oldı cān gözi
Kanda baksavüz dost yüzi görünü görünü gelür*
(16/6)

*Her ne hâlde olur-istem ne vech-ile yürisem
Her nereye bakar-istem andan ğayrı görimezem*
(102/4)

*Eşyā yiter saña sebağ cümlesine ‘aşk-ıla bak
Yirler ü gökler tolu Hâğ dostı göresin kandanur*

*Sen seni çıkar aradan her ara tolu Yaradan
Âşikâr şems ü kamerden dostı göresin kandanur*
(25/4–5)

*Kılmadılar bir nazâr her dü-cihân devletine
Ne göründi ğayr-ı ‘Hâğ gözlerine bigāneler*
(27/4)

*Budur yol erinüñ hâli olıcağ hâl dağı ‘ālî
Görinü[r] ‘âlem ol tolu kalur ol sen olursın fānî*
(164/6)

Allah Teâlâ tecelli kıldığı zaman âşıklarını O’ndan başka bir varlık olmadığını idrak etmektedirler. Aşağıdaki beyitlerde de varlığın birliğine işaret edilmektedir.

*Tecellüñden vücūd küllî ‘ademdür
Kamaşur göz döker yaş dāne dāne*
(134/5)

Özümüzden gāyib olduk o demde

Birikdük birliğe tevḥīd-i Ḥaḳda

(124/6)

Ḳalmaz bir zerre benlik hiç daḥı sağ u fevḳ u taḥt hiç

Oldur andan ğayrı yok hiç yokdur envār-ı elvānı

(164/8)

Ne yirler ne gökler ḳalur ne ‘arş-ı kürs ḳalem ḳalur

Kendüliginden maḥv olur tecelliinde geçer gider

(24/4)

Beni benden alalı yār ne ben varam ne ğayrı var

Şükür ol yāre kim ol yār ḳılır her dem tecellālar

(33/5)

Nām u nişān ḳalmadı bularda maḥva vardı hep

Bir-ile bir oldılar dā’ima [ol] cānāneler

(27/5)

Nice benlik nice senlik maḥv oldu gitdi hep varlık

Benligim alalı birlik ikilik gelmedi henüz

(44/3)

Şöyle kim benden gitmişem māsivāyı unutmuşam

Vaḥdet baḥrine batmışam daḥı çıkmamışam henüz

(44/6)

Bu ‘Abdürraḥīm-i Tirsī maḥva virdi varını

Baḥr-ı vuşlātda vücūdın yavı ḳılanlar bizüz

(47/11)

Āb u kilden ‘üryān olduk andan ‘aşḳ baḥrine gitdük

Birikdük birliğe yitdük benliğümüz gidicegez

(53/3)

Ki ol ‘ālem-i vaḥdetde ‘āridüm küllī varımdan

Ki ol maḳām-ı aṣlīme yitişem ḳavusam yine

(123/3)

22. Tenkid

M.15. yy. sonları ile 16. yy. başlarında yaşamış olan Abdürrahim Tirsî, kendi döneminde, halkı birçok konuda eleştirmenin yanı sıra mutasavvıf geçinen insanları da tenkid etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak bir döneminde yaşamış olmasına rağmen bu yıllardan bahsederken ‘*meğır âhir zaman erdi iyiler azalmıştır*’ (38/1) diye değerlendirmektedir.

Eşidüñ Ḥaḳḳı sevenler görüñ bu ḥalḳı n’olmuşdur

Meger âhir zamân irdi eyüleri azalmışdur

Yigitlerinde edeb yok ḥātunlarda ḥayā ud yok

Pir olanlarda inşāf yok ḳatı bozḳunluḳ olmuşdur

(38/1–2)

Şair, şeyh suretine girip halkı kandıran insanları ağır bir dille eleştirmektedir. Onların asıl maksadının şehvet olduğunu söyleyip mal biriktirmek ve halkı kullanmak için bu yola başvurduklarını anlatmaktadır.

Ḳapuda bulmayan rağbet ḥalāyıḳdan umar ḥürmet

Tamām, maḳşūdudur şehvet şüret-i şeyḥe girmişdür

(38/21)

Kimi şeyḥ mällara ḥariş kimi ḥalḳadur sālūs

İz ḳaldı bularda ḥālîş ol daḥı ḥālî ḳalmışdur

(38/24)

İnsanlar riyazet edip nefislerini terbiye edeceklerine daha çok yemeye içmeye düşmüşlerdir. Her yerde bidat ve riya işler çoğalmıştır. Dervişlik dilde kalıp öze

inmediğinden, dervişim diyenler yalan davada bulunmaktadırlar. Sahte şeyhler çoğalıp gerçek bir mürşid bulmak zorlaşmış olduğundan herhalde ahir zaman gelmiş olmalıdır.

*Gitdi perhîz gitdi ta‘at çoğaldı nefsânî şehvet
Arttı yimek içmek şehvet bid‘at riyâ iş çok oldu*

*Bu dervîşlik dilde kaldı yalan da‘vî cihân tıoldı
Mübtedi‘în şeyh çoğaldı meger âhîr zamân oldu*

(154/8–9)

Abdürrahim Tirsî'nin eleştirilerinden nasibini alan bir diğer zümre ise zahir ulemadır. Onları tenkid ederken bunca ilim öğrenmelerine rağmen maksud nedir hâlâ bilmediklerini, büyüklenip, kibirlendiklerini, ilim ile amel etmediklerini söylemektedir. Bu halleriyle acaba azaptan kurtulabilecekler midir?

*Gökcek ‘ilmi okuduñuz gökcek ‘ameller itdiñüz
‘İlim nûriyle tıoldıñuz maşşūd nedür bildiñüz mi*

*Siz böyle ululanursız tonlar giyüp şalınursız
Heman ‘ilm-ile ‘amelsiz ‘azābdan kırıtıldıñuz mı*

(148/2–3)

IV. BÖLÜM

METİN

1. Divan Nüshalarının Tanıtımı

Yapılan araştırmalar neticesinde, Abdürrahim Tirsî Divan'ına ait, Türkiye ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde altı nüsha tespit edilmiş olup, bunlardan biri şiir mecmuası niteliğindedir. Bunların beşine ulaşılmış ancak Vatikan Kütüphanesinde bulunan nüshaya tüm girişimlere rağmen ulaşılamamıştır. Beş nüsha kullanılarak yapılan bu çalışmada, şairin 166 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerden 62. ve 110. şiirlerin sonu, 150. şiirin ise başı eksiktir. 71. şiir ise iki yarım şiirin birleştirilmesinden oluşturulmuştur.

Divanın tespit edilen nüshaları şunlardır:

1. Ankara Milli Kütüphane; Yer numarası: Mf1994 A 4245; Yazar: Abdürrahim Tirsî; Eser adı: Divan-ı Abdürrahim Tirsî [mikroform]; Müstensih: İbrahim b. Hacı Ali Rüşdi; İstinsah Tarihi: h.1041; Basım bilgileri: 1963; Fiziksel nitelme: 1 mikrofilm makarası, 35mm; Dil: OTT; Küçültme: 1/8,5; Genel not: Yazının cinsi: Nesih (harekeli); Yazma Hacı Mahmud Efendi Kütüphanesi'ndedir. Boy: 198×135 mm; Kütüphane: Nafiz Paşa (Sül. Ktp.); Kayıt no:866/3. vr. 82a-108a; İstinsah yeri ve tarihi, telif tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Divan tenkitli metninin hazırlanmasında kullanılan beş yazmadan biridir. Metinde “M1.” olarak kısaltılmıştır. İçinde toplam 86 şiir vardır.

2. Ankara Milli Kütüphane; Fahri Bilge No.: 286. Kahverengi pandizot cilt içerisinde, 32 varak (137a-199a), 216x165- 150x105 mm., lekeli taç filigranlı kağıt, çift sütun, 15 st., kaba nesih ve nes-ta'lik yazı, yazı siyah, söz başları kırmızı mürekkeple, ta'kîb kayıtlı, 137a'da kütüphâne kaşesi, temellük mührü ve demirbaş numarası kayıtları, bazı sayfaların kenarlarında (der-kenâr, hâmiş) kelime ve mısralar kayıtlı. Divan tenkitli metninin hazırlanmasında kullanılan beş yazmadan biridir. Metinde "M2." olarak kısaltılmıştır. Baş ve sondan noksandır. 88 ilâhi vardır.

3. Türk Dil Kurumu-Ankara; Koleksiyon: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları; Arşiv Numarası: Yz. A 358/3; Eser Adı: Divan ; Yazar Adı : Tirsî Abd er-Rahîm ; Konu: Türk Dili ve Edebiyatı; Dili : Türkçe Boyut (Dış-İç): 200x145-150x115 mm.; Yaprak : 36b-56a ; Satır : 12-13; Yazı Türü ; çift sütun, harekeli ta'lik ve nesih yazı (karışık) , siyah mürekkeple; Kağıt türü: Suyolu filigranlı beyaz Avrupa kağıt; ta'kîb kayıtlı, bazı sayfaların kenarlarında (der-kenâr, hâmiş) yazılar var. Solmuş ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Müstensih adı, İstinsah yeri ve tarihi, telif tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Divan tenkitli metninin hazırlanmasında kullanılan beş yazmadan biridir. Metinde "T." olarak kısaltılmıştır. İçinde 25 şiir vardır.

4. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi (BEEK), Genel Kitaplık bölümü, 724/2 no'lu Divançe nüshası, Yazar: Abdürrahim-i Tirsî, Dil: Türkçe, İstinsâh tarihi: h.1155, Müstensih: Muhammed Bursevî, Yazı: Harekeli nesih, Yaprak: 55-82 +26 vr., Satır:9, Boyutlar (Dış-iç): 145x98-102x74, Şemseli, niklepli meşin bir cilt içerisinde. Dîvân tenkitli metninin hazırlanmasında kullanılan beş yazmadan biridir. Metinde "B." olarak kısaltılmıştır İçinde 32 şiir bulunmaktadır.

5. Vatikan; Koleksiyon: Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları; Arşiv Numarası: Vat. Turco 193/2; Eser Adı: Divan ; Yazar Adı : Tirsî Abd er-Rahîm ; Konu: Türk Dili ve Edebiyatı; Dili : Türkçe; Boyut (Dış-İç): 254x172 mm.; Yaprak: 9-173; Satır: 19; Yazı Türü: Nesih; 5b-9 arasında Farsça bir şiir vardır. Müstensih adı, İstinsah

yeri ve tarihi, telif tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Vatikan Kütüphanesine yapılan başvuruların hiç birisine cevap gelmediği için bu nüshaya ulaşılamamıştır.

6- Süleymaniye Kütüphanesi: Eser adı: Divan; Yazar: Abdürrahim Tirsî; Bölüm: M.Arif - M.Murad; Yer / sınıflama: 894.35, Demirbaş no: 000032; Yaprak: 157a-158a. Kayıtlarda Divan olarak geçen bu eser aslında bir şiir mecmuası olup içinde Tirsî'ye ait iki şiir bulunmaktadır ki bunlardan biri farklı olup yukarıda zikredilen dört nüshada bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu şiirlerin transkribe metne dâhil edilmesine karar verilmiştir. Metinde "S." olarak kısaltılmıştır. Vr. 157a' da bulunan şiir T. ve M2. nüshalarında bulunup, metinde 134. şiir olarak yer almaktadır. 157b-158a da bulunan şiir ise metne 161. şiir olarak eklenmiştir.

2. Divan Metninin Oluşturulmasında Takip Edilen Metot

Abdurrahim Tirsî'nin Divanı'nın metni hazırlanırken, yapılan araştırma sonucu Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde altı nüsha tespit edilmiş; ancak bu nüshalardan birine ulaşamadığı için, çalışmamız esnasında beş nüsha kullanılmıştır. Bu beş nüsha daha önceden belirtildiği gibi M1., M2., T., B. ve S. olarak belirtilmiştir. Bu nüshalar birbiriyle mukayese edilerek, aralarındaki farklılıklar dipnot olarak gösterilmiş ve transkripsiyonlu bir metin hazırlanmıştır. Metinde, devrin dil, gramer ve sentaks özelliklerinin korunmasına gayret edilmiştir.

Metni oluştururken M1. nüshası esas alınmıştır. Söz konusu nüsha harekeli olup, içindeki şiir sayısı diğer harekeli nüshalardan fazladır. Divan metni hazırlanırken kullanılan nüshalardan sadece ikisinde istinsah tarihi mevcut olup h.1155 tarihli B. nüshasından h.1041 tarihli M1. nüshası daha eski gözükmektedir. Ayrıca önceden yapılmış çalışmalarda da bu nüshanın görülmemiş olması tercih edilmesinde etken olmuştur.

M1.'de bulunmayan şiirlerde B. nüshası; hem M1. hem de B.'de bulunmayan şiirlerde ise T. nüshası esas alınmıştır. Sadece tek nüshada bulunan şiirler ise buldukları nüsha belirtilmek suretiyle metne dâhil edilmiştir.

M1.'de bulunan fakat vezin, kafiye veya anlam bakımından sorunlu olan mısra ve beyitler, diğer nüshalardan yararlanılarak uygun bir biçimde düzeltilmiş; yapılan düzeltmeler ise dipnot ile belirtilmiştir. Bütün gayretimize rağmen vezni düzeltilemeyen mısralar ise dize sonunda verilen (*) işaretiyle belirtilmiştir.

Çalışmamızda, M1., B., S. ve T., nüshalarından alınan şiirlerin yerleri varak esasına; M2. nüshasından alınanları ise sayfa esasına göre belirtilmiştir.

Divan metni hazırlanırken şiirler tarafımızdan, hurûf-i hecâya (alfabe harfleri) göre sıralanmıştır. Divan'da geçen ayet ve hadislerden ayrıca bahsedildiği için metinde bu tür ibareler dipnot olarak gösterilmemiştir.

Oluşturulan metinde kullanılan nüshalar şunlardır:

Kodu	Kütüphanesi	Müstensih	İstinsah Tarihi
M1	Milli Ktp. Yer no.: Mf1994 A 4245	İbrahim b. Hacı Ali Rüşdi	h.1041
M2	Milli Ktp. Fahri Bilge No.: 286	-	-
T	TDK. Ktp. Arşiv no: Yz. A 358/3	-	-
B	BEEK, Genel Kitaplık, no:724/2	Muhammed Bursevî	h.1155
S	Sül. Ktp., M.Arif-M.Murad, no: 894.35	-	-

ABDÜRRAHİM TİRSÎ DİVANI

Hāzā Dīvān-ı Şeyh Abdürrahīm Tirsī •

ELİF

1

[Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün]

M1. 85a

- 1 Gelün terk idelüm dünyā çü bildün fānīdür dünyā
İrelüm Mevlā katına ki dā'im bākīdür Mevlā
- 2 Bu fenāya gönül virüp buña olmayalum meşgül
Bize yüz karası bunda gelür hazretde key aña
- 3 Bu dünyā sevgüsü taḥkīk gönül kararlıdır bil
Kara gönüllü dost sevmez tā olmayınca mücellā
- 4 Şeytān gönülüne birağur ki saña dünyā sevdürür*
İmān hil' atin aldurur ki egniñden gāfil olma
- 5 Gel imdi gönli ko pāk it bu ḥubb-ı dünyādan tiz geç
Ki 'Azrā' il gelicekez mecāl virmez saña aşla

M1. 85b

- 6 Bugün her kim sevdi varın Haḫ yolına virdi*
Yarın uçmaḫda Haḫ anuñ kıılır mertebesin a' lā
- 7 ' Abdürrahīm-i Tirsīnün naşīhatini key diñle*
Seni çün Haḫḫa yiltedi sözi haḫdur ḫabul eyle

2

[Fā' ilātün / Fā' ilā tün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M1. 88b

- 1 Ṭa' nesi ṭa' 'ānlaruñ tiryāḫ-ı zaḫm oldı baña
Bu bī-dermān derdime dermān ü em oldı baña

• T.36b.

2 M2.176.

- 2 Münkürũñ řa' nı elũmde işbu dũşmen nefis için
Urmağa boynunu muşkem tĩđ-ı ekberdür baña
- 3 Münkürũñ řa' nelerinden ben niçũn ikrah idem
Āfet-i nefsaniden ' ayn-ı necāt oldur baña
- 4 Yutduđumca řas-be-tas şahrını her bir řarlaruñ
Bu süfliden ' ulviye ' ışđ-ıla cevlandıur baña*
- 5 Şimdi şikārum benũm her dem belā oldu i yār
Dost cemālin görmege ref' -i řicāb oldur baña
- 6 Māsivādan yüz çevürdũm dostıma kıldum sefer
Armağanım virmege ol dosta cānımdur baña
- 7 Külli yağdum ' ışđ odına şomadum eşķalleri
' Arşdan öte lā-mekān seyrānı pinhāndur baña
- 8 İy ' Abdürrahĩm-i Tirsĩ nedür da' vāñ ma' nisi*
Mařvden mařv oldum-ise vaşl-ı dost oldu baña

3

[Fā' ilātũn / Fā' ilātũn / Fā' ilātũn / Fā' ilũn]

M1. 100a

- 1 Sen bilürsin [ben] řa' ifũñ řālını yā Rabbenā
Sen řavĩsin şoğru rāha çek bizi yā Rabbenā
- 2 Bize şeytān-ı la' ĩn řavāllidür leyl ü nehār
İ' vicācundan anuñ řaķla bizi yā Rabbenā
- 3 Dağı hem nefis arzusından sen řalāş eyle bizi
Řulađuz ol çek saña dā' im bizi yā Rabbenā
- 4 Nefes-i şeytān vesvesesinden mübtelā olduğ zebũn*
Vāy eger ' avnuñ bize şolmaz-ise yā Rabbenā

1b: dermān ü em / dermānı em (M2.176).

- 5 Bir ‘amel yok zerrece bizde ki biz şol mücrimüz
Lâyık ola hâzretüñe yaraya yâ Rabbenâ
- 6 İllâ kılduğ ma‘ şıyyet çok haddini hiç bilmezüz
Bize yurd olupdurur nâr-ı caħīm yâ Rabbenâ
- 7 Ger bize ma‘ şıyyetimüzce kıılır-iseñ ‘ azâb
‘Azābe ’n-nārı küñ bizden artmaya yâ Rabbeña
- 8 Maħrum itme raħmetünden biz günâhkâr kulları
Hażretiñden redd itme kabûl it yâ Rabbenâ*
- 9 Enbiyâ vü evliyâ maħşerde hep cem‘ olıcağ
Bizi kıılma önlerinde rüsvây yâ Rabbenâ
- 10 Kııl hidâyet kıat bizi hâş kullaruñ eşnâfına
Daħı maħşerde bile haşır it bizi yâ Rabbenâ
- 11 Ol Haħibũñ hürmetine bizi ol hâşlar ile
Anda onı görmege dîzâruñı yâ Rabbenâ
- 12 Bu ‘ Abdürraħīm-i Tirsî görmedi eksükligi
İlla bağar luţfuña key yalvarur yâ Rabbenâ
- 13 Ancılayın ‘ âlem içre olmaya küstağ kuluñ
Tırmaz ider seni senden şey ’en li’llâh yâ Rabbenâ*
- 14 Kıaçan ola saña lâyığ bu günâhkâr hâste-dil
İllâ dönmez göz kıarardur yüz urur yâ Rabbenâ

BE

4

[Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün]

M2. 155

- 1 Ğurbete düşdüñ ğarībem key ğarīb
Hâle hâl-daş bulmadum kıaldum ğarīb

8b: itme / eyleme (M1.100a), vezne uymaz.

- 2 Gözlerimüñ yaşları tırmaz aķar
Bağrımüñ başları artdı key   aceb
- 3   Acebâ bu derde dermân ola mı
Dermân irgüre mi bu derde  abîb
- 4 İstedüm sâllar anı bulam deyü
Yıla-y-ile oturuvardum arayıp*
- 5 Yandı yüregüm göyindi derd-ile
Dal gibi bükildi bilüm ey  abîb
- 6 Yola yol-daş bulmadum uyam gidem
Ala ğurbetden beni ilte ğarîb
- 7 Emr ide ol olam emrine mu ı 
Tutam etegin olam gerçek mu îb
- 8 İlâhî `Abdurra îm-i Tirsî'ye
Kulağuzsın ol bu yolda yâ Mücîb
- 9 Gösterivir ol senüñ dostlaruñı
Sen bilürsin anları sen yâ Ra îb

TE

5

[Mefâ  ilün / Mefâ  ilün / Fe  ulün]

B. 75a

- 1 Yanarsam yanayın   aşkuñda iy dost
N olursam olayın   aşkuñda iy dost
- 2 Ziyâñı aşşıdur seni sevenüñ
Gümâñı ta kîk imân oldu iy dost
- 3 Seni gerçek sevenler seni buldı
Yoluñda  oymadı cân virdi iy dost

B. 75b

5 M2.180.

3b:  oymadı / doymadı (M2.180).

- 4 Anuñ kim cānı sen cāna irişdi
Revādur řād olursa aña iy dost
- 5 Zāhirā ğam yok aña müflis ise
Ğanīdür bāṭınā vařluñda iy dost
- 6 Hiç anda kalmadı nelik nitelik
Pak oldu zātı ğubārdan iy dost
- 7 Perākende iken cem‘ e irişdi
Beķā buldı fenāya vardı iy dost
- 8 ‘Ayān itdüñ aña řem‘-i cemālūñ
Nażar her neye kılsa sensin iy dost
- 9 Nażarı kimyā sözi gevher oldu
Her ğünü ‘iyd ğice Ğadr oldu iy dost*
- 10 Bu ‘Abdürrahīm-i Tirsī dā‘ imā
Tesellī anuñ-ile olur iy dost

6

[Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

M2. 195

- 1 Düşdi cānum iline sevdā-yı dost
Ğaret etdi cān ilin sevdā-yı dost
- 2 Şāḫife-i cānda yazılmış imiş
Bezm-i ezelde meger sevdā-yı dost
- 3 Ğalbümi sevdā-yı ğayrıdan anın
‘Ārī kılmış tā ebed sevdā-yı dost
- 4 Cümle maḫlūķdan baña göz yumdurup
Dostı her dem gözledür sevdā-yı dost
- 5 ‘Ālem-i cānda bu sevdā nūr nice
Cān gözine gösterür sevdā-yı dost

- M2. 196
- 6 Ben ġarībi cümle dillerde bugün
Eyü yavuz söyledür sevdā-yı dost
 - 7 Münkire inkār taşını urdurup
Halka rüsvāy eyledür sevdā-yı dost
 - 8 Münkirüñ inkār idüp kör olduğı
Yoğdurur ġalbinde bu sevdā-yı dost
 - 9 Benüm ol ma^ç şūğ-ıla leyl ü nehār
Sırrumı bir eyleyen sevdā-yı dost
 - 10 Beni ma^ç şūğ-ıla maħrem eyleyüp
Buluşup bilişüpdür sevdā-yı dost*
 - 11 Bugün bu ^ç Abdurrahīm-i Tirsī'yi*
Dost-ıla dost eyleyen sevdā-yı dost

7

[Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün]

M2. 196

- 1 Baña dostuñ virdüğü sevdā-yı dost
Dostuñ iħsān itdüğü sevdā-yı dost
- 2 Dostı baña sevdüren sevdā-yı dost
Dostı baña gösteren sevdā-yı dost
- 3 Dostı baña bildüren sevdā-yı dost
Dostı baña söyleden sevdā-yı dost
- 4 Dostı baña yār iden sevdā-yı dost
Dostı baña bir iden sevdā-yı dost
- 5 İşbu göñlüm gözine her bir yeri
Tūr iden didār iden sevdā-yı dost
- 6 ^ç Aql [u] göñlüm aldı yañulmaz dilüm
İhtiyārsuz söyleden sevdā-yı dost

- M2. 197
- 7 Virdügince mü 'mine dostdan haber
Münkire inkâr viren sevdâ-yı dost
 - 8 Baña münkirler dilinden ta' neler
Her taraftan urduran sevdâ-yı dost
 - 9 Gerçi kim halk içre garîb yürürüm
Baña münis yâr olan sevdâ-yı dost
 - 10 Dimâgumdan dü-cihân lezzetlerin
Çıkarup dosta çeken sevdâ-yı dost
 - 11 Geldügince baña dostdan kahr u luğf
İkisin bir bildüren sevdâ-yı dost
 - 12 Beñzümi şarı kılan bağrum kebâb
Gözlerüm kan eyleyen sevdâ-yı dost
 - 13 Râzumı sırrımı her dem dost-ıla
Bir iden bildirmeyen sevdâ-yı dost
 - 14 Hâl ü kâlin ' aşıkun ' aşık bilür
' Aşka düşmeyende yok sevdâ-yı dost
 - 15 Dil bu sevdâyı kaçan vaşf idiser
Vaşf-ı dilden taşradur sevdâ-yı dost
 - 16 Külli ta' alluğımı fânî kılan
Yâr-ile yâr eyleyen sevdâ-yı dost
 - 17 Günlerüm ' ıyd dünlerüm kâdr eyleyen
Dosta işâl eyleyen sevdâ-yı dost
 - 18 Luğf idüp ' Abdürrahîm-i Tirsî'ye
Dost viripdür yine bu sevdâ-yı dost

15a: Dil bu / Bu dil (M2.197).

ŞE

8

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M2. 173

1 Dā'imā ta' ne[ler] urur bize şol münkir ḥabīs
Eyle sandı zehr-i kâtil içirür münkir ḥabīs

M2. 174

- 2 Şad hezâr ḥüzn-ile nifâk ḥîle tezvîr etme hiç
'Işk eri sükker gibi yudar anı münkir ḥabīs
- 3 'Işk erine her zamân münkir görse tañlar
Zîra çevre-i gülistân ḥâr olur münkir ḥabīs
- 4 Enbiyâ vü evliyâ olmadı a' dâsız biri
Çekdiler 'ışk-ıla kahrın ḥârlaruñ münkir ḥabīs
- 5 Şad hezâr sencileyin münkir münâfık geldiler
Gitdiler dünyâdan âḥir mürd ecneb münkir ḥabīs
- 6 Münkaṭı' olmadı nesli Ebu Cehlûñ her zamân
Sen muzlime neslisin ibn-i ḥabīs münkir ḥabīs*
- 7 Sû-i zannuñ cedd [ü] cehdûñ şol kerîh aḥlâk-laruñ
Şu kerîh yüzüñ karasıyla kılur münkir ḥabīs
- 8 Bize 'izzet Ḥaḳdan irdi minnetimiz Ḥaḳkadur
Zerre noḳşân irmeye senden biz[e] münkir ḥabīs
- 9 Tâ ebed yüzüñ kara sa' yuñ hebâ olsun senüñ
Daḡı ol dergâh-ı Ḥaḳ rüsvâ be-nâm münkir ḥabīs
- 10 ' Abdürraḥîm-i Tirsî var bî-derd olandan giñ yürü
Zîrâ Allâh'ı bulmaz bilmez ol münkir ḥabīs

5b: dünyâdan / âḥir dünyâdan (M2.174), vezne uymaz.

M2. 174

- 1 Şeytân'ı gören kimseler seni sanur münkir ḥabîṣ
Cünbişlerüñ oldur hemân fark idemez münkir ḥabîṣ
- 2 Şerrüñ yili tırmaz eser seni bilen senden bezer
Saña uyan Ḥaḫdan azar merdūd olur münkir ḥabîṣ
- 3 Gözi olan seni görür 'âkil olan seni bilür
Cân virmege râzı olur uymaz saña mün[k]ir ḥabîṣ
- 4 Ḥuddām-ı Şeytân içresin re'îs-i meşhûrsun bugün
Ol la' inüñ key mu' teber maḫbûlısıñ münkir ḥabîṣ
- 5 Şimdi ḫuzûr etdi la' in senüñ zamānuñ ireli
İşmarladı saña işin el çekdi ol münkir ḥabîṣ

M2. 175

- 6 Beyzâ daḫı fitne miydi senüñ fennüñde ol ḥabîṣ
Meger saña şikâr ola üstâd ola münkir ḥabîṣ
- 7 Ulaşduḡuñ kimselere Ḥaḫdan hidâyet olmasa
Mümkin degil bula ḫalâş fitneñden ol münkir ḥabîṣ
- 8 Maḫşûşda olaydı la' in ḫalâş bulaydı mü'min
Şerrinden olaydı emîn her birisi münkir ḥabîṣ
- 9 Sen kim henüz maḫşûsdasın şirretde gör ne zindesin
İzlâl idüb mü'minleri uydurursun münkir ḥabîṣ
- 10 Kemâl ise ancaḫ ola üstâd ola üstâdına
Kimse ġarîm olmaz aña illâ Allâh münkir ḥabîṣ
- 11 Allâh ġarîm olsun saña ḫışm eylesün öñdin soña
Ġazab-ı Ḥaḫ içre ebed mu' tâd ol sen münkir ḥabîṣ
- 12 İçün taşuñ fi' lüñ sözüñ Şeytâna beñzer hem yüzüñ
A' mā degül ancaḫ gözüñ farkuñ odur münkir ḥabîṣ

- 13 Fitne düzer içüñ taşuñ Şeytân başarımaz işüñ
Cehenneme gitsün başuñ Şeytândan öñ münkir ħabîs

CİM

10

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 179

- 1 Ey yârenler ey ħardaşlar bencileyin olur mı ħiç
Ayrı düşmüş ma' şūķından āvâre var mı ħiç*
- 2 Râĥatı miĥnete dönmüş başına zevâller gelmiş
Ma' şūķasın yavı ħılmış ister bulmaz var mı ħiç
- 3 Beñzi şarara şolmuş gözi yaşı ħana dönmüş*
Dost derdinde ĥayrân ħılmış kendüden geçmüş var mı ħiç
- 4 Ğarîblik ellere düşmüş cefâlara boyun virmiş
Erenlere yüz[ün] sürmüş ma' şūķın şormuş var mı ħiç
- 5 Bu 'ışķ elinden zehr içmiş cânından baş[ın]dan geçmüş
Her sâ' at râĥatı uçmuş n'olasın añmaz var mı ħiç
- 6 Aşşısın ziyânın ħomuş cânından baş[ın]dan geçmüş
'İşķ deñizinden maĥv olmuş belürsüz olmuş var mı ħiç
- 7 Ey ' Abdürraĥîm-i Tirsî çoķdur ma' şūķuñ cefâsı
Olmaz cefâsuz vefâsı cefâsuz bulmuş var mı ħiç
- 8 Gerçek mürşide yetişmiş dostdan toĝrı ĥaber almüş
Ma' şūķın bulmuş şâd olmuş aĝlarken gülmüş var mı ħiç

DAL

11

[Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Fe' ulün]

M1. 105b

- 1 Yüzüñ nûru Ĥüdâdur yâ Muĥammed
Saña cânlar fidâdur yâ Muĥammed

- M1. 106a
- 2 Cemālũñ sũretũ *seb' u'l-meşānĩ*
‘Ale'l-‘arşĩ’s-tevādur yā Muḥammed
 - 3 ‘Urũcuñ seyr-i *sũbhāne'l-lezĩdũr*
Maḳāmātuñ ‘ulādur yā Muḥammed
 - 4 *Elif lām mĩm* oḳurlar şũretiñde
Şerĩf tã alnũñ *tã hã* dur yā Muḥammed*
 - 5 Yüzũñ *tã sĩn* [ũ] *yã sĩn* gözlerũñ *şād*
Ḳamũ derde devādur yā Muḥammed
 - 6 Kelām-ı Ḥaḳ ki *kãf hã yã ayın şād*
Cemālĩñden cilādur yā Muḥammed
 - 7 Saçuñ *ve'l-leyli, izã yağşã* degil mi
Dĩzãruñ *ve'd-duḥãdur* yā Muḥammed
 - 8 Lebũñ zemzem cemālũñ ka‘betũ’llãh
Ḳılurlar müctebādur yā Muḥammed
 - 9 Şalātũ rũḥ-i pãki ḥazretũne
Vireñler ümmetiñdür yā Muḥammed
 - 10 Murād ‘Abdũrrahĩm-i ḥazretiñden
‘Aḫã lũḫfuñ vefādur yā Muḥammed

RA

12

[Mũstef' ilũn / Mũstef' ilũn / Mũstef' i lũn / Mũstef' ilũn]

M1. 82a

- 1 Derdũñ-ile uşbu gũñũl ‘ayn-ı şafãya yũz tũtar
Dermãn yine senden umar ‘ayn-ı vefãya yũz tũtar
- 2 Diler yũzũñ bir kez gũre biñ cãnı vãr ise vire
Pervãne-veş dũşe yana şem' -i cemãle yũz tũtar
- 3 Uşbu gũñũl sever seni derdũñ çeker dũni gũni
Sen olıcaḳ ancaḳ gãmı vasl u liḳãya yũz tũtar

- 4 Derdüñ-ile avâredür sever seni dīvānedür
Ne süfli ne semāvīdür ‘arş-ı ‘alāya yüz tatar
- 5 Fikründe gāh hayrān olur hep ‘arş u ferş seyrān olur
Āb u kilden ‘uryān olur ‘ayn-ı fenāya yüz tatar
- 6 Gāh yoğ olur gāh var olur gāh beni ne anı bilür
Gāh zāta düşer maḥv olur ‘ayn-ı beḳāya yüz tatar
- 7 ‘Abdürrahīm-i Tirsī’ nūñ yañlışı yokdur dersinūñ
Okuduğı müderrisūñ ḫaḫdur kelāmı yüz tatar

13

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 83a

- 1 Ol ‘Azrā‘īl gelür tatar bendlerūñi yırtar söker
Cānuña yapışur çeker ol bir emān bilmez olur
- 2 Anuñ eline girürsiñ ḫālūñ neyimiş bilürsiñ
Sen çekersin sen bilürsiñ ḫālūñ kimse bilmez olur
- 3 Nefsüne uyarsañ bunda ‘āşī varur-iseñ anda
İy biçāre-i dermānda varduğıñ yir zindān olur
- 4 İnşā kıl Allāh buyruğın terk eyle nefsiñ buyruğın
Yaraḫlan āḫret yarāğın bundan anda sefer olur
- 5 Ḥaḫ nehyinden kaçanlara Ḥaḫ buyruğın tutanlara
Ḥaḫ rızāsın güdenlere sekiz uçmaḫ seyrān olur
- 6 Ḥaḫ rızāsı ise ḫaşduñ vardur başuñda devletūñ
Uçmakda köşküñ serāyuñ hep yapılup ḫāzır olur
- 7 ‘İlmūñ ile eyle ‘amel ‘amel itmeklikdür kemāl
Olmasa ‘ilm-ile ‘amel yarın anda ḫayrān olur
- 8 ‘Abdürrahīm-i Tirsī sen ‘ilm-ile ‘amel eyle sen
Ġaflet-ile geçmegil sen bu dünyā bir meydān olur

4b: āḫret / āḫiret (M.183a), vezne uymaz.

14

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 83a

- 1 Ğāfil görmeñüz siz bizi aşlımuz ulu yirdendür
Bu cünbişi hareketi bile getürdük andandur
- 2 Geldük bu dünyā mülkine düşdük erenler içine
Girdük erenler silkine gördük o meclis andandur
- 3 Kalduk ol meclisde hemān derdimüze oldı dermān
Añladuk rāzların tamam her ne dirlerse andandur
- 4 Alışduk erenleriyle şorişduk erenleriyle
Biliş çıkduk anlar-ile āşinālık hep andandur
- 5 Sefer yarāğını gördük geldigümüz yola girdük
Menzil alduk aña irdük varup gelmemüz andandur
- 6 Hāberimüz oñat aña cāniñ kulağın tut diñle
Cāniñ gözini aç gözle virdigüm hāber andandur
- 7 Gevhersiñ şādef içinde kalmagıl hicāb içinde
Gel gir eren meclisinde göresiñ gevher kãandandur

M1. 83b

- 8 Gelsün ol girçek ‘āşık cān gevherin[i] görsün ‘ayān
Gevherin añlasun hemān bilsün gevherin andandur
- 9 ‘Abdürrahīm-i Tirsī var gevherüñ şakla key zinhār
‘İzzetiñi gözle zinhār bilürseñ anı andandur

15

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 83b

- 1 İy vāh bilmemişem kãdrin fırsat elden geçmiş gider
Aldanmışam bu dünyāya ‘ömrüm ‘abeş geçmiş gider

15 B.57b – 58a.

1a: geçmiş / çıkmış (B. 57b).

- 2 Şimdi añladum ben bunu mağbūn itmişem ben beni
Ol yāruñ fırsatı kıanı bilmemişem geçmiş gider
- 3 Ğāfil olmuşam bu işde ‘ aqlum hiç yoğimiş başda
Bugün yarın dirken işde añsuz ‘ ömrüm geçmiş gider
- 4 Uymışam nefşüm bī-dine düşmemişem dost derdine
Beni ma‘ şıyyet odına nefşüm atmış geçmiş gider
- 5 Neyleyeyim şimden girü irmez elüm şimden girü
Yolum dönmez şimden girü bu dünyadan geçmiş gider
- 6 Geçen fırsat ele girmez geçen ‘ ömür girü dönmez
Anda varan girü gelmez bunda işi olmuş gider
- 7 Abdürrahīm-i Tirsī var günāha tevbe it iy yār
O Mevlāña çok çok yalvar keremi çok geçmiş gider

16

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 86a

- 1 Ol dostuñ ünsi kıoşusu herdem kıoşa kıoşa gelür
Ol kıoşu zevkı cānuma yayılı yayılı gelür
- 2 Ol zevk bir zevke beñzemez cāndan ebed zā’ıl olmaz
Beni benligimde kıomaz giderü giderü gelür
- 3 Dostuñ cemālin ‘ arz ider cānı vü göñli mest ider
Cān göñül dosta ‘ azm ider çekili çekili gelür
- 4 Bunlar mest oldı ayılmaz dosta çekilür yanulmaz
‘ Akli başda kıarar kıılmaz esirü esirü gelür

3b: işde / üşde, ‘ ömrüm / ‘ ömür (B.57b).

16 T.43b – 44a, M2.153.

1a: kıoşa kıoşa / kıoşu kıoşu (M2.153).

3a: cānı vü göñli / cān ü göñli (T. 43b), (M2.153).

4b: esirü esirü / aşırı aşırı (T.43b), (M2.153).

- 5 Ne ‘acayıp oldu hālüm gitdi ‘aqlum şaşdı bilüm
Gönlüm alan yâri dilüm söyleyü söyleyü gelür
- 6 Dost alalı bizden bizi dosta tuş oldu cân gözi
Çanda baksavüz dost yüzi görünü görünü gelür
- 7 Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî dosta ideli hevesi
Cânında dostuñ sevisi gün gün arta arta gelür

17

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 64.b

- 1 ‘İnâyet kııl ben kıluña nazâr kııl hâlîme dil-dâr
Hızân yapraklara döndüm şarardum kesildüm dil-dâr
- 2 ‘Aşkuñ baña kâr eyledi bağrumı biryân eyledi
Gözüm yaşın kıan eyledi gice gündüz aķar dil-dâr
- 3 Yüregümde çıķdı başlar başuma çökdi teşvîşler
Gelür geçer yazlar kışlar derdüñde yanarum dil-dâr

B. 65a

- 4 ‘Aqlum başa gelmez oldu cân bedende durmaz oldu
Gönlüm baña gelmez oldu derdüñe düşeli dil-dâr
- 5 Bî-çâre kıaldum dermânda özümden vaz geldüm ben de
Dermânım sendedür sende dermân eyle baña dil-dâr
- 6 Oldum dîzâruña müştâķ kerem eyle hâlüme baķ
İy keremler idici Hâķ dîzâruñı göster dil-dâr

6b: görünü görünü / görinü görinü (T. 44a), (M2.153).

17 M1.93a. Şiir, vezin ve kafiye bakımından M1. nüshasında fazlaca kusurlu olduğundan, B.’den alınmıştır.

1a: dil-dâr / Allah (M1.93a).

1b: dil-dâr / Allah (M1.93a).

2b: dil-dâr / dil-dâr Allah (M1.93a).

3b: dil-dâr / dil-dâr Allah (M1.93a).

4a: Aqlum başa / aklım başıma (M1.93a).

4b: dil-dâr / dil-dâr Allâh (M1.93a).

5b: dil-dâr / Allâh (M1.93a).

6b: dil-dâr / Allâh (M1.93a).

- 7 Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî urup topraqlara yûzi
Saña ulaşmağa özi senden seni diler dil-dâr

18

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 93b

- 1 ‘Işkuñ zencirine gönül taqıldı esir olupdur
Dâ’im gözetdügi sensiñ hüsnuñe esir olupdur
- 2 Diler yüzün bir kez göre cânını şükrâne vire
Derdinün dermânın bula dâ’im muntazır olupdur
- 3 Derd-ile geldüm ‘âleme uş yürürem yana yana
Belâ zehrin kına kına içerem oyun olupdur
- 4 Cihânda yürürem garîp bağı delük boyun egüp
Gözlerüm yaşların döküp cihân bana dâr olupdur
- 5 Açar gözlerümün yaşı oñulmaz bağımuñ başı
Gitmez başımuñ teşvîşi râhatum miñnet olupdur
- 6 Bir yir yok gönül viresi gönli yok karar kılası
Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî gezer avâre olupdur

19

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 96a

- 1 Şimdiki zemân içinde çoğalmışdur yalancılar
Ol Allâh yaratduğına benüm benüm diyüciler
- 2 Allâh hâzır nâzır iken Allâhı hâzır görmezler
Utanmayup Hâkka karşı durup yalan söz söylerler

M1. 96b

- 3 Seni hüd Allâh yaratdı oğluñı kızuñı dağı
Şöyle gönül virmişlerdür hiç yaradanı añmazlar
- 4 Yâ şol ganîleri gör kim dünyâyı benimdür tutar
Allâh virdüğini yine Allâh yolına virmezler

7b: dil-dâr / Allâh (M1.93a).

- 5 Sen dünyâyı benüm dirsın gönülün sözüme inanmaz
Görmez misiñ ölenleri bile götürüp gitmezler
- 6 Kişinün kendinün olan eli-y-ile virdügidür
Kalanları kalan alur gidenler fayda tutmazlar
- 7 ‘ Ākıl olanlar dünyâyı Allāh yolına virürler
Gine Allāh’uñdur dirler yalan da‘ vī eylemezler
- 8 Hep naqqaşlar dirilseler dürlü şüretler yazsalar
Bellidür ‘ āşī olurlar cān virüp dirgirimezler
- 9 İşbu cemī‘-i maḥlūqāt Allahuñ ḥönından yirler
Kimsenün ḳudreti yoḳdur bir dāne durudımazlar
- 10 ‘ Abdürrahīm-i Tirsī sen girçekler yolını gözle
Dünyāda dostdan ḡayrıya gönül virüp gözetmezler
- 11 Allāh emrin gözetmişler ‘ ibādet t̄ā‘ at itmişler
Haḳḳa tevekkül itmişler rızḳ için teşviş yimezler

20

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 70a

- 1 Gelün idelüm tevḥīdi tevḥīd Ḥüdā buyruḡıdır
Ḳoyalım ‘ arı nāmūsı meclisümüz Rabbānīdür
- 2 Uralum ‘ aşḳ-ıla zıkrı dosta toḡrudalum fikri
Nūr-i tevḥīd gönülleri şāfī ḳılsun şayḳalıdır
- 3 Zıkr idelüm yana yana çarḡ uralum döne döne
İçelüme ḳana ḳana şarāb tevḥīd şarābıdır

6b: fayda / fāide (M1.96b), vezne uymaz.

20 M1.102a. Şiirin M1.102a’daki şekli vezin ve yazım için kusurlu olduğundan, B’deki şekli tercih edilmiştir.

3b: İçelüme / içelime (M1.102a).

- B.70b
- 4 Tolu içelüm kadehi olalum mest-i ilâhî
Başumuzdağı ilâhî sevdâ ma' şûk sevdâsıdır
- 5 Ser-hōş olalum tevḥîdde ' âlem idelüm vaḥdetde
Ne işimüz var keşretde ol ayıklar maḳâmıdır
- 6 Uralum tevḥîdi dilde ' amel eylesün gönülde
Urulsun cān ' âleminde *irci'î* dost ḥiṭâbıdır
- 7 ' Üryân idelüm cānımız çün kığırdı sultānımız
Fidâdur dosta cānımız māsivâ elvedâ' idur
- 8 Götürsün bürka' ın yüzden ṭolunmasun cān gözünden
' Aşık miskîn kendüzinden geçsün sekrân ' âlemidür
- B.71a
- 9 Beni ne cān ne baş ayak dost gönülde ṭıtdı ṭıraq
Varlığımızı aldı Ḥaḳ dost bizi bizden ütödür
- 10 Abdürrahîm-i Tirsînüñ ' ışkdur bünyâdı miskînüñ
Başda sevdâsın dostnuñ ezelden ṭıtagelipdür

21

$$[4 + 4 + 4 + 4 = 16]$$

M1. 106b

- 1 Ḥiṭâb baña ün bir gelür her biri birer renk gelür
Ṭaşı temiz içi arı cāndan öte cāndan gelür
- 2 Her biri birer renk giyer Ḥaḳdan yaña boynuñ eger
Ḥaḳdan yaña kulaḳ ṭıtar bî-ḥarf ü şavt ḥaber gelür
- 3 Yoḳdur anlaruñ kim cānı cānāndur añlaruñ cānı
Teslim iden aña cānı anlara yiñi cān gelür
- 4 Yoḳdur anlaruñ varlığı anuñla ḳâ'im dirlügi
Anuñla olur birlügi çün işleri andan gelür

4a: mest-i ilâhî / mestü ilâhî (M1.102a).

4b: Başumuzdağı / Başumzdaki (M1.102a).

5a: ' âlem idelüm / ' âlemi ide (M1.102a).

9a: ne cān ne baş ayak / ne cān ü baş ayak (M1.102a).

9b: Varlığımızı aldı Ḥaḳ bizden bizi ütödür (M1.102a), vezne uymaz.

4a: anuñla / anuñ-ile (M1.106b), vezne uymaz.

- 5 anı ‘āşık söz añlaya ula tuta a diñleye
Andan ala añna vire sırdan ierü sır gelür
- 6 anı ulā anı işide anı ol gözler kim göre
anı ol sır anı bile bī-dil ü bī-cāndan gelür
- 7 Sır gözini açan kişi sır ulāğın dutan kişi
Kendüzin añlayan kişi bilür ki Raħmān’dan gelür
- 8 Her kim görürse yüzünü mestāne göre gözünü
Diñleye ikmet sözünü zīrā ki ākim’dan gelür
- 9 Pāyānsuzuñ emvācıdur evliyānuñ ser-tācıdur
Eşrefzāde’dür Rūmīdür aberi aşlından gelür
- 10 ‘Abdürrahīm-i Tirsīdür anuñ ulı bendesidür
Şeyħum āşa’l-āş āşıdur sırdan öte sırdan gelür

22

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 107b

- 1 Eyā ġāfil tefekkür ıl ecel vardur ecel vardur
Āħir ġünüñ endiše ıl ecel vardur ecel vardur

M1. 108a

- 2 Şağ yürürler baturucı ġüc ü uvvet ġötürücü
Yürekde baş bitürücü ecel vardur ecel vardur
- 3 ūb şüretler şoldurucı ulu kişi öldürücü
ġöze opraq oldurucı ecel vardur ecel vardur
- 4 Yüce başlar indürücü teneşüre ondurucı
Ağaç ata bindürücü ecel vardur ecel vardur
- 5 Cemā‘ atler ağıdıcı serāylar usuz oyıcı
Tertīb düzenler bozıcı ecel vardur ecel vardur
- 6 Örtülü başlar açıcı yāri yārdan ayırıcı
ara oprāğa arıcı ecel vardur ecel vardur

- 7 Nefis tonlar çıkarıcı şahları tahtdan yıkıcı
Çalkoyun ʿuryān kılıcı ecel vardur ecel vardur
- 8 Ata ana yandurucu kara tonlar geydürücü
Körpe kızılar dirici ecel vardur ecel vardur
- 9 Ağu şerbetin virici ağızlar dadın bozıcı
Amān bilmez car idici ecel vardur ecel vardur
- 10 Bu kez saña dağı gelür güle tırurken ağladur
Sevdükleründen ayurur ecel vardur ecel vardur
- 11 İy ʿ Abdürrahīm-i Tirsī Haq Çalābun bunca hāşī
Kurtulmadı hiç birisi ecel vardur ecel vardur
- 12 İtmeysin soñra firāk ol günü añ eyle yaraq
Bu fenādur şanma turaq ecel vardur ecel vardur

23

[Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ i lün]

B. 58b

- 1 Müddeʿī ʿtaʿn urma beni ʿaşq-ı cānān oynadur
Ditredür aʿzālarumi baħr-i cānum oynadur

B. 59a

- 2 Neylerem çün düşmişem baħrine ʿaşkuñ subh u şām
ʿĀdetidür mevc-i baħruñ çıkarur gāh taldurur
- 3 Şadvet-i İrciʿī ʿtabli yetişür rûh semʿine
Kaldurur kâlib-ı ruħum ihtiyārsuz döndürür
- 4 Māsivā-yı yār görünmez ʿaynum oldı çün ʿamā
Kaldurur burkaʿı yüzden yār cemālin gösterür
- 5 Resm-i maʿşûk böyle oldı kim bugün ʿâşıklara
Kimin ilter dāra boğar kimin oda yandurur

23 T.39b, M2.162.

1a: ʿaşq-ı cānān / ʿaşq-ı maʿşûk (T. 39b), (M2.162).

3b: kâlib-ı ruħum / kâleb-i rûhum; döndürür / dünderür (T. 39b).

- B. 59b 6 Düşeli ‘ Abdürrahîm-i Tirsî yârũñ ‘ aşkına
İhtiyârsuz söyledür yâr ağladur gâh güldürür

24

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 67b

- 1 Bir kez yüzũñ gören kişi kendũzünden geçer gider
Yavı kıılır kendũzũni bilmez ‘ ömri geçer gider
- 2 Şöyle alur ‘ aşkuñ anı hiç anmaz dini ĩmānı
Delũ olur dũni günü hayrān olur geçer gider
- 3 Düşer ‘ aşkuñ deñizine ‘ ālem görünmez gözine
Hiç gelimez kendũzũne ömri gelür geçer gider
- 4 Ne yirler ne gökler kıalır ne ‘ arş-ı kürs kıalem kıalır
Kendũliginden maħv olur tecelliñde geçer gider
- 5 Yazlar olur kışlar [olur] dürlũ dürlũ işler olur
Teşvĩř anuñ nesi olur fāriğ olur geçer gider
- 6 Yirler gökler müřtāk aña ins cin melek müřtāk aña
Bilmeyen delũ dir aña hālin bilmez geçer gider
- 7 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî gör kimde gerekse mi olur
Saādetlü başa kıonar bu devletle geçer gider

B. 68a

25

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 72a

- 1 Gel vireyin dostdan ĥaber dostı göresin kıandadır
Sözũm mu‘ teber muĥtařar dostı göresin kıandadır
- 2 Çekmegil dost-içũn firāk dostı şanma senden irāk
Cān gözün aç añlayu bağ dostı göresin kıandadır
- 3 Terk eylegil başı cānı sen sende istegil anı
Sen sende bulasın anı dostı göresin kıandadır

6a: ‘ aşkına / ‘ ışkına (T.39b).

6b: ağladur gāh / gāh (M2.162).

- B. 72b
- 4 Eşyâ yiter saña sebağ cümlesine ‘aşk-ile bağ
Yirler ü gökler tolu Hağ dostı göresin kıandadır
 - 5 Sen seni çıkar aradan her ara tolu Yaradan
Āşikâr şems ü kamerden dostı göresin kıandadır
 - 6 Nazar eyledün yüzüne hicâb sen olduñ gözüne
Derman ideğör özüne dostı göresin kıandadır
 - 7 Nefsün bil anı bilesin dost yüzün ol dem göresin
Ol dem dostı añlayasın dostı göresin kıandadır
 - 8 Nefs oldu gözün perdesi tarh eyle aradan nefsi
İy Abdürrahîm-i Tirsî dostı göresin kıandadır

26

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

T. 37a

- 1 ‘Aceblemeñ iy yârenler bu ‘aşk beni yakıp durur
Ben benüm-ile degülüm gönüm dosta akip durur
- 2 Bu gönüm nice akmason bu ‘aqlum nice şaşmasun
Cânım kulağında her dem bu ‘ışk dostı çaqip durur
- 3 Nicesi şabr eyleyeyin nice delü olmayayın
Ol benüm sevgülü yârim dâ’im baña bakıp durur
- 4 Ol [kim] yire göge şıgmaz uş gönüme tolu benüm
Şakla râzım dir nâşiden şöyle kem göz kaqip durur
- 5 Söyler-isem dile gelmez tınmaz-isem şabr olunmaz
Ol aya güne beñzemez benligimi ütüp durur
- 6 ‘Abdürrahîm-i Tirsîyem şimdi ‘aşık oldu şanmañ
‘İşk kemendin boynuma yâr *elst*den ön taqip durur

5b: Āşikâr şems ü / Āşikâre şems-i (B.72b).

26 M2.165.

1a: yakıp / yakup (T.37a).

3a: nice / ben nice (T.37a), vezne uymaz.

27

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

T. 37a

- 1 Dost yolında cānı kırbān eyleyen merdāneler
Baır-i ' ışka taldılar hem dirdiler dürdāneler
- 2 Yağalar çāk itdiler baş açdılar feryād-ile
Olmadılar hergiz āgāh kendüden mestāneler
- 3 Hıyreti hadden geçürdi buları ma' şūkanuñ
Göricek şem' i aña mı ölmegi pervāneler

T. 37b

- 4 Kılmadılar bir nazar her dü-cihān devletine
Ne göründi ğayr-ı ' Hıq gözlerine bīgāneler
- 5 Nām u nişān kalmadı bularda maıva vardı hep
Bir-ile bir oldılar dā 'ima [ol] cānāneler
- 6 Bu, ' Abdürrahim-i Tirsī dā 'im eydür İlahī
Luıf idüp göster cemālün olalum dīvāneler

28

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

T. 37b

- 1 Bu dünyāya geldüm idi dostı bilmege yārenler
Dostdan ğayrısın bırağup dostı bulmağa yārenler
- 2 Dünyānıñ terkin urmağa nefsimiñ boynıñ urmağa
Aıret yarāğın kıлмаğa geldüm idi ben yārenler
- 3 Benligümden el yumağa dost yolında cān virmeğe
Bunda dost yüzün görmege geldüm idi [ben] yārenler

27 M2.177.

4a: Dize M2.177'den alınmıştır. devletine / devlitine (T.37b).

5b: Dize M2.177'den alınmıştır. Bir-ile bir / Bir bir (T.37b), vezne uymaz.

6a: İlahī / yā İlahī (T.37b), yā Allāh (M2.177), vezne uymaz.

28 T. 55a – 55b, M2.180 – 181.

2a: Dize M2.180'den alınmıştır. Dünyānıñ / Dünyā; nefsimiñ / nefsiñ (B.37b), vezne uymaz.

2b: Aıret / Āıret (T.37b), vezne uymaz.

3a: Benligümden / Benligimde (M2.181).

- 4 Gice gündüz kıldum zârı bunda görmeklige yâri
Gördüm bu nefsum ‘ ayyârı yolumda tûrur yârenler
- 5 Gördüm bu nefz yolum başdı bildüm nefsüñ nedir kaçdı
Baña göstermeye dostı mağbûn eyleye yârenler
- 6 Beni va‘ delere şalar uğrınca yüzüme güler
Gice gündüz fitne düzer yavuz kaçd ider yârenler
- 7 ‘ Arz ider dünyâ sevdüre gice gündüz çalışdıra
Âhret yarağın kôdura müflis eyleye yârenler
- 8 Bu dünyâyâ mağrûr ide Hâk tarafın unuttura
Âhîr îmânsuz öldüre hemân kaçdı bu yârenler
- 9 Bu ‘ Âbdürrahîm-i Tirsî key şum gördi bu nefsi
Şaklaşun anı Mevlâ’sı hem daği sizi yârenler

29

[Mefâ‘ îlün / Mefâ‘ îlün / Fe‘ ülün]

T. 39a

- 1 Düşelden derdüñe cânım yanadur
Hayâlün gözlerüme görinedür
- 2 Şükür dosta bu derdi virdi baña
Bu derd benüm bu derdüme devâdur
- 3 Hicâb imiş baña bu benliğim key
Nazar itdüm nazarım key taşadur
- 4 İçerü yüridüm tiz yürüyerek
Bu kez gördüm gözüme ol taşadur

5a: Dize M2.181’den alınmıştır. bildüm nefsüñ nedir / bilmedüm nedir nefsüñ (T.37b), vezne uymaz.

7b: Âhret / Âhîret (T.37b), vezne uymaz.

29 M2. 158 – 159.

2b: bu derdüme / derdüme (M2.158).

- 5 Baña şimden girü benlik gerekmez
Yağın buldum anı benden bañadur
- 6 Göñül gözgüsine gördiği tırdum
Niteliksiz cemâli karşımadur
- 7 Var iy ‘ Abdürrahîm-i Tirsî şükr it
Ki Şulţāndan saña bir hoş ‘ aţadur

30

[Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

T. 39b

- 1 Gel iy t̄ālīp şem‘-i ‘ ışka kendüzüñi atagör
İşbu fāñi varlıgıñı şem‘-i ‘ ışka yaķagör
- 2 Göçmedin bu ‘ ömr-i fāni fevt-i fırsat eyleme
Cehd idüp gel ‘ ālī-himmet perr u bālin açagör
- 3 Ŗayd-ı māsivāyı gel kes terk-i sikkīn birle sen
Dağı re‘ s-i nefsi kes dār-ı fenāda aşagör
- 4 Zıkr-i ma‘ şūķ-ıla vir mir‘ āt- ı Ŗalbe taşfiyā
Çeşm-i Ŗalbūñ aç cemāl-i ma‘ şūķaya baķagör

T. 40a

- 5 Bu vücūduñ Ŗafesinden murğ-ı rūħuñ miskiñi
Ŗıl hālāş bir gün çıkār tez şayd-ı dosta atagör
- 6 Mevt-i şūrī gelmedin ol ᖒayy-ı evvel olub*
Dost beķāsın bul fenā niķāb-ı dostdan geçegör
- 7 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî’ nūñ tıtagör pendini
İşbu dūrri şıdķ-ıla cān Ŗulağına tıķagör

7a: Dize M2.159’dan alınmıştır. iy ‘ Abdürrahîm-i / ‘ Abdürrahîm-i (T.39a), vezne uymaz.

7b: bir / bu (M2.159).

30 M2.186.

4b: Dize M2.186’dan alınmıştır. ma‘ şūķaya / ma‘ şūķa (T.39b), vezne uymaz.

7a: Dize M2.186’dan alınmıştır. ‘ Abdürrahîm-i / Bu ‘ Abdürrahîm-i (T.39b), vezne uymaz.

31

[5 + 5 = 10]

M2. 137

- 1 Ğāfili ħalkuñ dünyā sevendür
Baĥīli ħalkuñ dünyā sevendür
- 2 Dünyā[yı] kıovan dünyāya kıalan
Söyleyen yalan dünyā sevendür
- 3 Dünyāyı diren yolında ölen
Nefsine uyan dünyā sevendür
- 4 Ĥaķķa uymayan yola gelmeyen
Ĥaķķ'ı bilmeyen dünyā sevendür
- 5 Yüzi gülmeyen Ĥaķķı añmayan
Vefā gelmeyen dünyā sevendür
- 6 Fitneler düzen şerr işde gezen
Ĥaķ işden bezen dünyā sevendür
- 7 Unudan Ĥaķķı olanlar şakī
Görmeyen Ĥaķķı dünyā sevendür
- 8 Bilmeyen ĥālin görmeyen yolın
Viren ĩmānun dünyā sevendür
- 9 Göñli kıararan şūreti dönen
Ĥamuda yanan dünyā sevendür
- 10   Abdurrahīm-i Tirsī Ĥaķķuñ bil
Sevmedügi kıul dünyā sevendür

32

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 143

- 1 Bu dünyānuñ fenāsına nazār kıılıñ hey yārenler
Māla mülke oĥla kıza göñül virmeñ hey yārenler
- 2 Bir dem sevindürür seni āĥir çok aĥladur seni
Yürece kıoldurur fānī ölüm gelür hey yārenler

M2. 144

- 3 Dünyā fānī^ˆ ömr fānī senden evvel gelen anı
Ölüm gelmiş her birini cebrī sürmüş hey yārenler
- 4 şanma māl mülk saña alur ya oğul ız saña alur
Añsız bir gün ölüm gelür hep ayırur hey yārenler
- 5 Senüñ bu mülkde neñ vardur benüm dedüğüñ yalandur
Issı viren yaradandur ğayrı degül hey yārenler
- 6 Bugün saña virür Allāh irte senden alur Allāh
Bir kişiye anı Allāh virse gerek hey yārenler
- 7 Mülk Hakuñdur iş Hakuñdur bu virmek almak Hakuñdur
Hüküm hükümet Hakındur işler işin hey yārenler
- 8 Hilāf eylemeñ bu söze bu söz besdür size bize
El-hükümü li'llāh diyeñ dilüñ Hakuñ hey yārenler*
- 9 Haı gözetdüñ her yirde Haı bulduñ her bir yerde
Haı gördüñ her bir işde mui^ˆ olduñ hey [yārenler]
- 10 Yaradılmış Hakuñ ulı eger diri eger öli
Niçe buyurursa Mevlā eyle olur hey yārenler
- 11 Ecel adeleri olı anı ier kişi ulı
Dünyāya gelenüñ hali böyle olur hey yārenler
- 12 ^ˆ Abdürrahīm-i Tirsī var dünyānuñ o azāsı var
Anda ki Ha rızāsı var boyun virüñ hey yārenler

33

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 148

- 1 Bu derd başıma geleli getürdi dürlü ğavğalar
Yava idindi alemi getürmez özge sevdālar

11a: olı / olı olı (M2.144), vezne uymaz.

- 2 O yārũñ sevisi geldi gönũl ‘ālemüne ıtdı
Ayrıķ ne Őıgaram anda gelimez ol māsivālar
 - 3 Vücũd-ı zulmet-i eŐyā gõtürũldi Őoloķ sā‘at
Ėaķıķat bil zuhũr-ı Ėaķ irũŐse cũmle maĖvālar
 - 4 Tecellĩ eyleye çũn yār aña kim duyısardır kim
Mũsā’ya gøsterdi kıldı ıağı āvāre zerrālar
 - 5 Beni benden alalı yār ne ben varam ne Ėayrı var
Őükũr ol yāre kim ol yār kıllur her dem tecellālar
 - 6 Beni var eyledi yār var bulımazam ben ansız var
Ne var mũdde‘ĩ iderse ķo etsũn baña ta’nālar
 - 7 Ey ‘AbdurraĖĩm-i Tirsĩ ger senden Őoralar dostı
Cevāb eyit ki ķanda var eydũñ ansız aralar*
 - 8 Őular kim øldi dirildi Őũmũsı eŐyāya irdi
Olar gørdi olar bildi aña irmedi ra‘nālar
- M2. 149
- 9 Gøzũm her dem anı gøzler yañulmaz bu dilũm Őøyler
Ne kılam ma‘Őũķũñ ‘aŐķı ķomaz Őabrumı yağmalar

34

[Mefā‘ĩlũn / Mefā‘ĩlũn / Fe‘ũlũn]

M2. 161

- 1 Senũñ derdũñe dũŐenler i dil-dār
Ėarārı yok gice gũndũz i dil-dār
 - 2 Firāķũñdan ciğerler yandı tũtdi
Beñizler Şoldı derdũñden i dil-dār
 - 3 Sũrinũ[r] toprağa Şol tāze yũzler
Døkilũr ķanlı yaş gøzden i dil-dār
 - 4 Yanar derdũñ ile ağlar avunmaz
Gice gũndũz Ėiçer yasdur i dil-dār
- M2. 162

- 5 Yürekde ‘ ıŝkuñ urmıŝdur yäreler
Belürmez tırmaz işler ol i dil-dār
- 6 Unudıldı ‘ ilim kaldı ŝuğullar
‘ Aqıl gitdi delü oldı i dil-dār
- 7 Yavı vardı tağıldı hep cemā‘ at
Belürmez nām [u] niŝānı i dil-dār
- 8 Bu ‘ Abdürrahīm-i Tirsī kamudan
Gözin yumdı seni gözler i dil-dār
- 9 O hüsñünden vireydüm hoş haberler
Ki müdde‘ ĩ tıyar bilmez i dil-dār
- 10 Seni buldı niŝānsuz bī-niŝānda
Seni gördi bi-levn [ü] renk i dil-dār

35

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 167

- 1 Ey bizi şoran qardaŝlar bize Qādirīler dirler
Ey gercek tālib qardaŝlar bize Qādirīler dirler
- 2 İrŝādı ‘ āleme tıldı ulu kiçi kamu bildi
Kāfirler ĩmāna geldi bize Qādirīler dirler
- 3 Hıket söylenür dilinde başlar oynanur yolında
Cān virilür ŝoĝbetinde bize Qādirīler dirler
- 4 Yüzün gören ħayrān olur ins cin melek muĝib olur
Selātinler yüzün sürer bize Qādirīler dirler
- 5 Melekler söyleŝür gökde ħalāyık yükreŝür yirde
Meşhürdur ol cümle yerde bize Qādirīler dirler
- 6 Gönüller gözini açar ‘ āŝıķı ma‘ ŝūka çeker
Ol Ħazrete nāzı geçer bize Qādirīler dirler
- 7 Gīlāndan qıpdı ulaldı güneş gibi şu‘ le verdi
‘ Āŝıķlar ma‘ ŝūka irdi bize Qādirīler dirler

- 8 K̄uṭbū'l-aḳṭābdır bildüler meṣāyih̄ boyun eydiler
Cümlesi muṭī' oldular bize K̄ādirīler dirler
- 9 ' Arṣda nevbeti urılur elinden naṣīb virilür
' Arṣdan ferşe ḥükmi yürür bize K̄ādirīler dirler
- 10 Anı sevenler sevinür ḳanda çağırṣa bulunur
Sevmeyen āḥir yerinür bize K̄ādirīler dirler
- 11 ' Abdülk̄ādiri sevenler cān [u] gönülünden gelenler
Sılā-yı dosta gidenler bize K̄ādirīler dirler
- 12 Gelün girün yolımıza ḥāl-daṣ olun ḥālimize
İrgürelüm p̄rimize bize K̄ādirīler dirler
- 13 Gel cānuña ḳıyar-iseñ gel esrārdan tıyar-iseñ
Gel dost yüzün görir-iseñ bize K̄ādirīler dirler
- 14 Çün Ḥazret dileye ḳulın yüce ḳılır anun ḳadrin
' Ālī ḳılmıṣdur himmetin bize K̄ādirīler dirler
- 15 Virmek Ḥaḳḳuñdur ol virür nice dilerse ol olur
Ḳulına ol ḳudret virür bize K̄ādirīler dirler
- 16 Bu ' Abdurraḥīm-i Tirsī Şeyḥ Eşref-zāde bendesi
' Abdülk̄ādir eksüklüsi bize K̄ādirīler dirler

M2. 168

36

$$[4 + 4 + 4 + 4 = 16]$$

M2. 169

- 1 Yeñemedim bu gönülümü ışḳ odına düşdi gider
Yandı dertlü gönül yandı örtedi tutuşdı gider
- 2 Bu ' ışḳ ezel bile imiş bunda bile gelmiş imiş
Gönül ' ışḳ-ıla bir imiş tolaşdı şarmaşdı gider
- 3 Ben bu ' ışḳı gizler idüm kimseye bildürmez idüm
Bu ' ışḳ ḥod gizlenmez imiş ' āleme yayıldı gider

- 4 'Işkı kimse yeñmez imiş kimse karşı tırmarz imiş
'Işka şabır sığmaz imiş uş başumdan aşdı gider
- 5 Göñül dost 'ışkına düşdi kamu sevdâlardan geçdi
Ol geldügi yola düşdi pervâz urdı aşdı gider
- 6 Dostuñ қоһusını tıydı dü-cihānuñ terkin urdı
Sekiz uçmaқdan el yudı tıtilmadı geçdi gider
- 7 Göñül çün 'ışka tоlaşdı bir oldı 'ışka қarışdı
Ol dem ma'şūka bulaşdı alışdı ulaşdı gider
- 8 Bu 'Abdurrahīm-i Tirsī ğayriden göñlüni kesdi
Göñlin dosta teslim etdi dost-ıla sevişdi gider

37

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 170

- 1 Şuç oldı sevdüğüüm dostı eşidüñ halkı ne dirler
Kim esrük kim delüdüür kimi dağı velidüür dirler
- 2 Kimi eydüür bunuñ gibi cihānda var mı ki 'ayyār
Kimi eydüür ki aһmaқdur sefihdüür mişli yoқ dirler
- 3 Kimi eydüür nesnesi yoқdur velāyetde eli yoқdur
Bir ümmidüür 'ilmi yoқdur ne bilür ol kişi dirler
- 4 Ne isterler 'aceb şundan varup gelen bu maһlūқdan
Ne gelür ne olur andan bir 'abeş kişidüür dirler
- 5 Kimi eydüür ki fesād[d]a mişli yoқdur һıyānetde
Düni gün işi şehvetde fi'li yavuz kişi dirler
- 6 Kimi eydüür gezicidüür medār-ile dilencidüür
Aldar һalkı yalancıdur yavuz kezzāb kişi dirler
- 7 Yavuzdur һuyı ğāyetde degül dінде diyānetde
Harāmıdüür bu der-bend[d]e keser başlar kişi dirler

1b: delüdüür / delüdüür dir (M2.170), vezne uymaz.

2b: yoқ / yoқdur (M2.170), vezne uymaz.

4b: bir / ol bir (M2.170), vezne uymaz.

M2. 171

- 8 Kimi dir mālçıdur kişi aramağdur anı işi
Yoğdur hiç bir dağı tuşu anı ister kişi dirler
- 9 Kimi eydür bilür kimyā nereden yer içer bu yā
Bu ħarca bitmeye deryā kāmildür ol kişi dirler
- 10 Kimi eydür ‘aceb ħāldür ider şeyĥlik yüki māldur
Yedügi yağ-ile baldur olur mu bu dağı dirler
- 11 Kimi eydür [çok] fağirdür anıñ-içün ĥor ĥağirdür
Nafağasında ‘ācizdür müteħayyir kişi dirler
- 12 Kimi eydür ħanā‘ at işi ‘ibādāt u tã‘āt işi
Rızā için yoğdur teşvīşi rızğın Allāh virür dirler
- 13 Kimi dir [ki] evliyādur cünbişlerinden bellüdür
Bu ĥalğ didügi degildür ‘azizdür ol kişi dirler
- 14 Kimi eydür ki ol kişi tamām Ĥağğıyladur işi
Bu ĥalğ görmez bağar şaşı gözlüdür ol kişi dirler
- 15 Ey ‘Abdurrağim-i Tirsī yeter saña bular aşşı
Bu yüki çekenı dostı esirger hem sever dirler
- 16 Ĥağğa işmarladuğ işi uran ursun bize taşı
Tıtalum biz dağı başı seven dostı çeker dirler

38

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 171

- 1 Eşidüñ Ĥağğı sevenler görüñ bu ĥalğı n’olmuşdur
Meger āğir zamān irdi eyüleri azalmışdur
- 2 Yigitlerinde edeb yoğ ĥātunlarda ĥayā ud yoğ
Pir olanlarda inşāf yoğ katı bozğunluğ olmışdur
- 3 Kibr ü kın buğuz ĥased çok kendü yolın gözedür yoğ
Biri birine ĥürmet yoğ şefkat[i] götürülmüşdür

M2. 172

- 4 Biri birin gözedürler ayak almağa iverler
Yalan da' vīde yilerler yalanları çoğalmışdur
- 5 Hārām helāle qarışdı hārām qurşaqlara düşdi
Hārāmdan oğlan irişdi şirretleri çoğalmışdur
- 6 Biri birine hayr şunmaz uludan kiçi seçilmez
Oğul kız terbiyet görmez ağırlık hürmet qalmışdur
- 7 Mühmelāt söyler dilleri fesād işde gönülleri
Hayr işe yoq meyilleri hūları çirkin olmuşdur
- 8 'Ālemleri tama' tıtdı helāl hārām farkı gitdi
Ümmīlerūñ işi bitdi görüp anları ezmişdür
- 9 Sever dünyā gönülleri düni gün dünyā sözleri
Dünyāya tıtdı yüzleri Hāqdan yüzleri dönmişdür
- 10 Biri birini gözedür güci yetse el uzadur
Rızqını cebr ider alur işleri tezvīr olmuşdur
- 11 Okuyan 'ilmine uymaz ğanīler mālına kıymaz
Faķīrlar hālını bilmez āhīret unudılmışdur
- 12 Yoqdur şālihlere hürmet iderler bed-bahta rağbet
Bu halkūñ fi' lini gözet ne yavuz azğun olmuşdur
- 13 Münāfiķ müttefiķ oldu çoğı halkūñ aña uydı
Hāqķı seven ğarīb oldu key adı yavuz olmuşdur
- 14 Göresin bir şālihāyı iderler cevr ü cefāyı
Urırlar aña ta' nāyı münkirleri çoğalmışdur
- 15 Göresin bir münāfiķı düzer tezvīr-i nifāķı
Üşüşür başına halkı bir ulı kimse olmuşdur
- 16 'Ālimler 'ilmini tıtmaz tevekkül idüp oturmaz
O fānī kapudan gitmez hōr zelīl olmuşdur*

- 17 ‘İlmine kılmadı raġbet bulunmadı pāk i‘tikād
Anıñ-çün bulmadı raġbet şöyle hayretde qalmışdur
- 18 Kāzīler haqqı gözlemez harāmdan ihtirāz etmez
Āhir n’olasını şanmaz zulümleri çoġalmıřdur
- 19 Kitāb Qur’ān hūkmi qaldı hīle tezvīr cihān tıldı
Şeyātin fırsatın buldı İslām key za’if olmişdur
- 20 Bu halkuñ döndi halleri yavuz azdı fi‘illeri
Azdı Allāhuñ kulları Allāhdan qorqmaz olmişdur
- 21 Qapuda bulmayan raġbet halāyıkdan umar hürmet
Tamām maqşādıdur şehvet şüret-i şeyhe girmişdür
- 22 Naşihat gelür dilinden şulehā ‘aciz elinden
Qorqarlar yavuz hüyından hīle-bāz kişi olmişdur
- 23 Çekildi eyüler geri zaġallar geldi ileri
Qarışdı şeyhlerüñ yolu bilinmez müşkil olmişdur
- 24 Kimi şeyh mällara harīř kimi halkadur sālūs
İz qaldı bularda hālīř ol dağı hālī qalmışdur
- 25 Diler ‘ālemdede yürıye mürīd muhib çoġ eyleye
Dünyāyı devşire yıġa ki gör ne harīs olmişdur
- 26 Kimi şöhretlere gitdi ekābir şoġbetin tıtdı
Ki nefis dīvi anı yutdı dervīřlik qanda gitmişdür
- 27 Kimi āh [u] vāhla çıkar va‘z ider minberi deper
Hayıf dir gözyaşı döker mürāyī müşrik olmişdur
- 28 Hatırında menākıblar dilinden dökilür dürler
Anuñ va‘zın bu halk diñler bir ulu mürşid olmişdur
- 29 Isıcaklık düşer halka açar baş yırtılır yaqa
Bahānecik gerek halka uyarlar ol ‘āmm olmişdur

- 30 Kimi feryād urıp ağlar kimi Őayha urıp döner
Kimi māl getürüp döker öñünde teslīm olmışdur
- 31 anı derviş anı hāli anı yā kendünün āli
Dilinde ğayrınıñ hāli Őatıcı dellāl olmışdur
- 32 Kişi kendü anadıyla uar menziline irer
Yoksa ğayruñ anadıyla uçılmaz yerde almışdur
- 33 İster-iseñ o Mevlāyı terk eyle küllī sevdāyı
BaŐıñdan Çav bu ğavğāyı ezel yol böyle almışdur
- 34 Hāı ılur-iseñ taleb hemān sensin saña hicāb
Aña sen Şöyle sensüz ba ara a hicāb olmışdur
- 35 Ey  Abdürrahīm-i Tirsī gerek sever-iseñ dostı
Gözet sevenleri dostı ferāğat  uzlet etmişdür

39

[Fā ilātün / Fā ilātün / Fā ilātün / Fā ilün]

M2. 175

- 1 Münkirün sanma ki yokdur bize nef i iy püser
a nesiyle  uruc-ı  ulvī iderüz iy püser
- 2 Şabr iderüz her belāya irerüz lezzetlere
Zīrā ki eş-Şabru miftāhü'l-ferecdür iy püser
- 3 Őabrimız yok[dur] nihāyet Őabrimız Şorar-iseñ
İŞbu hāmil-i mühcemüz ciğer-uydur iy püser
- 4 Münkirün a nāları bil perr ü bāl olur bize
 Arş-ı kürsī bir nefesde seyr iderüz iy püser
- 5 a ne aŐın münkir urisa nef-i Őüm başına
Bir arafdan nefis başını dögerüz [biz] iy püser
- 6 Nefsümüz lezzetlerin terk itdük ise gör bizi
Hoş ğıdā-yı rüha irdük zev iderüz iy püser

M2. 176

- 7 Cümle halkuñ muhtelif ahlâkların hâzım iderüz
Vaḥdet [ü] keşretde yeksân oluruz biz iy püser
- 8 ʿ Abdurrahîm-i Tirsî ḳahr [u] luṭfı bir bilür
Ḥamdü-li'llâh ki o teşvîşden ḥalâşdur iy püser

40

[Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilün]

M2. 189

- 1 Dostı ırâḳ isteyenler şöyle ırâḳ ḳaldılar
Gelmediler cemʿ e hergiz perâkende ḳaldılar
- 2 Şunda bunda dimeg-ile geḳdi ʿ ömri anlaruñ
Şöyle ser-gerdân gezüp şahrâda ara ḳaldılar
- 3 Eşiginde olmadılar muntazır derd ehlinüñ
Derdi bulmadılar anuñ-çün bi-dermân ḳaldılar
- 4 Ḳalbleri ḥayy olmadı tevḥîd-i Ḥaḳda anlaruñ
Mevt içinde fevt olub idrâk-i Ḥaḳdan ḳaldılar
- 5 Virmediler zıkr-i maʿ şûḳ-ıla ḳalbe taşfiye
Olmadılar maʿ şûḳa ʿ âşık çü maḥcüb ḳaldılar
- 6 Bunda dost dîdârını göremeyen bî-çâreler
Bunda maḥrûm anda maḥrûm dostdan aʿ mâ ḳaldılar
- 7 ʿ Abdurrahîm-i Tirsî ḳalbünü pâk eylegil
Ḳalbini pâk etmeyenler şöyle murdâr ḳaldılar

41

[Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün]

M2. 194

- 1 Gel berü gel küncḥâneye künc isteyen genc alıgör
Terk eylegil maʿ mûrları vîrâna gel genc alıgör
- 2 Genc isteyen vîrân olur vîrân olan maʿ mûr olur
Genci alan sulṭân olur sulṭâna gel genc alıgör

7a: ʿ Abdurrahîm-i / İy ʿ Abdurrahîm-i (M2.189), vezne uymaz.

1b: genc / genc isteyen (M2.194), vezne uymaz.

- 3 Bu künce gel ol müşteri yürüme şöyle serseri
Terk eyle nāmūs [u] ‘arı gel müşteri genc alıgör
- 4 Küymez saña ‘ömr-i fenā aldar seni nefis ü hevā
Kılmaz saña zevk [u]şafā geç dünyādan genc alıgör
- 5 Şüretlere kılma nazar ma‘ nā erinden al haber
İşbu haberdür mu‘ teber ehline gel genc alıgör
- 6 Ma‘ nā erine gel yetiş etegine berk tut yapış
Anuñ elindedür bu iş künc iste gel genc alıgör
- 7 Ma‘ nā eri olan kişi Hakk-ıladur her cünbişi
Anlara yetişen kişi gence irer genc alıgör
- 8 İnkār-ile gelme şağın dīnsiz kalursın şeksüzin
Genc alımazsın her kezin şıdķ-ıla gel genc alıgör
- 9 Ma‘ nā erinüñ gönline şıdķ-ıla girilür aña
Münkire yol yoķdur aña şıdķ-ıla gir genc alıgör
- 10 o münkir [ü] bī-dīnleri şeytānīdür fi‘ illeri
Gence iremez elleri şıdķıla gel genc alıgör
- 11 ‘Abdurrahīm-i Tirsıye şıdķ-ıla gel künc isteyü
Gel berü gel al gencüñi ey şadıķān genc alıgör

42

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 198

- 1 İy yārenler iy ardaşlar her andasam yoldaşum var
Her derdüme dermān benüm hālüm bilür hāl-daşum var
- 2 Hāl-daş her dem oldur baña varluğumı virdüm aña
Aldum anı eydüñ baña aşşum ya ziyānum mı var

2b: genc / genc isteyen (M2.194), vezne uymaz.

10a: o münkir [ü] / o ol münkir (M2.194), vezne uymaz.

- 3 Ben eydürem ziyânım yok aşşuma beñzer aşşı yok
Çünkü fānī ‘ömri virdüm aldum bâkī Sübhānım var
- 4 Andan bile geldüm yine bile giderem uş bile
Ayrılmayam öñdin şoña zīrā ‘ahd ü peymānum var
- 5 Ansuz bu cānum dirilmez söyleden oldur görünmez
Gün gibi toğar tölunmaz ağmaz dönmez sulţānum var
- 6 Ay u güneş yıldız nūrı zerrece görünmez biri
İki cihān tölü nūrı şöyle sırr-ı nihānum var
- 7 Anuñ nūrı hiçbir nūra beñzemez anı kim bile
‘Aql [u] dil ermez kim diye şöyle elvānsuz nūrum var
- 8 Ey ‘Abdurrahīm-i Tirsī gözle dā’im her dem dostı
Tā ebed sırr eyle sırrı dınma *üsküt* nidāsı var

ZE

43

[Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün]

M1. 82 b

- 1 Cihāna geledi göñlüm ta‘alluğ tıtmadı bir kez
Seni gözler senüñ-ile ta‘alluğ gitmedi bir kez
- 2 Cihān mülki anuñ olsa bilür kim andan aşşı yok
Şunuñ kim şoñı hiç aña kılmaz nazar bir kez*
- 3 Sañadur göñlümüñ şuğlı sañadur göñlümüñ meyli
Beni hoş ‘ilm-i fetvādan müberrā eyledi bir kez
- 4 Baña ne tıamu ne uçmağ baña ne hūriler koçmağ
Ki ‘aşkuñ ğayr-ı sevdādan mu‘arrā eyledi bir kez
- 5 Senüñ muħabbetüñ dā’im beni benden ider ğāip
O ğaybetden seni hāzır görürem ğayrı yok bir kez
- 6 Baña ne zāhidüñ zühdi baña ne ‘ābidüñ ‘abdi
Senüñ fi‘lüñ beni fānī ider virmez mecāl bir kez

- 7 Cemālũñ gözedür göñlũm gözi her dem senũn Őehā
Senũñ ʿıyd-i viŐālĩñde virũr ʧoymaz cānı bir kez
- 8 Şeyh ʿAbdũrrahĩm-i Tirsĩ ʿıyd ü viŐālin iĉre hōŐ*
Ĝanĩdũr dũ-cihān iĉre ki faķrı ķılmadı bir kez

44

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 86a

- 1 Ol dost göñlũmũ alalı göñlũm baña gelmez henũz
Ol demde ʧaĝıldı ʿaķlum uş yirine gelmez henũz
- 2 Benden hāber Őormañ baña benden hāber idemezem
Ol dem benligim öldũrdũm benligim gelmedi henũz
- 3 Nice benlik nice senlik maħv oldu gitdi hep varlık
Benligim alalı birlik ikilik gelmedi henũz

M1.86b

- 4 Dost alalı benden beni Őeĉemezem andan beni
Ol dost vaşlına ireli dostdan ayrılmadum henũz
- 5 Dost ʿıŐķı-yla esireli yolında cān baş vireli
Cemāl-i Şem ʿin göreli gözũm alımazam henũz
- 6 Şöyle kim benden gitmişem māsivāyı unutmiŐam
Vaħdet baħrine batmiŐam daħı ĉıķmamıŐam henũz
- 7 ʿAbdũrrahĩm-i Tirsĩyem EŐrefoĝlı vāriŐiyem
Ol dost ʿıŐķı dirisiyem ʿıŐķ-ile Őöylerem henũz

44 M2. 153 – 154.

1a: Dize M2.153'den alınmıştır. gelmez henũz / gelmez olur (M1.86a).

5a: ʿıŐķı-yla esireli / ʿaŐķı-y-ıla esireli (M2.154).

6b: batmiŐam / yitmiŐem (M2.154).

45

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M1 87a

- 1 Terk-i kevineyn itmişüz ol dostdurur matlûbımız
Cân virüb baş oynaruz kim özgedür maḥbûbımız
- 2 İrdi ma' şûḫ ḳoḫusı çün mühcimüz dimağına
Ol eşerden olmuşuz mest yoḳdurur hûş-yârimuz
- 3 Töḳinup cânımuza şem' -i celâlün nûrı uş
Eyledi maḥvı beşerden ḳalması âşârimuz
- 4 Luḫf idüp nûr-ı cemâlün virdi ḫōş tavr-ı ḫayât
Bulmuşuz ḫayy ü ebed çün yoḳdurur memâtımız
- 5 Şanma ki ḳaldı eşer ' Abdürrahîm-i Tirsîden
Nice ḳılsun ḳalması çün zâtımız şifâtımız

46

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 88a

- 1 ' Acep nice ola ḫâlüm derdime dermân bulunmaz
Bir od düşdi bu cânıma yanar gice gündüz ḫuramaz
- 2 Ol benüm gönülümü alan bu cânıma odun şalan
' Aḳlum alup delü ḳılan görünür gözüme ḫuramaz
- 3 Nicesi şaḳlayam anı sevenler olurlar delü
Yañılmaz delüler dili sevdüklerün söyler ḫuramaz
- 4 Cânım gönülüm ḳaynar taşar şabr itmezsem başdan aşar
Söyler-isem ḫadden aşar hirgiz nihâyet bulunmaz

45 B.75b – 76a, M2.160 -161.

1a: matlûbımız / maḫlubumuz (B.75b), (M2.160).

1b: maḥbûbımız / maḥbubumuz (B.76a), (M2.160).

2a: ḳoḫusı / ḳoḫusı (B.76a).

46 M2.165.

1a: Dize M2.165'den alınmıştır. od / ot (M1.88a).

2a: odun şalan / odlar uran (M2.165).

3a: sevenler olurlar / anı seven olur (M2.165).

4a: şabr itmezsem / şabr idersem (M2.165).

- 5 Beni delü oldı dırler bu ʿālem içre söylerler
Nice delü olmayayın sevdüğüm gibi bulunmaz
- 6 Söyler-isem gelmez dile her dem benüm-ile bile
Ol güneş gönlümde toğdı tā ebed ʿurur ʿolunmaz
- 7 ʿAbdürrahīm-i Tirsīden ʿalvet gelsün dostı ʿoran
Varsun ol inkār eyleyen derdüne dermān bulunmaz

47

[Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün]

M1. 88b

- 1 Ol ezelden mest-i esrik bunda gelenler bizüz
Yine bundan mest-i esrik anda gidenler bizüz

M1. 89a

- 2 Dost vişāli cürʿasından nüş idüp her dem be-dem
Tā ebed ol cürʿadan ayılmayanlar bizüz
- 3 Şöyle esriküz ayılmağ yok bize her subh u şām
Gāh düşüp soğaklar içre gāh yürüyenler bizüz
- 4 Zāhidā var var yüri kim ʿaʿ ne urma sen bize
Nār-ı ʿışka ol riyāyı atup yağanlar bizüz
- 5 Sen şanursın bizde yoğdur ʿilm-ile hırgiz ʿamel
ʿĀmilüz ʿilmün hem aşlın görüp bilenler bizüz
- 6 Şūretā düşdüñ ʿoluşduñ bilmedün sen zühd nedür
Maʿni yüzinden gözet zāhidā ʿābidler bizüz
- 7 ʿalvimüze bulmadı yol ʿubb-ı ğayr-ı ʿağ bizüm
Māsivāya bağmazuz maʿşūka ʿāşıklar bizüz

6a: benüm-ile / benümledür (M2.165).

47 M2.176 – 177.

1a: esrik / esrük (M2.176).

3a: esriküz / esrüküz (M2.176).

4a: var var / var (M2.177).

6a: Şūretā / Şūrete (M2.177).

6b: zāhidā / zāhid ü (M2.177).

- 8 Virmişüz tecellisine ‘aql u cān u gönlimüz
Gözle gözlerümüzü ol gözi maḥmūrlar bizüz
- 9 Var kim a‘ māsın iy münkir gözlerün kördür senüñ
Şems-vār bu ‘ālem içre şu’le virenler bizüz
- 10 Şüret-i zāhirde gerçi maḡlūb-ı maḥkūmlaruz
Bāḥına maḥkūma ḥākim bil ki sulṭānlar bizüz
- 11 Bu   Abdürrahīm-i Tirsī maḥva viridi varını
Baḥr-ı vuşlātda vücūdın yavı kılanlar bizüz

48

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 90a

- 1 ‘ Aceblemeñ siz bizi kim dost-ıladur fermānımız
Zirā kim dost-ıla vardı ezel ‘ahd ü peymānımız
- 2 Eyledük ol ‘ahde vefā irdük dosta bulduk şafā
Rehberimüzdür Muştafā andan bildük Sübhānımız
- 3 Kılduk şüretimüz virān düşdük ‘ışka olduk ḥayrān
Urduḡ ‘arşdan öte cevlān lā-mekāndur seyrānımız
- 4 Şundi bize ol dost kadeḡ andan içüp olduk felāḡ
Dostı görüp olduk feraḡ kılmadı hiç teşvişümüz
- 5 Çün çekdük biz bizden eli virdük cānı alduk yārı
Öldük girü olduk diri pāyānsuzdur devrānımız

11b: vuşlātda / vaḡdette (M2.177).

48 T. 42a – 42b, M2.184 -185.

1a: fermānımız / fermānumuz (T.42a), (M2.184).

1b: vardı / var idi; peymānımız / peymānumuz (T. 42a), (M2.184).

2a: bulduk şafā / şafā bulduk (T. 42a).

2b: Sübhānımız / Sübhānumuz (T.42a), (M2.185).

3b: seyrānımız / seyrānumuz (T.42a), (M2.185).

4b: kılmadı hiç teşvişümüz / kılmadı hiç aḡzānumuz (T.42a), (M2.185).

5b: girü / giri; devrānımız / devrānumuz (T.42b), (M2.185).

- 6 Yoğdur hıcāb Őimdi bize her dem baęaruz ol yūze
Her yir Ŧūrdur Őimdi bize yoğdur anda ta' yīnimūz
- 7 Ten gōziyle bağma bize Őıdķ-ıla hem-rāh ol bize
İrgūrelūm nūrumuza yoğdur anda elvānumuz
- 8 ' IŐķ tūtiyāsını çekelūm cānuñ gōzini aęalum
Bātlı hāędan seęelūm tā Ŧuyasın esrārumuz
- 9 ' Abdūrrahīm-i Tirsīnūñ gir yolına 'ār eyleme
UlaŐdıra ol hāzrete tā gōresin cānānumuz

49

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 92b

- 1 ' Aceblemeñ iŐķ erinūñ sōyledigūn kendū bilmez
CūŐ urur gōñūl deryası dōkūlūr dilinden Ŧurmaz
- 2 Hāędan olur ilhamları hāmīl olur gōñūlleri
Hāę sōzin sōyler dilleri Őōyle gūzāfın sōylemez
- 3 Dost-ıladur gōnūlleri ilhām-ile cūnbiŐleri
Dost ' iŐķīnuñ esirleri kendūlere mālīk olmaz
- 4 Başına gelenler añlar başına gelmeyen Ŧāñlar
Dost ' iŐķīna dūŐen cānlar bir dem dostdan ayrı olmaz
- 5 Hię añmaz biliŐi yādı dost-ięūn ķomıŐdur cānı
Dā'im gōzler ol ŐulŦānı bir dem dostdan gāfil olmaz
- 6 Dūn gūn ol dostdur teŐvīŐi ol dostı sevmekdūr iŐi
Dost ' iŐķ-ıla hōŐdur baŐı dost-ięūn cān virūr Ŧurmaz
- 7 Bu ' Abdūrrahīm-i Tirsī ķomaz baŐınuñ sevdāsı
Oldur dilinūñ gāvķası bir dem Őabr eyleyūp Ŧurmaz

6b: ta' yīnimūz / ta' yīnūmūz (T.42b), (M2.185).

7b: İrgūrelūm nurumuza / İrgūre nurumuza; elvānumuz / elvānumuz (T. 42b), (M2.185).

8a: tutiyāsını çekelūm / Ŧutiyāsın çalalum (T. 42b), (M2.185).

8b: esrārumuz / esrārumuz (T.42b), (M2.185).

9b: UlaŐdıra / UlaŐdıra; cānānumuz / cānānumuz (T.42b), (M2.185).

50

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 94b

- 1 Uşlı kiři bu cihānda dūnyāya ʔama^ʕ eylemez
Bu dūnyā derdine dūřup aḥretini terk eylemez

M1. 95a

- 2 Görür bunuñ fenāsını çekmez hergiz belāsını
Bu dūnyāya maḡrūr olup gön̄lünü meřġül eylemez
- 3 Kişi gözli bu cihānda gözsüz yürüşin yürimez
Dūnyā ʔuza^ʕ ma dūřup kendüyi esir eylemez
- 4 Bařiret gözini açar bu dūnyādan gön̄li kaçar
Āḥiretten yaña uçar bu cihānda seyr eylemez
- 5 Dūřinde gördi bir cimrī kendözini bir hoř ġanı
Uyanıcaġaz ol anı melūl eyler řāz eylemez
- 6 ^ʕĀkil aldañmaz bu dūře rızķ için dūřmez teřviře
Devletdür ķondı ol başa gön̄lünü ġāfil eylemez
- 7 Bu ^ʕAbdürraḥīm-i Tirsī sürüpdür ʔama^ʕ [u] hırşı
ʔama^ʕ ile hırşa uyan belki ʔoġru söz söylemez

51

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 95b

- 1 Bu dūnyāya virme gön̄ül kimseye vefā eylemez
Yarın kıyāmet ġüninde melūl eyler řāz eylemez
- 2 Dūnyā-y-ile faḥr idenler dūnyā delüsidür añlar
Aşşı idem şanur anlar zemānını fehm eylemez
- 3 Dūnyāyı irküp yıġanlar Ḥaķ yolına ʔurmayanlar
Āḥiretde yerin anlar nār eyler cennet eylemez
- 4 Bu dūnyānuñ muḥabbeti kimüñ gön̄lini aldıyřa
Dūnyā endiřesi ʔoldı ḥaķ sözler eřer eylemez

- 5 D ny  endiŐesi  oldı Allah zikri unutuldu
Ol g n le zulmet  oldı Hağ sevg si yer eylemez
- 6 Yir g k ehli  adar  amel eyler-ise d ny  seven
Ol sevgiden ge mez-ise dost anı  abul eylemez
- 7 İŞde bild rd m h l ni ger ara g nl n evini
Gider g nl n  ulmetini d n im n  arar eylemez
- 8 S zler m   acebleme y z n burtarup  ağıma
K fird r ink r eyleyen m slim n ink r eylemez
- 9 Mi  r c gicesi AĞmede All h vağy itd gi Şırdur
İŞbu sağa s yledigim kimse buğa s z eylemez
- 10 İy   Abd rrah m-i Tirs  g nl n temiz eyle temiz
D ny  ħubbundan zinh r kıl ziy ndur aşŞı eylemez
- 11 Ol  ahr-ile  azananlar ol luğ-ile yid renler
Bu d ny dan bilki anlar aşŞı ider ziy n eylemez

52

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 102b

- 1 Ol ma  Ő kuĐ   iŐĐı-y-ladur bu    lemede dirliğ m z
Ol ma  Ő Đı g zler her dem   aŐıĐ oldu c nlarımız
- 2 G h ol  leme varuruz g h bu    leme gel r z
G h andayuz g h bundayuz  s n oldu yollarim z
- 3 Kimesne el  armaz bize dost kend   ığırur bize
  Azr   il el urmaz bize dosta gider c nlarımız
- 4 Bu    lem seyr ndur bize g nleri   İyd olur bize
D nleri  adr olur bize dost-ıladur Ő Đbetim z

52 B.68a – B.69a.

1a: dirliğ m z / dirliğim z (B.68a).

4b: Dize B.68b'den alınmıştır. dost-ıladur /dost-ıla olur (M1.102b), vezne uymaz.

- 5 Kimse girmez aramuza hicāb olmaz gözümüze
 Țolunmağ yok şemsimüze ol yüzedür temāşāmuz
- 6 Bu halk gördüğü degilüz bu halk bildüğü degilüz
 Allāh bilür kim biz kimüz ‘āmiyye yok cevābımız
- 7 ‘Abdürrahīm-i Tirsī var bundan öte geçme zinhār
 Bu mağalli açma zinhār bunda Țursun haberimiz

53

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 69a

- 1 Dünyādan āhretten geçdük dosta gönül viricegez
 Dostdan ğayrısın unuttuğ dost gönümüz alıcağaz
- 2 Elümüz çekdük her işden ħalāş olduğ her teşvīşden
 Geçdük cāndan geçdük başdan ‘aşğ baħrine Țalıcağaz
- 3 Āb ü kilden ‘üryān olduğ andan ‘aşğ baħrine gitdük
 Birikdük birliğe yitdük benliğümüz gidicegez

B.70a

- 4 Ad u şan kalmadı bizde ikilik kalmadı bizde
 Varlığımız ol deñizde maħv olıben gidicegez
- 5 Çün benlikden olduğ ırağ dost bizde istidi Țurağ
 Yağın oldu her bir ırağ dostı ħāzır bulıcağaz
- 6 Her yirde dost ħāzır oldu her yirde dost manzūr oldu
 Her yir Țūr-ı dīzār oldu gönül gözi göricegez
- 7 ‘Abdürrahīm-i Tirsī var bundan öte geçme zinhār
 Yirde gökde dağı ne var dost tecellī kılıcağaz

54

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 71a

- 1 ‘Aşğ meclisine girmişüz ‘arşdan yüce meyhānemüz
 Țadeħleri Țolu yürür içdük ser-ħōşdur başımız

5b: Dize B.68b’den alınmıştır. Țolunmağ yok / Țolınmağ (M1.102b), vezne uymaz.

6b: Țūr-ı dīzār / Țūr u dīzār (B.70a).

- 2 Vücūdumuz yandı dütdi cānlarımız içdi kıandı
Gözlerimiz maḥmūr oldu çü ref' oldu ḥicābımız
- 3 O meclisde şarāb kıandır o meclisde cān kıurbāndur
O meclis ehli bī- cāndur olmaz nām u nişānumuz
- B. 71b
- 4 O meclisüñ erenleri baş kıafası kıadeḥleri
Cān virmiş girmiş her biri şanmañ bu cāndur cānumuz
- 5 Baş kıadeḥin sunan kışı ol şarābdan içen kışı
Dā'im ser-ḥōşlıkıdur işi anuñ-çün yok ayıgımız
- 6 Cānlu bu meclise girmez cānlu bu şöḥbete şıgımaz
Cānlular bu dili bilmez bu dil degildür dilümüz
- 7 Abdürrahim-i Tirsī var açma dostuñ rāzın zinhār
Münkirlere virür zarar bundan öte aḥbārımız

55

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 77a

- 1 Dünyā 'uḳbāya kıalmadı yüz çevürdi bu göñlümüz
Ol ma' şūḳ 'aşkına düşdi çekilür dosta cānımız
- 2 'Aşkı-ıla sürerüz demi dost için kıomışuz cānı
İşbu zemān içinde çün irdü bizim devrānımız
- 3 Dost şaldı uyandıḳ gitdük geldük bu şahrāya yitdük
Evimiz aldıḳ uş gitdük daḥı kıalmadı kārımız
- 4 Māsivānuñ terkiñ urduḳ ma' şūḳuñ 'aşkıını bulduk
'İrci'īḥablı urıldı oḳur bizi sulḫānımız

B. 77b

- 5 Dost 'aşkıına düşdi yandı şıfāt-ı nefis maḥv oldu
Vücūdumuz hep nūr oldu götürüldi zulmetümüz

3b: nām u nişānumuz / nām-ı nişānumuz (B.71a).

- 6 Benlik zerre yoğdur bizde kamu varlığımız anda
Eşer anuñdur bedende görünür uş mecāzımız
- 7 ‘ Abdürrahīm-i Tirsīnūñ sözlerini kıılmañ ‘ aceb
Dostımız bulmuşuz biz ref’ olıcağ hiçābımız

56

[4 + 4 + 3 = 11]

B. 78b

- 1 Bize ma‘ nī gerek da‘ vī gerekmez
Altun gümüş la‘ li gevher gerekmez
- 2 İki cihān devletinden çekdük el
Cennet hūri kuşūr ğılmān gerekmez
- 3 Dünyā āhret kōduğ derdini bulduğ
Yiter derdi anuñ dermān gerekmez

B. 79a

- 4 Cān u başı kōduğ yolında anuñ
Anı gerek anı cān baş gerekmez
- 5 Sırr göziyle gözedürüz yüzünü
O yüz yiter ğayrı yüzler gerekmez
- 6 Var iy zāhid ‘ acebleme sözüümüz
Sözüümüz yoğ saña sen ben gerekmez
- 7 ‘ Āşıkuz ‘ āşıklık olur pīşemüz
Yiter ‘ aşkı bize ğayrı gerekmez
- 8 Kıblemiz anı görelden bulmuşuz
Kıru dīvārlara tapu gerekmez
- 9 Tōğru turduğ kıblemüz şaşurmazuz
Kanda tursaq ansuz kıble gerekmez
- 10 Yūri ‘ Abdürrahīm-i Tirsī yūri
Anı bulduñ ise seni gerekmez

57

[6+5= 11]

M2. 137

- 1 Keremsüz kişiden hiç vefâ gelmez
Eylük eyler-iseñ hiç eylük bilmez
- 2 Geç andan tınma dost olma zinhâr
Buñ deminde saña yâr yoldaş olmaz
- 3 Gelür yüze güler kıllâşlık eyler
İnanma arduñca hayr ile añmaz
- 4 İçi taşı bir olmayan kişiye
Yedirmegil zinhâr tuz etmek bilmez

M2. 138

- 5 Naşîhat eyleseñ Hâk buyruğundan
İşitmez tutmaz Hâkka kâ'il olmaz
- 6 Dostuñ dostı degül nefsiñe dostdur
Lâyık degül gönli hūyı dosta barmaz*
- 7 İnsan degül hayvân degül ol kişi
Key azgundur â şūmdur hayır degmez
- 8 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî dost olanlar
Ol dost dostlarına peşimâne gelmez*

58

[6 + 5 = 11]

M2. 138

- 1 Hâyâsuz kişiden kişilik gelmez
Yıkar ‘ırzuñ bozar âdemlük gelmez
- 2 Ne gelürse gönline söyler anı
Ulu kiçi nedür ‘aynuna almaz
- 3 Eger erkek eger dişidür andan
İrağ ol zinhâr kim ud edeb bilmez

2b: yâr u / yâr (M2.137), vezne uymaz.

- 4 Yüzinde yüzi şuyı olmayanuñ
İşi Hakkıya âdeme yarar olmaz
- 5 Hıyâsuz kişiler kimi gerekse
Mashara idünür haq bâtil bilmez
- 6 Diline şabrı olmayan kişinüñ
Bî-dîn olur dîn [ü] imanı bilmez
- 7 Ha zinhâr yoldaş olmağıl aña sen
Qanda kim varsañ ol yüzüñ ağırtmaz
- 8 Ey ‘Abdurrahîm-i Tirsî yürü var
Hıyâsuzdan giñ olğıl Hakkı bilmez

59

[6 + 5 = 11]

M2. 139

- 1 Hakkıya yaramayan saña yaramaz
‘Âşî olur fuzül olur yaramaz
- 2 Eger ‘âlim eger câhil ne kim var
Yaramazdur şu kim Hakkıya yaramaz

M2. 140

- 3 İrağ olğıl İrağ zinhâr sen andan
Dü-cihân şerri degmez hayr[ı] degmez
- 4 Yaramazuñ birisi bî-namâzdur
Hakkıya muñi‘ olup beş vakti kılmaz
- 5 Hakkıya düşmenidürür bî-namâzlar
Yarın anıñ-çün hazrete kığrılmaz
- 6 Zâlimdür zulm ider nefesine bular
Câhildür[ür] emir [ü] nehyi bilmez
- 7 ‘Adâdur kendü nefesine bî-namâz
Qaçan dost ola saña dostuñ olmaz

- 8 Hakkā düşmendürür kendüye düşmen
Düşmendür saña da eylügi degmez
- 9 Bî-zâr Allâh bî-zâr peygamber andan
Bî-zâr evliyâ dağı aña bağmaz
- 10 Kim ki gönlinde Hakk̄ korqısı yoğdur
Udı yoğdur dîn ü imānı olmaz
- 11 Dost olmağdan aña Hakk̄ bizi şağla
Dost olanlar aña dost saña olmaz
- 12 Irağ eyle ırağ İlāhi andan
‘ Abdürrahîm-i Tirsî anı sevmez

60

[Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Feülün]

M2. 185

- 1 Baña hergiz beni sensüz gerekmez
Cihānda dirliğüm sensüz gerekmez
- 2 Cihān zevkin şafāsın tā ser-ā-ser
Cefā mihnetdür ol sensüz gerekmez
- 3 Ya n’iderem ben ol bir deste güli
Bile olmaz-iseñ gülüñ gerekmez
- 4 Ya ol bir avuç oddan nice korqam
Sen anda olasın korqu gerekmez
- 5 Senüñ ben ‘ aşıkuñam ‘ aşıkuñam
Severem seni hiç gayruñ gerekmez
- 6 Çağırup ‘ âlem içre baş açup uş
Şems-vâr âşikāre pinhān gerekmez*

M2. 186

- 7 Aña virdüm beni ben aldum anı
Beni ben bilmegi baña gerekmez

4a: oddan / otdan (M2.185).

- 8 Ben ol mestem beni ben bilmezem hiç
Soğakda düşmüşem kal[k]mak gerekmez
- 9 İçerem ma' şuk elinden şerābı
Ki dā'im mestem ayıklık gerekmez
- 10 Ol şarābuñ humārından giçerem
Bahādıram muhannetlük gerekmez
- 11 Şalādur ' ışk şarābından şalādur
İçerem içürem çü 'ār gerekmez
- 12 Bu 'Abdurrahīm-i Tirsī eyidür
Gelsün ser-hōş olan ayık gerekmez

61

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M2. 188

- 1 Yār cefāsın çekmeyen yār istemez
Yāre gönül vermeyen kahr istemez
- 2 Şol gönülde kim anuñ sevgüsü yok
Gönli harābdur ' imāret istemez
- 3 Şol gönül kim ' ışk-ıla ma' mūr degül
Yāre irmek yāri görmek istemez
- 4 Kaldı hayvān menziline ol kişi
' Işka düşmez insan olmağ istemez
- 5 Düşdi dünyā derdine her şubḥ [u] şām
Dünyā sevdi Hakkı sevmek istemez
- 6 Fikri dünyā sözi dünyādur anuñ
Gice gündüz yiler tırmağ istemez
- 7 Āhiretde şor-isen hesābın ol
Fikr idüb inşāfa gelmek istemez

10a: O şarābuñ / Ol şarābuñ (M2.186), vezne uymaz.

M2. 189

- 8 Şöyle kılmış anı dünyâ sevgüsü
Ser-hōş olmuş hîç ayılmak istemez
- 9 Dünyâ añıldığı yerde gözleri
Açılır hergiz uyumak istemez
- 10 Söylenürse kıanda kim Allâh sözi
Uyku tutar gözin açmak istemez
- 11 Her kişi sevdüğünü söyler yürür
Sevmedüğün hergiz añmaz istemez
- 12 Oldurur ol cümle hayvândan kötü
Ėaflete taldı ayılmak istemez
- 13 Kıaldı Ėağdan şöyle mahrûm tâ ebed
Dünyâ ister çünkü Ėağkı istemez
- 14 Dünyâ sevdi çünkü ol Ėağkı kıodı
Ėağ da anı hergiz añmaz istemez
- 15 ‘Abdurrağım-i Tirsî key şağın
Dünyâ sevmekden çünkü yâr istemez

ŞİN

62

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 96b

- 1 Zihî settâr zihî settâr kendüyi hoş setr eylemiş
Ansuzın yir yokdur illâ ‘âcep gözlerden gizlenmiş
- 2 Cemâl-i şem‘i kıatında görünmez ne ki var eşyâ
Kendüzünüñ zühürında kendüye pinhân eylemiş
- 3 Cân viren girçek erlere dîzârına irenlere
Bu sırrı açmañuz diyu şabrı işâret eylemiş

15b: ‘Abdurrağım-i / Ey ‘Abdurrağım-i (M2.189), vezne uymaz.

62 Bu şiirin sonu eksiktir.

- 4 Kendüzinden geçenleri ol perde 'i açanları
Ol şınurdan giçenleri şer' ile tecdîd eylemiş
- 5 Şeri' at erlerin kômîş ellerine hüccet virmiş
Ki ol gördüm diyenlere siyâsetin idüñ dimiş
- 6 Nice şabr eylesün 'âşuğ anuñ dîzârına karşı
Hani mest gözleri maħmur gördüğün ikrâr eylemiş

63

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 98b

- 1 Anar mısın anar mısın şol âħir günüñi karşı
Bilür misin nice ola şoñ nefesde ħâluñ karşı
 - 2 Uçmaqlık mı ola cânuñ yâ tamu mı ola yirüñ
Varmıdur hiç bir yarağuş yoksa ġâfil misin karşı
 - 3 Añar mısın hiç bu işi çeker misin bu teşvîşi
Uçucağaz cânuñ kuşu kanda varacağız karşı
 - 4 Azrâ 'il çekecek cânuñ sökücek her a' zâlaruñ
Yırtıcağaz perdelerüñ ne keşf olacağın karşı
 - 5 ' Aceb uçmak keşf ola mı mağamlaruñ görüne mi
Cânuñ bakup sevine mi ħâluñ hoş mı ola karşı
 - 6 ' Aceb tamu keşf ola mı yoluñ aña toğrula mı
' Azaplaruñ görüne mi cânuñ yirine mi karşı
 - 7 Varup giriceñ kabriñe bakıcağ yoldaşlaruña
Korqu mı gele canuña senden geçemesiñ karşı
 - 8 Yoksa kabriñde yoldaşuñ maħbûblar mı ola senüñ
Görüp şâz mı ola cânuñ her ġuşşañ gide mi karşı
- M1. 99a
- 9 Münker ü Nekir gelicek gözlerinden od çıkıcağ
Heybetle su 'âl idicek cevap vire misin karşı

- 10 Kıyâmet günü turıcaķ kabründeñ turu gelicek
Maḥşer yirine varıcaķ yüzüñ ağara mı ķardaş
- 11 Yoķsa şüretüñ döne mi ‘ ayuplaruñ görüne mi
Zebāniler el şuna mı tamuya mı çeke ķardaş
- 12 Yoķsa dostı göre misin maķşüduña ire misin
Yoķsa maḥcüb mı ķopasıñ maḥrüm mı ķalasin ķardaş
- 13 Zinhâr cehd eyle gel bunda fırsatüñ var-iken elde
Daḥı işler çoķtur anda gözüñ aç göresin ķardaş
- 14 İy ‘ Abdürrahîm-i Tirsî cāna gel diyicek ıssı
Virmekdür ancaķ çāresi pes āgah olasin ķardaş

64

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 107b

- 1 İy yārenler iy ķardaşlar evliyālar ölmez imiş
Girçek ‘ aşık olanları menziline sürer imiş
- 2 Girçekler girçekler sözüm yalancı yalanlar sözüm
Evliyānıñ gizlü sırrın yol varmayan bilmez imiş
- 3 Gizlü degül ‘ ayāndurur görünür degül penhāndurur*
Münkir olanlar kördürür anıñ-içün görmez imiş
- 4 Münkirler irmez bu sırta yol varmayan ḥod ne bile
Cān ķulāğın açmayanlar bu sözüm işitmez imiş
- 5 Diñle ‘ aşıklarüñ sözin gözlegil ma‘ nîsi yüzün
Aç içerden bāḥın gözün bu ten gözü görmez imiş
- 6 Ḥaķdan özgeyi ķoyanlar anlardan ma‘ nî ḥıyanlar
Nefse ıuyup dünyā ķovanlar bu ma‘ niden almaz imiş
- 7 Evliyālar Ḥaķķuñ dostı cānları hem ezel mesti
Anıñ-içün dîzār ķaşdı dünyāya ķalmazlar imiş

- 8 Gözlerler dost rızasını özlerler dost likâsını
Ururlar cân baş terkinî rıza-yı dost bile-y-imiş
- 9 Dünyâya gönül bağlamaz bir nefes zâyi‘ eylemez
Dosta vâşıl olmayınca bunlar karar kılmaz imiş
- 10 Dost-içün kâ’im tûranlar rızasına cân virenler
Ölmezden öndin ölenler anıñ-içün ölmez imiş
- 11 ‘Işk ‘âşıkı kıılır fânî anıñ-içün ölmez cānı
‘Işk-ıla şöyle penhānî gider kimse görmez imiş
- 12 Dostum Eşrefoğlu Rūmî girçek evliyānuñ biri
Şeyh ‘ Abdülkâdir Şultānuñ ol dostum birisi-y-imiş
- 13 ... ‘ Abdürrahîm dervîş anuñ nazârında tûrmuş*
Meger andan himmet almış anıñ-içün söyler imiş
- 14 İy kârdâş şıdk-ıla gelgil bizüm-ile hem-râh olgıl
Bu Kâdirîler yolına gelen maħrûm qalmaz imiş

65

[Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün]

M2. 192

- 1 ‘Işkı yârüñ uş başumdan aşdı uş
Gitdi şabrum ihtiyârsuz qaldum uş
- 2 İşbu ‘ ışk meyhânesinden girüben
‘Işk şarâbın tolu tolu içdüm uş
- 3 Gitdi ‘ aqlum yavı kıldum ben beni
Mest esrük sokaqlarda düşdüm uş*
- 4 Halk-ı ‘ âlem içre rüsvâ hûr zelîl
Kimi güler kimi dahı söger uş

M2. 193

- 5 Şöyle mestem söylerem hiç kimsene
Anlamaz bilmez dilümi hergiz uş

13a: Dizenin baş tarafı, metinde okunmaz haldedir.

- 6 Kimi eydür delüdür bu terk idüñ
Kimi kāfirdür bu mezhebsüzdür uş
- 7 Kimi hışm-ıla urur taşu baña
Kimi öldürüñ şevābı çokdur uş
- 8 Kimi tutar elümi kaldurmağa
Kimi sürer yabana birağur uş
- 9 Kimi yüzün çevirüp ikrāh ider
Kimi şefkat ile himmet ister uş
- 10 Kimi temāşā idüp baçar saña
Kimi ta' accüb idüben tañlar uş
- 11 Kimi eydür ümmīdür hatāsı çok
Kimi eydür ' abeş olmuş kalmış uş
- 12 Kimi eydür ' aklı yok ' aceb degül
Kimi eydür ne didügin bilmez uş
- 13 Her biri bir dürlü söz söyler baña
Kimi yañlış kimisi rāst eydür uş
- 14 Ölümi kalımı bilmez kimsene
Yine işbu derdi çeken bilür uş
- 15 Dilümi hālümü ol yārüm bilür
Ben anuñum ol benümdür şimdi uş
- 16 Çekegör ' Abdürrahīm-i Tirsī var
Saña işbu işi yārüñ eydür uş
- 17 Şevk-ı zevk ile rızā virsen aña
Ger cefā vü ger vefā eylerse hoş
- 18 ' Āşıkā cevri ü cefāsı [ol] yārüñ
Pür-vefādur şād olup nüş ider uş

AF

66

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M2. 197

- 1 İy yārenler iy ardaşlar ne  aceb zamāna aldı
Dünyā ālibi oğaldı ne  aceb zamāna aldı
- 2 Beş vaqt namāzdan gediler dünyā derdine düşdiler
atı pek adden açdılar ne  aceb zamāna aldı
- 3 ılan dağı başdan savar zāhiri bātıını bozar
Koyımı yabanda gezer ne  aceb zamāna aldı
- 4 Namāzuñ bir adı aldı ba zı yerde unudıldı
Bī-namāz şöyle oğaldı ne  aceb zamāna aldı
- 5 aqq-ıün olan iş aldı fesād iş ileri geldi
Meger ağır zamān oldu ne  aceb zamāna aldı
- 6  Abdürrahīm-i Tirsī sen bu zamānda uzlar eyit
Düzet kötü şöyler-iseñ ünkü bu zamāna aldı

KEF

67

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 84a

- 1 aqqı alep eyler-iseñ inkār-ile bitmez iřüñ
şöyle mağbün mağrüm olup ayrılıda ala bařuñ
- 2 ün inkār yolun utasın varup amuya batasın
amu dibinde yatasın cehenneme yana bařuñ
- 3 Terk eyle münāfıqlıđı bī-dilligi murdārlıđı
abul eyle mü'minligi bir eyle gel iüñ ařuñ
- 4 Evliyāya varur-iseñ eşigini bekler-isen
İnkār-ile olur-iseñ epel ala iüñ ařuñ
- 5 Yiryüzi evliyā-y-ise hep mağbül-i azret ise
Göñlüñde inkār var-ise bulmayalar olay ařuñ

- 6 Şol şeytānı gör bir n'oldı inkār-ile merdūd oldı
İki cihān la' net oldı şeytān-ile қоşma başuñ
- 7 Nefsüñ şeytān-ile birdür buñlaruñ işi inkārdur
Mezhepsizler bī-dīnlerdür hāzer it қо hāris başuñ
- 8 İnkārı қо edenlere Hāq yolunı varanlara
Hāq dizārın görenlere şıdқ-ıla gel bitsün işüñ
- 9 Evliyādur Hāq dostları Hāqқ-iledür gönüllerini
Cān gönülden sevenleri anlar ile hoş it başuñ
- 10 ' Abdürrahīm-i Tirsī var evliyāyı sevgil iy yār
Gönüllerine gir iy yār nūra tōne içüñ taşuñ

68

[Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün]

M1. 87a

- 1 Gerekmez cānı ol cānānı gerek
Bu cāna hükm iden Sulţānı gerek
- 2 Bu vücūdam mülketin seyr idüben
Araram bende ol pinhānı gerek
- 3 Ki gördüm feyz-ile eşya müheyyā
Aña feyz irgüren Feyyāzı gerek
- 4 Hicābı ol māsivā zulmetiyle
O mestūr aşikār Sübhānı gerek
- 5 Zuhūriyyetde külliden ol aţhar
Görinmez ol gören ' ayyārı gerek

8b: Hāq / Hāq yu (M1.84a), vezne uymaz.

9b: Cān / Cān u (M1.84a), vezne uymaz.

68 B.76b, M2.160.

2a: mülketin / milketin (B.76b).

3a: Dize M2.160'dan alınmıştır. müheyyā / muhayyā (M1.87a).

4b: O / Ol (M1.87a), vezne uymaz.

5a: Zuhūriyyetde / Zuhūri bende (B.76b), Zuhūretinde (M2.160).

5b: ' ayyārı / ' ayyānı (M2.160).

- 6 Tefekkür idüp anı bende buldum
Ki gördüm baña ol hem-râhı gerek
- 7 Bu nağş-ı nâs-ile bāzārı bugün
Bırakdum dost-ıla bāzārı gerek
- 8 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî saña kâl ü kâl*
Gerekmez dost-ıla aḥvâli gerek

69

[Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün]

M1. 89a

- 1 Gel iy zâkir bu tevḥîdden eṣer ister-ise canuñ
Bulasın lezzeti ebed cihândan yigrene cânuñ
- 2 İrişe tevḥîdüñ nûrı gide göñlüñ kârañluğı
Kırılı kâfiruñ yağı urula tîgi tevḥîdüñ
- 3 Gel eyit tevḥîdi cândan giçesin ḥalk-ı ‘ âlemden
Nidâ ire saña dostdan irişe sem‘ ine cânuñ
- 4 İhtiyâruñ gide elden o dem göz yumasın senden*
Sefer eyleyesin cândan ḥaḳîḳat ola tevḥîdüñ
- 5 Açasın ḥaḳîḳat gözin göresin ma‘ şūḳıñ yüzün
İşidüp ma‘ şūḳıñ sözün gide ref‘ ola ḥicābuñ

M1. 89b

- 6 İy ‘ Abdürrahîm-i Tirsî toğıcağ tevḥîdüñ şemsi
Açılur tevḥîdüñ sırrı ki ḳomaz zerre müşkilüñ

7a: Dize B.76b’den alınmıştır. nağş-ı nâs-ile / nefis-i nâşî-le (M1.87a), nağş-ı nâşî-le (M2.160).

7b: dost-ıla / Ḥaḳḳ-ıla (B.76b).

69 B.59b – B.60a, M2.178.

2b: kâfiruñ yağı urula / kâfir u yâğı odıyla (B.59b); kâfir u yâğı urula (M2.178).

3a: giçesin / geçesin (B.59b), (M2.178).

4a: Dize B.59b’den alınmıştır. o dem / ol dem (M1.89a), vezne uymaz.

5a: ma‘ şūḳıñ / ma‘ şūḳuñ (B.59b), (M2.178).

5b: ma‘ şūḳıñ / ma‘ şūḳuñ (B.59b), (M2.178).

70

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 95a

- 1 Dost sensüz iki cihānı n'iderem pes neme gerek
Senüñ derdüñsüz dirliği dirlik degül neme gerek
- 2 Ne denlü çok yaşar-istem hoşlıklara düşer-istem
Ger yolundan şaşar-istem ' ömrüm degül neme gerek
- 3 Dünyāya hüküm ider-istem başdan başa tutar-istem
Emrüñi gözetmez-istem hüküm degül neme gerek
- 4 İki cihāndan geçmeyen ' ışkuñ şarābın içmeyen
İy dostum seni sevmeyen gönül degül neme gerek
- 5 Senüñ korhuñı tuymayan saña heves eylemeyen
Sen şultāna harc olmayan cānım degül neme gerek
- 7 Senüñ haberüñ şormayan senüñ haberüñ virmeyen
Dā'im zikruñ eylemeyen dilüm degül neme gerek
- 8 Ayırlıktan ağlamayan her dem seni gözlemeyen
Görklü dizāruñ görmeyen gözüm degül neme gerek
- 9 Bu Tirsī'li ' Abdürrahīm ger ' ışk-ıla düşmez ise
Bunda seni bulmaz ise ādem degül neme gerek

71

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 101b

- 1 Uydurmuşdur nefsuñ seni āhir neleritse gerek
Seni Hakkā ' āşi idüp hışmına uğratsa gerek
- 2 Anıñ-çün tutmazsın öğüt seni kırmaz ol nefsuñ it
Zinhār ol nefsuñi sekit murādın işletse gerek
- 3 Dostlık hirgiz gelmez andan düşmendür saña kıdamden
Şakın emin olma andan fırsatıñ gözetse gerek

71 101b ve M1. 97a'da bulunan iki yarım şiir birbirini tamamladığı düşünülerek birleştirilmiştir.
3a: düşmendür / düşmendün (M1.101b).

- M1. 97a
- 4 ‘Āşīlikdür anuñ işi şeytān-ile birdür başı
Bunda nefse uyan kişi cehenneme gitse gerek
 - 5 Nefsüne uymagıl zinhār bir mürşide yitiş iy yār
Mürşidden alanlar haber nefsün hālın bilse gerek
 - 6 Özleyenler mürşidini bekleyenler işigini
Alur nefis kılıcını nefsün boynun ursa gerek
 - 7 Tutanlar şeyhun sözini hāk idenler kendüzini
Yumanlar zahir gözini bātın gözi görse gerek
 - 8 Hāğdur erenler nefesi lāyık kılsun Çalap bizi
Muhtaşar idelüm sözi ma‘şūka ulaşa gerek
 - 9 İy ‘ Abdürrahīm-i Tirsī zinhār beklegil nefesi
Eşrefoğlınuñ nefesi hāğdur yirin bulsa gerek

72

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 97b

- 1 N’oldı saña eyā gönül ‘ aceb ne derde uğraduñ
Tırmaz aqar göziñ yaşı tufān-ı Nūha mı uğraduñ
- 2 Çalқанursın gemi gibi çağlarsın ırmaqlar gibi
Āh eylersiñ Ya‘ k̄ub gibi ayruluğa mı uğraduñ
- 3 Qurudun şol qavlar gibi key kızduñ hammāmlar gibi
Tutuşduñ külhānlar gibi nār-ı caħīme mı uğraduñ
- 4 Başdan ayağa tutuşduñ dütmedin kül olup geçdüñ
Ne yāvuz derde şataşduñ āteş-i ‘ ışka mı uğraduñ

72 B.81a – 82a, T.55b – 56a, M2.138 – 139.

1a: Dize sayfa kopuk olduğu için B. nüshasında bulunmamaktadır.

4a: dütmedin / tütmedüñ (B.81a); dütmedüñ (T.55b), (M2.138).

4b: ‘ ışka / ‘ aşka (B.81a), (T.55b).

- 5 Kovuşur bulutlar gibi yıldıraşur berçler gibi
Şol seyr-i sâlikler gibi hür-i behište mi, ugraduñ
- 6 Yavı kılan ‘ aklı fikri göklere çıkan feryadı
Ol Mecnûn-ı Kaysâ gibi derd-i Leyliye mi, ugraduñ
- 7 Dala dönmiş-iken kaddi âhir olmuş-iken ‘ ömri
Bî-çâre Zeliḥâ gibi hüsni Yūsufa mı, ugraduñ
- 8 ‘ Işk-ıla meydâna gelen cân terk idüp bâş oynayan
Mansûr-ı Bağdâdî gibi şems-i cihâna mı, ugraduñ
- 9 Hükme eyleyen kâfdan kafa zencirler uran dîvlere
Süleymân-ı Nebî gibi Belkîs-ı Şâha mı, ugraduñ
- 10 ‘ Işk-ıla kesen taşını külünge tutan başını
Ferhâd-ı ol rüsvây gibi ‘ ışk-ı Şîrine mi, ugraduñ
- 11 ‘ Arz eyleyen Hakkâ sözün mahv eyleyen anda özin
Tür tağında Mûsâ gibi nûr-ı Hüdâya mı, ugradun
- 12 Küllî murâdın terk iden ‘ ışk-ıla nefsi başın kesen
Tâlib-i ilâhî gibi dîzâr-ı yâra mı, ugraduñ
- 13 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî sen yürür-iken şağ u esen
Cânlar alup sözler kesen heybet-i şâha mı, ugraduñ

73

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 98a

- 1 Eger sen sevsen Allâhı bu dünyâyı sevmez-idüñ
Cihân tamam milküñ olsa bir çöpe de şaymaz-idüñ

5a: Kovuşur / Kavışur (B.81a), (T.55b), (M2.138).

5b: Dize B.81a’dan alınmıştır. hür-i / hûru (M1.97b).

6b: Dize B.81a’dan alınmıştır. Mecnûnu / Mecnûn-ı; derd-i Leyliye / derdü Leylâ (M1.97b).

7b: Dize B.81b’den alınmıştır. hüsni Yūsufa / hüsni Yūsuf (M1.97b).

8a: ‘ Işk-ıla / ‘ aşk-ıla (B.81a), (T.56a).

8b: Dize B.81b’den alınmıştır. şems-i / şemsü (M1.97b).

10a: ‘ Işk-ıla / ‘ aşk-ıla (B.81a), (T.56a); taşını / başını (T.56a).

10b: ‘ ışk-ı / ‘ aşk-ı (B.81b), (T.56a).

12a: ‘ ışk-ıla / ‘ aşk-ıla (B.81b), (T.56a).

M1. 98b

- 2 Bařmazduñ dünyā varına aldanmaz-idün alına
Ėarķ olmaz-idüñ malına hırş odına yanmaz-idüñ
- 3 Bařarduñ dünyā hāline kılmazduñ kı̄l ü kı̄line
Gelürdüñ Allāh yolına iki şanup şurmaz-idüñ
- 4 Müřtāk imiřseñ hāzrete bil bađlarduñ riyāzete
Hirgiz řalmazduñ ġaflete uzanuben yatmaz-idüñ
- 5 Aldanmaz-idüñ şöhrete şalmaz-idüñ kibr ü kīne
Girürdüñ yoğluğ evine ‘ār eyleyüp şurmaz-idüñ
- 6 Ėiçerdüñ cümle teşvişden el çekerdüñ bitmez işden
Ėiçerdüñ cān-ile başdan nefis dīvin semirtmez-idüñ
- 7 Açarduñ ġöñül ġözini ararduñ ġöñlüñ řādını
Ėörürdüñ dostuñ yüzünü şöyle maħcüb şalmaz-idüñ
- 8 Ėicāb şomaz-idüñ ġözde ceħd ider bulurduñ bunda
A‘ mā varmaz-idüñ anda dīzārından kalmaz-idüñ
- 9 İy ‘ Abdürrahīm-i Tirsī bunda ġözün aç ġör dostı
Bunda ġörmek-içüñ dostı ġeldüñ yoğsa ġelmez-idüñ

74

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 100b

- 1 İy ġāfil ġeçürdüñ ‘ ömrün bu ġafletden uyanmaduñ
Bir derd ehline yitişüp dost derdine boyanmaduñ
- 2 şöyle ki řalduñ ġaflete uğraduñ dürlü miñnete
Hiç bilmezsin hālün nite iy vāh kendüñe ġelmedüñ
- 3 Ölü misin nedür hālün düñe döñdi her bir ġünüñ
Aldı seni nefisün řālim nefis kılluğından [ġeçmedüñ]

M1. 101a

- 4 İkrāruñ yoğ erenlere dost yolını varanlara
Ėaķķı ġirçek sevenlere nefisüñi teslīm itmedüñ
- 5 Boyun virmedüñ kılluğa iriřmedüñ ululuğa
Rāzı olduñ ayruluğa dostı şalep eylemedüñ

- 6 Ol ezeli yāruñ anı terk itdũn ola mı anı
Sevmedũn ola mı anı anın mürşide gelmedũn
- 7 İy  Abdürrahĩm-i Tirsĩ var sen alep eyle dostı
Girçek mürşide Şor dostı unki mürşidsüz bulmaduñ

75

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 102a

- 1 İrmez-ise elũm saña āħir nice olsam gerek
a zũlfũn cānum boynuna anda ber-dār olsam gerek
- 2  IŞk-ıla fikrũn gũnlimde her dem ħayāliñ gũzũmde
odım cānumı yoluñda saña urbān olsam gerek
- 3  Ālemlere ħavġā Őalup  āŐıklara gelũn diyũp
Zũlfũn dārında Őalınup Őalā diyũp dũnsem gerek
- 4 Gidũp ħarĩbli illere mesāvĩ olup dillere
DũŐũp usuzlu anmalara boynum egũp gezssem gerek*
- 5 DegŐirũben ad u Çanı belũrsũz idũp ben beni
arĩb başım yazusını hep ouyup bilsem gerek
- 6 Kimseye sen ben dimeyem kāfir mũselmān dimeyem
Hi bir maħlũı yirmeyem mecnũn olup gezssem gerek
- 7 Őũyle aldı  iŐkuñ beni añmaz oldum başı cānı
odum yoluña ben beni benden sefer itsem gerek

M1. 102b

- 8 Ne benlik apusu baña yũregũm dũndũ biryāna
 iŐkuñ-ıla yana yana kũl oluben tozsam gerek
- 9  ĀŐık oldum dĩzāruña mũŐtā oldum bir sũzine
Bir kez bamaġa yũzũne ben ortadan ısam gerek

10 ʿ Abdürrahîm-i Tirsî var tabi söyle âvâre yâr
Her nice dilerse ol yâr ol didügi olsa gerek

76

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 103b

- 1 İy ʿ azîzler iy yârenler bize şafâ himmet gerek
İy dost-ıla dost olanlar bize şafâ himmet gerek
- 2 İy dünyâdan elin çeken cümle heveslerden geçen
İy dost hevâsında uçan bize şafâ himmet gerek
- 3 İy nefis dilegin terk iden erenler yolına giden
Erenlere hizmet iden bize şafâ himmet gerek
- 4 İy er nefesin gözeden erenler gönlüne giren
Erenlerden himmet alan bize şafâ himmet gerek
- 5 İy gönlünü şâfî kılan iy gönlüne nazâr olan
Allâh'dan hidâyet bulan bize şafâ himmet gerek
- 6 İy maʿ şûk rızâsın bulan iy ʿ aşîklar hâlin bilen
İy maʿ şûk dîzârın gören bize şafâ himmet gerek
- 7 İy düşmüşleri kalduran ölmüş gönüller dirgüren
İy dostı dosta irgüren bize şafâ himmet gerek
- 8 İy gözleri kimyâ olan gönülleri Kaʿ be olan
Girenlere kalʿ a olan bize şafâ himmet gerek
- 9 İy Hâk katında hâş olan maqbûl-i muqarreb olan
ʿ Abdürrahîm-i Tirsîye sizden şafâ himmet gerek

10a: âvâre / iy âvâre (M1.102b), vezne uymaz.

76 T. 41b – 42a, M2.194 – 195.

1a: ʿ azîzler iy yârenler / erenler iy ʿ azîzler (T.41b), (M2.194).

3b: hizmet / hidmet (T.41b).

6a: hâlin / hâlîñ (M2.195).

9a: maqbûl-i / maqbûl (T.42a).

M1. 106a

- 1 İy ağyār-ile yār olan vefālu yāruñ bilmedüñ
Leyl ü nehār senüñ-ile şöhetin dadın bilmedüñ
- 2 Añlamaduñ ol yāruñı yār idindüñ ağyāruñı
Çoduñ vefālu yāruñı ağyāra uyduñ bilmedüñ
- 3 Bilişmedüñ ol yār-ile haşm olmaduñ ağyār-ile
Geçdi günün ğavgā-y-ile zūlmete düşdüñ görmedüñ
- 4 Ol ağyāra oyın oldı dirilmedi söyle kaldı
Ol yāre oyın olmadı sen ol dirlige irmedüñ
- 5 Çanı ğayretüñ eriseñ ol yāruñ-ile yār isen
Ol dīzāra ‘aşık-iseñ niçün ğayrete gelmedüñ
- 6 Eremiseñ derdüñ vardur ol yāre talebüñ vardur
Şadefsin gevheruñ vardur niçün şarrāfa gelmedüñ
- 7 Buñca ‘ömrüñ virdüñ yele ne fā’ide getürdüñ ele
Ne alur gidersin bile aşşuñ ziyānuñ bilmedüñ
- 8 Uyduñ nefsuñ hevesiñe varmaduñ tek rızāsına
Şaykal uruben pāsuna göñlüñe cilā virmedüñ
- 9 İy vāh zayı‘ itdüñ seni gaflete bırağduñ cānı
Ol yār-ile ‘ahdüñ çanı ‘ahdüñe vefā itmedüñ
- 10 İy ‘Abdürrahīm-i Tirsī ‘ahde vefā ister ıssı
Bunda talep eyle dostı çayrı murāda gelmedüñ

M1. 108a

- 1 İy mü’minler müsülmānlar bī-namāzdan kaçmağ gerek
Hışım çavüm çardaş ise dostluğından giçmek gerek

1a: Leyl ü nehār / Leylī nehāru (M1.106), vezne uymaz.

M1. 108b

- 2 Zîrâ Allâh sevmez anı tutmaz Allâh buyruğını
Allâh'ũn redd itdũđini redd idüp sevmemek gerek
- 3 Allâh redd itmiřtũr anı ĩmāndan ayruğdur cānı
Tamulık olmişdur teni andan ırağ olmak gerek
- 4 Őeytān anuñ yoldaşıdur dindaşıdur ĥaldařıdur
Hem āĥretlik ĥardařıdur andan ĥatı ĥazer gerek
- 5 Namāz Allâh'ũn buyruğı namāzdur āĥret yarağı
Ehl-i ĩslāmuñ gereği mü'min olan ĥılmađ gerek
- 6 Bĩ-namāz ādem yavuzı bĩ-namāz hayvān toñuzı
Ĥatı ĥirkin olur yũzi yũzine bağmamağ gerek
- 7 Gõnli ĥarası ağarmaz yũzlerinde nũr görünmez
Ölũsi yunup arınmaz bĩ-namāzdan ikrāh gerek
- 8 Bĩ-namāzlar Ĥađ dũřmeni dost olan ĥeke piřmānı
Bĩ-namazlar Ĥađ ĥıřmını yarın bile gõrse gerek
- 9 Bĩ-namāza varup gelen anuñla tuz etmek yiyen
Bĩ-namāza   izzet iden bĩ-namāzla ĥopsa gerek
- 10 Cehennemde bile yana   azābını bile ĥeke
Zađđum yiye semũm iĥe yanına varmamağ gerek
- 11 Ādemilũk cũ[z]zāmından şol dĩnsũz kāfir yanından
şol ĥara canavarlardan ĥaĥar gibi ĥaĥmađ gerek
- 12 Ĥađđa   āřidũr bĩ-namāz yoğdur bulardan yaramaz
Ĥađdan ĥorđmaz emrin tutmaz bĩ-namāzdan ĥorđmađ gerek
- 13   Abdũrrahĩm-i Tirsĩ var biş vağti ĥıl Ĥađđa yalvar
Ĥizmetde bulungıl zinhār ĥul olan ĥizmetde gerek

4b: āĥretlik / āĥiretlik (M1.108a), vezne uymaz.

5a: āĥret / āĥiret (M1.108a), vezne uymaz.

T. 38b

- 1 N'ola h̄ālum a' cep derdünden anuñ
Nedür dermānını bilsem bu derdüñ
- 2 K̄almadı bende huzūr bir dem iy yār
Ġamı yükin çekerem her dem anuñ
- 3 Şöyle muhkem baġladı her ' uzvumı
Bulmazam necāt ' ışkından anuñ
- 4 İhtiyārsuz ' ışka maḥkūm olmuşam
Giriftāram ' ışka ihtiyār anuñ
- 5 Aldı ' aql u gönlümi cānumı ' ışk
Bu-y-ımuş ādeti ' ışkınuñ anuñ
- 6 Şimdi ' ışk-ıla diri bil sen seni
' Işk-ıladur dirligi cānsuz anuñ
- 7 ' Işk idicek varlığım külli fenā
Andan irdi ' ayn-ı beķası anuñ
- 8 Niçün ' ışkdan uşanam uşanmazam
' Işk-ıla gördüm dīdārın ben anuñ
- 9 ' Işkdan ayru olmayayın bir nefes
Zirā ' ışk-ıla ' āşık ma' şūk bilün
- 10 Bu ġarīb ' Abdürrahīm-i Tirsī'ye
' Işk irişdi bugün fazlından anuñ

79 M2.156 – 157.

2a: iy yār / ey yār (M2.156).

T. 44a

- 1 İşde geldi geçdi ʿ ömrüñ kendüzüñe gelimedüñ
Bir mürşide teslim olup nefsüñi uyandırmaduñ
- 2 Ğaflet içre geçti cânuñ ğayretüñ olmadı senüñ
Şol dost idindüğüñ nefsüñ düşmenligin bilimedin
- 3 Žāyiʿ olduñ hayıf saña tār ü mār olduñ dört yaña
Sefer kı lup senden aña kendüzüñ cemʿ idimedüñ
- 4 İsteyüp bulmaduñ seni ten ü cân şanduñ sen seni
Şadef içinde sen seni ne gevhersin bilimedüñ
- 5 Düş[i]medüñ dost derdine yan[ı]maduñ ʿ ışık odına
İr[i]medüñ dost vaşlına benligüden geçimedüñ

T. 44b

- 6 Tıtmaduñ bir mürşid sözün arıtmaduñ bātıñ yüziñ
Açdırmaduñ göñül göziñ dost yüzine bakımaduñ
- 7 Terk itmedüñ nefsüñ kibrin almaduñ mürşid telķin
Urmaduñ tevħid külingin vücüd seddin yıķımaduñ
- 8 Tıtmaduñ kanāʿ at ipin becerdüñ ol nefsüñ itin
Gözledüñ dünyā ʿ izzetin kibr atından inimedüñ
- 9 ʿ Abdürrahīm-i Tırsī var dost yolında eyleme ʿ ār
Nefis dilegin it zinhār nefsdan dostı görimedüñ

80 M2. 140 – 141.

1a: Dize M2.140'dan alınmıştır. kendüzüne / kendüzü (T. 44a), vezne uymaz.

1b: uyandırmaduñ / uydurımaduñ (M2.140).

5b: benligüden / benligüñden (M2.140).

6a: Dize M2.141'den alınmıştır. mürşid / mürşidüñ (T.44b), vezne uymaz.

8a: kanāʿ at / ol kanāʿ at (T.44b), vezne uymaz.

9b: Dize T. nüshasında bulunmadığı için, M2. nüshasından alınmıştır.

M2.141

- 1 Ey vāh geld[i] geçdi ‘ömrün dost derdine düşemedün
Dost derdiyle cūşa gelüp kaynayup bir taşamaduñ
- 2 Gerçeklög-ile gelüben mürşide teslīm oluban
Tevhīd şaykalın uruban gönlün pāsın açamaduñ
- 3 Bilürin şanduñ sen seni senlükden görmedün anı
Key yüce tutduñ sen seni bir alçağa inemedün
- 4 Benlük key ulu sedd saña yol virmedi andan saña
Hayıf oldı hayıf saña haqīkatün göremedün
- 5 Tayanduñ nefsüne kalduñ ne seni ne anı bildün
Şol vücūdunda gevherün kıymetini bilimedün
- 6 Gözledün nefsün dīvini kıvarsun dünyā erini
Añmaz olduñ [sen] ölmegi ğafletden ayılamaduñ
- 7 Aramaduñ bir sen seni sürmedün nefis zulmetini
Bulmaduñ hayāt ābını kana kınamaduñ
- 8 Düşdün key muhkem tuzāğa aldanduñ kıraya ağa
Key hicāb düşdi araya ma‘şūka ulaşamaduñ
- 9 Urimaduñ tevhīd tōbun yıkıamaduñ nefis hisārun
Açamaduñ göñül gözin dost yüzine kıkamaduñ

M2. 142

- 10 Nefse uyduñ kıalduñ maħcūb maħbūs [u] miskīn [ü] ma‘yūb
Māsivādan ğāyib olup dostdan yaña uçamaduñ
- 11 Ançak aduñ oldı insān hayvānsun ey miskīn hayvān
Yımek içmek işün hemān hayvānlukdan geçemedün
- 12 Ki *men ‘arefe nefsehū fekad ‘arefe Rabbehu*
Çünkü olamaduñ hū hū ol ma’sūkı bulamaduñ

7a: nefis / nefsün (M2.141), vezne uymaz.

- 13 Ey ‘Abdurrahîm-i Tirsî cûş urdı tevḥîd deryâsı
Hep aldırduñ ‘aqlı hissi sevildüñ şabr idemedüñ

82

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 166

- 1 Dostı gerçek seven cānlar gelüñ hey dervîşler gelüñ
Dost yolında cān baş virüñ doĝuñ hey dervîşler gelüñ
- 2 Bir araya dirneşelüm dost yolında çalışalum
Nefsümüzle tırışalum gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 3 Taĝılmañuz her bir yaña şalādur ol gerçek cāna
Ciger kanın kana kana içelüm dervîşler gelüñ
- 4 Ceng ü cidāl niyyet tıtdı dervîşlerüñ işi bitdi
Edeb erkān kanı gitdi gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 5 Bilüñ āhir oldu zamān fitne artdı gitdi nizām
Şimdi bir oldu ḥāşş-u ‘āmm aldanmañ dervîşler gelüñ
- 6 Şimdi benim dir çoĝaldı da‘vā-y-ıla cihān tıldı
Gerçekler bilinmez oldu gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 7 Korkmañ kayurmañ kimseden üşenmeñ hîç bir ‘āmîden
Merdān gerek dosta giden gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 8 Yalançılar-ile qalmañ gerçekler yolını komañ
Münkirler sözün diñlemeñ gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 9 Gerçekler sözüümüzden alur yalancı süzilür qalur*
Süri ayırsın qurd alur gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 10 Uşañ olmañ gelüñ beri dosta idelüm seferi
Cānlarımız olsun diri gelüñ hey dervîşler gelüñ
- 11 Aşıl tārîqa girelüm dostdan yaña gönelelüm
Kim ne dir-ise n’idelüm gelüñ hey dervîşler gelüñ

- 12 Zikir meclisi kurlusun zikir ' işk-ıla urilsun
Munkirũn bağrı dõgilsũn gelũn hey dervifler gelũn
- 13 Zikir Şevk-ile sũrilsũn gõnũller āynaya dõnsũn
' Āřık ma' Őũkına irsũn gelũn hey dervifler gelũn
- 14 Őeyhũn ũariķin sũrelũm Şıdk-ıla menzil alalum
' Abdũlkādire irelũm gelũn hey dervifler gelũn
- 15 Şeyh Resũlu'llāh neslidũr gercek erdũr Hāķ dostidũr
Őeyhũn himmeti ' ālidũr gelũn hey dervifler gelũn
- 16 Őeyhũmũz Eşrefoğlıdur ' Kādiridũr İzniķidũr
Derviflere himmetlidũr gelũn hey dervifler gelũn
- 17 Bu ' Abdurrahĩm-i Tirsĩ hāķdan Őevirmiřdũr yũzi
Hāķķa da' vet ider sizi gelũn hey dervifler gelũn

M2. 167

83

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 199

- 1 Bũlbũlem feryād iderem gũline Eşref-zādenũn
Dostlar Őıķalım gidelim iline Eşref-zādenũn
- 2 Bunda ağlayanlar gũldi gõzinũn yaşını sildi
Mũrid ziyārete geldi iline Eşref-zādenũn
- 3 Bir mũ'mĩn hizmetin kılrsa cān [u] gõnũl ile sevse
Āhĩr ũamuya emr olsa ķomaz sırrı, Eşref-zādenũn
- 4 ũariķ-i cũmleden hāřdur ayağın Şıdk-ıla başdur
Bilmeyenlere pek yasdur ũariķi Eşref-zādenũn
- 5 Umaram ki vaşla irem işigine yũzũm sũrem
Sũrũnũben ben de girem řālına Eşref-zādenũn
- 6 Bu sırrı kimseler bilmez inanmayan dĩne gelmez
' Aķlum irmez fikrũm ermez sırrına Eşref-zādenũn

1a: Eşref-zāde / Eřrāf-zāde (M2.199). Metinde Eřrāf-zāde olarak geĀen bu kelime, Şiirin tamamında Eşref-zāde olarak okunmuştur.

- 7 Bilinmez özge sırrdur bu ʔariķi Eşref-zāde'nün
‘Āmma [vü] hāşşa irüşür himmeti Eşref-zādenün
- 8 Bu ‘Abdurrahīm-i Tirsī ‘aşķ deryāsınun bahresi
‘Abdülkādir sevgülüsü ķulıdur Eşref-zādenün

LAM

84

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 83b

- 1 Yiter uyduñ ol nefsüne terk eyledün inşāfa gel
Emrini ʔut ol Hüdānuñ ķulluķ eyle ʔā‘ ate gel
- 2 Nitesi nefsüne uyduñ ‘āşi oldun ol hāzrete
Ķıl tazarru‘ ol hāzrete şuçuñ dile tevbeye gel
- 3 Neyine mağrūr olursın dünyāya bir nazār eyle
Fānidür zevķ u şafāsı ‘aķluña ur ‘ibrete gel
- 4 Giç bu fānī mülki terk it ‘ömrünü zāyi‘ eyleme
Bāķī mülke ‘ömrün şarf it hızm̄et eyle sulţāna gel
- 5 Virigör bu fānī mülki ol bāķī mülki alıgör
Yüzün çevürceñ gönlünü er gibi ol ğayrete gel

M1. 84a

- 6 Hey yürü var ʔā‘ at eyle meşğul olıgör düni gün
İşle fırsat elde-y-iken bu fırsatı geçürme gel
- 7 Bir daħı gelmezsin bunda ebedi ķalursın anda
İy biçāre-i dermānda āhret için yarağa gel
- 8 İy ‘Abdurrahīm-i Tirsī bunda ʔā‘ ate meşğul ol
Fāniyi maķşūd idinme gel aşıl maķşūduña gel

85

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 101b

- 1 Dünyāya viregil gönül añlanacak nesne değül
Hükm eyleyüp başdan başa beklenecek nesne değül

- 2 Anlayu baḡgıl hūkmūne bir fānīdür tizcek geđer
‘ Āriyetdurur elūnde senūn milkūn nesne degül
- 3 Devletine tayanmagıl yoḡluḡına yirinmegil
Varlıḡına sevinmegil şāz olacaḡ nesne degül
- 4 İşbu bir fāni serāydur gelen geçer tıtmaz karar
Göñül virüp aldanma hiç aldanacaḡ nesne degül
- 5 Ne ḡadar berk köşk ü serāy yaparsa bunda bir kişi
Toḡunur mevt topu āhir taḡıdur berk nesne degül
- 6 Ḳanı Süleymān ki sürdi hūkmüni ol ḡāfdan ḡāfa
Baḡ bir cihāna gör anı gelmiş gibi nesne degül
- 7 Her kimi şāz eyleyüben sevindürürse bu cihān
Aḡladur anı ‘ āḡibet güldürecek nesne degül
- 8 İşbu ‘ izzet ü salḡanāt şol bir yalan düş gibidür
Bu ḡayālātdur tiz giçer bir mu‘ teber nesne degül
- 9 Bu dünyānuñ lezzetlerin şeker şanursın iy ḡāfil
Bir aḡudur cān öldürür el şunacaḡ nesne degül
- 10 Sen elūn çek bu dünyādan ‘ Abdürraḡim-i Tirsī var
Fāriḡ ol çünki fānīdür saña ḡalur nesne degül

86

$$[4 + 4 + 4 + 4 = 16]$$

B. 66b

- 1 Anı seve geldüm seve ḡayrı iş maḡsūdum degül
Va’llāhi ḡomayam anı ayrulıḡ eksigüm degül
- 2 ḡayrı iş ne işüm benüm göñlümde oldur teşvişüm
Bir dem ansuz göñlüm cānum benüm-ile tırur degül
- 3 Ol benden degildür ıraḡ niçün çekem derd ü firāḡ
Ne ḡācet Ḳorasan ‘ İraḡ uzaḡ sefer ḡācet degül

B. 67a

- 4 Eydürler ki menzil maḳām ne ḥācet baña bu kelām
Anı koyup menzil maḳām yoḳlamaḳ eksigüm degül
- 5 Nite ıraḳ olam andan ol ıraḳ degüldür benden
Şöyle yaḳın baña benden baña benüm gibi degül
- 6 Ser-ḥōş oldum başum deli şarāb içmişem ezeli
Anuñ yüzini göreli ‘ aḳlum benümle yār degül
- 7 ‘ Abdürrahīm-i Tirsī var idelü iy sevdā-yı yār
Saña bir derd virmiş dil-dār bu söz ihtiyāruñ degül

87

1. Dize: [Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

2. Dize: [Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

M2. 142

- 1 Ey gönül vaḥşī gönül vaḥşī gönül
Ḳanda gitdüñ ḳandasın vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 2 Seyr idersin ‘ ālemi her cā-be-cā
Bī-ḳarār yiller gibi vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 3 Geşt idersin ‘ ālemi leyl ü nehār
Bü-l‘ aceb ḥiç ermedüñ vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 4 Şanki bugün geldüñ-idi āleme
Ṭoymaduñ uşanmaduñ vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 5 Fā ‘idesiz yerde geçdi ‘ ömrüñ uş
Aşşı ziyā[n] şanmaduñ vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 6 Ḥāl budır sen de bilürsin aşşı yoḳ
Bildügüñ ‘ abeş giçer vaḥşī gönül vaḥşī gönül
- 7 Bu cihānuñ ‘ izz ü cāhın gözleme
Ḥayāl olma ḥayālde vaḥşī gönül vaḥşī gönül*
- 8 Zāğ gibi ḳomaḳ cīfe lāyık degil
Lāyıkuñ ḳılığıl şikār vaḥşī gönül vaḥşī gönül

M2. 143

- 9 Niçe bir küh u şahrâ gezmek saña
Niçe bir yabânîsin vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 10 Çünkü ele gelmedün hiç bilmedün
Kendü kadrün kıymetün vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 11 Ben dilerim seni iltem aşluña
Vaşl idüp ulaşıdram vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 12 Yokmıdı aşınalık ol yâr ile
Öñüne düşmez mi yâr vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 13 Ne ‘aceb âşinâ yârinden kişi
Ayrı düşe añmaya vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 14 Yâr-ı vefâ-dâruña bakmayasın
Eylügin bilmeyesin vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 15 Añmayasın ‘âlem-i envârdağı
Yârün-ile ünsüni vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 16 ‘Âlem-i ḥabsden ḥalâş bulmağa hiç
Yok mu meylün ne ‘aceb vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 17 Yarlığı[n]dan eyle kim kaçmaz kişi
Sen kaçarsın eyle kim vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 18 Ne ziyân gördün saña n’eyledi yâr
Varmazsın dostdan yaña vaḥşî gönül vaḥşî gönül*
- 19 Gel berü geçme yabândan yâd gibi
Dostuña kıl iktidâ vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 20 Gel berü ‘Abdurrahîm-i Tirsîye
Uy bile git dostuña vaḥşî gönül vaḥşî gönül
- 21 Gel berü gel elde fırsat var iken
Maḥfil-i dostuña geç vaḥşî gönül vaḥşî gönül

22 Al şikâruñ yürü var oluna on
Ba cemâl-i dostuña vahşî gönül vahşî gönül

88

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 144

- 1 Bu dünyanuñ cefâsuna şabr eyle sen de çek gönül
am u uşşası çok bunuñ şabr eyle sen de çek gönül
- 2 Bu dünyâya gelen kişi miñnete tuş gelür baři
Zarârı çekmekdür işi şabr eyle sen de çek gönül
- 3 Şabr ideni Allâh sever şabr ideni Allâh öger
Şabr iden maşûda irer şabr eyle sen de çek gönül
- 4 Şabr eyle Allâh işi[n]e Hadan gelür ul başına
İncinme Allâh işine şabr eyle sen de çek gönül

M2. 145

- 5 ul başuna ne kim gelür Allâh diler eyle gelür
Cân üzre ul çeker yürür şabr eyle sen de çek gönül
- 6 Dost rızâsın ul gözedir  aş-ıla boyun uzadır
Şabırla dostun gözedir şabr eyle sen de çek gönül
- 7 anda rızâ-yı dost ola rızâ-yı dostda dost bile
Rızâda dost dostın bula şabr eyle sen de çek gönül
- 8 Vefâsın isteyen yârüñ çeker cefâsını yârüñ
Vişâline irer yârüñ şabr eyle sen de çek gönül
- 9  Abdurrahîm-i Tirsîye uy gel bile git Mevlâya
Dost  işuna her belâya şabr eyle sen de çek gönül
- 10 Her kimde çok yâr belası anda olur yâr rızâsı
İylenmez irer vefâsı şabr eyle sen de çek gönül

M2.145

- 1 arāruñ yo bu dūnyādan itmek mi istersin gōñūl
Bunuñ fenāsını gōrdūñ itmek mi istersin gōñūl
- 2 ekdūñ mi elūñ dūnyādan gedūñ mi yañlı sevdādan
urtarup bauñ avādan itmek mi istersin gōñūl
- 3 uyduñ mı dūnyā rāyasın bildūñ mi bunuñ fitnesin
Arduña atduñ sevdāsın itmek mi istersin gōñūl
- 4 anı benimle dostlıuñ bunca zamān yoldalıuñ
Terk mi idersin dostlıuñ itmek mi istersin gōñūl
- 5 Yād [u] biliden el yuduñ sen senligūñ terkin urduñ
Ol ma u derdine dūdūñ itmek mi istersin gōñūl
- 6 Dūnyāya nazār eyledūñ oñin oñın fikr eyledūñ
Yapıacak u bulmaduñ itmek mi istersin gōñūl
- 7 Eglence bulmaduñ bunda dosta mı gidersin dosta
Sākin olmazsın bedende itmek mi istersin gōñūl
- 8 Vefā-dār yolda bulmaduñ hālūñe hāldaq bulmaduñ
Dostdan ayrı e bulmaduñ itmek mi istersin gōñūl

M2. 146

- 9 Vefālı ma u mı bulduñ anuñ sevdāsına dūdūñ
amu sevdālardan gedūñ itmek mi istersin gōñūl
- 10 Gōrdūñ mi ma u yūzini bōyle unutduñ oзуñı
evirdūñ halkdan yūzūñı itmek mi istersin gōñūl
- 11 Hāber-dār mı olduñ serden ırılmaq mı oldu yārden
Abdurrahīm-i Tirsīden itmek mi istersin gōñūl

M2. 147

- 1 Bu dünyānuñ naqşına hiç aldanma gel dosta gönül
Bî-şebātuñ rengine hiç boyanma gel dosta gönül
- 2 Koma bu dünyā zevkini lezzetlü şanma zehrini
Bu fānī hārābātını işleme gel dosta gönül
- 3 Bu nefse koşma başını bırak bu dünyā işini
Çekme bunuñ teşvişini terk eyle gel dosta gönül
- 4 Aldanma dünyā hāline göz yum bakma şüretine
Bunuñ fānī bezegine özenme gel dosta gönül
- 5 Gözleme kimse ‘ aybını gel gözle kendü yoluñı
Kimseye zinhār dilüñi uzatma gel dosta gönül
- 6 Alçağda tut kendüzüñi toprağa urgıl yüzüñi
Meskenetle her sözüñi hoş söyle gel dosta gönül
- 7 Gözle erenler yolını hoş hāle degşür kālüñi
Gökcek içüñi taşuñi pāk eyle gel dosta gönül
- 8 Bakma cihanuñ varuna kalma nāmūs [u] ‘ ārına
Gel gir bu ‘ ışk bāzārına yok ol da gel dosta gönül
- 9 ‘ Ömür saña küymez şakın önürdi vir ecel haqqın
Geçürme yārūñ fırsatın gel berü gel dosta gönül
- 10 Vir cānuñı dost yolına küyme bugüne yarına
Gir erenler meydānına baş oyna gel dosta gönül
- 11 Çün göresin dostı ‘ ayān nitelügi olmaz beyān
Ol sırrı eylegil nihān ‘ azm eyle gel dosta gönül
- 12 Uy bu ğarīb bî-çāreye yüregi bağı yareye
‘ Abdurrahīm-i Tirsīye yoldaş ol gel dosta gönül

5b: dilüñi uzatma / uzatma dilüñi (M2. 147), kafiyeye uymaz.

10b: Gir / Gel gir (M2. 147), vezne uymaz.

MİM

91

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 84a

- 1 Senüñ derdüñe düşeli göñlüm karar kılmaz benüm
‘ Alemüñ küllī naqşına göñlüm meyl eylemez benüm

M1. 84b

- 2 Senüñ ‘ ışkuñla toluşam ben beni yavı kılmışam
Yıkıldı benligim evi tedbīrum tağıldı benüm
- 3 Kalmadı bende hiç bili sildi süpürdi ‘ ışk sili
Hāli kaldı göñlüm ili göñlüme dost kondı benüm
- 4 Nicesi şabr eyleyeyin ya nicesi söyleyeyin
Kimseye añla dimezem bu gizlü rāzımı benüm
- 5 Kendüzüme gelimezem esridüm ayılımazam
Andan beni seçemez ‘ acebdür bu hālüm benüm
- 6 İy ‘ Abdürrahīm-i Tirsī kıandan oқuduñ bu dersi
Ezel ‘ ışk medresesinde andan idi dersüm benüm
- 7 Gelicek zāhir ‘ āleme bu deñlü geldi kıaleme
Gel gir içeri ‘ āleme gör nelerüm vardur benüm

92

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 85b

- 1 Senden nicesi ayrılam senden ayru degül cānum
Senden ayru olur-istem cān gider boş kıalur tenüm

91 B. 85b – 86a.

1a: derdüñe / ‘ aşkuña (B.85b).

2a: ‘ ışkuñla toluşam / ‘ aşkuña toymışam (B.85b).

4a: Ben nicesi söyleyeyim yā nicesi şabr ideyim (B.85b).

4b: gizlü / gizli (B. 85b).

5a: Esridüm ayılımazam kendüzüme gelimezem (B. 85b).

6b: medresesinde / medresesi (B. 85b).

92 T. 38a – 38b, T. 43a – 43 b, M2. 152 – 153.

1a: degül / degil (T. 38a), (M2. 152).

- M1. 86a
- 2 Seni nice sevmeyeyin nice gönül virmeyeyin
Senüñ sevgüñ olmaz-ise h̄arāb olur alur tenüm
 - 3 Seni  arzu itmez-istem seni talep itmez-istem
Buyruđuñı tutmaz-istem şapar cidā gider yolum
 - 4 Kelāmuñ diñlemez-istem ma nisin añlamaz-istem
Dilimde söylemez-istem şaşar h̄aṭā söyler dilüm
 - 5 Dilimde z̄ikr itmez-istem gönülden fikr itmez-istem
Z̄ikruñ dadın datmaz-istem azar fāsıd olur fikrum
 - 6 Ğayra nazār kıılır-istem seni h̄azır görmez-istem
Bu cihānda ol cihānda atı müşkil olur h̄ālüm
 - 7 Bu  Abdürrahīm-i Tirsī gönlin saña virdi ancak
Senden özgeye virürsem alur saña irmez elüm

93

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 89b

- 1 Ben benliğim terkin urdum dost iline gider oldum
Giçdüm uşandum ben benden bi l-küllıye bızār oldum
- 2 Bana benlik hicāb oldu dost yüzine niāb oldu
Baña böyle h̄aber oldu dost h̄aberin tıyar oldum
- 3 Geçdüm bu dünya işinden göz yumdum her bir tuşından
Bunuñ ağulu aşından çirkin rāyha tıyar oldum
- 4 Bu cıfeye onar arğa özge şikār gerek murğa
Uş öğretdüm avun murğa borkün alup şalar oldum
- 5 Gözetdüm aldum avımı alur oldum şikārımı
Bilür oldım menzilümi dost eline onar oldum

3a:  arzu / arzu (T.38a), (M2. 152); itmez-istem / kıılmaz-istem (T. 38a), (M2. 152).

3b: cidā / çala (T. 38a), (M2. 152).

93 M2.183 – 184.

5a: Gözedür oldum avımı avladum ol şikārımı (M2.183).

- 6 Öğrendüm varup gelmegi ma' şūḡ cemālin görmegi
Dostdan alduğum ḡaberi dīvānlara yazar oldum
- 7 Gördüm ḡamu menzilleri şarp yirleri āsānları
Çeker oldum ḡalibleri dosta alup gider oldum
- 8 Delīl oldum ayrulara ḡabīb oldum şayrulara
Tutyā getürdüm gözlere cānlar gözin açar oldum
- 9 ' Abdürrahīm-i Tirsīnūñ ma' nisi rasdur sözünñ
Gel müşterī gevherlerūñ maḡzenlerin açar oldum

M1. 90a

94

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M1. 90a

- 1 Ne revādur ' ışḡ elinden ben şikāyet eyleyem
Yā ḡū ' ışḡsuz bu cihānda nefsi ḡayvān eyleyem
- 2 Ol devādur ben bu ' ışḡ derdinde yanam her zamān
Tā bu fāni varlığımı ' ışḡa abdāl eyleyem

M1. 90b

- 3 Nice bir rencūr u maḡcūr yürüyem bu süflīde
' Işḡ-ıla pervāz urup a' lāya seyrān eyleyem
- 4 ' Işḡdurur ' āşıḡlara ma' şūḡ dizārın gösteren
Bende ' ışḡa ma' şūḡ için cānı ḡurbān eyleyem
- 5 Māsivādan el çekem terk eyleyem aḡyārımı
Dostum-ile dost olup dā'im münācāt eyleyem
- 6 ' Abdürrahīm-i Tirsīnūñ maḡv eyleyüp hep varlığın*
Dost-ıla bulup beḡāyı vāşıl-ı dil-dār eyleyem*

95

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M1. 90b

- 1 Benüm ol pervāne ' āşıḡ maḡşūdum şem' dür benüm
' Aşıḡkam şem' imi buldum ḡarārım yokdur benüm

95 B.72b – 73b.

1a: Dize B.72.b'den alınmıştır. şem' dür / şem' adur (M1.90b), vezne uymaz.

- M1. 91a
- 2 Şem^c -i ^c ışka atmışam uş ben beni pervâne-vār
Şem^c -i ^c ışkda yanaram hiç dütünüm dütmez benüm
 - 3 Nār-ı caḥīm nār-ı ^c ışkuñ yetmişde bir baḥşıdur*
Ol ḥarāret içre zerrece külüm yoḫdur benüm
 - 4 Şūretüm ^c āşık velī içüm ṭolu ma^c şūḫdurur
Dirliğimde ^c ışk-ıladur şimdi bu cānsuz benüm
 - 5 Şem^c -i ^c ışka yakmışam uş benliğüm ḥicābını
^c Işka döndi varlığım hiç benliğim yoḫdur benüm
 - 6 Beni benden ger ḥalāş itdimise pes şeksüzin
Bu^c Abdürrahīm-i Tirsī ancak ismimdür benüm

96

(4 + 4 + 4 + 4 = 16)

M1. 92a

- 1 ^c Aceblemeñ iy yārenler gözlerüm yaşını benüm
Nāgāḥ ṭuş oldı gözlerüm yārimüñ yüzine benüm
- 2 Göñül gözi yüzün gördi ḥayrān oldı şöyle ḫaldı
Başuma gör neler geldi yüregim ṭolu dert benüm
- 3 Kime diyem bu rāzumı ^c āleme fāş ider beni
İşidür şeri^c at ehli başuma ḫaşd ider benüm
- 4 Bu derd ebed benden gitmez yüregim yaresi bitmez
Anuñ ^c āşığı şabr itmez söyleniser adum benüm

2a: Şem^c -i ^c ışka / şem^c -i ^c aşka (B.73a).

2b: Şem^c -i ^c ışkda / şem^c -i ^c aşkda (B.73a).

3a: nār-ı ^c ışkuñ / nār-ı ^c aşkuñ (B. 73a).

4a: ma^c şūḫdurur / ma^c şūḫdur benüm (B.73a).

4b: Dirliğimde ^c ışk-ıladur / dirliğümde ^c aşk-ıladur (B.73a).

5a: Şem^c -i ^c ışka / şem^c -i ^c aşka (B.73a).

5b: ^c Işka döndi varlığım / ^c aşka döndi varlığım (B. 73a).

6a: itdim-ise / itdüm-ise (B. 73b).

96 B. 62b – B.63b.

3b: İşidür / Eşidür (B.63a).

- 5 Çav ola adum ʿāleme çok ḥālim gelmez kaleme
Geldügi kadar dilime yazam dīvānıma benüm
- 6 Dīvānlara şıgmaz ḥālüm yazsam kimse bilmez dilüm
Gönlümdeki gizlü rāzum deryā-yı ʿummāndur benüm
- 7 ʿAbdürrahīm-i Tirsīyem ʿışk-ı yār-ile ʿoluyam
Eksilmez alup virürem ʿışk-ı dost ḥaznemdür benüm

97

[4 + 4 + 3 = 11]

B. 58a

- 1 Seni terk itmeyem terk-i can idem
Gönlümde sevgüni muḥkem berk idem
- 2 Baña sensüz cihān bir çübce gelmez
Koyam bu cihānı saña ʿazm idem

B. 58b

- 3 Ne revādur cihānda sensüz olmak
Virem varımı ʿaşkuñı yār idem
- 4 Bu dünyā zīneti uçmak bezegi
Nedür ḥüsnüñ katında heves idem
- 5 Bu naḫşuñ naḫkâşı sensiñ bilürem
Koyam bu naḫşı kâsd-ı naḫkâş idem
- 6 Cemālün ʿaks ider bu āyīnede
Senüñ ğayruna nite nazār idem
- 7 Senüñ gibi dil-dāruñ yolına ben
Melāmet oluram niçün ʿār idem

5b: dīvānıma / dīvānuma (B.63a).

6a: Dize B.63a'dan alınmıştır. ḥālüm / ḥālim (M1.92a).

6b: Dize B.63b'den alınmıştır. rāzum / rāzım (M1.92a).

7a: ʿaşk-ı yār-ile (B. 63b).

7b: ʿışk-ı dost / ʿaşk-ı dost (B.63b).

97 M2.147 – 148.

4a: Dize M2. 148'den alınmıştır. bezegi / bezagi (B.58b).

- 8 Abdürrahîm-i Tirsî eydür iy dost
Senüñ-içün cānumı kırbān idem

98

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

T. 38a

- 1 Yiter cefā itdüñ baña cevr ü cefā iden cānum
‘Aqlum göñlüm yağmalayup beni mecnūn kılan cānum
- 2 Böyle imiş ‘aşık yolu böyle imiş ma‘şūķ oynı
Uş delü eyledi beni sulţānum ma‘şūķum cānum
- 3 İy beni benden ayıran hep varlıgumdan toyuran
İy sabrumı yile veren melāmet eyleyen cānum
- 4 İy yüregümi kaynadan tenümde cānum oynadan
Göñlüme ‘ışkın talduran kendüyi sevdüren cānum
- 5 İy beñzim rengin şolduran gözümde kan yaş indiren
Sırrumı halka bildüren dillerde söyleyen cānum
- 6 ‘Abdürrahîm-i Tirsîye bugün hidāyet irgüren
‘İşkıñı yoldaş eyleyen dertlü ‘aşık kılan cānum

99

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 149

- 1 Zihî şirîn-hūlu dilber fedā olsun saña cānum
Hüküm senüñdür hüküm eyle helāl olsun saña cānum
- 2 Dilerüm ey cānum cānı kapuñdan sürmegil beni
Firķatüñ odına yakma beni ey devletlü cānum
- 3 Şükür saña ey dil-dārum senüñle hoş dur[ur] hālüm
Senüñ ‘ışkuñ-ıla dün gün sürerüm hoş bu devrānum

- 4 Görelden seni ey hānum sever seni göñlüm cānum
Senüñ hüsñüñ kitābıdur elümde şimdi dīvānum
- 5 Seni sevmekdürür işüm senden ğayrı yok teşvīşüm
‘İşkuñla hoşdurur başum ‘İşkuñdur dīnüm imānum
- 6 Tulusın sen içüm taşum senüñledür her cünbişüm
Senüñledür tamām işüm sensin derdime dermānum
- 7 Bu ‘Abdürrahīm-i Tirsī ‘āşık oldı eydür saña
İki cihānda murādum sensin benüm ey sulţānum

100

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

M2. 155

- 1 Gice gündüz yoldaşum ğamdur benüm
Ġam-ı yārdur mūnis-i yārüm benüm
- 2 Beñizümüñ şararuban şolduğı
Ĥasret-i firķat-ı yārdandur benüm
- 3 Firķat odına yanar dün gün cānum
Gözlerüm yaş cigerüm başdur benüm

M2. 156

- 4 Ĥasret ile ğurbete düşdüm bu kez
Deldi ğurbet yedi bağrumı benüm
- 5 Düşdüm uş ayaklara hōr [u] haķīr
Elüm al ķaldur beni hānum benüm
- 6 Ĥalk-ı ‘ālem ta‘n iderler tırmadan
Bilmediler hālümü bunlar benüm
- 7 Muntazır oldum eşiginde yārüñ
Gözedür yāri gözüm her dem benüm
- 8 Ah müyesser olmaz ise vaşl-ı yār
Bu dirilügden ölüm yegdür benüm

- 9 Müyesser kı̇l ʿ Abdürrahîm-i Tirsîye*
Vaşluñı ki derdüm ümmîdür benim

101

[Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilün]

M2. 158

- 1 Câhil şanma ki ben ʿ âlim olmuşam
ʿ Aşk-ı yâr ile mükemmel olmuşam
- 2 Ezel anda dersümi tām eyleyüp
Oradan andan sefer eylemişem
- 3 ʿ İlm okudum evvel âhîr ḣarf-be-ḣarf
Maʿ nîsin zâhir ü bâtın bilmişem
- 4 Anda muhkem dersümi hıfz itmişem
Yine maʿ lûmdur[ur] unıtmamışam
- 5 Anda Hâk idi müderris dersüme
Anda medrese-i ʿ ışkda olmuşam
- 6 Şöyle bil kim ʿ âlim-i ʿ allâm benüm
Kim bugün her derde dermân olmuşam
- 7 ʿ Âmilem ol ʿ ilm-ile el ʿân bugün
Gerçi nâ-ehle anı setr olmuşam
- 8 *İfşâ ʿüʿs-sırrı ʿr-Rabbi küfrâneten**
Mesken-i şâbirde şâmit olmuşam
- 9 Efzal-ı maṭlûb maḥall-i ḣarf-ı lâ
Biri lâ-edrî budur ḣoş bulmuşam
- 10 Ben faḫîr ʿ Abdürrahîm-i Tirsîʿyem
Kaṭrede ḣoş baḫr-ı cihân olmuşam

102

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M2. 179

- 1 Bu cihānda ol cihānda ben ma^ç şūksuz olımazam
Sekiz uçmağa girersem ben ma^ç şūksuz olımazam
- 2 K̄arārım yoqdur bir yerde āvāre oldım illerde
Taḳd̄ir bu-y-ımış ezelde ğayra gönül virimezem
- 3 Eglencem diñlecem yoqdur cefā vü miḥnetim çoqdur
Andan ğayrı yārüm yoqdur ben andan ayrılımazam
- 4 Her ne ḥālde olur-istem ne vech-ile yürür-istem
Her nereye bakar-istem andan ğayrı görimezem
- 5 Gözümüñ baḳduğı oldur kulağıñ cattığı oldur
Bu cānumuñ cānı oldur bir dem ansuz olımazam
- 6 Gönlüm fikr etdügi oldur dilim zıkr etdügi oldur
Beni delü kılan oldur ben sevdüm ayrılımazam

M2. 180

- 7 Ey ^ç Abdürrahīm-i Tirsī ^ç aşka vir ^ç aklı uşşı
Sevelden berü ol dostı ^ç aqlum uşşum dirimezem

103

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 181

- 1 Gel ey gönül ma^ç şūkıımız isteyelüm isteyelüm
Derdi odında yanalum maḥv olalum maḥv olalum
- 2 Ne olur dünyā işinden kesilelüm her tuşından
K̄urtılalum teşvīşinden el çekelüm el çekelüm
- 3 Dünyā bizi maḡrūr ider kendüzüne meşḡül ider
Ma^ç şūkumuzdan yād ider terk idelüm terk idelüm
- 4 Bu fenāya baḳmayalum ^ç ömrümüz çürütmeyelüm
Ma^ç şūḳ şoyın ḳomayalum şoyılalum şoyılalum

3a: çoqdur / key çoqdur (M2.179), vezne uymaz.

4a: yürür-istem / yüristem (M2.179), vezne uymaz.

- M2. 182
- 5 Sürelim ol ma' şūḳ şoyın gözleyelüm dünün günün
Dimeyelüm bugün yarın tırmayalum tırmayalum
 - 6 Günāhumuzdan dönelüm dostdan yaña toğrulalum
Mürşid elini tıtalum tevbe_ıdelüm tevbe_ıdelüm
 - 7 Gerçek mürşide varalum himmet kılıcın alalum
Nefsün boynını uralum kırtılalum kırtılalum
 - 8 Bildiklerümüz kıoyalum cān kıulağını tıtalum
Mürşid ne dir diñleyelüm añlayalum añlayalum
 - 9 Teslīm olalum mürşide kıā 'il olalum irşāde
Bildüğümüz her kıüşede unudalum unudalum
 - 10 Özümüzden el yuyalum māsivādan göz yumalum
Ma' şūḳ yüzini görelüm gözedelüm gözedelüm
 - 11 Tır idelüm her bir yeri göre tıralum ma' şūḳı
' Abdürrahīm-i Tirsī[yi] añmayalum añmayalum

104

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M2. 190

- 1 İşbu hābs-i cismüm içre niçe feryād eyledüm
Ağlamağdan gice gündüz gözlerüm kıan eyledüm
- 2 Hecr-i yāresinde yārūñ āh u derd-i zār-ile
Āteş-i ' ışkıda yüregi bağırı piryān eyledüm
- 3 Derd-i yār-ile yürürem yana yana ben ğarib
Gün gün ar[t]dığça bu derdüm bende pinhān eyledüm
- 4 Ğam-ı ma' şūḳ-ıdı hem-rūhum benüm her rüz [u] şeb
Kūh [u] şahrālarda gezüp fikr-i ma' şūḳ eyledüm
- 5 ' Aklı virdüm fikri virdüm yavı kııldum ben beni
Mest-i hāyrān bir zamān ' ālemde seyrān eyledüm

- 6 Teşne-dil oldum elinden şundı yârim bir şarâb
Aldum içdüm cām-ı ʿışkı vaşl-ı dîdâr eyledüm
- 7 Mâsivâdan kalmadı aynemde bir zerre keder
Dost cemâlin görmege her bir yeri ẗür eyledüm
- 8 Dost yüzün göstermeyen çünkü vücûd-ı ʿuşşâka
Aradan ʿ Abdürrahîm-i Tirsîyi tarḥ eyledüm

NUN

105

[Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilâtün / Fâʿ ilün]

M1. 87b

- 1 İy beni ğurbete şalan yâr eyit kim kandasın
Her zamân derd-i odına yânduran yâr kandasın
- 2 Ayrulaldan berü senden râḫatum kalmadı hiç
Düni günü gözedürem yâr görünmez kandasın
- 3 Āleme fâş olmuşam hiç āh-ile ẗuramaz ünüm
Ağlamağdan gice gündüz gözlerüm kan kandasın
- 4 Kimisin yandurup oda kimi ber-dâr eyleyen
Her birin bir ḫâl içinde zâr iden yâr kandasın

M1. 88a

- 5 Doymadılar derdüne peyk peyk ʿâşıklar öldiler
Her birin bir köşelerde kân iden yâr kandasın
- 6 Benden ayru sen degilsin pes bu efgānum neden
Dirliğim ḫod senüñ-ile cānıma cān kandasın
- 7 Kudreti yok kimsenüñ bir kez senüñ yüzüñ göre
Gösteren sen hem gören sen görünen yâr kandasın

105 B. 80b, T. 36b, M2. 163 – 164. B.80b'de, sayfa kopukluğu nedeniyle şiirin sadece birinci beyti bulunup diğer beyitler bulunmamaktadır.

1b: yânduran / yandıran (T. 36b), (M2. 163).

2b: Düni günü / düni günler (T. 36b); görünmez yâr kandasın (M1.87b), vezne uymaz.

3a: Dize T.36b'den alınmıştır. āh-ile / ehile (M1.87b), vezne uymaz.

4a: kimi / kimin (M1.87b), vezne uymaz.

5a: peyk peyk / bîñ bîñ (T. 36b), (M2.163).

6b: senüñ-ile cānıma / senüñ ile cānuma (T.36b).

- 8 ‘ Āleme ʔolmıř aduñ dillerde zıkrũñ sũylenũr
Ŗamu ‘ Āciz ʔalmıř illā bilimezler ʔandasın
- 9 Bu Ÿ Abdũrrahĩm-i Tirsĩ nice bulısar seni
Meger aña luř idũp sen gũrinesin ʔandasın

106

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 91b

- 1 Derdiñi cānum[ũñ] cānı niceye degin ʔekeyin
Gice gũndũz ʔanlı yaşım ya niceye dek dũkeyin
- 2 Senũñ derdũnden iy Nigār yandı ʔutuřdı cān ciger
Bu işlere kim şabr ider ya ben nice sabr ideyin
- 3 Yandı cān ciger ʔutuřdı ‘ iřřũñ odı başdan aştı
Vardı gũñũl saña dũřti sevdi ayrılmaz n’ideyin
- 4 Kerem eyle cānum cānı esirge gel ben ʔuluñı
Gũtũr gũzũm perdesini yũzũne başa ʔurayın
- 5 Yiter cefā itdũñ baña kũl oldum uş yana yana
Gũrklũ yũzũñ gũster baña ağlar-iken sevineyin
- 6 Yũzũñ nũrı ‘ ālem ʔolı anı gũren olur deli
Baña dağı gũster anı delũ olursam olayın
- 7 Ben ʔuluña eyle naşar benden beni eyle bizār
‘ Aşışlar[ũñ] hezār hezār biri dağı ben olayın
- 8 Her ne kim gelũrse senden yũzũm ʔevũrmeyem andan
Beni gider cānım benden bu ben sen sen ben olayın

7b: sen hem / sensin (T.36b).

8b: illā / iller (T.36b), (M2.164).

9a: nice / ʔanda (T.36b).

9b: luş idũp sen / luş idesin (T.36b), luş idũp (M2. 164).

3b: n’ideyin / nic’ideyin (M1.91b), vezne uymaz.

- 9 Bu ‘ Abdürrahîm-i Tirsî sevmişdür seni ezeli
‘ Āşıkñim andan biri sensüz nice qatlanayın

107

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 92

- 1 Niçün geldük bu cihāna maqşūd nedür bilür misin
İçünde gevherüñ var mı söz añlayubilür misin
- 2 Gevherüñ var-ise añla bu şahrada avuñ avla
Bu yol varılmaz cān-ile cānsuz varabilür misin
- 3 Cān baş egilmez bu yolda cān baş egen qala yolda
Cānın viren dostı bula cānuñ virebilür misin
- 4 Budur ‘ āşıqlaruñ oynı oynarlar bu yolda cānı
Kimsenüñ şorulmaz qanı cān oynayibilür misin
- 5 Dosta bir cān virmek çok mı eresiñ gayretüñ yok mı
Gönülde hiç sevgüñ yok mı insān degül hayvān mısın
- 6 Bu yola merdāne giren oldur qurbāna yarayan
Anlardur ol dostı gören qurbāna yaraya mısın
- 7 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî var cānuñ diler senüñ ol yār
Di göreyin vir imdi var bu sözüñüñ eri misin

108

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 93a

- 1 Ger derdüñden ölü-istem qo beni cānım öleyin
Ol ölmege ben rāziyam dek derdiñ-ile öleyin
- 2 Baş u cān añmazam va’llāh maqşudum sen olduñ Allāh
Kabul eyle beni bi’llāh ayrulıqda qalmayayın
- 3 Senüñ ayrulıguñ baña tamu odı oldı cāna
Cānım yalvaruram saña ben ol oda yanmayayın

107 M2.198 – 199.

5b: insān degül hayvān mısın / insān degül misin (M2. 198).

- 4 Ol ölüm dirlikdür baña cânım lâyıķ ola saña
Biñ cânım olursa saña ol dem şükranē vireyin
- 5 Degme göz seni mi görür degme el saña mı irer
Degme cân saña mı yarar nice teselli olayın
- 6 Ne kılayın ben bu işde bi-çāre kıaldım teşvīşde
Devletim var-ise başda derdiñde her dem yanayın
- 7 Rıza seniñdür Çalabum rızañdur ancaķ talebüm
Kıbul eyle iy Çalabum vişāliñde sevineyin
- 8 ‘ Abdürrahīm-i Tirsī var topraĝa yüz ur ağla yār
Şöyle rızā vire dil-dār bari dā’im yalvarayın

109

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 94b

- 1 ‘ İnāyet senden ilāhī işbu hāalde kıalmayayın
‘ Işķ-ıla cūşa geleyiñ cāmid gibi olmayayın
- 2 Yürüeyin yana yana yolıñda kıyayın cāna
Cihānı tar eyle baña sensüz rāhat olmayayın
- 3 ‘ Işķuñ-ıla bu cihānda bugün hoş süreyiz ‘ ömri
‘ Işķsuz bu ‘ ālemde şöyle hayvān olup kıalmayayın
- 4 ‘ Işķ-ıla gireyin yola dost diyü geleyin dile
‘ Işķ-ıla öleyin bile ‘ ışķsuz anda varmayayın
- 5 ‘ Işķuñ şarābın şun baña nūş ideyin kıana kıana
Dün gün olayın divāne meslekden ayılmayayın
- 6 Cān baş kıoyayın yolıña müştāk eyle dīzāruña
İrgür beni vişāline ayrılıķda kıalmayayın

8a: yār / iy yār (M1.93a), vezne uymaz.

- 7 [Algıl] benligimi benden götürgil perdeyi senden
Bi'llāh dolunmagıl benden senden gayrı görmeyeyin
- 8 ʿ Abdürrahīm-i Tirsīnūñ bunda açıvir gözini
Göredurayın yüzüñi gözüm senden ırmayayın
- 9 [Ölmeden] öñdüñ öleyin dilegünde dirileyin
Seni burdayken göreyin ol vaʿ deye ıalmayayın
- 10 İllāhī iy pādīşāhum ol vaʿ dedürür teşvīşüm
Bugün bunda bitür işüm teşvīş-ile olmayayın

110

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 97b

- 1 Allāh'ı niçün unutduñ sen varacağ degil misin
Bunda bu dünyāyı koyup sen gidecek degil misin
- 2 ıalsañ mı gerekdür bunda varmasañ mı gerek anda
İy bī-çāre-i dermānda sen öliceğ degil misin

111

[Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün]

M1. 99a

- 1 İy dünyā derdine düşen hiç ölümüñ añmaz mısın
Şol cem' idüp yığduđunuñ ıağılmasın añmaz mısın
- 2 Şöyle ki cem' itdüñ anı ğaflete bırağdı seni
Anda şorusın hisābın viriceđiñ añmaz mısın
- 3 Göñlüñ tolu dünyā-y-ile oldı göñlüñ iğvā-y-ile*
İşbu kıru sevdā-y-ile n'olacađıñ şanmaz mısın
- 4 Kimseleri görmez gözüñ degmelere gülmez yüzüñ
ʿUnf-iledür fi' lüñ sözüñ kendüzüñi görmez misin

110 Metinde şiirin baştan ilk iki beyti yer alıp, diğer kısımları sayfa kopukluğu nedeniyle bulunmamaktadır.

4b: ʿUnf-iledür / ʿUnğ-iledür (M1.99a), anlama daha uygundur.

- 5 Eyle ki itdüñ sen saña ʿ âkil görüp batdı taña
Şuçunuñ Hâk hazretine varacağunuñ añmaz mısın
- 6 Nice senüñ gibileri terk eyledi dünyâları
Toprakda yatur tenleri kabirlerin görmez misin
- 7 İnşâfa gel bir sen dağı tap gâflete yan sen dağı
Fikr eyle bir bak sen dağı bu dünyâdan gitmez misin
- 8 ʿ Abdürrahîm-i Tîrsî sen dünyâyı vir turgurma sen
Âhir günüñ fikr eyle sen bunda döküp gitmez misin

112

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M2. 146

- 1 İy gâfil uyarğıl cânunuñ yarağ eyle âhret-içün
Olgıl âhiretten âgâh yarağ eyle âhret-içün
- 2 Dünyâya olmagıl hariş zinhâr bundan eyle perhîz
Gelen gider turmaz hîrgiz yarağ eyle âhret-içün
- 3 Dünyâyı sevmegil iy yâr îmânuñ şaklağıl zinhâr
Hâzır olgıl leyl ü nehâr yarağ eyle âhret-içün
- 4 Dünyâ tizcek gelür giçer nâgâh ʿ ömür kuşu uçar
Furşat bir gün elden çıkar yarağ eyle âhret-içün
- 5 Yaraqsuz gidenler anda başları küllî zevâlde
Gözün aç gör iy dermânda yarağ eyle âhret-içün

112 M1. 101a. Şiirin M1.101a'daki şekli vezin için kusurlu olduğundan, M2.146'daki şekli tercih edilmiştir.

1a: İy gâfil / İy yâ gâfil, yarağ / yarağ (M1.101a).

1b: yarağ eyle âhret-içün / yarağ eyle âhret-içün (M1.101a).

2b: yarağ eyle âhret-içün / yarağ eyle âhret-içün (M1.101a).

3a: şaklağıl / şaklağıl (M1.101a)

3b: leyl ü / leylî, yarağ eyle âhret-içün / yarağ eyle âhret-içün (M1.101a).

4a: giçer / geçer (M1.101a).

4b: yarağ eyle âhret-içün / yarağ eyle âhret-içün (M1.101a).

5b: yarağ eyle âhret-içün / yarağ eyle âhret-içün (M1.101a).

- 6 Kork Allāhdan añ hışmını alğıl derdüñ dermānını
Tā' at eyle düni günü yarağ eyle āhret-içün
- 7 Bunda tut Allāh buyruğın yarın maşşerde gül seviñ
Gir uçmağ içinde şalın yarağ eyle āhret-içün
- 8 Yarağ gerek elbet yarağ yarın itmeyesin firāk
Hağdan olmayasın ırak yarağ eyle āhret-içün
- 9 Kılma ' izzet-i cāh-ile bunda biliş Allāh-ile
Anda buluş ol şāh-ile yarağ eyle āhret-içün
- 10 İy ' Abdürrahīm-i Tirsī cānı istemedemden ıssı
Alıgör dünyādan aşşı yarağ eyle āhret-içün

113

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 104a

- 1 Bu dünyā milkim nem degül nice gönül yaşlayayın
Añir döküp gidiserem nesine mağrūr olayın
- 2 Çün bu milkden gidiserem elbet sefer idiserem
Öliserem öliserem ne şāz olup sevineyin
- 3 Bir ğarībem geldim şunda birkaç gün yürürem bunda
Mağşūdum andadur anda bunda nem var egleneyim
- 4 Cihānuñ hāline bağdum gelüp gideni yoğladum
İşde bunda yarağlandum Mevlām gel dirse gideyin
- 5 Ölüm şerbeti key acı içer [anı] ulu kiçi
Ecel tolu cihān içi pes ben kanda kurtulayın
- 6 Kurlulmağ yoğdur gelene yarağ gerekdür ölene
Ölüm yiter ' ağı olana bundan ğayrı ne diyeyin

6b: yarağ eyle āhret-içün / yarağ eyle āhret-içün (M1.101a).

7b: yarağ eyle āhret-içün / yarağ eyle āhret-içün (M1.101a).

8b: āhret-içün / āhret-içün (M1.101a).

9b: yarağ eyle āhret-içün / yarağ eyle āhret-içün (M1.101a).

10b: yarağ eyle āhret-içün / yarağ eyle āhret-içün (M1.101a).

- 7 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî var elbet yoluñ mevte uğrar
Cihân olusar saña ʔar yâ Rab saña şıgınyayın

114

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 105b

- 1 Yine cânım dimâğına bir lezzet irdi Allâhdan
Yüregim yandı ʔutuşdı hidâyet irdi Allâhdan
- 2 Sırrum ʔulağın ı tutdum nidâsın dostuñ işıtdüm
Kendüzümden geçüp gitdüm ʔıʔâb iricek Allâhdan
- 3 Cânım ʔurbân olsun dosta derdinden olmuşam ʔasta
Dost ʔaberin deste deste aldım izn oldı Allâhdan
- 4 Allâh uyardı cânımı hem açıverdi gözümü
Gösterdi dost dîzârını dilek olıcağ Allâhdan
- 5 ʔolu içürdi cânımı ser-ʔōş eyledi cânımı
Bilmez oldum kendüzümü ‘ ışğ yitişicek Allâhdan
- 6 Cânım başım [oldı] ser-ʔōş ben benimle degülem uş
‘ Akılsız ser-ʔōşam ser-ʔōş mestlik yitişdi Allâhdan
- 7 İy ‘ Abdürrahîm-i Tirsî yoğdur derdüniñ çâresi
Bitmez yüregiñ yaresi böyle yazılmış Allâhdan

115

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 106b

- 1 Dünyâdan göç var ola mı Eşrefoğlı Rûmî Sultân
Âh ayruluruz ola mı Eşrefoğlı Rûmî Sultân
- 2 ʔazrete ʔığrıldı, ola mı yöneldi gider ola mı
Bizi ğarîb ʔor ola mı Eşrefoğlı Rûmî Sultân
- 3 Bir ʔaber işıtdüm ancağ yüregim key yandı ancağ
Gitmeklik görümdi ancağ Eşrefoğlı Rûmî Sultân

M1. 107a

- 4 Bir   al met oldu g rd m R mdan bir er d şer bild m
Andan hem n budur bild m Eşrefoğlu R m  Sult n
- 5 Andan   alem-i ğayba vardum bu haber s ylen r g rd m*
Di iled m işitd m bild m Eşrefoğlu R m  Sult n
- 6 Gerçi kim  lmez didiler H k dostıdur ol didiler
G zden  olunur didiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 7   g n  n rdi geldiler Mekkede şal  virdiler
D ny dan gitdi didiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 8 H k dostları dirildiler Ka  bede nam z kıldılar
Sefer m b rek didiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 9 Gel n şaralar giyel m  h id p  ok ağlayalum
Elden  ıkarduğ n'idel m Eşrefoğlu R m  Sult n
- 10 Dervişlere nazar kıldı her birin bir yirde  odı
Birine secc de virdi Eşrefoğlu R m  Sult n
- 11 Vaqt irdi d ny dan gitdi g r n   ol uluyı n'itdi
Gir  nice telķin itdi Eşrefoğlu R m  Sult n
- 12 Birka m s fir geldiler tevbe idel m didiler
D ny dan gemiş buldılar Eşrefoğlu R m  Sult n
- 13 Tevbes z  alduğ didiler  h eyley p ağlaşdılar
Himmet n irs n didiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 14  unki yumağa  odılar dervişleri zıkr urdılar
Tevbe vir rken g rdiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 15 M s firler eyitdiler ş k r g r ndi didiler
Hem tevbe virdi didiler Eşrefoğlu R m  Sult n
- 16 Evliy lar  lmez-imिř c n acısın g rmez-imिř
  Aşıkların  komaz-imिř Eşrefoğlu R m  Sult n

- 17 Evliyâdur cânlar cânı tekmīl idenler îmanī
Şâz olur görenler cânı Eşrefoğlı Rûmî Sultân
- 18 İçimizde yanar odı cânımızda kaldı dadı
Dervişleri ğarîb kodı Eşrefoğlı Rûmî Sultân
- 19 Bu bî-çâre ğarîp n'itsün ağlayû kıncaru gitsün
Sensüz bu ciĥanı n'itsün Eşrefoğlı Rûmî Sultân
- 20 Bu   Abdürraĥîm-i Tirsî andandur âh u zârisi
İşler yüregi yaresi Eşrefoğlı Rûmî Sultân

116

[4 + 4 + 3 = 11]

B. 61b

- 1 Dostı sevmeyeni hiç sevmeyesin
Dostı bilmeyeni hiç bilmeyesin
- 2 Dostı istemeyen bî-dertleri sen
Bir ĥayvândan anı yig dimeyesin

B. 62a

- 3 ˆ Taleb-i dost yolında cân vireni
Diridür ol ölidür dimeyesin
- 4 Anuñ emrine muṭî  olmayanuñ
Adın añup yüzini görmeyesin
- 5 Anuñ   aşkı odına yanmayanuñ
Ĥayvân di adın insân dimeyesin
- 6 Zîrâ bî-derd olanuñ talebi hep
Ėayr-ı Ĥađdur Ĥađđ-ıçün dimeyesin
- 7 Her işde anı ĥâzır görmeyenüñ
A  mâdur gözi görür dimeyesin
- 8 İrağ ol sen aña dost olma zinhâr
O dostdan ırağa dost dimeyesin

- 9 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî fâriğ ol var
Aña irmeyene er dimeyesin

117

[Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün]

M2.168

- 1 Gerçek oldur gerçek oldur şeksüzün
Cân virür çevirmez ol şeyhden yüzün
- 2 Cümle ‘ âlem fitne kılsa aña
Kulağ urmaz dinlemez münkir sözün
- 3 Şıdğ-ı ihlâş-ıla ol muhkem turur
Bir yaña kayıkmaz ırmaz kendüzün
- 4 Kimseden hiç ümîdi korusu yok
Gam yimez halk düşmen olsa düpdüzün
- 5 Şol raķıbdür şeyhi bulınca gider
Şeyh izinden taşra komaz bir izin
- 6 Boynın uruñ dirler ise şeyh için
Rızâ virür şıdğ-ıla çöker dizün
- 7 Her ne kim emr ider-ise şeyh aña
Muṭî‘ olur zâyi‘ itmez bir sözün
- 8 Teslîm ider şeyhine mâ-melekin
Tecrid olur hâk ider hem kendüzün
- 9 Tâ naşîb degince şeyhinden aña
Gözün ayırmaz gözedür şeyh yüzün
- 10 Küllî benlûgi hicâbından geçer
Vuşlata irince turmaz hergizin
- M2. 169
- 11 ‘ Abdürrahîm-i Tirsî her dem uş
Şeyhinüñ ayağına düşer yüzün

M2. 187

- 1 Yanayın dost-çün yanar-isem şu ben
Öleyin dost-çün ölür-isem şu ben
- 2 Münkirüñ münāfıkuñ ta' nelerin
Çekeyin dost-çün çeker-isem şu ben
- 3 Cānumı kurbān komışam ma' şuka
Kılsa kabūl şād u hurremem şu ben
- 4 Xanı ol devlet ki başumda ola
Lāyık olam şāha kurbāna şu ben
- 5 Çünki ben ol dosta 'āşıkam didüm
Her belāsın şabr idüp çekem şu ben
- 6 Halka tolaşmağı koyam terk idem
Nefse tolaşmağda cehd idem şu ben
- 7 Bu cihāna Haqqı bilmeklig-içün
Gelmişem çün Haqqı bileyim şu ben
- 8 Pīrim eydür baña gāfil olmağıl
Gafletimi süreyin bārī şu ben
- 9 Furşatuñda hāşıl eyle maqşūduñ
Dir pīrim-çün cehd idineyin şu ben
- 10 Nefsüñi bil Haqqı bilesin hemān
Bileyin nefsümi nefis nedir şu ben
- 11 Nefsimüñ ahlākların tebdīl idüp
Haqqa lāyık hulq idineyin şu ben
- 12 Hicāb bildim ben imişem ortada*
Çıkarayın aradan beni şu ben

13 ʿ Abdürrahîm-i Tirsî aradan
Çıkıdı halk dilince eydürem şu ben

HE

119

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 84b

1 Bu dervîşlerüñ yoluna ikrâr it inkâr eyleme
Dervîşleri hor gözedüp bunlardan iʿ râz eyleme

M1. 85a

- 2 O Hâk habîbi Muştafâ meskenetden giydi ʿ abâ
Dervîş olup buldı şafâ sen yaramaz taʿ n eyleme
- 3 Bu yol Allâh buyruğıdur bu yol Muḥammed yoludur
Gel gir Muḥammed yoluna dervîşlere taʿ n eyleme
- 4 Hâk buyruğın gözlediler Muḥammedi izlediler
Gördüklerin gizlediler sen taşradan gördüm dime
- 5 Bu yolda sırlar tıydılar tınma diyü göz itdiler
Diyeni taşra atdılar saña hayır vire dime
- 6 Bu yolda cân terk itdiler başların elde tıtdılar
Andan murâda yitdiler bu yolu güzâf añlama
- 7 ʿ Işk şerbetini içdiler mest olubeni geçdiler
Bu halka rumûz açdılar ayık anı bile dime
- 8 Hoca kitâblar okuduñ nʼidem illâ ki tıtmaduñ
Okuduğun tıtar iseñ miskinliği terk eyleme
- 9 ʿ İlm-i hūnî şifâ-y-ıdı derdlülere devâ-y-ıdı
Sen derdlüye ağı şunup tiryâkiñi yüz eyleme

119 M2.150.

6a: Dize M2.150ʼden alınmıştır. elde tıtdılar / tıtdılar (M1.85a), vezne uymaz.

8a: Hoca / hâce (M2. 150).

9a: derdlülere / dertlümüze (M2.150).

9b: tiryâkiñi / tiryâklığı (M2.150).

10 abāyı gel   abā iyle   ilm-ile hoş   amel eyle
anā   ati abul eyle gel dervīş ol    r eyleme

11   Abd rrah m-i Tirs n n s zleri had r misk n n
  Aşıkıdur ol dostınu n s zlerine t  n eyleme

120

[F  il t n / F  il t n / F  il n]

M1. 86b

- 1 ararum yok b -arar oldum yine
Derd-i dil-d r aşdı başımdan yine
- 2 urmadan bu derd-ile d nin g nin
Aup ırma gibi aqlaram yine
- 3 Y reg mi aynadur bu   ış ben m
Ditreş r a   zalarum urmaz yine
- 4 Gider r bende omaz hirgiz beni
almadı başımda aqlum uş yine
- 5 uydı dil-d r o usın uydı bu c n
alkdı g nlim uşı perv za yine
- 6 Vardı dosta d şdi biradı beni
aldı dost-ile g n l gelmez yine
- 7 G nl mi v    aqlumı aldı bu   ış
Z hd mi yamaya vird m uş yine
- 8 ayr u şerden nef   u zarrdan ge ben
  İlm   a   m l almadı bende yine
- 9   Işa vird m tesbi  u secc deyi
Bundan  zge ılmadum b z r yine

11a: s zleri / bu s zleri (M2.150).

120 M2. 154 – 155.

2a: Dize M2.154'ten alınmıştır. urmadan / duramazın (M1.86b), vezne uymaz.

9b: ılmadum / almadı (M2.154).

- 10 Bende benlik kalmadı kıldı bu ʿışk
Māsivādan ʿārī kıldı ʿışk yine
- 11 Yāre ilter bellü bildüm ʿışk-ı yār
Şarmaşup ʿışk-ıla gidem uş yine
- M1.87a
- 12 ʿAklı yok ʿAbdürrahīm- i Tirsīnūñ
ʿİşka düşmiş ʿışk-ıla söyler yine

121

[Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün]

M1. 90b

- 1 Cihāna geledi gönlüm seni sevdi seni Allāh
Senūñ fikr ü hayālīñle tolu gönlüm tolu Allāh
- 2 Senūñ fikrūñ-ile taldum beni ben bilmezem n'oldum
ʿİşkuñ deñizine taldum yavı kıldum beni Allāh
- 3 Göñül fikrūñle üns tıtdı senūñ lezzetūñi tıtdı
Saña gitmege yüz tıtdı seni ister seni Allāh
- 4 Cihānı ardına atdı senūñ ğayrun hep unıtdı
Beni kodı saña gitdi beni bensüz kodı Allāh
- 5 Beni terk eyledi gelmez beni hırgiz añup çıkmaz
Ölürsem senden ayrılmaz seni komaz seni Allāh
- 6 ʿAcebdür bu göñül işi bıraktı cümle teşvīşi
Gice gündüz hemān işi senūñle bāzārı Allāh

11a: ilter / iltür (M2.154).

11b: Şarmaşup / şarmaşu, gidem / gitdüm (M2.154).

121 B. 79a -80a, T.40a, M2.187 -188.

1a: sevdi / ister (B.79a)

1b: fikr ü hayālīñle tolu / fikrūñ hayālūñle tolu (B. 79b), (T. 40a), (M2. 187).

2: Bu beyit, T. nüshasında üçüncü beyittir.

2b: ʿışkuñ / ʿaşkuñ (B.79b).

3: Bu beyit T. nüshasında ikinci beyittir.

3a: fikrūñle / senūñle (B. 79b), fikrūñ-ile (T.40).

4b: bensüz / bensiz (T.40a).

5a: hırgiz / hergiz (B.79b), (T. 40a), (M2. 188).

- 7 Bu halka qarışur-ise virüp ger alışur-ise
‘ Abdürrahîm-i Tirsînüñ göñlü senüñ-ile Allâh

122

[Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün]

M1. 91a

- 1 Senüñ ‘ aşıkıların cānā nice yüz biñ cihān içre
Nicesi yürür aşikār niceleri nihān içre
- 2 Senüñ ‘ ışkuñ şarābından esrimiş cānı anlarıñ
Kimi düşmiş şoqaqlara kimisi harābāt içre
- 3 Olarda kalmamış tedbîr degüller nesneden habîr
Yavı varmış ‘ ağılları degüller bir ‘ amel içre
- 4 Olarda zühd ü taqvā yok olarda ‘ ılm ü fetvā yok
Olarda mezheb ü dîn yok degiller şerî‘ at içre
- 5 Olardur ehl-i hayretler cihān içre melāmetler
Çamu gamdan selāmetler degiller bir murād içre
- 6 Sever sevdüklerin bilmez yürür gördüklerin bilmez
Çamu dil dillerin bilmez degül dilleri dil içre
- 7 Olara görünen ma‘ şūğ görünmez bu göze hirgiz
Bu göz göre-y-idi anı olurdu halk helāk içre
- 8 Olar dizār-ı ma‘ şūqa nazar kıılır dūni günler
Ki bitmiş cümle işleri vişāl-i ma‘ şūqa içre
- 9 Çamu yirleri gökleri bularuñla şaqlar Allāh*
Bularuñla bulur maḥlūḳ kıyām nizām hayāt içre
- 10 Adamlıḳ noḳtasından ‘ ışk mu‘ arrā kıılmış oları
Görünmez hiç eşerleri muḥabbet-i ilāh içre
- 11 Saña hālinden anlarıñ daḫı dirsem haber lākin
Alımsın haberümi bu ‘ akluñ tedbîrüñ içre

7b: senüñ-ile / senüñledür (B.80a).

12 İy ʿ Abdürrahîm-i Tirsî yiter söyle buları sen
Lisân u ʿ akl olur kıaşır bularuñ evşâfı içre

123

[Mefâʿ ʿ ilün / Mefâʿ ʿ ilün / Mefâʿ ʿ ilün / Mefâʿ ʿ ilün]

M1. 91b

- 1 Temâşâ eylesem bir kez yüzüni yârumuñ yine
Tecellî eylese bir kez ki virsem cânımı yine
- 2 Tağılsa küllî tedbîrüm fenâya varsa hep varım
Selâmet olsa şol başım gamından yârumuñ yine
- 3 Ki ol ʿ âlem-i vahdetde ʿ âridüm küllî varımdan
Ki ol maķâm-ı aşlîme yitişem kavuşam yine
- 4 Bu tenüm gözünü yumsam bu gönüm gözünü açsam
Anuñ yüzine tuş itsem cemâlin gözlesem yine
- 5 Meşâyih didigün tutsam beni benden temiz itsem
O geldügüm yolu tutsam ulaşsam yâruma yine
- 6 İy ʿ Abdürrahîm-i Tirsî seni dost dilemek gerek
Tâ anuñ yahşısı bakışı seni senden ala yine

124

[Mefâʿ ʿ ilün / Mefâʿ ʿ ilün / Feʿ ʿ ulün]

M1. 93b

- 1 Çün öldi nefsimüz tevhid-i Hâķda
Dirildi gönlimüz tevhid-i Hâķda
- 2 Cihānuñ varlığın külli unutduķ
Gönül virdük Hâķa tevhid-i Hâķda

123 B. 60a – 60b.

1a: yârumuñ / yârimuñ (B.60a).

2a: varım / varum (B.60a).

2b: başım / başum (B.60b).

3a: vahdetde / ervâhta, varımdan / varumdan (B.60b).

3b: Dize B. 60b'den alınmıştır. yitişem kavuşam / yitişsem kavuşsam (M1.91b), vezne uymaz.

5a: didigün / didügin (B. 60b).

2b: Hâķa / Hâķķa (M1.93b), vezne uymaz.

- 3 Hālāş oldu şafā buldı kederden
Gönül āyīnesi tevḥīd-i Hāḫda
- 4 Açıldı dosta yol ḫalloldı müşkil
Ki bitdi cümle iş tevḥīd-i Hāḫda
- 5 Seyr idüp ‘ālemi maḫlūḫı geçdük*
İrişdük maḫşuda tevḥīd-i Hāḫda
- 6 Özümüzden ğāyib olduḫ o demde
Birikdük birlige tevḥīd-i Hāḫda
- 7 Çü *Mūtu ḫable en temūtu* bulduḫ
Diriltdi nūr-ı Hāḫ tevḥīd-i Hāḫda
- 8 ‘Abdürrahīm-i Tirsī yūri var sen*
Seni maḫv eyledüḫ tevḥīd-i Hāḫda
- 9 Mürşidden diñledük telḫīn-i tevḥīd*
Hāḫiḫat bulduḫ uş tevḥīd-i Hāḫda

125

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 95b

- 1 Bu dünyāda riyā ile ‘amel iden şāz olmaya
Allāha ‘arż olunucaḫ ol ‘amel ḫabūl olmaya
- 2 Maḫşer günü ḫuricaḫaz Allāh ḫaḫī olıcaḫaz
Terāzu ḫurulucaḫaz anda ‘amel bulunmaya
- 3 Ol günūñ ıssılarında beyinler ḫaynaya anda
Yana ḫur ol ıssıda kimseden meded olmaya
- 4 Şefā‘ at işi Aḫmedūñ ol gün ‘alemi dikile
Mü‘minler anda dirile mürāyī anda gelmeye

M1. 96a

- 5 Ol Allāhuñ ‘ināyetin Muḫammedūñ şefā‘ atin
Evliyālaruñ himmetin ol mürā‘iler bulmaya

- 6 Zebāniler el şunalar yüzi üstine uralar
Cehenneme sürüyeler varup uçmağa girmeye
- 7 İlāhī sen şaklayuvir bu ümmet-i Müḥammedüñ
‘ Amellerini riyādan ki anda maḥrūm olmaya
- 8 İy ‘ Abdürrahīm-i Tirsī gizle ‘ amellerüñ zinhār
‘ Amelin gizleyenlerüñ emegi zāyi‘ olmaya

126

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 102b

- 1 Degme kişi yitişemez ol ma‘ şūkuñ vişāline
Degme gönülde ‘ ışk olmaz giremez ‘ ışk meydānına
- 2 ‘ Işk şarābın içmiş gerek cāndan başdan geçmiş gerek
Key ser-ḥoş esrimiş gerek gire ‘ ışkuñ meydānına
- 3 Bu meydānda añılmaz cān bu meydānda şorulmaz ḳan
Bu meydānda ne dīn īmān düşerler dost sevdāsına
- 4 Ayuḳ bu meydāna girmez ayuḳ kendüzinden varmaz
Ayuḳ dost vaşlına irmez baḳamaz dost dīzārına

M1. 103a

- 5 ‘ İyd olur her bir günleri ḳadr olur her bir dünleri
Dost yüzün gözler gözleri şaḥā ‘ aşıḳlar cānına
- 6 ‘ Abdürrahīm-i Tirsī var anlardan ayrılma zinhār
Anlara yüz sürü iy yār ayakları ḡubārına
- 7 Zihī kim baḥtulū cānlar dost anları ister diler
Dostdan ayru olmaz anlar baḳmazlar māsivāsına

127

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

M1. 104a

- 1 Derdiñ-ile yane yane çıkayın gideyin yine
Düşeyin uzaḳ yollara yanayın gideyin yine

- 2 Başım terkini urayn alnım yazusın göreyin
Yine ğurbete dşeyin yanayın gezeyin yine
- 3 Bedenm tnn dkeyin Őretm rengin bozayın
Adum Őanum bırağayın belrsz öleyin yine
- 4 SekriŐr hep tamarlarum ditreŐr cnum bedenm
TutuŐdı hep iŐim taŐım yanayın geŐeyin yine
- 5 Ma' Ők bir yüzden göründi derdim yine yinilendi
Vcdum maĥv oldu gitdi yoğluğa gireyin yine
- 6 ' Abdrrahm-i Tirs var derdi eken bilür iy yr
oğ cnıma kıydı dil-dr vireyin gideyin yine

128

[5 + 5 = 10]

M1. 105a

- 1 Dost virdi derdi mürşide Şaldı
Hidyet virdi Őeyĥ iŐiginde
- 2 Mürşide irdüm dŐmenm bildüm
Dostumı bildüm Őeyĥ iŐiginde
- 3 Bu ĥalkı ğodum yüzüm evrdm
Gönülden sürdüm Őeyĥ iŐiginde
- 4 Gözlerüm yumdum ğulağum ekdm
Szm kesdm Őeyĥ iŐiginde
- 5 Ğayriyi ğodum ben bana bağdum
Nağsumu gördüm Őeyĥ iŐiginde
- 6 oğ aŐlık ekdm Őusuzluğ ekdm
TutuŐdum yandum Őeyĥ iŐiginde
- 7 Ğahrı oğ ekdm ağular yutdum
Őabri oğ itdüm Őeyĥ iŐiginde

- 8 Nefs imiş düşmān itdüren peşmān
 Kaçuran şeyhden şeyh ışiginde
- 9 Aldum telk̄ini urdum tevḥīdi
 Başdum düşmeni şeyh ışiginde
- 10 Virmedüm emān getürdüm ĩmān
 İtdüm müselmān şeyh ışiginde
- 11 Hāḳ kıldı yarı şıdum aġyārı
 Oldum Ḳādirī şeyh ışiginde
- 12 Diñledüm sözin añladum rāzın
 Gördüm dost yüzün şeyh ışiginde
- 13 Şūreti ḳodum şıfata girdüm
 Ma‘ niye irdüm şeyh ışiginde
- 14 Şıfatı kodum ma‘ niyi ḳodum
 Esrārda buldum şeyh ışiginde
- 15 ‘ Abdürrahīm-i Tirsīnün cānı
 Göründi yāri şeyh ışiginde

M1. 105b

129

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 63b

- 1 İy yārenler iy ḳardaşlar şükür bulmışam Allāhı
 Dermān itdi dost fazlından şükür bulmışam Allāhı
- 2 Yavı ḳılmıḡ-idüm anı aġlār-idüm düni günü
 İster-iken nāġāh anı şükür bulmışam Allāhı
- 3 Ben eydürdüm ki ol ḳande ol ḥōd pinhān-imıḡ bende
 Hāzır imıḡ her bir ḥādde şükür bulmışam Allāhı
- 4 Yanar-idi gönlüm cānum göge çıḳardı feryādum
 Hāzrete iriḡdi āhum şükür bulmışam Allāhı

B. 64a

- 5 Gözler-idüm her dem anı kıomışdum yolına cânı
İstiyecek Yüce Ğani şükür bulmışam Allāhı
- 6 Bu nefsün boynunu burdum benligim defterin dürdüm
Ol dostuñ viřālin buldum şükür bulmışam Allāhı
- 7 Varlıgum defterin yağdum dost yüzine toğru bağdum
Ol dostuñ dizārın gördüm şükür bulmışam Allāhı
- 8 Bu ‘Abdürrađım-i Tirsī gerčekin kıldı hevesi
Karşuladı dost rızası şükür bulmışam Allāhı

B. 64b

130

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 65b

- 1 Ğafletten açduğ gözimiz uyanduk el-hamdü li’llāh
‘İnāyet-i Hađđā irdük tayanduk el-hamdü li’llāh
- 2 Bu dünyāya nazar kılduk hađđikat hālini gördük
Göñülden defterin dürdük birağduğ el-hamdü li’llāh
- 3 Çıkduğ Ğaflet deñizinden taleb kıopdı göñlümüzden
Göz yumduğ kendüzümüzden el çekduk el-hamdü li’llāh
- 4 Güneş toğdı başımıza rağmet yağdı üstümüze
Mürşid girdi elümüze řād olduk el-hamdü li’llāh
- 5 Ölü-y-idi bu göñlümüz haste-y-idi bedenimiz
Dostdan irdi dermānımız dirildük el-hamdü li’llāh

B. 66a

- 6 Ol dostuñ derdine düşduk benlik hicābından geçduk
Vağdet-i şırfa yitişduk ulaşduğ el-hamdü li’llāh
- 7 Dostı talep itduk müdām adım kıoduğ iki kıadem
Bu iki ciđhānı ol dem kim geçduk el-hamdü li’llāh
- 8 Ün geldi cân kıulağına nür yitişdi cân gözine
Bađduđ ol dostuñ yüzine gözetduk el-hamdü li’llāh

- 9 Dutman sözlerümüze taş hakdur bu sözümüz mutlak
İki cihānı tolu Hak bulmuşuz el-hamdü li'llāh
- B.66b
- 10 ' Abdürrahīm-i Tirsī var ' ināyet itdi saña yār
Kendüden ğayrı ne ki var geçürdi el-hamdü li'llāh

131

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

- B. 73b
- 1 Gel i tālib olma ğam-ġin sendedür dost ğam yime
Taşra sergerdān yürime içerü gel ğam yime
- 2 Sen seni taġıtma şöyle oturup kalma melül
Sen seni cem' eyle tā dostı bulasın ğam yime
- 3 Sen seni cem' itmek oldur sen seni bilmek gerek
Sen seni bilmege sen çık aradan gel ğam yime
- B. 74a
- 4 Yine sensin saña hicāb ortada ancak hemān
Sen seni at ' aşk odına yana gör gel ğam yime
- 5 Zikri şevk-ile eyit mürşidden al telķinüni
' Aşk iline kıl sefer senden kesil gel ğam yime
- 6 Sen seni mahv eyle tā kim ' aşk ola hep varlığın
' Aşk göziyle dost yüzün görmege gel gel ğam yime
- 7 ' Āşık olmaķlık dilerseñ gel i tālib dostu sen
' Āri ķo ' Abdürrahīm-i Tirsī'ye gel gam yime
- 8 Dost haberin şormaġa dost-içün cān virmege
Dost cemālin görmege şāz olmaġa gel ğam yime
- B. 74b

132

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

- B. 77b
- 1 Dervişler bir yire geldi zikru'llāh sürüldi yine
Zulumātlar götürüldi envārlar oynadı yine

B.78a

- 2 Yürekler yandı dutuşdı ‘ aqıllar yerinden şaşdı
Cānlara ‘ aşk odı düşdi ‘ aşıklar oynaşdı yine
- 3 Dertsüzler tırmadı gitdi dertlüler ortaya geldi
Bu şabruñ perdelerini ‘ aşk odı yandurdı yine
- 4 Gönülleri ma‘ şük aldı beñizler şarardı şoldı
‘ Aşk kadehleri sürüldi ‘ aşıklar esridi yine
- 5 Peygamber dünyādan gitdi Hakkā doğru bir yol kōdı
Dervīşler ol yolu tıtdı cem‘ oldı yürüdi yine
- 6 Dervīşler şıdk-ıla geldi ‘ aşk-ıla meydāna girdi
Münkirler inkāra geldi aradan sürüldi yine
- 7 Uşañlar yabanda kaldı ‘ aşıklar yolına girdi
‘ Aşk-ıla menzile irdi maqşūd ele girdi yine
- 8 ‘ Abdürrahīm-i Tirsī var ‘ aşkı idin sen saña yār
‘ Aşk-ıla vir her dem haber ‘ aşıklar demlensün yine

B. 78b

133

[4 + 4 + 4 + 4 = 16]

B. 80a

- 1 İy dost senüñ derdüñ-ile yürüyeyim yane yane
Dökeyin gözlerüm yaşın aqıdayım dāne dāne
- 2 Baña seni gerek seni sensüz n’eylerem ben beni
‘ Aşk şarābı cānum cānı içür baña kana kana

B. 80b

- 3 Toldur gönülüm fikrūñ-ile hem dilümi zıkrūñ-ile
Dost dost deyü ‘ aşkuñ-ile çarḥ urayım dōne dōne
- 4 Eyle cism ü cāndan ‘ üryān olayın yüziñe hayrān
Götür hicābı yüzüñden gösteri tır cāna cāna

2a: dutuşdı ‘ aqıllar yerinden şaşdı / tıtuşdı dertlüler ortaya geldi (M2.161).

7a: Uşañlar / Uzañlar (M2.161).

- 5 Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî sen sulţānuñ eksüklüsi
Senden umar kerem ıssı ulaşa sen hāna hāna

134

[Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ülün]

T. 39a

- 1 Düşelden berü gönüm hāna hāna
Yürürem derd-ile yana yana
- 2 Kāmu rāhatlarım miḥnete düşdi
Belā zehrin içerem kana kana
- 3 Gönül cūşa gelür cān tarlıganur
Ḥayālün kār ider key cāna cāna
- 4 Ḥayālünden beni ben seçemez
Yürürem gördüğüm sen şana şana
- 5 Tecellünden vücūd küllî ‘ademdür
Kamaşur göz döker yaş dāne dāne

T. 39b

- 6 Senün ‘Abdürrahîm-i Tirsî dostdan
Murāduñ maḫşūduñ hoş gūne gūne

135

[Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün (Fa‘ lün)]

T. 40b

- 1 Yavı kılduğum yāri buldum yine
Ağlar-iken şād olup güldüm yine
- 2 İşbu ğurbetde gezerken ben ğarīb
Buldum ol āşinā yārumı yine

134 M2.159, S.157a -157b.

1b: derd-ile / derdün-ile (S.157a).

2a: düşdi / döndi (S.157a).

3a: tarlıganur / talgalanur (S.157a).

6b: gūne gūne / kāne kāne” (M2.159), (S.157b).

135 M2.191.

- 3 Ğam u ğuşsa çeker-idüm şubḥ u şām
Ħalāş oldum işlerüm bitdi yine
- 4 Yüregüm kıan içre ğark olmış idi
Yüregüm yaraları bitdi yine
- 5 ‘Işķ elinde maḥva vardı varlıĝım
Yoķluĝa vardum yāri buldum yine
- 6 Benlik imiş baña ancak ḥicāb
Yār-ile yārem ḥicāb ğitdi yine
- 7 Bu Ğ Abdürrahīm-i Tirsī ortadan
Çıķdı yārim aldı varlıĝım yine

136

[Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

T. 41a

- 1 ‘Aşķam ma‘ şūk yüzine hoş yine
Sevdi cānum sevdi cānānum yine
- 2 ‘Āşķ-idi ol baña hem ben aña
Yoĝ-iken ‘ālem daḥı cānum yine
- 3 Mūnis-i müşāhid idüm yāre ben
Anda ‘āşķ bunda āşķam yine
- 4 Cismümüñ ḥayyi ḥaķīķat ‘ışķudur
‘Işķ-ıla buldum tamām dīnüm yine
- 5 Cismüm ü ğöñlüm cānum cümle varum
‘Işķdurur ‘ışķsuz yirüm yoķdur yine

136 M2.191-192.

1b: cānānum / cānum (M2.191).

4: **BU** beyit M2. nüshasında beşinci beyittir.

4a: ‘ışķudur / ‘ışķdurur (M2.191).

4b: ‘Işķ-ile buldum temāmet dīnüm ĩmānum yine (T. 41a), Işķ-ile buldum temām dīnüm ĩmānum yine (M2.191), dizeleri vezne uygun deĝildir.

5: **BU** beyit M2. nüshasında dördüncü beyittir.

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

- 6 ' Işık göziyle dost yüzün gördüm tamām bitdi işüm
Ki albümde yodurur zerre adar gümānum yine*
- 7 Halk-ile olursa ne am virüp alursa ne am
Bu  Abdurrahīm-i Tirsī yār-ile yārdur yine

137

[4 + 4 + 3 = 11]

M2. 159

- 1 Yine şev-i didāruñ şāhā yine
İrişdi cāna ser-hoş etdi yine
- 2 Ol adar ' işkuñ meyinden içmişem
Pür-arāret virdi nār-ı ' iş yine
- 3 Götürüldi ışımız teşvişümüz
Tulū' etdi nehārum şemsü yine
- 4 Şafā buldı tazallümden semāvāt
Toldı envā' -ı ni' am yazım yine

M2.160

- 5 Hoş teferrüc eyleyüp içi aşı
Fev-i ' arşda seyr ider sırrum yine
- 6 Yine benlüğümden oldum mün' adim
Yine ıdı nūrum elvāndan yine
- 7 Yine bu ' Abdurrahīm-i Tirsīnūñ
Bir nişānı yodur eşkālden yine

138

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M2. 182

- 1 Evveli yo āhiri yo bir deñize düşdüm yine
Mevcleri aşdı başumdan ağıl ağıl [oldum] yine
- 2 Varlığımdan ümid kesdüm yoluğıma adem başdum
Ol mevcler ile arışdum mav olup ulaşdum yine

M2.183

- 3 Yumdum bu benlik gözini açdum bu gönlüm gözini
Gördüm ma' şūkuñ yüzini ma' şūka bulaşdum yine
- 4 Ol deñizde yavı vardum bilimezem niçe oldum
Ol ben oldum ben ol oldum deñiz oldum taşdum yine
- 5 Deñiz olubeni taşdum mevc uruban yıldırışdum
Gevher olup taşra düşdüm alındım şatıldum yine
- 6 Gevherlerüñ kânı oldum dertlerüñ dermānı oldum
Canlularuñ cānı oldum her yerde bulındum yine
- 7 amer oldum gice toğdum gāh bedir gāh hilāl oldum
Gāh şems olup ziyā virdüm seyr idüp sırr oldum yine
- 8 Bulıt oldum gökyüzine atre saçdum yiryüzine
Düşdüm şadefler ağzına deñizden seçildüm yine
- 9 Meger cünbiş bahruñ imiş atre bahra tābi' imiş
ul ul sultān sultān imiş ulluğumu bildüm yine
- 10 ' Abdürrahīm-i Tirsī'yem ol sultān ben aña ulam
Ebedī ullığda olam dostı beni bildüm yine

VAV

139

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

T. 41a

- 1 anı ol yār isteyen gelsün berü
Cāna cānān isteyen gelsün berü
- 2 Yüregi biryān gözi giryān olan
Derde dermān isteyen gelsün berü
- 3 Külli sevdādan geçen dostı seven
Dīn [ü] īmān isteyen gelsün berü

- 4 Kendüzin dosta viren dostı alan
Dost vişâlin isteyen gelsün berü
- 5 Meyhâne-i ‘ışkda içenler şarâb
Ser-ḥōş olmaḳ isteyen gelsün berü
- 6 Mest olup ayılmayan leyl ü nehâr
Bahâdırlıḳ isteyen gelsün berü
- T. 41b
- 7 Bu ‘Abdürraḥîm-i Tirsî’den bugün
Dostı görmek isteyen gelsün berü

YE

140

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 82b

- 1 Seni seven her dem ağlar diñmez gözünüñ yaşları
Hiç o gülmez daḥı artar anuñ baḡrınıñ başları
- 2 ‘Aşḳ şayrusi olur yürür gönli cihândan yigrenür
Lezzet almaz acı olur dünyānuñ her bir işleri
- 3 Dünyada ḳararı olmaz gice gündüz râḫat bulmaz
Gözlerine uyḫu gelmez hiç yaşduḳ görmez başları
- 4 Ağlar kimseler dögmedin iñiler ḫaste olmadın
Kesilür beñzi ölmedin key aruḳ olur tenleri
- 5 Bu ‘âlem ḫalkından ḳaçar iki cihândan el çeker
ḫalvetlerde dizin çöker seni gözedür gözleri
- B. 61b
- 6 Dilleri seni zıkr ider hem gönülleri fıkr ider
Cân gönül fenāya gider saña ulaşır özleri
- 7 ‘Abdürraḥîm-i Tirsînüñ başına geleli ‘aşḳuñ
Hergiz diñmez gözlerinüñ aḳar ḳanıyla yaşları

140 B. 61a – 61b.

1a: gözünüñ / gözleri (B.61a).

3a: bulmaz / görmez (B.61a).

6: M1. nüshasında sayfa kopuk olduğundan şiirin bu ve sonraki beyiti B.’den alınmıştır.

141

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 84b

- 1 Temennā eylerem senden beni iy cānımuñ cānı
Senden ayru olur-istem kandadır bulmazam cānı
- 2 Cānum ‘ışkuña düşeli sen sultāna ulaşalı
Senüñ-ile bilişeli sensüzün beklemez teni
- 3 Nedeñlü yalvarur-istem gözüm yaşın döker-istem
Seni terk eyledür-istem sözüm tutmaz komaz seni
- 4 ‘ Aceb sevdi seni bu cān seni idindi dīn imān
Senden hirgizin ayrılmaz kodı terk eyledi beni
- 5 Göñül ü cān berkiddiler beni gözden bırağdılar
İmmī dostu berk itdiler bırağdılar bu dükkānı
- 6 ‘ Abdürrahīm-i Tirsīnün tolaşalı başı ‘ışka
Senüñ-içün döker her dem gözünden yaş-ile kanı
- 7 Sekiz uçmağ hūrusi-le ager ‘ arz iderler señsüz
Bana seni gerek senden virem ayrılmayam cānı

142

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 85b

- 1 İy yārenler nic’ideyin cānımda dost sevisini
Gün gün dağı tırmaz artar bırağmaz terağğīsini
- 2 Cānımda dostuñ sevisi bu resm-ile giderise
Āhir başımdan aşısar kim biliser n’olasını

141 M2.149 – 150.

1b: Dize M2.149’dan alınmıştır. olur-istem / olur-usam (M1.84b).

3a: Dize M2.149’dan alınmıştır. yalvarur-istem / yalvarur-usam (M1.84b).

4a: cān / cānı (M1.84b), vezne uymaz.

142 M2.152.

1a: nic’ideyin / nice ideyin (M2.152).

- 3 Dost-ile cānuñ ezelde ‘ahd [ü] peymānı var-imiş
Uş öñürdi gönderdi dost cānıma ‘ışk ilçisini
- 4 ‘Işk ilçisi geldi kōndu cāna gōñle hüküm sürdi
Her yaña segirdim şaldı gör imdi ne kılasını
- 5 Şıdı kōdı nefis çerisin kurtarmadı hiç birisin
Kırdı kōmadı dirisin diñdürdi nefis gavğasını
- 6 Gōñül iklîmin ‘ışk aldı Allāh Allāh üni tōldı
Gōñül ilin hālî kaldı umaram dost gelesini
- 7 Görüñ ‘ışkuñ işin yine nice kōsd eyledi cāna
İşbu cānumı ol dostu bildüm kōrbān kılasını
- 8 ‘Işk ne yavlağ kıydı cāna varlığım hep kıldı fenā
Anuñ-içün uş egnime geymişem yas kōrasını
- 9 Bu ‘Abdürrahîm-i Tirsî ‘ışk elinden ölür ise
‘Ālem içre anuñ içün ‘āşık virsün salāsını

143

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 87b

- 1 İy yārenler gördüñüz mi ‘āşıkıların hallerini
‘Işk odı düşmiş bunlara yağar dün gün cānlarını
- 2 ‘Işk odı cānları yağar gözlerinden kan yaş ağar
Her dem dost kendüye çeker hoş almış gönüllerini
- 3 Gōñüllerini dost almış ‘ışk bunları hayrān kılmış
Dost bunları şöyle almış unutmuş kendülerini
- 4 Bunlar ere boyun virmiş bunlar er gōñlüne girmiş
Erenlerden nazar almış gözlemişler yollarını

6a: Dize M2.152’den alınmıştır. ilin hālî kaldı / eyleyen hālî kıldı (M1.85b), vezne uymaz.
143 M2.163.
2a: cānları / cānların (M2.163).

- 5 ʿIşk şarābından içmişler iki ciḥāndan geçmişler
Başların ele almışlar oynamışlar cānlarını
- 6 Dost bunlaruñladur bile dost döndürür ḥālden ḥāle
ʿAceptemeñ siz bunlaruñ ağlayup güldüklerini
- 7 Dost bağçesinde yaturlar dostuñ adını oқurlar
Bülbülleyin hoş şakırlar қоһulayup güllerini
- 8 Bunlar işbu yirden degül dilleri bu dilden degül
Bunlar ʿakl irdüğü degül kimse bilmez ḥallerini
- 9 Budur söz āşikār nihān yüzlerin görücek ʿayān
Unutdılar iki ciḥān görücegez nurlarını
- 10 Dostum Eşrefođlı Rūmī yüzindedür Allāh nūrī
Ölmiş cānlar olur diri işidicek sözlerini
- 11 Bu ʿAbdürrahīm-i Tirsī anuñ-içün söyler sözi
Eşref-zāde ḥaşlar ḥāşı açıvirmiş gözlerini

144

[Mefāʿ īlün / Mefāʿ īlün / Mefāʿ īlün / Mefāʿ īlün]

M1. 89b

- 1 Beni ol ḥalk iden Ḥālīk şükür beni uyandurdı
Yolum mürşide tüş itdi beni dosta ulaşdurdı
- 2 Naşihat aldum ol pirden getürdi dürri deryādan
Ḥaberler virdi esrārdan şu cānımı boyandurdı
- 3 Didi ḥaқ yolunuñ eri tūru gel beri gel beri
Sen iste senden ol yāri diyüben beni қındurdı

5b: oynamışlar / uyarmışlar (M2.163).

9a: āşikār / āşikāre (M2.163).

9b: Unutdılar / Unudılur (M2.163).

144 T. 42b – 43a, M2. 182.

1b: dosta / Ḥaққ'a (T. 42b), (M2.182).

3a: tūru / tūrı (T. 42b), (M2.182).

3b: Sen iste senden / Sen senden iste (M1.89b); Sen sende (T.43a); Sen sende iste (M2.182), vezne uymaz. қındurdı / қандurdı (T.43a).

- 4 Seni maḥv eyle var yürü ḥicāb sensin saña girü
Ölümsüz ölmezsın didi diri bir ḥāle dönderdi*
- 5 Ḥaberin aldum ol yaruñ sözün añladum ol piruñ
Yüzünü gördüm ol yaruñ beni fenāya gönderdi
- 6 Çü geçüm ağ u qaradan ikilik gitdi aradan
Götürdi bürḩa‘ın yüzden ma’şūḩ kendüyi buldurdı
- 7 Bu ‘Abdürraḩīm-i Tirsī benligi başını kesdi*
Fenāsı dārına aşdı beḩā nevbetin urdurdı

145

[4 + 4 + 3 = 11]

M1. 92a

- 1 Şolar kim şıdḩ-ıla mürşide geldi
Ḥaḩḩı bulmaḩ-ıçün irşāda geldi
- 2 Esīr oldı ol ışıkde o ḩālib
Dermānın derd-ile almaḩa geldi
- 3 Düni gün muntazır dostu uzanur
Gözedür şeyḩ sözün ḩutmaḩa geldi
- 4 Giçürmez fırsatın şaydın gözedür
Şol aç şāhin gibi şikāra geldi
- 5 Ḥayātı mevti çöpe şaymaz añmaz
Derd-ile ‘ışḩ-ıla meydāna geldi
- 6 Bu yolda cānı başı dirīḩ itmez
Virmege cānını cānana geldi
- 7 Bu ‘Abdürraḩīm-i Tirsī cihāna
Virip varın yārin almaḩa geldi

4a: girü / giri (T. 43a).

4b: ölmezsın didi diri / ölmezdir didi (T. 43a), ölmezsın diri diri (M2.182).

6b: buldurdı / bildürdi (T. 43a), (M2.182).

145 B. 62a – 62b.

5b: ‘ışḩ-ıla / ‘aşḩ-ıla (B.62b).

146

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

M1. 94a

- 1 Yoğ-iken var eyledi rızķını taķdīr eyledi
Yir iĉer Őađlık sūrersin añmazsın Rezzāķunı*
- 2 Dūrlü dūrlü iŐ idersin ķorĉun yoķdur Tañrıdan*
Yoķ iĉā' at emrine hiĉ gözlemezsın yolunı
- 3 Hāķķı ķoduñ nefse uyduñ iŐledüñ ĉoķ ĉoķ fesād
UŐ varasın ĉazrete anda göresin ĉālūñı
- 4 İŞbu ĉānı evi yaptıñ ĉoŐ ' imāret eyledüñ
Yıķduñ ol bāķı evi ķıldıñ ĉarāb aĉretüñı
- 5 ' Ömrüñ olduğunca her gün ol feriŐteler yazar
ĉayr u Şerden ne kim itdüñse ' amellerüñı
- 6 Nice yük tıtduñ cihāndan görmedüñ nedür metā'
Bilmedüñ tıldurdılar ' isyān-ile defterüñı
- 7 Őuretüñ adama beñzer Őıfatuñ dönmiş meded
Geĉdi ' ömrüñ ĉaberüñ yoķ bilmedüñ aĉvālūñı
- 8 ' Abdürraĉīm-i Tirsī bunda ara yoluñı
İlteceksin ĉazrete ĉün göre tır ķumaŐuñı

147

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 94a

- 1 Eyā ĉāfil bu ĉafletüñ yoķ mıdur bir uyanması
Yā bu cihānda yoķ mıdur bu Őađlıđuñ bir olması
- 2 Key ĉariŐ olduñ dünyāya virdüñ baŐuñı ĉavĉāya
DüŐdüñ bir yañlıŐ sevdāya yoķ mıdur bir uŐanması
- 3 Bu dünyā mülk degül saña ' Azrā' il aña tır aña
Āĉir senüñ Şol göĉsüne yoķ mıdur hiĉ bir ...

7a: ' Abdürraĉīm-i Tirsī / İy ' Abdürraĉīm-i Tirsī (M1.94a), vezne uymaz.

3b: Dizenin sonu, metinde okunmaz haldedir.

- M1. 94b
- 4 Sağlık ipini berk şanduñ ecelüñi fikr itmedüñ
Ol ipi şöyle berk tutduñ yok mıdur ...
 - 5 Gāfil saña direm saña var şol kabirleri deñe
Şol kıadd ü kāmētüñ ege yok mıdur bir ...
 - 6 İşbu sağlıguñ hayātuñ hemen irincedür mevtüñ
Senüñ dağı şol şüretüñ yok mıdur bir bozulması
 - 7 Bağı bir ölenler boynına dizilmiş ecel ipine
Şol boynuñ ecel ipine yok mıdur bir dizilmesi
 - 8 İşıit bir ne direm saña kulağıuñ tut benden yaña
Hiç şol gönül dostdan yaña yok mıdur bir uzanması
 - 9 Sende bir ölümüñ aña itdigün işleri deñe
Şol itdüğüñ fi' illerüñ yok mıdur bir şorulması
 - 10 İy ' Abdürrahīm-i Tirsī gönlüne ölüm gelicek
Dostdan yanın ' arz idicek var mıdur bir sevinmesi

148

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 96a

- 1 İy bunda ululananlar şöyle Hağıkđı unutduñuz mı*
Ol Allāhuñ hışmı kıatı ' ilmiñüzi tutduñuz mı
- 2 Gökcek ' ilmi okuduñuz gökcek ' ameller itdiñüz
' İlim nūriyle tldiñuz mağışūd nedür bildiñüz mi
- 3 Siz böyle ululanursız tonlar giyüp şalınursız
Heman ' ilm-ile ' amelsiz ' azābdan kıurtulduñuz mı
- 4 ' Acebdür ' ilmi okursız kapularda sürünürsüz
Ve fi's-semāi rizkuküm āyetin unutduñuz mı
- 5 Kimse 'i gözüñüz görmez fağır gönli gözi sevmez
Bi'llāhi bize de idüñ kitablarda gördüñüz mi

4b: Dizenin sonu, metinde okunmaz haldedir.

5b: Dizenin sonu, metinde okunmaz haldedir.

- 6 Şeytān dahı ʿālim idi niçün dergāhdan sürüldi
Meşhürdur şuçı kibr oldı kitabda görmediñüz mi
- 7 Ol ʿālimüñ taṭlu sözi gönli alcaḡ güler yüzi
Yüzüm ayaḡınıñ tozi ṭaʿ n itmezem bildiñüz mi
- 8 Bu ʿAbdürrahīm-i Ṭirsī ʿışḡ deryāsınıñ baḡrisi
Dürr-i gevherler çıkarur almaḡa arlanduñuz mi

149

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 97a

- 1 Neye geldin bu cihāna anı gör ādem oḡlanı
Ol dostı bilmege geldüñ bildüñ mi ādem oḡlanı
- 2 Ol seni yaradan Ḥālīḡ beni iste didi bayıḡ
Ḳanı ḡizmet aña lāyīḡ itdüñ mi ādem oḡlanı
- 3 Ḳanı ol dost-ıla ahdüñ elden çıḡdı emānetüñ
Anda çıḡa ḡıyānetüñ bilesin ādem oḡlanı
- 4 Vefā kılmaduñ ahdiñe ulaşmaduñ ol dostıña
Zulm eyledüñ kendüzüñe ḡayf itdüñ ādem oḡlanı
- 5 Ḳanı ol ḡātemüñ n'itdüñ nefsüñ parmaḡına ṭaḡduñ
Yañildüñ key ḡaṭa itdüñ iy ḡāfil ādem oḡlanı
- 6 Ṭapduñ ol nefsüñ dīvine geçürdüñ gönlüñ taḡtına
Varıcaḡ ol ḡazretine ne dirsın ādem oḡlanı
- 7 Çıḡarduñ elden fırsatı çekesın anda ḡasreti
Red idecek Ḥaḡ ḡazreti n'idesın ādem oḡlanı
- 8 Yiter saña bu dert firāḡ ḡalasıñ maʿ şūḡdan ırāḡ
Varmazsañ anda yüzi aḡ ne müşkil ādem oḡlanı
- 9 Ḥayra mı uğrar ol kışı düşmen-ile ḡoşa başı
Āḡır nedāmetdür işi bilürsın ādem oḡlanı

- 10 İy ʿ Abdürrahîm-i Tirsî dosta idenler hevesi
Aradan tarh itsün nefsi dost için âdem oğlanı

150

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 98a

- 1 Şağlık saña şaınma kalur elbet bunda gelen ölür
Ecel ökçeñ başup yürür anı görmezsin ola mı
- 2 Günâhdañ rücûʿ itmedüñ istiğfâr tevbe itmedüñ
Mürşide ikrâr itmedüñ münkir gidersin ola mı
- 3 İy ʿ Abdürrahîm-i Tirsî kendü hâlün gör nicesi
Almadın emânet inşâfa gelseñ ola mı*
- 4 Yiter virdün ʿ ömrün yile istiğfâr it şuçuñ dile
Giçer fırsat yine ele bir dahı girmez ola mı

151

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 98a

- 1 Günâhkâr kullar dâʿim ʿ inâyet senden ilâhî
Nefs elinden zebûnlara ʿ inâyet senden ilâhî
- 2 Bu nefis odına tutuşdum günâh deryâsına düştüm
Günâh defterine geçdüm ʿ inâyet senden ilâhî
- 3 Yüzüm karasını koğıl keremün çoklığın görgil
Ol defterden beni uyuyıl ʿ inâyet senden ilâhî
- 4 Günâhım öyle kim çokdur ne iderseñ baña hağdur
Ġafursın keremün çokdur ʿ inâyet senden ilâhî
- 5 Beni her dem bu nefis şerrir senün yolından düşürür
Saña ʿ âşî baña şer-gir ʿ inâyet senden ilâhî
- 6 İlâhî suçumu bildüm rücûʿ itdüm saña döndüm
İstiğfâr tevbeye geldüm ʿ inâyet senden ilâhî

150 Bu şiirin baş tarafı sayfa kopuk olduğu için metinde bulunmamaktadır.

- 7 Şuçum başıma kaçmağıl maşşerde rüsvây itmegil
Tamu odına atmağıl 'ināyet senden ilāhī
- 8 Bu 'Abdürrahīm-i Tirsī budur her dem temennāsı
Şuçundan geçe mevlāsı 'inayet senden ilāhī

152

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 99b

- 1 Günāhum çok günahum çok meded senden yā İlāhī
Şuçumdan geç beni 'afv it meded senden yā İlāhī
- 2 Yüzüm kara günāhım çok saña lāyık 'amelüm yok
Saña varmağa yüzüm yok meded senden yā İlāhī
- 3 Geçmiş günāhımı ańsam ele divid kalem alsam
Kıyāmete degin yazsam dükenmeye yā İlāhī
- 4 Ki bu nefsim şūma uydum günāh baħrine ğarķ oldum
Elüm tütğil helāk oldum meded senden yā İlāhī
- 5 Meded irmeye ger senden ümidim keserem benden
Nice çıķa cānım tenden meded senden yā İlāhī
- 6 Āħir 'Azrā 'il gelicek günāhlarımı göricek
Hışm-ile cāna şunacak meded senden yā İlāhī
- 7 Münker u Nekir gelicek kabrimde şu 'āl şorucak
Mecāl yok cevap virecek meded senden yā İlāhī
- 8 Yarın maşşere varıcak 'aybımız 'ayān olucak
Şuçlular zebūn olucaķ meded senden yā İlāhī
- 9 Hāķ terāzu kurulucaķ günāhımız urulucaķ
Sen anda ķađı olucaķ meded senden yā İlāhī
- 10 Şırāt köprüsi ķurula 'āřiler nice yürüye
Düşe cehenneme yana meded senden yā İlāhī

- 11 Girçi senüñ kullaruñ çok ben itdügümi itmüş yok
Saña yalvaruram çok çok meded senden yâ İlâhî
- 12 Tевbe tevbe yâ İlâhi ne kim itdümse günâhı
Senden umaram va'İlâhi meded senden yâ İlâhî
- 13 Ne kim itdüm-ise itdüm elümi başumı açdum
Geldüm hâzretüñe düşdüm meded senden yâ ilâhi
- 14 Dilekleri dutarsın sen Kerîmsin sen Raḥîmsin sen
Ḥâşâ maḥrûm kıoyasın sen meded senden yâ İlâhi
- 15 Bu ' Abdürrahîm- i Tirsî diler senden kerem ıssı
Zebûn olur günâh ıssı meded senden yâ ilâhi

153

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 100a

- 1 [Bu] dünyâyaya virme gönül fenâdur hey fenâdur hey
Devletine olma maḡrûr yalandur hey yalandur hey

M1. 100b

- 2 Yüz yılda dirdigüñ dünyâ cân virüp sevdiğüñ dünyâ
Bir günde târ ü mâr olur taḡılur hey taḡılur hey
- 3 Şol bunda devlet sürenler şişit giyüp çerb yiyenler
Yir altında şöyle ' üryân yaturlar hey yaturlar hey
- 4 Bu dünyâyaya toymayanlar Ḥaḡ yolına kıymayanlar
Yarı[n] âḡiretde anlar peşmândur hey peşmândur hey
- 5 Ne düşdüñ dünyâ derdine yanarsın derdi odına
İRmezsın dünyâ dibine ' ummândur hey ' ummândur hey
- 6 Her kim dünyâyayı cem' ider Allâh buyruḡın terk ider
İmânsuz dünyâdan gider ziyândur hey ziyândur hey
- 7 Gel sen daḡı aç göziñi toḡrult Allâha özüñi
Çevir dünyâdan yüzüñi ḡâfilsin hey ḡâfilsin hey

- 8 Aldanma dünyā alına viri ʔur Allāh yoluna
DüŖe gör Allāh derdine yana ʔur hey yana ʔur hey
- 9 Miskīnleri her dem gözet açlar ʔoyur yalın ʔonat
İstiyeceñ yarın meded dermāndur hey dermāndur hey
- 10 Allāh eydürdiñ ʔuluma virsün dünyāyı yolıma
Gelsin girsün uçmağıma seyrāndur hey seyrāndur hey
- 11 Gör Allāhı sevenleri dünyāyı terk idenleri
Allāh yolında malları yağmādur hey yağmādur hey
- 12 Geçdiler hep hicābları götirdiler niķābları
Ol dost yolında cānları ʔurbāndur hey ʔurbāndur hey
- 13 İy ʕ Abdürrāhīm-i Tirsī gör bir dosta aşıkları
Dost derdinden yürekleri biryāndur hey biryāndur hey

154

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 103a

- 1 Kime diyeyin rāzuñı cānlular añlamaz oldu
Kime diyeyin haberüñ dilüm kimse bilmez oldu
- 2 Hāyvānī cān almaz rāzuñ hāyvānī göz gör[mez] yüzüñ
Hāyvānī ʔulaķ haberüñ işidüp añlamaz oldu
- 3 ʔoħuñ cānıma boyandı ʕ işķuñ cānum göñlüm aldı
ʕ İşķuñ odı şöyle yaķdı eşerim belürmez oldu
- 4 ʕ Ālemler ʔoludur ʔoħuñ ʕ ālemler ʔolu haberüñ
Senüñ ʔoħuñ u haberüñ ġāfiller ʔuyamaz oldu
- 5 ʔoħuñı ʔuymayan cānlar haberüñ almayan cānlar
Senden ġāfil olan cānlar ādem-şuret hāyvānı oldu
- 6 ġāfiller ʔuymadı seni ġaflet içre geçdi cānı
Yarında görmeye seni dü-cihānda aʕ mā oldu

- 7 Bu dünyānuñ ʿ izzetcügi şol fānice lezzetcügi
Şu nefsanī şehvetcügi gözlerine hiçāb oldı
- 8 Gitdi perhīz gitdi tāʿ at çoğaldı nefsanī şehvet
Artdı yimek içmek şehvet bidʿ at riyā iş çoğ oldı
- 9 Bu dervīşlik dilde kaldı yalan daʿ vī cihān taldı
Mübtediʿ in şeyh çoğaldı meger āhır zamān oldı
- 10 ʿ Abdürrahīm-i Tirsī var kendü hāliñ gözle iy yār
Nefsün ıslāh eyle zinhār saña şöyle haber oldı

155

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M1. 103a

- 1 Yārenler ol dostuñ derdi görüñ bir n'eyledi beni
Ayırdı yārenlerimden āvāre eyledi beni

M1. 103b

- 2 Bir ğarībem uş gezerem ʿ ışk deryāsında yüzerem
İki cihāndan bızārem şöyle fāriğ itdi beni
- 3 ʿ Işk meclisine karışdum ʿ ışk kadehin tolu içdüm
Mest olup ben benden geçdüm şöyle ser-hōş itdi beni
- 4 Ne hu yolumu görürem ne hū ben beni bilürem
Ne ölüyem ne diriyem şol hāle bırağdı beni
- 5 Hālüm kālüm bilmez oldum kāl ü kıl añlamaz oldum
Hāk bātıl farğ itmez oldum şöyle mecnūn itdi beni
- 6 Cān gönül nedür bilmezem ʿ aql u nefis nedür bilmezem
Dīn imān nedür bilmezem bī-mezheb eyledü beni
- 7 Ne insānem ne hayvānem ne ferīşteyem ne cinnem
Ne ʿ Abdürrahīm Tirsīyem şöyle maḥv eyledi beni

6a: ʿ aql u / ʿ aql-ı (M1.103b).

7a: cinnem / cinniyem (M1.103b), vezne uymaz.

M1. 104a

- 1 Dost-içün kıyım tıran dostum şeyhum h zreti
Dost-içün varın viren dostum şeyhum h zreti

M1. 104b

- 2 M l   m lkinden geen dost hav sında uan
G nli g zini aan dostum şeyhum h zreti
- 3 Dost yolında c n viren *ķabl en tem tu* olan
Dost y zin   ay n g ren dostum şeyhum h zreti
- 4 L  mek n Őaħr sında seyr eyley p y r yen
Bu nlulara bu nunan dostum şeyhum h zreti
- 5 DerviŐler n ulusı H k alabu  velisi
Muħammed n v riŐi dostum şeyhum h zreti
- 6 *İfŐ  'i's-sırrı 'r-Rabbu* k fr diyu set r iden
  ilm-i led n    limi dostum şeyhum h zreti
- 7 Cem l m Ő hededesin ezel  ns meclisinde
H Ő 'l-h Ő la n Ő iden dostum şeyhum h zreti
- 8 *Ve seķ h m Rabb h m* s ķis n n ķadeħin
Ezelde  olu ien dostum şeyhum h zreti
- 9 Dostum    rif-i Ő f  dostum m rŐid-i v f 
Himmet n bize k f  dostum şeyhum h zreti
- 10 H ŐŐası n siķleri kem le iriŐd r r
Dost-ıla buluŐdurur dostum şeyhum h zreti
- 11 Nefeħ t  elŐ f  Rabb n  nesimlerin
G n l derecesinden viren dostum şeyhum h zreti*
- 12 Zulum t-ı beşerden  alibi ħal Ő iden
Sebeb-i nec t olan dostum şeyhum h zreti

7b: H Ő 'l-h Ő la / H Ő 'l-h Ő -ile (M1.104b), vezne uymaz.

12a:  alibi /  alimleri (M1.104b), vezne uymaz.

- 13 Şol baqar şifâtları kimyâ-yı ʿışkı birle
Hâliş altun eyleyen dostum şeyhum hazreti
- 14 Merâtib-i ʿîrfâna dervîş ʿurûc itmege
Anlara mirkât olan dostum şeyhum hazreti
- 15 ʿÂlem-i naqlîden bizi ʿâlem-i ıtlâka irgüren*
Muqarreb tarîka çeken dostum şeyhum hazreti*
- 16 Sulţân-ı kutbu'l-aqţabuñ Rasûlu'llâh neslinüñ*
ʿAbdülkâdir muhtârı dostum şeyhum hazreti
- 17 ʿArıca Hâk kelâmı istihkâkın kesb iden
Vâsıtasız işiden dostum şeyhum hazreti
- 18 Eşrefoglı Rûmî sen İznîkî Kâdirisin
Mürşidler sulţânısın dostum şeyhum hazreti
- 19 Abdürrahîm-i Tirsî dosta kıldı hevesi
Senden irdi çâresi dostum şeyhum hazreti

M1. 105a

157

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

B. 56b

- 1 Yücelerden döndüreyin alçaqlara gönül seni
Alçaqlardan alçaqlara indüreyin gönül seni
- 2 Ayırayın halkdan seni şöyle hâk ideyin teni
Ayaqlar altına yaʿnî birağayın gönül seni
- 3 Nice kaçarsın yabana ʿaşk gemin urayın sana
Yâb yâb ol maʿşukdan yaña ha çekeyin gönül seni
- 4 Başum gurbete urayım cânım bu yolda koyayın
Ne kim olursam olayım komayayın gönül seni
- 5 Yürüyeyin yana yana ʿaşk odın urayın cânâ
Bağmayayın mâsivâya geçüreyin gönül seni

B. 57a

- 6 Koyayın nāmı ʿ arı taleb ideyin ol yārı
Dün gün çekdüreyin zārı ağladayın gönül seni
- 7 Dost ğamın alayın başa yürüyeyin kılka düşe
Vaşfi dile gelmez ise uğradayın gönül seni
- 8 Şıĝmayın o Mevlāya yüz urayın ol aʿ lāya
Abdürrahīm-i Tirsīye uydurayın gönül seni

158

[Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün]

B. 74b

- 1 Gerçek oldur bu cihānda gözleye dāʾim Hāķı
Virmeze bir kez murādın nefsine ol dost Hāķı
- 2 Pehlevāndur pehlevāndur dü-cihānda ol kişi
Dü-kevineyün terkin urdı sevdi taḥķīķ dost Hāķı*
- 3 Başını ṭob eyleyüben girdi ʿ aşķ meydānına
Virde cānın ṭoymadı ol dost yolında dost Hāķı

B. 75a

- 4 Ğayret-i nāmı ʿ ar şīşesin kesr eyledi
Varlığın yoķluĝa virdi buldu rızā-yı Hāķı
- 5 Kendüden olmadı ḥabīr gine kendüde yoķ
Tevḥīdi hem taḥķīķ oldı ol demi buldı Hāķı
- 6 İy ʿ Abdürrahīm-i Tirsī irdün-ise taḥķīķa
Cānını elbette virdün şükrāne alduñ Hāķı

159

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

T. 36b

- 1 Ol benüm gönüm alan yār bilmezem baña n'eyledi
Aldı gönülcüğüm benüm derde giriftār eyledi
- 2 Bir oldı dünümle günüm bir dem ṭurmaz oldı ünüm
Ol benüm sevgüli yārım hiç öñümden gitmez oldı

- 3 'Işkdan tolu şundi baña andan içdüm kana kana
Cân [u] gönül-i dīvāne mestlikden ayılmaz oldu
- 4 Yağmâ kıldı bu 'ışk beni bilmez oldım düni günü
Şöyle delü kıldı beni hayr u şerr bilinmez oldu
- 5 Sevgüñ şöyle toldı cāna komadı iki cihāna
Hergiz senden ğayrı-y-ıla cān gönül avınmaz oldu
- T. 37a
- 6 Bu 'Abdürrahīm-i Tirsī 'ışkuñla tutalı ünsi
Terk eyledi kodı nāsı qarışup yürimez oldu
- 7 'Işka tolaşalı başı ta' ne urur her [bir] nāşi
Sevdā-yı dosta düşeli kimse hālin bilmez oldu

160

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

T. 40a

- 1 Gel berü gel qalma a' mā dostdan iy cānum cānı
Gel berü cānān için vir cānuñı cānum cānı

T. 40b

- 2 Mevt-i şūrī gelmedin gel dost-ıla ol āşinā
Gel berü ma' şūq-ıla bulış biliş cānum cānı
- 3 Nāzenīn ' ömrüñi virme bunda zinhār hayfa sen
Tā ki peşmān olmayasın anda sen cānum cānı
- 4 Yoldaş ol derd ehline gel derdli olğıl sen dağı
Gel berü gel derdüñ al dermānuñ al cānum cānı
- 5 'Işk-ı ma' şūq ile 'āşık ol yüri 'ālemde sen
Gör yüri mā' şūq cemālin gel berü cānum cānı
- 6 Dost cemālin kim ki görse bunda hiç qalmaz ğamı
Bunda anda şād yürür ma' şūq-ile cānum cānı

160 M2.190.

3b: peşmān / peşīmān (M2.190).

4b: dermānuñ / hem dermānuñ (T.40b), vezne uymaz.

- 7 Şıdķ-ıla   Abd rrah m-i Tirs ye ayırma gel
Y r-ile y r olasın gel    ri o c num c nı

161

[F   il t n / F   il t n / F   il t n / F   il n]

S. 157b

- 1  y c n irmed nse dosta yana yana var y ri
 ş bu derdden gice g nd z yana yana var y ri
- 2  ş bu d ny  yazısında  unki şaydu n almadu n
Ş yle maħr m aldu n ebed yana yana var y ri
- 3  unki   aşıķ olmadu n ma  şuķ d z ri n g rmedu n
D -cih nda alduķ a  m  yana yana var y ri

S. 158a

- 4  ş bu d ny  c fesinde bağladu n nefsu n itin
Aldanup murd ra alduķ yana yana var y ri
- 5  n el nden uğdı    mr n uşı alduķ na ar
Gitdi aşşu n hep ziy na yana yana var y ri
- 6  şledu n bunda nice y z arasın  ok  ok hem n
 azrete   ilet y z arasın yana yana var y ri
- 7 Bilmedu n sen sende gevher ıymetin  n g rmedu n
Z yi  itdu n gevheru ni yana yana var y ri
- 8  y   Abd rrah m- i Tirs  gevheru n buldu sa hoş
V h eger bulmadu n-ise yana yana var y ri

162

[Mef   il n / Mef   il n / Mef   il n / Mef   il n]

M2. 151

- 1 Gelu n ey dostı isteyen bug n isteyel m anı
Uralum c n u baş terkin ki bunda bulalım anı
- 2 Anı istemege bil kim bug nden ğayrı g n yoķdur
Ki fırsatdur bize bug n virev z yolına c nı

- 3 Bilũn bu dünyānuñ şuğlı ırak or ye...
 Azĩm dertdũr bu bu d-1 dost bulalım derde dermānı
- 4 Şol gũnũl bil ki arardı bu dünyā zevini bildi*
 Ki dirgũrmedi ldũrdi anı sevdā-yı nefsanĩ
- 5 Bu hubb-1 māsivā rengin bu alb ... bunda
 Ki tā albũmũze nũzũl ide sevdā-yı Sũbhānĩ
- 6 Hāĩat kim Hāı sevdi Hāı ol kendũde buldı
 Ki ldũrmedi dirgũrdi ab-1 hayāt-1 Ramānĩ
- 7 Bu  Abdurrahĩm-i Tirsĩ vireli varını dosta
 Ki dā'im sũrer bugũn uş bunda devrānı*
- 8 ũ ben benden yavı vardum hem ol dem maşũdũ buldum
 Her demũm adr-i id oldı bugũn aldum bu meydānı

163

[Fā ilātũn / Fā ilātũn / Fā ilũn]

M2. 157

- 1 Kimse bilmez kimse bilmez hālũmi
 Derd-i dil-dār odı yadı cānumı
- 2 Hālũmi bilmez meger hāldaő ola
 eker ola her dem ol bu elemi
- 3 Aña geldũm ezel ũns-i yār-ile
 Derdine etdũm giriftār başumı
- 4 Vaşl-1 dil-dār derdi dũődi cānuma
 Yare ıldı yũregũm derdi ğamı
- 5 Geri belũrmez bu zamuñ yaresi
 Beñzũmi saratdı ğitmez gũzũm nemi*

3a: Dizenin sonu yazı silik olduğundan okunmamaktadır.

5a: Dizenin sonu yazı silik olduğundan okunmamaktadır.

- 6 Țabībe Őorsam devāsın yaremũn
Eydiserdür bunda bulunmaz emi
- 7 Niçe em sem eylesem bu yareme
Dağı artar yaremũn ağar demi
- 8 Yüregüm yareleri artdı dirġğ
Bulunmadı yaremũn emi semi
- 9 Vaşl-ı dil-dārdur meger derdüm emi
Çün götürmez yarem ġayrı merhemi*
- 10 Ey ‘ Abdürrahīm-i Tirsī dost saña
Virdi bugün ıutlu olsun bu ġamı
- 11 Çün müyesser oldu saña yar ġamı
Berk yapış yardur hemān yārũn ġamı

164

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M2. 169

- 1 Gelün ey dertlüler gelũn bulalum derde dermānı
Uralum başumuz terkin alalum ele çevgānı
- 2 İki Őanmañ gelũn biri uzağdur menzil illeri
Budur ‘ aşıkларуñ ġāli virürler dost-içün cāmı
- 3 Çün eldedür bugü[n] fırsat yarına ıalmasun ġasret
Canuñ gözini aç gözet göresin bunda sen anı
- 4 Cihān ıoludur[ur] andan ġıcab sensin saña senden
İşit ıut bir ġaber benden var ortadan götür sanı

M2. 170

- 5 Șalma firıat-ile geri var it senden seni ‘ ārī
Tā tecellī kıla Bārī göresin luşf-ı Yezdānı
- 6 Budur yol erinũn ġāli olıcağ ġāl dağı ‘ ālī
Görinü[r] ‘ ālem ol ıolı kalur ol sen olursın fānī*

- 7 Yürecigi olur biryān kıılır kendüzünü ‘ uryān
Görür dostı olur hayrān olur ‘ āşıķ-ı mestānī
- 8 Kalmaz bir zerre benlik hīç dahı sağ u fevķ u taht hīç
Oldur andan ğayrı yok hīç yokdur envār-ı elvānı
- 9 ‘ Abdurrahīm-i Tirsiniñ ne ‘ aceb sözi var bunuñ
Meger sevdā-yı dost kıılmış anı ser-mest-i hayrānı

165

[4 + 4 + 4 + 4 =16]

M2. 178

- 1 Gel ey t̄alib t̄aleb kııl sen bugün dīdār-ı ma‘ şūķ[1]
Mühim olan bugün oldur elinden içesin sākī
- 2 O sākīden içen cānlar ta ebed esrūkdür anlar
İçüp āb-ı hayvān anlar ölümsüz kıaldılar bākī
- 3 Elüñde fırsatıñ varken ‘ ömür seniñ-ile yārken
Buluş ol yār-ile irken ķo ol va‘ dā-yı ıraķı
- 4 ‘ Āşıķlar va‘ deye küymez bugüni yarına kıomaz
Ölür ma‘ şūķdan ayrılmaz göñlünde firākı*
- 5 Bu dünyā varına kıalmaz sekiz uçmağa aldanmaz
Dostdan ğayra nazar kıılmaz olur şayyād-ı ma‘ şūķı
- 6 Kıılır kendülügün fānī yāre irmek-içün ma‘ nī
Kıadr-i ‘īd oldu her demi görür cemāl-ı ma‘ şūķı
- 7 Ey ‘ Abdurrahīm-i Tirsī bugün gerek ise dostı
Dil göñül cān-ile dāim dost[uñ] tevħīdin[i] oķı

166

[Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün]

M2.184

- 1 Şol göñül kim ‘ ışķ-ı maħbūb-ıla maħrem olmadı
Kıaldı maħrūm maħreminden sırr-ı esrār bilmedi

- 2 Hıŝn-ı tevĥīd ire unki toĥm-ı  irfān ŝamadı
ignedi hevāmm ĥaŝerāt  ilm ü  irfān bitmedi
- 3 Kanda kim ol esed-i  işk ŝiddet-i savt eylemez
Dilkü ŝegāl yurdı oldu dosta ĥalvet olmadı
- 4 Gözi kördür münkirüñ ün ğamı inkār iredür
Zulmet-i leyl ire gedi şems-i enhār görmedi
- 5 Kıl ü kālī  iŝka degşür gel berü Mevlā'ña sen
 işk kitābın  iŝkdan oğuyana müşkil kalmadı
- 6 Nāme-i genc ŝuĝl idersin yā bunuñ genci kani
Taleb-i genc itmişler künc yüzini görmedi
- 7 Nāme ŝuĝlında geürme  ömrüñi aç gözüñi
Nāme ŝuĝlında kalanuñ eli gence irmedi
- 8 ŝıdk-ı ihlāŝ nūr-ı tevĥīde gönül ĥayy olmaya
Müstemirr oldu memātı tā ebed ĥayy olmadı
- 9  Abdürrahīm-i Tirsī gönlüñi sen  iŝka vir
şems-i  iŝkdan perveriŝ bulan gönüller ölmedi

9a:  Abdürrahīm-i / Ey  Abdürrahīm-i (M2.184), vezne uymaz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmamızda büyük sufi, şair Abdürrahim Tirsî'nin, hayatı şahsiyeti ve Divan'ı hakkında çeşitli bilgiler verilmiş, Divan'ın tenkitli metni mümkün olduğu kadar bütün şiirlerine ulaşılarak ortaya konulmuştur.

Abdürrahim Tirsî'nin hayatı ve Divan'ıyla ilgili kaynaklar ve şimdiye kadar yapmış çalışmalar ulaşabildiğimiz ölçüde tetkik edilmeye gayret edilmiştir.

Abdürrahim Tirsî, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu tamamlayıp, yükselişe geçtiği dönemde yaşamıştır. Bu devirde Anadolu'da siyasi, dinî ve millî birliğin güçlendirilmesi; sosyal, kültürel, siyasi ve iktisâdî gelişmelerin gerçekleştirilmesinde diğer mutasavvıflar kadar Abdürrahim Tirsî de önemli bir rol üstlenmiş, değerli hizmetler vermiştir.

Abdürrahim Tirsî'nin zahirî olarak hangi kurumlarda nasıl bir eğitim aldığıyla ilgili kaynaklarda yeterli bilgiler olmamasına rağmen, elimizde bulunan Divan'ı değerlendirildiğinde, iyi bir eğitimden geçmiş olduğu kanaati hâsıl olmaktadır.

Henüz dört yaşında iken tanıştığı büyük şair ve mutasavvıf Eşrefoğlu Rumî, hem zahirî hem tasavvufî yönden onun bütün eğitimiyle ilgilenmiştir. Kadiriyye'nin Eşrefiyye şubesinin kurucusu olan bu zata intisab etmiş, seyr u sülukunda hızla ilerleyerek, şeyhinden sonra tekkenin başına geçmiştir.

Eşrefoğlu'nun tek çocuğu olan Züleyha Hanım'la evlenmiştir. Bundan sonra Eşrefzâde dergâhının post-nişînleri onun soyundan gelmiştir. Temellerini Eşrefoğlu Abdullah Rumî'nin attığı Eşrefiyye kolu, Abdürrahim Tirsî ve evlâdı sayesinde gelişmiş ve yayılmıştır. Bu açıdan bakıldığında da Eşrefiyye tarikatı için Abdürrahim Tirsî'nin büyük önem arz ettiği görülmektedir.

O'nun sanat ve fikir dünyası, hayatında birinci derecedeki önemli şahsiyet olan Eşrefoğlu Rumî'den etkilenmiştir. Abdürrahîm Tirsî'nin bilinen tek eseri olan Divan'ı bunun en önemli göstergesidir. Tıpkı Eşrefoğlu Divan'ı gibi, sade, samimi, süssüz, özentisiz ve günlük konuşma diline uygun bir üslupla kaleme alınmıştır.

Arapça ve Farsça kelimeler fazla tercih edilmemiş mümkün olduğu kadar Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Tamu, uçmak, em, esrük, ıs, ışık, kimesne, kanda, kanı, od, özge, yavuz, yavlak, yavı kılmak gibi kelimeler bunlara örnek verilebilir. Bu kelimelere Eşrefoğlu ve Yunus Emre Divan'ında da rastlamak mümkündür. Divan'da kullanılan Arapça, Farsça kelimeler ise halk arasında son derece yaygın olup herkesin anlayabildiği kelimelerdir.

Tirsî Divan'ı, büyük halk kitleleri üzerinde etkiler uyandıran ve yüzyıllarca okuna gelen Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rumî Divan'ları kadar meşhur olmamıştır. Ancak dil, üslup ve muhteva açısından, onlar kadar güzel bir Divan olduğunu söyleyebiliriz. Güzel bir Türkçe'yle kaleme alınan bu şiirler yüzyıllardır edebi değerini korumaktadır.

Abdürrahim Tirsî, gazel tarzındaki ilahilerini, hece ve aruz vezniyle kaleme almıştır. Çoğunluğu heceyle yazılan bu şiirlerin aruzla yazılanlarda, bol miktarda aruz kusurları bulunmaktadır. Aruzlu ve heceli şiirlerin çoğu musammat tarzdadır. Kafiye konusunda vezinde olduğu gibi serbest davranmış, çoğu şiirinde kafiyeyi tek ses benzeşmesiyle sağlamıştır.

Abdürrahim Tirsî, Allah'a ve peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gönülden bağlı, samimi bir mümindir. Onun Divan'ında İslam akaidine aykırı bir ifade bulmak imkânsızdır. Şiirlerinde ayet ve hadislerden iktibaslar yapmış, Kur'an'da adı geçen peygamberlerden ve ünlü sufilerden bahsetmiştir. Bu onun Kur'an'a ve sünnete ne kadar bağlı olduğunun bir göstergesidir.

Tirsî, Divan'ında çok sayıda tasavvufî haller, makamlar ve kavramlara yer vermiştir. Kendisi de bir tasavvuf büyüğü ve rehberi olduğu için şiirlerinde tasavvuf

yolundan bahsetmiş, nasihatler vermiştir. Kendisi de bir Hak âşığı olan Abdürrahim Tirsî'nin, şiirlerinde işlediği ana tema Allah aşkıdır. Divan'ındaki ilahiler, hem kendisi hem de dervişleri tarafından bestelenerek dergâhlarda okuna gelmiştir.

Abdürrahim Tirsî, şairliği, ilmi ve tasavvuf bilgisiyle döneminin önemli şahsiyetleri arasındadır. Kendisinden sonra gelen şairleri etkilemiş onlara örnek olmuştur. Eşrefzâde dergâhından çok sayıda şair ve âlim yetişmiştir. Abdürrahim Tirsî'den sonra gelen Hamdi Efendi, Sırrı Ali Efendi gibi Divan sahibi sufiler bunlara örnek gösterilebilir.

Netice olarak, Abdürrahim Tirsî ve Divan'ı üzerinde yapılan bu çalışmanın Tekke edebiyatı ve ilerde Abdürrahim Tirsî üzerinde değişik konularda yapılacak araştırma ve incelemeler açısından faydalı olacağını ümit ediyoruz.

KAYNAKLAR

- Abdürrahim Tirsî, *Dîvan*, Ankara Milli Kütüphane; Fahri Bilge No.: 286.
- Abdürrahim Tirsî, *Dîvan*, Ankara Milli Kütüphane; Mf1994 A 4245.
- Abdürrahim Tirsî, *Dîvan*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Genel Kitaplık Bölümü, 724/2.
- Abdürrahim Tirsî, *Dîvan*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 358/3.
- Abdürrahim Tirsî, *Dîvan*, Süleymaniye Kütüphanesi, Bölüm: M.Arif - M.Murad, Yer / sınıflama: 894.35.
- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs 'Amme's-tehera mine'l-Ehâdis 'alâ Elsineti'n-Nâs*, I-II. 3.bsk, Dâru'l-Kütüp el-İlmiyye, Beyrut:1351.
- Akşin, Sina v.dğr., *Türkiye Tarihi*, I-V, *Osmanlı Devleti 1300-1600*, I-II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Albayrak, Nurettin, "Ferhad ve Şirin", *DİA*, c. XII, İstanbul, 1995, 388- 389.
- Algül, Hüseyin, *İslam Tarihi*, I-IV, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Artun, Erman, *Dinî - Tasavvufî Halk Edebiyatı*, Kitabevi-299, İstanbul, 2006.
- Azamat, Nihat, "Melâmet", *DİA*, c.XXIX, Ankara, 2004, 24-25.
- Baldırzâde Selisî Şeyh Mehmet, *Ravzâ-i Evliyâ*, Haz. Mefâil Hızlı, Murat Yurtsever, Arasta, Bursa, 2000.
- Bursalı Mehmed Veliyyüddin, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, haz. Abdullah Uçman-Önder Akıncı, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Bursalı Mehmed Veliyyüddin, *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*, haz. Mustafa Güneş, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2006.
- Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000.
- Çakan, İsmail. L.- Solmaz, N. Mehmed, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları/517, Ankara, 1999.
- Durmuş, İsmail, "Leylâ ve Mecnûn", *DİA*, c. XXVII, Ankara, 2003,159-160.

- Elçin, Şükrü, “Halk Edebiyatına ve Halk Şiirine Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, I-III, (Edebiyat), 2.bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.
- Ergün, Sadeddin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, I-II, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul, 1942.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *100 Soruda Tasavvuf*, 2.bs., Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Güneş, Ahmet, “İznik”, *DİA*, c.XXIII, İstanbul, 2001, 545–547.
- Güneş, Mustafa, *Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı-Eserleri ve Divânı*, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2006.
-, *Eşrefoğlu Rûmî ve Divân'ı (İnceleme Metin)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Malatya, 1994.
- Güzel, Abdurrahman, “Dinî ve Tasavvufî Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyâsı El Kitâbı*, I-III, (Edebiyat), 2.bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.
- İbn Mâce, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el- Kazvîni, *es-Sünen*, I-II, neşr: Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi'l-Kütüb el-Arabiyye, yy. 1952.
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, I-V, 13. bs., Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006,
- Kara, Mustafa, *Osmanlı'nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, Bilge Yayım Habercilik ve Danışmanlık, Ltd. Şti., İstanbul, 2006.
-, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999.
-, “Eşrefiyye”, *DİA*, c.XI, İstanbul, 1995, 477–479.
-, “Fenâ”, *DİA*, c.XII, İstanbul, 1995, 333–335.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, haz. Ali Özek ve dğr., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /86, Ankara, 1993.
- Kurnaz, Cemal, “Gönül”, *DİA*, c.XIV, İstanbul, 1996, 150–152.
- Kazancı, Ahmet Lütfi, *Hz. Süleyman'dan Hz. Muhammed'e Peygamberler Halkası*, I-III, Fezâ Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1997.
- Kemikli, Bilal, *Dost İlinden Gelen Ses-Tasavvuf Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Levend, Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı*, 4. bs., Enderun Kitapevi, İstanbul, 1984.
- Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev.Nazife Şişman, 24. bs., İnsan Yayınları, İstanbul, 2004,
- Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî (Bursa Dergâhları)*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yayınları, Bursa, 1997.

- Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, haz. Cemal Kurnaz, 4.bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- Özcan, Nuri, “Abdürrahim Tirsî”, *DİA*, c.I, İstanbul, 1988, 293.
- Özmen, Vildan, Abdürrahim-i Tirsî Divanı (İnceleme-Metin-Düz Yazıya Çeviri), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007.
- Pala, İskender, “Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü”, 18. bs., Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.
-, “Bezm-i Elest”, *DİA*, c.VI, İstanbul, 1992, 106–108.
- Tatçı, Mustafa, *Yûnus Emre Divânı Tenkitli Metin*, Yûnus Emre Külliyyâtı I-V, c.II, 2. bs., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, I-II, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, haz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, 2001.
- “Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi” (*TDEA*), I-VIII, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 4. bs, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999.
-, “Halvet”, *DİA*, c. XV, İstanbul, 1997, 386–387.
-, “Dünya”, *DİA*, c.X, İstanbul, 1994, 22–25.
-, “Marifet”, *DİA*, c.XXVIII, Ankara, 2003, 54–56.
-, “Hakikat”, *DİA*, c.XV, İstanbul, 1994, 178-179.
-, “Aşk”, *DİA*, c.IV, İstanbul, 1991, 11–17.
-, “Abdülkadir-i Geylânî”, *DİA*, c.I, İstanbul, 1988, 234-239.
- Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis, (Tasavvuf Kitaplarındaki Tartışmalı Rivâyetler)*, Yediveren, Konya, 2001.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I-IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1949.
- Vassaf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, I-V, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Yazıcı, Tahsin, “Derviş”, *DİA*, c. IX, İstanbul, 1994, 188–189.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, “Cem'-Fark”, *DİA*, c.VII, İstanbul, 1993, 278–279.
- Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler* (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Yücetürk, Orhan Seyfi, “Belkıs”, *DİA*, c.V, İstanbul, 1992, 420–421.

WEB TABANLI KAYNAKLAR

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemaliye,_Pamukova, 28.07.09.

<http://www.pamukova.20m.com/koyler/KEMALIYE.HTM>, 28.07.09.

<http://www.mudurnuhaber.com/Evliyalari/ABDURRAHIM-TIRSI-HAZRETLERI-1544.htm>, 22.10.2009.

<http://www.mudurnu.com/mudurnuevliyalari.html>, 22.10.2009.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Lefke>, 10.12.2009.

EKLER

Resim 1: Bir görüŖe göre Abdurrahim Tirsî, EŖrefođlu Abdullah Rûmî'nin yanındaki bu kabirlerden birinde medfundur.

Resim 2: Diğer bir görüŖe göre ise, Abdurrahim Tirsî, Mudurnu Büyük Câmî Mahallesiinde merhum Emekli Öğretmen Nuri Özdemir'in bahçesinde medfundur. Buradaki kabrin kitabesi Ŗu Ŗekildedir: “*Tarihin kim bilmez evvelinden deyu keŖfeyledi irfan. İrer maksuduna elbet ziyaret eyleyen ihvan görünce kabri. Kutbü'l-arifin tarika-i Kadiriye'den Abdurrahim Tirsî hazretlerinin merkadi Ŗerifidir.*”

Resim 3: Abdurrahim Tirsî'nin doğum yeri olan Tirse köyü, bugün Sakarya ili Pamukova ilçesine bağlı olup, 1938 yılında TBMM tarafından ismi "Kemaliye" olarak değiştirilmiştir.

Resim 4: Eşrefoğlu Rûmî ve Abdurrahim Tirsî'nin yaz aylarını geçirdikleri, Tirse köyü civarındaki "Pınarbaşı" yada "Şeyhler Avlusu" da denilen mevki. Günümüzde hatrasını korumak için buraya küçük bir mescit yaptırılmıştır.

حقیقی ابدی خاتم بود که فد او سوختن جانم رسوتم دینم ایمانم دی که لا اله الا الله
والله اعلم بالصواب

عقلی عشق بولنده ایلمش تارماد خوچمك عشقی دو سیلده ای کلرم زار زار

قورنی عشق کورسن من دنیا دن ال بودم جانمی عشق دوشردم بندم حار حار

دشتم هر بدنک جسم وجودی شهرینه استرم گوشه گوشه بولدم حقایق

بیلیم سار که کور سو اکلده و کم طلکی منم تو نمزم غیره چمکه طولانورم زار زار

ای حقیق قبل ملامت که سلامت اوست سن رسوای اول خلقک ایخده تو نموس عار عار

① درد و کبله اشبو کوکل عین صفایه یوز طوتر در مان بینه سندن او مر عین وفایه یوز طوتر

دبلر یوزک برکز کوره بیک جان و اری و بره پروانه و شش دوشه یانه شمی جماله یوز طوتر

اشبو کوکل سورسنی در دک جکر دونی کونی سن او نیچا ایخه غمی وصل لغایه یوز طوتر

درد و کبله او آره در سورسنی دیوانه در نه سفلی نه سما و بدر عرشین علایه یوز طوتر

فکر کده گاه حیران اولور عرش فرش سیران اولور آب کلدن عریک اولور عین فنایه یوز

گاه یوغ اولور گاه وار اولور گاه بی نه انی بیلور گاه ذانه دوشر محو اولور عین بقایه یوز طوتر

عبد الرحیم تر سینک بکلش بو قدر در سینک او قودوغی مدرسیک و صهر کلای یوز طوتر

نفسك بل ربكي بلمك درساك
اربي باكل ارك بولداشي اولغل

وللا ايضا
قدس الله سره

يچوردن دن دور بين الحاقلم كوكل سني

الحاقلم دن الحاقلم ان دور بين كوكل سني

ايرايين خلقدن سني شيد خاك ايد بين سني

اياقلم الله يعني برا عين كوكل سني

نتچ قيس يبان عشق لمن اور بين سكا

باب باب اول معشوقدن كاها چكبين كوكل سني

باشم غربت اور يم جانم بويده قوياين

B. nüshasının son sayfası.

ای نبی غریبه ملان یار ایتیم قنده سن
ایرولاردا بروسندن برحتم قالمدی هیچ
عالمه فاترا اولشم هر اهله طور من اولم
کیمز یاننده سزا ایدر کیمز بر دار ایلین
دویدیلر دره و که بیک بیک عاشقل اولد
ندن ایرون دکلن بوس بواقعام زند
دوم یوق کسک بر کسک یوق کسک کور
عالمه طور اولد کیمز یار اولد ذکر کسک سولیم

بوعبدالرحیم نرسی
مکره الطف ایدسن

اولم کولم ایس یار بیلیم کک نیندی
بر اولدی دونه کولم دردم طور اولد اولم
عشق اولد کولم کک اولم ایچلم
بماندی بوعشوق بیل اولدم دور کور
سوک سولیم کک اولم کور ایچی

هر زمان دزدی اودینه یاندین یار قند
دوما کونلر کوزه دورم کورن یار قند
اغلام قند کجه کوند کوز اولم قند
هر برین بو حال اچند زار ایدن یار قند
هر برین بر کوشلده فان ایدن یار قند
دم بیکم خور سنو ک ایلد جان قند
کوستون سنو کورن سن کورون یار قند
قوعا جزو المیش ایلمز سلیمز ل قند

قند بولما سوسنی
کور نینه سن قند سن

اللی کولم کولم کولم کولم کولم کولم
اولم کولم کولم کولم کولم کولم کولم
جان کولم کولم کولم کولم کولم کولم
سولیم کولم کولم کولم کولم کولم کولم
هر کور سن کولم کولم کولم کولم کولم کولم

T. nüshasının ilk sayfası.

عشقِ قله میرانه کلن جان ترک ایروب باش اوینه نی منصور بغدادی کی شمس جهان ل اوتر دک
 حکم ایلین قافه قفا دخیلر اوڑ دیولره سیکناج نی کی بلیس شاعرون اوتر دک
 عشقِ کس باشنه کولنگه طوتانه باشنه فقا در اول دسوال کی عشق شریفه ل اوتر دک
 ورض ایلین حقه سزه حوایلین انزه اوڑن صوڑ طایغنه مونس کی نور ضالیه ل اوتر دک
 کلن مراد ترک ایرو عشقِ نفس باشن کس طایه آلی کی دیزارن یارن ل اوتر دک
 جد الرحیم ترسه سنی یور دیکن ساغ اسنی جانلر اوب سوزلر کس جلیغ شاعرون اوتر دک

Son .

T. nüshasının son sayfası.

غافل خلقك دنيا سوتدر • نخيل خلقك دنيا سوتدر •
 دنيا قوان دنيايه قلان • سويلين يلان دنيا سوتدر •
 دنيايي ديرن بولنده اولن • نفسنه اويان دنيا سوتدر •
 حقه او عمن بوله كمين • حقي بلمين دنيا سوتدر •
 يوزي كولين حقي اكمين • وفا كمين دنيا سوتدر •
 فتنه لوردوزن شر اشده كون • حقا شدن بز دنيا سوتدر •
 اونودن حقي اولن سر شقي • كور مين حقي دنيا سوتدر •
 بلمين عالين كور مين بولن • ورون امانت دنيا سوتدر •
 كوكلي قران صبور تي دون • طاموره يان دنيا سوتدر •
 عبد الرقيم ترسي صفك بيد • سومدوكي قول دنيا سوتدر •

FAHRI BILGE
KÜTÜPHANESİ

وله اينفقا

كور مين كوشيدن هيج وفا كمين • ايلك ايلر سكه هيج ايلك بلمين •
 كج ايلدن طيفه دست اوله زنه بار • بركه دمنده سكاكرو بولداش اولن •
 كجوز بوزنه كولو قلا شاق ايلر • اناغنه اربجه خيره له اكمن •
 ايجي طاشي براولين كشيده • يذر ميكل زن مار طوز اناك بلمين •

FB 2 86

511/1976

M 2. nüshasının ilk sayfası.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

M 2. nüshasının son sayfası.

عبد الرحيم فرمايد رحمت الله عليه

دوشلدن بدو کو کلم خاتنه خاتنه
یورم در در کیده یاتنه یاتنه
قوارا احتلرم محنته دندی
بلا زهرن اجارم قاتنه قاتنه
کو کل جو شته کلر جانن طل غلانر
خیا لک کارا در کي جاننه جاننه
خیا لکدن بنی بنی سیمارم
یورورم کر دو کوم سن صانه صانه
تخلک دن وجود کلي عدم در

اَشْبُو دُنْيَا جِيْفِنْدَه بَغْلَدَك نَفَك اِتْن
الدَنْب مَر دَاك قَلْدَق يَا نَه يَا نَه وَرِيْرِي
جُون الكَدَن اَجْدَعْمَك قُوْش قَلْدَق نَجَار سن
كَيْدِ اصَلْ مَبْ ذِيَا نَه يَا نَه يَا نَه وَرِيْرِي
اَشْلَدَك بِنْدَا نَجَه يُوْز قَاك سِنْ چُوْ چَق مَمَان
حَضَّت اِلْت يُوْز قَا سِنْ يَا نَه يَا نَه وَرِيْرِي
بِلْمَدَك سَنْ سَنْدَكُو مَر قِيْمَتِيْن جُون كَرْمَدَك
ضَايِع اِتْدَك كُو مَر كِي يَا نَه يَا نَه وَرِيْرِي
اِي عَبْدُ الرَّحِيْم تَرِي سِي كُو مَر كِي بِلْدَك خُوْش
وَاَه اَكْر بِلْمَدُو كِي سَه يَا نَه يَا نَه وَرِيْرِي

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : BAYBURT 25.10.1979

Öğr.Gördüğü Kurumlar :

	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	1995	1996	Bursa İmam Hatip Lisesi (Dışardan)
Lisans	1997	2002	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2002		Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora			
Medeni Durum		Evli	
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi		İngilizce, KPDS: 65	Arapça
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Çalışılan Kurumun Adı	
	1. 11/12/2003 11/02/2005	Adana/Ceyhan Sakine Garipoğlu İlköğretim Okulu	
	... 17/02/2005 28/06/2007	Bursa/İnegöl Şakir Lakşe İlköğretim Okulu	
	29/06/2007	Bursa/Harmancık Şehit Adil Kınık İlköğretim Okulu	
Yurtdışı Görevleri			
Kullandığı Burslar			
Aldığı Ödüller			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar			
Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri			
Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler			
Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:			
Yayımlanan Çalışmalar			
Diğer			

Tarih-İmza
Emine AYDOĞMUŞ
YÜCE